

3.3.3 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five years (10)

Sl. No	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Year of publication	ISBN/ISSN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
1	Mrs. Varsha Y. Patil		Changing Conditions of Child Labour in India	Changed Conditions of Rural Labour in India	Changed Conditions of Rural Labour in India	National	2016-17	978-81-921350-7-6	Vivekanand College, Kolhapur	Principal, Vivekanand College, Kolhapur
2	Mrs. Megha S. Patil		Indian Dalit Movement	Socio-Political Movements in India	Socio-Political Movements in India	National	2016-17	978-93-5737-198-4		
3	Mrs. Sanjivani J. Patil	Effect of Socio-Economic Status, Gender and Residence on Self Concept, Locus of Control and Personality Characteristics of College Students (Book)	-	-	-	National	2016-17	978-1-365-31098-0		Laxmi Book Publication, Pune.
4	Mr. B.D.Khamkar	Advanced Applications of ICT in Academic Libraries.	A Case Study of Digital Information Resource Center (DIRC) at NCL, Pune and its Contribution Towards Information Services.	-	-	National	2016-17	978-93-84502-06-5	-	Agri-Biovet Press, New Delhi.
5	Mrs. Sanjivani J. Patil	Positive Personality Development of Youth.	To Study of Adjustment and Self Concept of Male and Female adolescents	-	-	National	2016-17	978-81-927211-7-4	-	Prarup Publications, Kolhapur
6	Mrs. Varsha Y. Patil		Empowering Women through Food Processing Business Skills.	Skill Development in Higher	Skill Development in Higher	International	2016-17	-	Kamala College, Kolhapur	Principal, Kamala College,

				Education: Global Scenario	Education: Global Scenario					Kolhapur
7	Dr. Sheela D. Ratnakar		The Place of Women in Vaidic Culture.	Skill Development in Higher Education: Global Scenario	Skill Development in Higher Education: Global Scenario	International	2016-17	-	Kamala College, Kolhapur	Principal, Kamala College, Kolhapur
8	R. G. Ghule		Equivalent Materialist Sociological, Marxist and Neo-Marxist Historiography in Historiography	Fifth Annual Conference	Fifth Annual Conference	National	2016-17	2278-5914	Satara Itihas Sanshodhak Mandal Satara.	Sanshodhan Publication, Satara.
9	Mr. J.G.Mulani		Women Empowerment in India and its Needs	Contemporary Issues in Commerce, Economics and Management.	Contemporary Issues in Commerce, Economics and Management.	International	2016-17	2394-207x	Dhananjayrao Gadgil College of Commerce, Satara	International Journal of Multifaceted and Multilingual Studies.
10	Mr. J.G.Mulani		Academic and Administrative Audit : An Overview	The Role of Academic and Administrative Audit in Quality Enhancement of Educational Institution.	The Role of Academic and Administrative Audit in Quality Enhancement of Educational Institution.	National	2016-17	978-93-83795-34-2	Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji	Principal, Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji
11	Mrs. Sanjivani J. Patil		To Study of adjustment and Mental Health among Male and Female Aging People.	Geographical and Historical Perspective of Global	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	International	2016-17	978-81-927095-5-0	D.P.Bhosale College, Koregaon.	Principal, D.P.Bhosale College, Koregaon.

				Problems						
12	Mrs. Megha V. Patil		Smart Phone-India's Drive for Cashless Economy.	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	International	2016-17	978-81-927095-5-0	D.P.Bhosale College, Koregaon.	Principal, D.P.Bhosale College, Koregaon.
13	Mrs. Kalpana S. Gunjavate		A Study of Banking Regulation Act of 1949 in India.	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	International	2016-17	978-81-927095-5-0	D.P.Bhosale College, Koregaon.	Principal, D.P.Bhosale College, Koregaon.
14	Mrs. Sanjivani J. Patil		To Study of adjustment and Self Concept of Male and Female Adolescents.	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	International	2016-17	978-81-927095-5-0	D.P.Bhosale College, Koregaon.	Principal, D.P.Bhosale College, Koregaon.
15	Dr. Ankush Belvatkar		Feminist Movement in Modern India.	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	International	2016-17	978-81-927095-5-0	D.P.Bhosale College, Koregaon.	Principal, D.P.Bhosale College, Koregaon.
16	Mrs. Vrushali V. Patil		Black Money: Causes and Remedies.	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	Geographical and Historical Perspective of Global Problems	International	2016-17	978-81-927095-5-0	D.P.Bhosale College, Koregaon.	Principal, D.P.Bhosale College, Koregaon.
17	Mrs. Kalpana S. Gunjavate		A Study of Advanced Technology in Banking Sector.	Digitalization Impact on Indian Society	Digitalization Impact on Indian Society	International	2016-17	2231-5063	RIT College, Sakhrale	Laxmi Publication Solapur
18	Mrs.		A Study of Impact of	Digitalization	Digitalization	Inter	2016-	2231-5063	RIT College,	Laxmi

	Sanjivani J. Patil		Media on Aggression and Sexuality of Adolescents	Impact on Indian Society	Impact on Indian Society	national	17		Sakhrale	Publication Solapur
19	Dr. Megha V. Patil		Impact of Digitalization on Smartphone.	Digitalization : Impact on India Society.	Digitalization: Impact on India Society.	International	2016-17	2231-5063	Rajarambapu Institute of Technology, Rajaramnagar	Laxmi Publication , Solapur
20	Mrs. Vrushali V. Patil		Digital Economy : Characteristics	Digitalization : Impact on India Society.	Digitalization: Impact on India Society.	International	2016-17	2231-5063	Rajarambapu Institute of Technology, Rajaramnagar	Laxmi Publication , Solapur
21	Mr. S. J. Jadhav Dr. J.G. Mulani		Digital Management..	Digitalization : Impact on India Society.	Digitalization: Impact on India Society.	International	2016-17	2231-5063	Rajarambapu Institute of Technology, Rajaramnagar	Laxmi Publication , Solapur
22	Mr. J.G.Mulani		Direct Marketing Practices of Agricultural Products- An Overview.	Development Through Transformation: Prospects for Inclusive Growth	Development Through Transformation : Prospects for Inclusive Growth	International	2016-17		Dept. Of Commerce and Management, Shivaji University, Kolhapur	Dept. Of Commerce and Management, Shivaji University, Kolhapur
23	Dr. Ashok M. Marale		Dr. Babasaheb Ambedkar : Vichardhara aur Hindi Kavita	Dr. Babasaheb Ambedkar : Vichardhara aur Hindi Kathettar Sahity.	Dr. Babasaheb Ambedkar : Vichardhara aur Hindi Kathettar Sahity.	International	2017-18	978-93-83796-45-8	Kisanvir Mahavidyalya, Vai.	Swachand Publication , Kolhapur
24	Dr. J.G.Mulani	Marketing of Raisins in Western Maharashtra (Book)		-	-	National	2017-18	978-1-387-50803-7	-	Laxmi Publication , Solapur
25	Dr. Ashok M. Marale		Bhumandlikaran Aur Hindi Upanyas.	Aksharban	Ideologies Reflected in Post 1980s Marathi, Hindi & English Novels.	National	2017-18	978-93-86077-19-6	Chandrabai Shantappa Shedure College, Hupri	ABS Publication Waranashi.

26	Dr. Sanjay D. Thorat	Oratory (Marathi Book)				National	2017-18			Snehankit Publication , Islampur
27	Dr. Sanjay D. Thorat	Smile in One Line				National	2017-18			Snehankit Publication , Islampur
28	Dr. Sanjay D. Thorat	Humorous Jokes Part- 1				National	2017-18			Snehankit Publication , Islampur
29	Dr. Sanjay D. Thorat	Humorous Jokes Part- 2				National	2017-18			Snehankit Publication , Islampur
30	Dr. Sanjay D. Thorat	Humorous Jokes Part- 3				National	2017-18			Snehankit Publication , Islampur
31	Dr. Sanjay D. Thorat	Humorous Jokes Part- 4				National	2017-18			Snehankit Publication , Islampur
32	Mrs. Kalpna S. Gunjawate.		Women Empowerment by the Self Help Group.	Redefining HR Practices for Sustainable Development	Redefining HR Practices for Sustainable Development	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur
33	Mrs. Varsha Y. Patil		Importance of Human Resources in Home- Manage in Home- Management.	Redefining HR Practices for Sustainable Development	Redefining HR Practices for Sustainable Development	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur
34	Dr. J.G.Mulani		Challenges of Human Resources Management In Cooperative Banks.	Redefining HR Practices for Sustainable Development	Redefining HR Practices for Sustainable Development	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur
35	Dr. Sanjivni J. Patil		Comparative Study of Mental Health of Internet Users and internet	Redefining HR Practices for	Redefining HR Practices for Sustainable	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur

			Nonusers.	Sustainable Development	Development					
36	Mrs. Vrushali V. Patil		Financial Resource Mobilization In Municipal Councils of Sangli District.	Redefining HR Practices for Sustainable Development	Redefining HR Practices for Sustainable Development	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur
37	Dr. Megha S. Patil		Reflection of Human Resources In E-Government.	Redefining HR Practices for Sustainable Development	Redefining HR Practices for Sustainable Development	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur
38	Dr. Megha V. Patil		Rural Human Resource Development and Role of Gram Panchayat in Sangli District of Maharashtra	Redefining HR Practices for Sustainable Development	Redefining HR Practices for Sustainable Development	International	2017-18	2249-894x	RIT College, Sakharale.	Laxmi Publication , Solapur
39	Mr. B.D. Khamkar		Types of File Formats Used in Digital Libraries.	Role of Libraries in Changing Information and Communication Technology (ICT) Scenario	Role of Libraries in Changing Information and Communication Technology (ICT) Scenario	National	2017-18	978-81-933230-8-3	Y.C. Warna Mahavidyalaya, Warnanagar.	Principal Y.C. Warna Mahavidyalaya, Warnanagar.
40	Dr. Ashok M. Marale	21 vi sati ka hindi sahity; nav vimarsh.	21 vi sati ke Hindi Kahani Sahity Men vradh vimarsh.	-	-	National	2017-18	978-93-8600-7764-6	-	ABS Publication Waranasi
41	Dr. Sanjay D. Thorat	Theme of Adolescence in the Novels of Mulk Raj Anand (Book)	-	-	-	National	2017-18	978-0-359-06203-4		Luxmi Publication , Solapur
42	Dr. Sheela D.	Satyashodhak Annabhau Sathe ;	Depiction of Village Trains in the Story of	-	-	National	2018-19	978-93-83672-77-		Shaurya Publication

	Ratnakar	Bahujanis Cavalier.	Annabhau Sathe.					6		Latur.
43	Dr. Sanjay D. Thorat	Karmveer bhaurao Patil an Egalitarian Nativist.(Book)	-	-	-	National	2018-19	978-0359-06202-7		Luxmi Publication , Solapur
44	Dr. Megha S. Patil		The Scope and Challenges of Human Right.		Contemporary Issues and Challenges in Social Science and Languages	International	2018-19	2349-638x	Shri Shahaji Chatrapati Mahavidyalya, Kolhapur	
45	Dr. Vrushali V. Patil		Review of Government Efforts Towards the Farmers Welfare	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	International	2018-19	2278-5655	Kamla College, Kolhapur	Aarhat Publication
46	Dr. Sanjivni J. Patil		Psychological Approach to Farmer Suicide.	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	International	2018-19	2278-5655	Kamla College, Kolhapur	Aarhat Publication
47	Dr. Varsha Y. Patil		Family Problems of Farmers: A Study of Domestic Violence.	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	International	2018-19	2278-5655	Kamla College, Kolhapur	Aarhat Publication
48	Mrs. Kalpana S. Gunjawate		A Study of Agricultural Value In India.	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	International	2018-19	2278-5655	Kamla College, Kolhapur	Aarhat Publication
49	Dr. Megha V. Patil		Farmers Suicides in India.	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	Plight of India Farmers: Issues and Challenges	International	2018-19	2278-5655	Kamla College, Kolhapur	Aarhat Publication
50	Dr. Varsha Y. Patil		Importance of Supplementary	Significance of Co-	Significance of Co-Curricular,	National	2018-19	2349-638x	Kamala College,	Principal, Kamala

			Programme in Higher Education.	Curricular, Extra Curricular and Extension Activity in Higher Education	Extra Curricular and Extension Activity in Higher Education				Kolhapur	College, Kolhapur
51	Dr. Sanjivani J. Patil		Effect of Yoga on Mental Health and Well Being	Recent Trends in Social Sciences	Recent Trends in Social Sciences	National	2018-19	2349-638x	Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyala ya, Ichalkaranji	Dr. Anil Patil, Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyala ya, Ichalkaranji
52	Dr. Varsha Y. Patil		The Changing Appearance of the Garment.	Recent Trends in Social Sciences	Recent Trends in Social Sciences	National	2018-19	2349-638x	Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyala ya, Ichalkaranji	Dr. Anil Patil, Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyala ya, Ichalkaranji
53	Dr. Snehal R. Hegisthe		Reflection of Teacher - Student Relationship in Manoj Das 'The Sensitive Plant'	Reflection of Education in Literature		International	2018-19	2277-8721	Rajashri Shahu Arts and Commerce College, Rukadi	Electronic Publisher. (EIIRJ)
54	Dr. Vrushali V. Patil		A Study of Changes in the Service Sector in India Since the New Economic Policy in 1991.	Recent Trends in Social Sciences	Recent Trends in Social Sciences	National	2018-19	2349-638x	Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyala ya,	Dr. Anil Patil, Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya

									Ichalkaranji	Mahavidyalaya, Ichalkaranji
55	Dr. Megha S. Patil	Political and Social Movements in India.	Contribution of Mahatma Jyotirao Phule in the Context of Womens Liberation Movement.	-	-	National	2019-20	978-93-88544-74-0	-	Atharv Publication Jalgon.
56	Nilesh S. Damse	Kathtar Sahitya	Nagarjun – Mere Babuji (jivni) Unit 4	-	-	National	2019-20	978-93-89327-45-8	Distance Education Shivaji University, Kolhapur (SIM)	Register, Shivaji University, Kolhapur
57	Dr. Ashok M. Marale	Adhunik Hindi Kavita	Bhramhrakshas, Chand Ka Muhn Tedha Hai-Gajanan Madhav Muktibodh Unit 1	-	-	National	2019-20	978-93-89327-31-1	Distance Education Shivaji University, Kolhapur 53(SIM)	Register, Shivaji University, Kolhapur
58	Mr. Nilesh S. Damse	Hindi Sahity Evm Adivashi Vimarsh	Maharashtra Ke Adivashi Lekhak ‘Raju Thokal’ ki Kahaniyon ka Adhyan.	-	-	National	2019-20	978-81-944045-0-7	-	Vidya Publisher, Kanpur
59	R.G.Ghule	History of Modern Maharashtra (1900 to 1960) Unit IV				National	2019-20	978-03-89327-93-9	Distance Education Shivaji University, Kolhapur	Register, Shivaji University, Kolhapur
60	Dr. Megha V.Patil		History of Gram-Panchayats an 73 rd Constitutional Amendment Act	Challenges Before Indian Constitution	Challenges Before Indian Constitution	National	2019-20	0474-9030	Karmaveer Bhaurao Patil College, Islampur.	Our Heritage, Publication
61	Mr. R.G.Ghule		A Multifacted Historical Exploration of Lokmata Saptamatrikas.	Temple and Iconography	Temple and Iconography	National	2019-20	0474-9030	Shyam Gadale Arts Senior College,	Our Heritage

									Dahiphal	
62	Dr. A.L.Belvatkar	Traditions of History Writing(M.A.II)	Chief Editor	-	-	National	2019-20	978-93-89327-33-5	Distance Education Shivaji University, Kolhapur	Register, Shivaji University, Kolhapur
63	Dr. J.G.Mulani	Advanced Accountancy Paper I & III				National	2019-20		Distance Education Shivaji University, Kolhapur	Register, Shivaji University, Kolhapur
64	Dr. Snehal R. Hegisthe	English for Business Communication	Conversation Skills Module II			National	2019-20		Distance Education Shivaji University, Kolhapur	Register, Shivaji University, Kolhapur
65	Dr. S. D. Ratnakar	Gavgada in Dalit Rural Story (Book)				National	2019-20	978-93-87322-36-3		Nirmiti Publication , Kolhapur
66	Dr. Varsha Y. Patil		Covid -19 and Health	60 Years of Movement and Development in Maharashtra (1960 to 2000)	60 Years of Movement and Development in Maharashtra (1960 to 2000)	National	2019-20	978-17167-91-54-3	Aanandibai Raorane Arts, Commerce and Science College, Vaibhavvadi.	Lulu .com Publication US.
67	Mr. J.G.Mulani	Skill, Entrepreneurship, Commerce and Management@2020	E-Marketing- Challenges and Opportunities.			National	2020-21	978-93-83796-43-4		
68	Dr. Snehal R. Hegishte	Conversation Skills (Module II)	English for Business Communication	-	-	National	2020-21	978-93-39327-87-8	Distance Education Shivaji	Register, Shivaji University,

									University, Kolhapur	Kolhapur
69	Dr. Sheela D. Ratnakar		Depiction of Rural Culture in Made in India.	Multidisciplinary Approaches to Humanities.	Multidisciplinary Approaches to Humanities.	International	2020-21	2348-8301	Karmaveer Bhaurao Patil College, Islampur	Biallyally Publication , Kanpur.
70	Dr. Sheela D. Ratnakar		Self-Discovery of the Female mind in the anthology.	Literature, Society and Culture.	Literature, Society and Culture.	National	2020-21	2349-238X	Karmaveer Hire ASC College, Gargoti.	Aayushi Publication
71	Dr. Snehal R. Hegishte		The Indian Village Life in Manoj Das : the Tree.	Sustainable Development in Science, Social Sciences and Languages.	Sustainable Development in Science, Social Sciences and Languages.	International	2020-21	2349-638X	Dr. Ghali Collge, Gadhinglaj.	Aayushi Publication
72	Dr. Megha S. Patil		Integrating Sustainable Development Goals With Socio-economic and Environmental Aspirations.	Environment and Sustainable Development in Post Covid 19 Through SDGs.	Environment and Sustainable Development in Post Covid 19 Through SDGs.	International	2020-21		Society for Environment and Sustainable Development , New Delhi	SESD, New Delhi.
73	Dr. Vrushali V. Patil		Sustainable Development and Poverty Eradication.	Environment and Sustainable Development in Post Covid 19 Through SDGs.	Environment and Sustainable Development in Post Covid 19 Through SDGs.	International	2020-21		Society for Environment and Sustainable Development , New Delhi	SESD, New Delhi.
74	Dr. Vrushali V. Patil		Women's Self Help Groups and Covid19	Looking at the Pandemic Through Gender Lens.	Looking at the Pandemic Through Gender Lens.	International	2020-21	2394-7780	B.K.Shroff College Kandivli	Indian Academicians and Researchers

										Association
75	Dr. Sanjivani J. Patil		A Study of Senior Citizens and Human Rights.	Human Rights: Reality and Challenges.	Human Rights: Reality and Challenges.	International	2020-21	2278-9308	Yeshwant Mahavidyala ya, Wardha.	B. Aadhar Publication , Wardha.
76	Dr. Vrushali V. Patil		Women's Human Rights	Women's Rights: Status and Goal	Women's Rights: Status and Goal	International	2020-21	2278-9308	Yeshwant Mahavidyala ya, Wardha.	B. Aadhar Publication , Wardha.
77	Dr. Varsha Y. Patil		Health and Human Rights	Human Rights: Reality and Challenges.	Human Rights: Reality and Challenges.	International	2020-21	2278-9308	Yeshwant Mahavidyala ya, Wardha.	B. Aadhar Publication , Wardha.
78	Dr. Ashok M. Marale		Vradh Vimarsh ke Paripreksh me 21 vi sadi ki hindi kahani.	Samkalin hindi Sahity: vividh Vimarsh.	Samkalin hindi Sahity: vividh Vimarsh.	International	2020-21	2395-7115	Bharat College, Jeuar	Gugan Ran Educationa l Society, Haryana.
79	Dr. S.D.Ratnak ar	Dhammpal Ratnakar Yanchi Parikshane Aani Vaicharik Lekhan.				National	2021-21	978-81-922914-1-7		Akshy Publication Ratnagiri.

|| ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ||

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Proceedings of
ICSSR Sponsored National Seminar on

ISBN : 978-81-921350-7-6

CHANGING CONDITIONS OF RURAL LABOUR IN INDIA

Dr. S. G. Gavade
Editor

Dr. V. S. Dhekale
Co-editor

Dr. Hindurao Patil
Organiser
Principal

Vivekanand College, Kolhapur

2130, 'E', Tarabai Park, Kolhapur - 416003

CONTENTS

Technical Session 5 Theme : Child Labour in India

Sr. No.	Title of the Paper	Name and Address	Page No.
27	Child Labour in India	Patil Vijay Ramchandra	141
28	Child Labour : Socio-Economic Causes and Steps Towards Elimination (with special reference to India)	Dr.MudekarTejaswini B.	150
29	Village Panchayats and Child Labour: A Micro Study	Shri. MarutiRanabaMangutkar, & Dr. BanduJayshingKadam	155
30	Child Labor -Nations Expletive	Prof. Mrs. SangitaPramod Patil	161
31	Glance on Present Condition of Child Labour in India	ShaikhReshamaHanif,	164
32	Changing conditions of child- labour in India	Prof. VarshaYashodhan Patil	169
33	Child Labour In India	Dr. A.D.Jadhav	171
34	Child Labour in India: Issues and challenges	Dr. Prakash Y. Burute	174
35	Problems of Indian Labour	Mr. Y. D. Hartale&Dr.A. S. Patil	180
36	A Review of Contribution of Women in Economic Development of India	Ms. TrishalaKadam	182
37	Economic Diversifi cation and Non-farm Employment	Dr. V. S. Dhekale	187
38	Conference Report	---	193

“Changing Conditions of Child- Labour in India”

Prof. Varsha Yashodhan Patil*

Abstract :

The Poverty Employment and a lack of Education responsibility of a family in a child- age etc these are the main reasons due to which children persuade toward the child-labour (below 14 years) When these children pass out the age of 14 years then they are not called Child labour The percentage of child-labour should be decrease when at least a single person in a Family will be employed child labour in an urban area differentiates from a rural area. The parents in urban area pay attention towards their child. But in rural area child labour relates to agriculture field and so it is invisible. The present research paper focuses on the nature of child labour in India its impact on education and the policy of India about it.

Key Words - Child labour, Poerty, Employment, Education, Rural, School dropout rat, Policies & Acts.

Introduction :

“The destiny of a country is being shaped in a classroom of India.” It is a statement of Kothari commission child is the future of our country. Child is a future leader and defendant of tomorrow. Nation's social economic and defense all these depends on the bright future of child and that child is the pillar of the progress building. But when this child is in a trouble or the numbers of child may be decreased the what will be destiny of our country

Nature of child-labour in India-

According to Indian constitution article No. 45 refers to compulsory and free education of a child from 5-14 age But even today 50% children are away from education. Those child-labour. The following chart shows the increasing numbers in child -labour-

Year	The Number of child workers
1971	9.73 lakhs
1981	13.60 lakhs
1991	17.00 lakhs
2001	12.05 lakhs

The numbers of child-workers in India are 5.2% comparing to total child workers relates to agriculture field. It also includes the domestic work. The works such as the businesses related to the agriculture field- nourishment of pet -animals, collection of woods fen family, domestic products such as milk, curd eggs, products in a field transport of banana and the works in a cotton field etc. These works relate to child labour which is invisible and due to it we can not measure actual quantity of child-labour.

In the 26th paragraph of our constitution it is clearly stated that the child below the 14 years should not be work in a factory and in mining. Especially those works which at fact on their health Labour Investigation commission of 1946 have reacted about India as, “In India so many children work in Industries illegitimately and it is a black spot about the labours conditions”

Each and every country bears the problem of child-labour. eg. France, Germany Belgium and in America we have a plenty number of child workers due to Industrialization.

Distribution of child - worker :

Child-labour divides into two parts according to its field and its causes.

- 1) In first part those children who helps to their parents in domestic work. eg. Agriculture and its related works. The children who help their parents in their traditions work of art and after sometime they acquire the total skill about it.
- 2) The second part includes those children who work in industries on daily wages. These children becomes the victims of economic and physical exploitation. These children are the child-labour and the

ISBN- 978-93-5137-198-4

③
'SOCIO-POLITICAL MOVEMENTS IN INDIA'

EDITOR
SMT. S.A. JADHAV

CO-EDITORS
DR. SMT. S.S. PATIL
SMT. S.A. DESAI

Sr. No	Article Name	Author Name	Page No.
20	भारतातील कामगार चळवळीचा व त्यांचा कामगार जीवनावर पडलेल्या प्रभावांचा अभ्यास	प्रा. अशोक शामराव चव्हाण	117
21	महाराष्ट्रातील पर्यावरणवादी चळवळीचे मूल्यमापन	सौ.श्रद्धा विनोद कोठावळे डॉ.शिवाजी सुवराव पाटील	122
22	फुले - आंबेडकरी विचारांचे दलित स्त्री चळवळीतील योगदान	डॉ.अर्चना रा. कांबळे (जगतकर)	133
23	१९२८ चा मुंबईतील गिरणी कामगारांचा संप	प्रा. पाटील अंगद नरसगोंडा	140
24	महात्मा ज्योतीबा फुले व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शेतकरी चळवळीतील कार्यांचा एक समाजशास्त्रीय अभ्यास	प्रा. बी. बी. वाघमोडे	144
25	भारतातील दलित चळवळ	डॉ.मेधा संजय पाटील	157
26	आदिवासी स्वायत्ततेची चळवळ - एक समाजशास्त्रीय अभ्यास	प्रा.प्रकाश कांबळे	161
27	राजकीय चळवळीत स्त्रियांचे योगदान	डॉ.संजय सागरु सपकाळ	170
28	असंधटित क्षेत्रातील परित्यक्ता स्त्रियांच्या चळवळी	डॉ.उषा पाटील	175
29	भारतातील प्रमुख विघटनवादी चळवळ : नक्षलवाद	प्रा. संदीप शिवलिंग गाडे	183
30	स्त्री चळवळ : राजकीय आरक्षणाच्या पुढे येईल का?	डॉ. सुजाता कराडे	190
31	आदिवासी चळवळी आणि परिवर्तन	डॉ. यु. एस. आनंद	200
32	महाराष्ट्रातील मुस्लिम सत्यशोधक चळवळ: टिकात्मक मूल्यमापन	डॉ.एस.एस.पठाण डॉ.एस.एस.देसाई	204
33	महाराष्ट्रातील पर्यावरणवादी चळवळ आणि तिचे बदलते स्वरूप	पाटील पांडुरंग विष्णू	212
34	स्वातंत्र्योत्तर काळातील शेतकरी चळवळ: एक अभ्यास	प्रा. सौ. सरला आरबोळे	218
35	प्रबोधनाच्या चळवळी आणि साहित्य	रमेश साळुंखे	223
36	महाराष्ट्रातील शैक्षणिक चळवळ आणि शिक्षणसेवक योजना	विनोदकुमार धोंडीराम कुंभार	234
37	भारतातील मंदिर प्रवेशाची चळवळ : विशेष संदर्भात हिटणी मंदिर प्रवेश	अमोल महापुरे फलराणी रजपूत	238
38	स्त्रीवाद आणि सद्य:कालीन परिस्थिती	डॉ. मनोज जाधव	243

Sr. No	
39	मह
40	एव
41	मा
42	स्
43	द
44	म
45	स्
46	द
47	९
48	५
49	५
50	५
51	५

बाबासाहेब

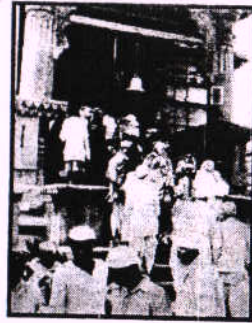
भारतातील दलित चळवळ

डॉ.मेघा संजय पाटील

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय इस्लामपूर
ता.वाळवा जि.सांगली

विसाव्या शतकापासून सामाजिकसमता, धार्मिक समता आणि जगण्यासाठीचा संघर्ष यासाठी अस्पृश्य समाजाची चळवळ सुरू झाली होती. महाडचे चवदार तळे सत्याग्रह, नाशिकचे काळाराम मंदिर प्रवेश सत्याग्रह, पर्वती मंदिर सत्याग्रह यासह दलित चळवळ गतिमान करणाऱ्या अनेक घटना व घडामोडी घडून आल्या. सामाजिक चळवळी मुळे दलित समाजाला नवी दिशा प्राप्त झाली. दलितांची अस्मिता आणि सामाजिक न्याय यांचा शोध घेण्यासाठी दलित चळवळ आकाराला आलेली होती. मात्र राष्ट्रीय पातळीवर दलितचळवळीचे विश्लेषण झालेले नव्हते. चळवळीचे प्रकार कोणते हे १९८० साली घनश्याम शहा यांनी दलित चळवळीचे वर्गीकरण करून स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केला. त्यांच्यामते दलित चळवळीचे दोन प्रकार पहावयास मिळतात. एक सुधारणात्मक चळवळ आणि दोन पर्यायात्मक चळवळ. सुधारणात्मक चळवळी या अस्पृश्यतेचा प्रश्न सोडविण्यासाठी, जातिव्यवस्था सुधारण्यासाठी केल्या जातात तर पर्यायात्मक चळवळी या दुसऱ्या धर्मात प्रवेश करून किंवा शिक्षण मिळवून आर्थिक प्रतिष्ठा आणि राजकीय ताकद वाढवून पर्यायी सामाजिक - सांस्कृतिक ढाचा बनविण्याचा प्रयत्न करणाऱ्यासाठी केल्या जातात दलितांचा आदर्शवाद आणि त्यांची अस्मिता जतन करणाऱ्या चळवळी म्हणजेच

- ❖ सांस्कृतिक मतैक्यातील चळवळी
- ❖ स्पर्धात्मक आदर्शवाद आणि अहिंदू अस्मिता जतनकरणाऱ्या चळवळी.
- ❖ बौद्ध दलित चळवळी
- ❖ प्रतिआदर्शवाद, दलित आदर्शवाद व दलित अस्मिता यांचे जतन करणाऱ्या चळवळी होत. यापैकी प्रतिआदर्शवाद, दलित आदर्शवाद व दलित अस्मिता जतन करणाऱ्या चळवळी वर्गवादावर आधारीत असलेल्या दिसून येतात.

Meega
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Meega
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

About Author

Dr. Sanjivani Jagdish Patil

Dr. Sou. Sanjivani J. Patil is at present working as a lecturer and head deptt of Psychology in Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur. She is working in this college since 1989.

She is Co-author and Editor of one book published by Shivaji University under the Distance education scheme, and also she is author of one book, "Human Development" for B.A.II Shivaji University Syllabus.

Dr. Sou. Sanjivani J. Patil has published some research articles in state and National levels. She Participated and presented research papers at state, National and International conferences. She has organized one state level UGC sponsored seminar in her college.

Dr.Sou Sanjivani J. Patil has completed the UGC sponsored minor Research Project.

Dr. S. S. Rane

- Principal, Dr. Anasahab G.D. Bendale Mahila Mahavidyalaya, Jalgaon. (NAAC Reaccredited 'A' Grade, CGPA 3.111)
- Teaching experience -UG & PG 35 years.
- Recognized research guide 6 candidates awarded Ph. D & 1 M.Phil.
- Authoured Various books on psychology.
- Published research articles in National and International Journals.
- Presented research Papers in in National and International Conferences in India and abroad.
- Ex-member of the academic bodies of NMU, Jalgaon - Academic Council, Chairman, B.O.S. in Psychology.
- Ex-executive Council Member, Indian Applied Psychology.
- Member Editorial Board -International Journal of Pharmacology & Biological Sciences and Research Aaj Tak.
- Principal, Dr. Anasahab G.D. Bendale Mahila Mahavidyalaya, Jalgaon. (NAAC Reaccredited 'A' Grade, CGPA 3.111)
- Teaching experience -UG & PG 35 years.

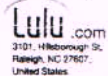

Printed by

LAXMI
BOOK PUBLICATION, PUNE
Ph: (020) 24355465
Email: axipune@gmail.com
laxmipune@gmail.com
Website: www.lbx.in

Published by

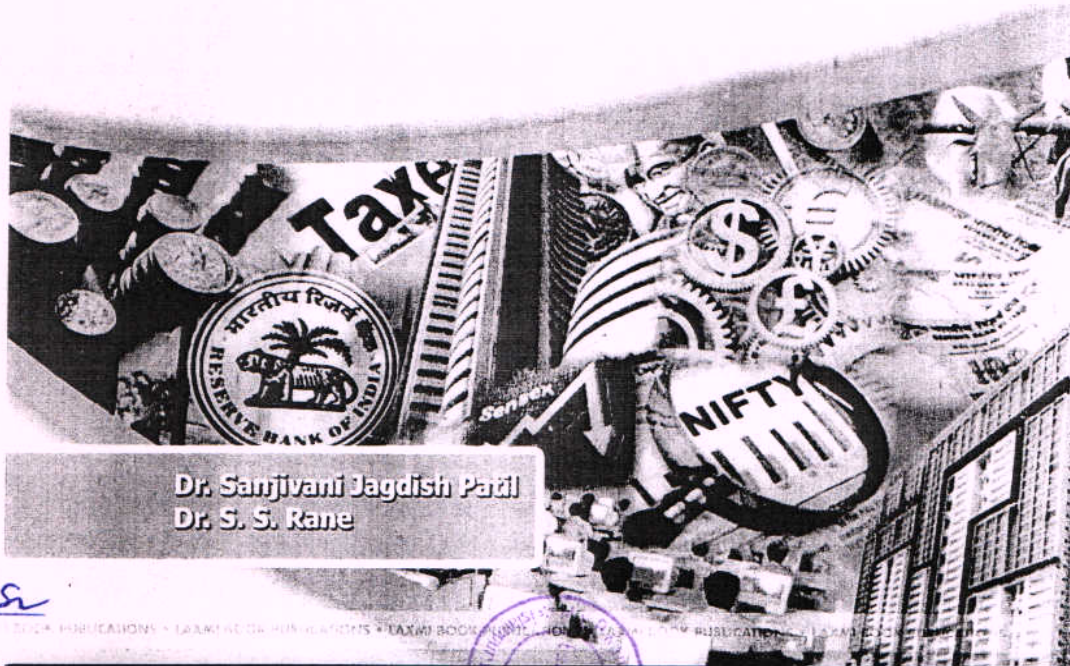

Lulu.com
3101 - Hatteras Ave.
Fleetside, NC 27507,
United States

Effect of Socio-Economic Status, Gender And Residence On Self Concept, Locus Of Control And Personality Characteristics Of College Students

Effect of Socio-Economic Status, Gender and Residence on Self Concept, Locus of Control and Personality Characteristics of College Students

Dr. Sanjivani Jagdish Patil
Dr. S. S. Rane

sk Hegde
ICAC,
Co-ordinator,
Vasantdada Patil
Mahavidyalaya, Islampur

Sanubh
PRINCIPAL,
VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Certificate of Excellence

Reviewing Book Entitled With

*EFFECT OF SOCIO-ECONOMIC STATUS,
GENDER AND RESIDENCE ON SELF CONCEPT,
LOCUS OF CONTROL AND PERSONALITY
CHARACTERISTICS OF COLLEGE STUDENTS*

ISBN : 978-1-365-31098-0

Awarded to

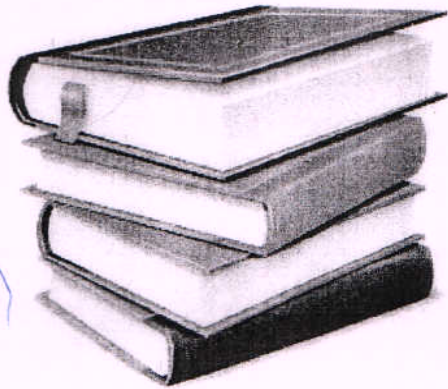
Dr. Sanjivani Jagdish Patil

Dr. S.S. Rane

**In recognition of an outstanding contribution to the quality
of the book**

Yakkaldevi

**Editor- in- Chief
Ashok Yakkaldevi**

SKR
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Patil
PRIN...
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

Advanced Applications of ICT in Academic Libraries
[Festschrift Volume in Honour of Dr. N. B. Dahibhate]

© Publisher

First Edition 2016

ISBN : 978-93-84502-06-5

All rights reserved. No Part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by means, electronic, mechanical, photo copying, recording or otherwise, without the prior permission of the publisher.

Published by :

AGRI-BIOVET PRESS

2/40, 1st Floor, Ansari Road, Daryaganj,

New Delhi - 110 002

Ph.: 011-65398961

Fax : 011-43549133

e-mail : agribiovetpress@yahoo.com

www.agribiovetpress.com

Printed at : Avantika Printers Pvt. Ltd., New Delhi

of ICT in Academic Libraries
practices in academic libraries
tzburg Libraries. South Africa

in Knowledge Management
ent.44 (1), 15-26.

Information Sciences. Pune

braries in the 21st century. 66th
Israel, August 13-18. Retrieved
.htm

aking sense of an oxymoron,
km.htm

ity News. 44(8), 10-11.

: *Whip of change*. London:

A CASE STUDY OF DIGITAL INFORMATION RESOURCE CENTER (DIRC) AT NCL, PUNE AND ITS CONTRIBUTION TOWARDS INFORMATION SERVICES

Mr. B. D. Khamkar

Abstract

The research paper discusses on the Digital Information Resource Centre (DIRC) at NCL, Pune and their contribution towards information services to their user community. The researcher has completed the study of digital library on NCL Pune, and he covered the infrastructure available for the development of digital library, types of users, types of services available to scientific users community, e-databases and e-resources available on line and offline in the campus, findings suggestions and conclusions drawn on the basis of the study of the DIRC (NCL) Pune.

Keywords

Digital Library, DIRC, NCL, online e-resources, Information Services

Introduction

Since past library professionals are witnessed for the phenomenal changes in the practices as new techniques and technologies are being implemented in the libraries continuously to match with the requirements of the users. Hence many changes in the library system have been taken place and in the information and technology age the changes are amazing. The trends in the LIS

gkhamkar
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

gkhamkar
PRINCIPAL, 11
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
(Arts & Commerce)
Islampur-415003, Dist. Sangli

युवकांचे सकारात्मक व्यक्तित्व विकसन

प्रा. चैत्रा राजाज्ञा

CONTENT

Sr. No.	Title of the Research paper & Author	Page No.
1	पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रमाच्या महाविद्यालयीन विद्यार्थिनींमधील करिअर अभिमुखता आणि संपादन प्रेरणा प्रा. डॉ. एम्. जी. जाधव	1-13
2	Loneliness and Self Esteem of Adolescents Smt. Vijaymala V. Chougule	14-20
3	Psychological Well-Being among High and Low Academic Achievers Chidanand B. Patil and Ravindra A. Shinde	21-28
4	Positive Personality Development of Youth and the Film Media Dr. Kavita Gagarani and Prof Sarojini Deshmukh	29-38
5	अभियांत्रिकी व कला, वाणिज्य, विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांची सामाजिक बुद्धिमत्ता व स्व-आदरभावाचा अभ्यास प्रा.पाटील के.एन.	39-46
6	To Study of Adjustment and Self Concept of Male and Female Adolescents Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil	47-53
7	A Comparative Study of Family Planning and Birth Control Attitude among Married People Mr. Ramesh S. Kattimani and Dr. Vikas S. Kamble	54-65
8	किशोरांच्या समायोजनाचा व स्वसंकल्पनेचा अभ्यास डॉ. शिंदे ए.सी.	66-71
9	A Study of Problematic Internet Behaviour among College Students Vijaykumar C. Mutnale and Prof. Suresh Sankpal	72-74

To Study of adjustment & Self Concept of Male & Female adolescents

Dr. Mrs.Sanjivani Jagdish Patil

M.V.P.Kanya Mahavidyalaya,

Islampur.

Introduction :-

Adolescence is a Period of transition in which individuals begin to ascertain who they are they experience burgeoning autonomy & self – determination, and undergo the change from youth to maturity. Its Commencement is connected to behavioral, organic & social changes. Adolescence is a Phase of development in which transformation and growth is an an ongoing process.

Adolescence is one of the important Periods of life. The term 'adolescence' comes from the Latin word 'adolescence' which means "to grow". As the term adolescence is used today, it has a broader meaning & includes emotional social & mental as well as Physical maturity.

Adjustment :-

Adjustment is a behavioral process by which person maintains balance among various needs that one encounters at a given point of time. Each and every situation of life demands that the person concerned should be able to effectively perform in accordance with some guiding principles & should be able to strike a balance among various forces. Adjustment is defined as a process where in one builds variations in the behavior to achieve harmony with oneself, others or the environment with an aim to maintain the state of equilibrium between the individual and the environment.

Self – Concept :- The concept of self has a long history in Psychology and is an important area for Psychological investigation. This concept has its own importance because our personal

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Tararani Vidyapeeth's
KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR
ONE DAY INTERNATIONAL SEMINAR
On
**Skill Development In
Higher Education : Global Scenario**
29th December, 2016

ADVISORY COMMITTEE

- **Hon. Dr. Krantikumar Patil**
Secretary, Tararani Vidyapeeth, Kolhapur
- **Hon. Dr. S.N. Pawar**
Vice President, Tararani Vidyapeeth, Kolhapur
- **Hon. Dr. M.R. Kurup**
Secretary, Kelkar Education Trust, Mumbai
- **Hon. D.V. Ghanekar**
M.D., Kolhapur Zilla Sah. Duddh Utpadak Sangh Ltd., Kop.
- **Prin. Dr. J.B. Patil**
Principal, Kamala College, Kolhapur
- **Dr. Mrs. Varsha Maindargi**
Co-ordinator, B.Voc., Retail Management and I.T.
- **Smt. Rekha Pandit**
Co-ordinator, B.Voc., Food Processing and Management

FROM

Principal
KAMALA COLLEGE
Rajarampuri, 1st Lane, Kolhapur,
Maharashtra. Pin - 416008.
Ph. 0231-2522216

www.kamalacollegekop.edu.in

PROPOSED PROGRAMME

Date : 29th December 2016

Registration & Breakfast
10.00 a.m. to 10.30 a.m.

Inauguration
10.30 a.m. to 11.30 a.m.

Session I - Keynote Address
11.30 a.m. to 12.30 p.m.

Session II - Technical Session
12.30 p.m. to 1.30 p.m.

Lunch Break
1.30 p.m. to 2.30 p.m.

Session III - Paper Presentation
2.30 p.m. to 5.00 p.m.

Valedictory function
5.00 p.m. to 5.30 p.m.

To,

Book-Post

The Principal,

VENUE

Dr. V.T. PATIL SMRUTI BHAVAN
(Kamala College Campus)
Rajarampuri, 1st Lane, Kolhapur
Pin - 416008. Maharashtra. (India)
Ph.0231-2522216

ONE DAY INTERNATIONAL SEMINAR
(Under UGC B.Voc. Scheme)

on
**Skill Development In
Higher Education : Global Scenario**
29th December, 2016

ORGANISED BY

Tararani Vidyapeeth's
KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR
College with Potential for Excellence

INDUSTRY PARTNER

KOLHAPUR ZILLA SAHAKARI DUDH UTPADAK SANGH LTD., KOLHAPUR

INVITATION

www.kamalacollegekop.edu.in

		Development for Women Empowerment: Need and Goals of Empowerment of Women	Mahavidyalaya, Sarud
21	Dr. Amit E. Gawande & 2) Dr. Vanita N. Kale	Skill Development Initiatives in India: Post Independence Era	Shri Shivaji College of Education, Amravati.
22	Dr. Paul D Madhale	A STUDY OF SKILL DEVELOPMENT AND EMPLOYMENT IN INDIA	Sanjay Bhokare Group of Institute, Miraj, Maharashtra
23	Dr. Mrs. Sampada Gulavani, Prof. Mukund Kulkarni	Use of ICT in Higher Education for Skill Development	Bharati Vidyapeeth Inst. of Mgmt.,
24	Mrs Urmila Rajendra Kadam	Library Resources and Their Role in Education	Kamala college, Kolhapur
25	Mr. Asif Babalal Waghware	SKILL BASED EDUCATION - A NEED IN GLOBAL SCENARIO	
26	Ms. Ashwini Balasaheb Kumbhar,	Skill Development For Women Empowerment	Rajaram College, Kolhapur.
27	प्रा. सौ वर्षा यशोधा पाटील	अन्न प्रक्रिया व्यवसाय कौशल्याता महिला सबलीकरण	मालती वसंतदादा पाटील कथा महाविद्यालय, इस्लामपूर
28	R.R.Patil.&M.R.Shinde.	HIGHER EDUCATION :- A TOOL FOR EMPOERMENT OF WOMEN IN RURAL AREA	Balasaheb Desai College, Patan ,Dist Satara
29	Shree Manoj N.Patil , Dr. Tarsing Naik	Development of Programme for New Syllabus	
30	Dr. Naik Tarsing	Digital Networking Technologies and Teacher Training	Government College of education Ratnagiri

प्रा. सौ वर्षा यशोधन पाटील
(होम सायन्स विभाग)
मालती वसंतदादा पाटील कन्या
महाविद्यालय, इस्लामपूर
मो.नं ८६०००८९२२०
ईमेल : patilvarsha1978@gmail.com

अन्न प्रक्रिया व्यवसाय कौशल्यातून महिला सबलीकरण

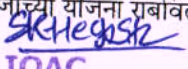
गोषवारा :

खाद्य हा मानवी जीवनाचा एक अविभाज्य भाग आहे. खाद्याच्या बाबतीत हॉटेल व्यवसाय सोडल्यास इतरत्र जास्त संबंध हा महिलांचा येतो. महिलांचे मोठे योगदान यामध्ये आहे. यामुळे खाद्य प्रक्रिया व्यवसाय असो किंवा या क्षेत्रातील सेवा व्यवसाय असो यामध्ये महिलांसाठी भरपूर संधी आहेत. त्यांच्यामध्ये अनेक उपजत गुण असतात. उदा. चिकाटी, कष्टाळूवृत्ती, व्यवस्थापक कल्पकता, ज्ञान, कौशल्य या गुणांचा वापर करून अन्न प्रक्रिया कौशल्य विकसित करून ते चांगले व्यावसायिक उद्योजन बनून आर्थिक बाबतीत स्वावलंबी होऊ शकतात. प्रस्तुत शोध निबंधात विविध अन्न प्रक्रिया व्यवसाय कौशल्यावर विवेचन केले आहे.

शोध संज्ञा : कौशल्य, महिला सबलीकरण, अन्न प्रक्रिया व्यवसाय

प्रस्तावना

भारत हा कृषिप्रधान देश आहे. भारतात अन्नधान्याची उपलब्धता लक्षात घेता देशात अन्न प्रक्रिया व्यवसायाला चांगल्या संधी आहेत. आजच्या धकाधकीच्या जीवनामुळे प्रक्रिया केलेल्या अन्नपदार्थांना मोठी मागणी आहे. महिलांचे मूलभूत व पारंपारिक ज्ञान व कौशल्य अन्न प्रक्रियेतील उद्योगांना पूरक ठरते. अन्न प्रक्रिया व्यवसायात महिलांचा सहभाग वाढवा यासाठी प्रोत्साहन देणेही महत्वाचे आहे. ज्या महिलांना आर्थिक आधार नाही किंवा ज्या महिला सुशिक्षितही नाहीत अशा महिलांसाठी अन्न प्रक्रिया उद्योगात चांगल्या संधी उपलब्ध आहेत. कारण, इतर व्यवसायापेक्षा अन्न प्रक्रिया, उत्पादन व त्यांचे व्यवस्थापन सोपे असते. कारण महिलांचे ज्ञान, कौशल्य, गृह व्यवस्थापन या बाबी या व्यवसायासाठी पूरक अशाच आहेत. अन्न प्रक्रिया व्यवसायासाठी फार मोठे भांडवल लागते असेही नाही. अल्प भांडवलात देखील हे व्यवसाय सहजपणे सुरू करता येतात. कच्चा मालही बाजारात उपलब्ध असतो. फार मोठ्या यंत्रसामुग्रीची गरज लागते असेही नाही व उत्पादित मालाला मुबलक प्रमाणात बाजारपेठही उपलब्ध असते. हे व्यवसाय स्थापित करण्यासाठी शासनाच्या अनेक योजना कार्यरत आहेत. जसे जिल्हा उद्योग केंद्राच्या योजना, ग्रामीण भागातील उद्योजकांसाठी खादी ग्रामोद्योग मंडळाच्या योजना इतकेच नव्हे तर शासनाने प्रत्येक जातीसाठी आर्थिक विकास महामंडळ स्थापित केलेले आहे. या आर्थिक विकास महामंडळमार्फत कर्जाच्या योजना सुबविल्या जातात.

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Tararani Vidyapeeth's

KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR

ONE DAY INTERNATIONAL SEMINAR

On

**Skill Development In
Higher Education : Global Scenario**

29th December, 2016

ADVISORY COMMITTEE

- **Hon. Dr. Krantikumar Patil**
Secretary, Tararani Vidyapeeth, Kolhapur
- **Hon. Dr. S.N. Pawar**
Vice President, Tararani Vidyapeeth, Kolhapur
- **Hon. Dr. M.R. Kurup**
Secretary, Kelkar Education Trust, Mumbai
- **Hon. D.V. Ghanekar**
M.D., Kolhapur Zilla Sah. Dudh Utpadak Sangh Ltd., Kop.
- **Prin. Dr. J.B. Patil**
Principal, Kamala College, Kolhapur
- **Dr. Mrs. Varsha Maindargi**
Co-ordinator, B.Voc., Retail Management and I.T.
- **Smt. Rekha Pandit**
Co-ordinator, B.Voc., Food Processing and Management

FROM

Principal

KAMALA COLLEGE

Rajarampuri, 1st Lane, Kolhapur,
Maharashtra. Pin - 416008.
Ph. 0231-2522216

www.kamalacollegekolhapur.edu.in

PROPOSED PROGRAMME

Date : 29th December 2016

Registration & Breakfast
10.00 a.m. to 10.30 a.m.

Inauguration
10.30 a.m. to 11.30 a.m.

Session I - Keynote Address
11.30 a.m. to 12.30 p.m.

Session II - Technical Session
12.30 p.m. to 1.30 p.m.

Lunch Break
1.30 p.m. to 2.30 p.m.

Session III - Paper Presentation
2.30 p.m. to 5.00 p.m.

Valedictory function
5.00 p.m. to 5.30 p.m.

To,
The Principal,

Book-Post

VENUE

Dr. V.T. PATIL SMRUTI BHAVAN
(Kamala College Campus)
Rajarampuri, 1st Lane, Kolhapur
Pin - 416008. Maharashtra. (India)
Ph.0231-2522216

ONE DAY INTERNATIONAL SEMINAR
(Under UGC B.Voc. Scheme)

on

**Skill Development In
Higher Education : Global Scenario**
29th December, 2016

ORGANISED BY

Tararani Vidyapeeth's

KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR

College with Potential for Excellence

INDUSTRY PARTNER

KOLHAPUR ZILLA SAHAKARI DUDH UTPADAK SANGH LTD., KOLHAPUR

INVITATION

वैदिक संस्कृतीतील स्त्रियांचे स्थान

प्रा. डॉ. शीला रत्नाकर

एम. व्ही. पी. कन्या महाविद्यालय,

इस्लामपूर ता. वाळवा जि. सांगली

भारतीय संस्कृती ही विविधांगी आहे. सिंधू संस्कृतीचा न्हास होऊन वैदिक आर्यांचे भारतात आगमन इ. स. पूर्ण २००० च्या आसपास झाले असावे सिंधू संस्कृतीप्रमाणे वैदिक संस्कृतीचाही भारतीय संस्कृतीवर प्रभाव आहे. भारतीय भाषा समाज जीवन धर्म इ. चा उगम वैदिक संस्कृतीला जाऊन भिडतो इतके महत्वाचे स्थान वैदिक संस्कृतीला आहे. भारताच्या उत्तर भागात वास्तव्य करून भारतातील अदिवासींना द्रविडांना दक्षिणेत हाकलून दिले. आर्यांनी गंगा सिंधू काठच्या सुपीक भूमीत राहून एक वेगळी संस्कृती निर्माण केली. तिला आर्य संस्कृती किंवा वैदिक संस्कृती असे म्हणतात. या वैदिक संस्कृतीचा तत्वाज्ञान धर्म आणि अद्यात्म या संकल्पनेवर फार मोठा प्रभाव होता. या संस्कृतीने येथील जीवनाच्या सर्व क्षेत्रात आमूलाग्र बदल घडवून आणले म्हणून समजव्यवस्थेमध्ये स्त्रियांचे स्थान हे कशाप्रकारचे होते हे पुढील विवेचनावरून दिसून येते.

वैदिक स्त्रियांचे समाजातील स्थान -

वैदिक धर्मात गृहस्थाश्रम हा मुख्य आश्रम मानलेला आहे. त्यामुळे स्त्रीविषयी फारच उच्च विचार वेदांमध्ये आहेत. स्त्रीच्या उत्पत्तीविषयी मोठी मजेदार अख्यायिका सांगितली जाते. "प्ररंभी परब्रह्म हे एकटे होते. त्याला चैन पडेना म्हणून सोबतीला दुसरे कोणीतरी हवे असे त्याला वाटले. नंतर ते परब्रह्म स्वतः एका जुळलेल्या स्त्रीपुरुषांच्या जोडप्यांच्या आकाराचे झाले त्याने त्यांचे दोन भाग केले. ते स्त्री व पुरुष आणि पत्नी व पती हे होत. जो भाग पुरुषांकडून भरला जात नाही तो स्त्री भरते व अशा दृष्टीने स्त्री व पुरुष मिळून प्रजा उत्पन्न होते " यावरून स्त्रीपुरुष हे दोघे बरोबरीचे आहेत त्या दोघांनी उत्पत्ती एकदमच बरोबर झाली असे सांगितले आहे. स्त्री वाचून पुरुष पूर्ण नाही व पुरुषवाचून स्त्री पूर्ण नाही. हे दोघे एकमेकांस पूरक व तुल्यबल होत. पत्नी ही जणू पुरुषांचे अर्ध शरीर आहे. असे उत्कृष्ट तत्व वेदात सांगितले आहे.

स्त्रियांचे अधिकार व कर्तव्ये :

स्त्री म्हणून गृहपत्नी, गृहणी या नात्याने तिचे अधिकार किती आहेत हे पाहण्यासारखे आहे. विवाहामध्ये गृहप्रवेश झाल्यावर जे मंत्र म्हणतात. त्यावरून गृहिणीचा अधिकाराची कल्पना येते. पत्नी ही घरातील सर्वांची मित्र असते नवरा, दरी, सासू, सासरा अतिथी, आप्तोष्ट या सर्वांचा परामर्श घेणे, सर्वांकरिता तन आणि मन झिजविणे हे मित्र भावनेने शिवाय शक्य आहे काय? सदा हसतमुख आणि सर्व कामे उत्साहाने करणे असे वर्णन केलेले आहे. अर्थवेदातील ज्या मंत्रामध्ये गृहपत्नीला तिच्या कर्तव्याचा व अधिकाराचा दिलेला संदेश पुढील मंत्रावरून लक्षात येतो

"शिवा भव पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वभ्यः शिवा

शिवास्मै सर्वस्मै क्षेत्राय शिवा न इहैधि

इह प्रियं प्रजायै ते समृध्यतामास्मिन् गृहे

गाईपत्याय जागृहि एना पत्या तन्वंसं

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

**Fifth Annual Conference and National Conference
Chhatrapati Shivaji College Satara**

Research Booklet

SANSHODHAN

Publisher :

Dr. Vinayakrao Jadhav

President, Satara Itihas Sanshodhan Mandal, Satara.

Flat No.2, 'Saivihar', Sadar Bazar, Satara.

Mob.: 9850279506

Editor :

Dr. Vishvanath Pawar

The Chief Executive, Satara Itihas Sanshodhan Mandal, Satara.

Mob.: 7798122026, 8698909707.

Printer :

Sidhivinayak Enterprises

322, Yadogopal Peth Satara

Mob.: 9420771326

Sixth Annual Conference, First edition : 9 October 2016

Donated Value : Rs.250/-

(All rights reserved under the Satara Itihas Sanshodhan Mandal, satara)
(The views expressed by the authors in 'Sanshodhan' Reaserch Booklet in this issue
are there own. The editor and publisher are not responsible for them)

३४.	जनसामान्यांचा नेता : किसन वीर प्रा.डॉ.जयपाल चंद्रकांत सावंत	१७
३५.	श्री.यशवंतराव मोहिते यांचे शैक्षणिक व सामाजिक कार्य प्रा.डॉ.पी.बी.गायकबाड	१००
३६.	बाबूजी नाईक बारामतीकर प्रा.सौ.वंदना रामचंद्र लोंढे	१०३
३७.	देवीसिंग चौहान यांनी संपादन केलेले दक्खनी हिंदीतील साहित्य व त्याचा इतिहास लेखनाला उपयोग अमृत दत्तात्रय साळुंखे	१०५
३८.	THE MICRO STUDY OF SHRI AILLAK PANNALAL DIGAMBAR JAIN PATHASHALA Dr. Dhanaji Baburao Masal	१०८
३९.	ज्ञानोदय मधील स्त्रीयांचे स्थान श्री.चंद्रशेखर काशिनाथ काटे	१११
४०.	सत्यशोधक समाजाचे सातारा जिल्ह्यातील कार्य प्रा.डॉ.अनिल शिवाजी टिके	११४
४१.	इतिहासलेखनातील नवीन प्रवाह लोककवी वामनदादा कर्डक यांचे समाजप्रबोधनात्मक कार्य प्रा. डी. के. रसाळ प्रा. के. एस. शिंदे	११७
४२.	दलितांचे आधारस्तंभ- यशवंतराव चव्हाण प्रा.डॉ.चंपाताई श्रीरंग बोधले	१२०
४३.	यशवंतराव पांडूरंग पोवार तथा वाय.पी.पोवार डॉ.विजय विष्णू पाडळकर	१२२
४४.	रिपब्लिकन पक्षाचे कार्य व त्याचे राजकीय महत्व डॉ.संगिता व्ही.सरवदे	१२५
४५.	वाईतील पारंपारिक कृष्णाबाई व गणेशोत्सव प्रा.डॉ.दत्तात्रय ज्ञानदेव कोरडे	१२८
४६.	इतिहासलेखनाच्या साम्य-सम्यक भौतिकवादी समाजशास्त्रीय, मार्क्सवादी व नवमार्क्सवादी इतिहासलेखन चिकित्सा प्रा.रामचंद्र घुले	१३०
४७.	आगरी समाज आणि सहकार पद्धती प्रा.डॉ.सुभाष लक्ष्मण म्हात्रे	१३४
४८.	अभारतीय मराठा इतिहास लेखन प्रा.शशिकांत महादेव मोहीते	१३६
४९.	पलूसचे साहित्य वैभव : स्वामी विवेकानंद वाचनालय प्रा.डॉ.संगिता संपत पाटील	१३९
५०.	इतिहास लेखनातील नवीन प्रवाह प्रा. डॉ. प्रमोद बोराडे	१४२
५१.	उरूण इस्लामपूर नगरपालिका कर्मचारी संघटनेचा ऐतिहासिक आढावा श्री.सतिश चौगुले	१४४
५२.	हैद्राबाद मुक्ति संग्राम आणि विद्यार्थी चळवळ (विशेष संदर्भ मराठवाडा) प्रा.डॉ.सौ. गीतांजली भीमराव बोराडे	१४६

४६. इतिहासलेखनाच्या साम्य-सम्यक भौतिकवादी समाजशास्त्रीय माक्सवादी व नवमाक्सवादी इतिहासलेखन चिकित्सा

श्री रामचंद्र घुले सहा.

मा. व. पा. कन्या महाविद्यालय, इ

ता.वाळवा, जि.

प्रास्ताविक : एलन कुर्दी या तीन वर्शांच्या बालकाचा मृतदेह नुकताच तुर्कस्तानच्या समुद्र किनारपट्टीवर आढळला. इसिस(दहशतवादी संघटनेने सिरियामध्ये चालवलेल्या धार्मिक-वांशिक उच्छादाचा आणि अमेरिकी भांडवलवाद्यांनी विकलेल्या शस्त्रांचा थेट त्या बालकास भोगावे लागले. भौतिक साम्य-सम्यकवादी विचार-व्यवहाराचे भांडवली धर्मांध हे समान शत्रू आहेत हे यातून स्पष्ट इतिहासाची मांडणी विचार व्यवहारात बौद्धिक-सद्सद्विवेक विज्ञान व भौतिकवादाच्या कसोटीवर होणे गरजेचे असते. शासन अतिरेकी भांडवलवाद धर्मांधता त्यामध्ये टिकणारी नसते. भौतिक साम्य सम्यक वादी विचार-व्यवहार प्रणालीचा त्यांच्या प्रगल्भ विकास सिंधु संस्कृतीच्या भौतिक विकासात, त्यांच्या श्रमविभागणी व गृहचनेच्या स्वरूपात शोधता येतो. तसेच कुलसमूह मातृसत्ताक-स्त्री समाजव्यवस्थेत तसेच जनपदातील राजकीय व्यवस्थेत त्याचे विकसीत(आद्य) रूप पाहता येते. गौतम बुद्धांनी मांडलेली विज्ञान सद्सद्विवेक बुद्धी, पार्श्वनाथांचा अपरिग्रह, संत तुकाराम महाराजांची जातीविन्मुलनवादी दृष्टी, छत्रपती शिवाजी राजांची वेतनदारी पद्धती ते पंडित जवाहरलाल नेहरू यांची समाजवादी अर्थप्रणाली यात भौतिक-साम्य-सम्यकवाद शोधता येतो. इतिहासलेखनातील साम्य-भौतिकवादी इतिहासलेखन प्रवाह म्हणजे समाजशास्त्रीय, माक्सवादी, नवमाक्सवादी, सबल्टर्न यांच्या लेखन-विचार प्रवाहाची करून घेऊ.

इतिहासाचा अन्वयार्थ द्वंदात्मक विकास(Theory of Dialectical Method) पक्ष - प्रतिपक्ष - समन्वय या पद्धतीने हेगेलने लावून फायोदान दिले. चार्ल्स डार्विन व कार्ल मार्क्सने त्याच्या तत्त्वज्ञानाचा स्विकार करून जगाला सर्वश्रेष्ठ तत्त्वज्ञान दिले. हेगेलचा आदर्शवादी नाकारून कार्लमार्क्सने भौतिकवादी तत्त्वज्ञान जगास दिले. मार्क्सने वस्तूला (Matter) महत्त्व देऊन उत्पादनाची साधने, उत्पादनाची पविनिमयाची पद्धत यांच्यातील संबंधावरच नव्या समाजाची निर्मिती होत असते असे सांगून समाजबदलाचे मूळ आर्थिक असते हे स्पष्ट मानवी इतिहास हा वर्ग संघर्षाचा इतिहास असून 'आहे रे' आणि 'नाही रे' यांच्यातला वर्ग कलह आहे, असे सांगून मानवी इतिहासाचे सामाजिक, गुलामगिरी, संरंजामशाही, भांडवलशाही, व समाजवाद असे टप्पे सांगून इतिहासाचा अन्वयार्थ लावला. निम्न्या जगाने त्याचे साम तत्त्वज्ञान स्विकारले. म्हणूनच इतिहास हे निव्वळ शास्त्र नसून ते सम्यक बौद्धिकतेचे मानवी व्यवहारशास्त्र आहे. मानवी संस्कृतीच्या सह जाणीव:नेणीवेचा तो बृहदकोश आहे. आद्यसाम्यवादी ते भांडवलीव्यवस्थेच्या मानवी संस्कृतीच्या विकासवादाच्या मांडणीचे ते पद्धतीशास्त्र

समाजशास्त्रीय दृष्टीकोन (Socialistic Approach) : मॅक्स वेबर (१८६४-१९२०) याने समाजशास्त्रीय सिद्धांतातून इतिहास पाहण्याची वेगळी दृष्टी निर्माण केली. व्यक्तीला केंद्रिभूत मानून गतकालीन सामाजिक स्थितीचे निरीक्षण करावे. सामाजिक आणि सांस्समुहांचा अभ्यास करताना १०० टक्के वस्तुनिष्ठता पाहता येत नाही असे त्याचे मत होते. त्यांच्या ऐतिहासिक स्पष्टीकरणाला मुल्य स्पष्टीकरण (Normative Explanation) असे म्हणतात. श्रद्धात्मक (Normative) व संख्यात्मक (Institutional) प्रेरणा स्वतंत्रपणे व असतात असे तो म्हणतो. तो प्रभुत्वाच्या (Domination) संकल्पनेला महत्त्व देताना समाज दबावामुळे एकसंघ राहतो असे म्हणतो. वसा काळाच्या अखेरच्या पर्वात समाजशास्त्र या अभ्यासविषयाने भारतात प्रवेश केला. समाजवाद त्याकाळात राष्ट्रवाद व राष्ट्रवांधणी या रा. विचारांशी बांधला गेला. याकाळात राष्ट्रीय चळवळ व राष्ट्रवाद या प्रवाहावरच अधिक भर दिलो गेल्याने जाती सारख्या महत्त्वाच्या घटकाव एते सामाजिक विश्लेषण दुर्लक्षित राहिले. गोविंद घुर्गे यांनी समाजशास्त्राची भारतीय पायाभरणी घडू करून बाँम्बे स्कूल नावारूपाला आ त्यांनी भारतीय संस्कृती-समाजसंस्था यांच्या लक्षणांचा उहापोह केला. इंडो-आर्य इ. स. पू. २५०० च्या सुमारास भारतात आले. त्यांनी ब्रा संस्कृती भारतात आणून आपले पावित्र्य जपण्यासाठी स्थानिक लोक समूहांशी सामाजिक निर्बंध टाकले. त्यातूनच जातिव्यवस्था उगम प व प्रसारित झाली. त्यांच्या लेखनाचे परिशिलन धर्म, जात, नाते संबंध, गावगाडा, लग्न, कुटुंबपद्धती, आदिवासी या घटकांभोवती फिरत राह समाजशास्त्राचा पाया घालणाऱ्या ऑगस्ट कॉम्टने (१७९४-१८५७) Course of Positive philosophy हा ग्रंथ लिहून साम वास्तवतेचा (Social Reality) आशय समजून घेण्यासाठी वास्तववाद (Realism), नाममात्रवाद (Nominalism), आदर्शवाद (Idealism) प्रत्यक्षवाद (positivism) चा अवलंब करून सामाजिक जटिल प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न केला. प्रो. रामशरण शर्मा यांनी 'लाईट ऑन अर्लि इ सोसायटी अँड इकॉनॉमी' (१९६६) हा ग्रंथ लिहून प्राचीन भारतीय वर्णव्यवस्था, समाज व अर्थव्यवस्थेचे विवेचन केले. वि.का.राजवाडेनी भा

संशोधन ISSN 2278-5914

Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

विद्योत्पत्तीचे विज्ञान, टोटेमवाद, गणपतीचा अर्थ, तंत्रवाद, सांख्यदर्शन व योग यांची मांडणी केली आहे. डॉ.स.रा.गाडगीळांनीही लोकायत
भौतिकवाद-साम्यसंघवादाची चिकित्सा करताना असुर, तंत्रसाधना गण-लोकसत्ताक, मातृसत्ताक देहवादाची मांडणी केली आहे.
कम्युनिझम, मातृसत्ता-स्त्रीसत्ता आणि भारतीय समाजवाद या बहुचर्चित ग्रंथात डॉ.शरद पाटील मातृसत्ता-स्त्रीसत्तेत कम्युनिझम
सप्रमाण दाखवतात. मानवी समाजाचा विकास प्रिमिटिव्ह कम्युनिझम, स्लेव्हरी, फ्यूडॉलिझम, कॅपिटॅलिझम, सोशॅलिझम-कम्युनिझम
असते अशी मांडणी करतात.

डॉ.गोविंद पानसरे यांनी 'धर्म-जात-वर्ग व परिवर्तनाच्या दिशा', 'धर्माच्या नावाखाली अधर्म' व 'मार्क्सवादाची तोंड ओळख' इ. ग्रंथाच्या
इतिहास विश्लेषणाचा साम्य-सम्यक्वाद मांडला. डॉ.भारत पाटणकर यांनी 'हिंदु की सिंधु', 'जाती व्यवस्थेचा अंत', 'महात्मा फुले
संस्कृतिक संघर्ष', 'समन्यायी पाणी वाटप धोरण' इ. ग्रंथातून आपली इतिहासाकडे पाहण्याची भौतिकवादी दृष्टी मांडली आहे.

संघर्ष :-

इतिहासाला विषयाला तत्त्वज्ञ आपआपल्या चष्म्यातून पाहतात. घटनेमागे दैवी हस्तक्षेप नसून कार्यकारण परंपरेमुळे घटना घडतात हे मान्य
घटना का घडतात त्याचे नियम शोधले जाऊन अनेक तत्त्वधारा प्रवाहित झाल्या. ज्ञानाच्या विस्तारणाच्या क्षितीजा बरोबर बदलणाऱ्या
सांगड घालून नवे प्रवाह विकसित होऊन मानवी मुल्ये शोधली जाऊन दुःखावर मार्ग सुद्धा शोधला जाऊ लागला. या सर्व कोटीक्रमातून
आदर्शवादी, साम्राज्यवादी, राष्ट्रवादी, पौर्वात्यवादी, मार्क्सवादी, नवमार्क्सवादी, वंचितांचा इतिहास, आधुनीकोत्तर, संरचनावादी,
पर्यावरणवादी, केंब्रिज व ऑक्सफर्ड स्कूल असे अनेक विचार प्रवाह इतिहासात येत गेले.

आधुनिक काळात विज्ञान तंत्रज्ञानात झालेली प्रगती, शिक्षणाचे झालेले विकेंद्रीकरण व दबला गेलेला वर्ग सत्ताप्रवाहात सामिल झाल्याने
साम्यप्रमाणेच इतिहासामध्ये विशेषीकरण होऊ लागले. आंतरविद्याशाखा अधिक दिशांना प्रवाहित झाल्याने आधुनिक काळात सुद्धा नवे प्रवाह
मिमांसेत येऊ लागले. जात - वंश - वर्ण - वर्गाचे विशेषत्व, सत्ता - संपत्ती - टिकविण्यासाठी स्वहितेषी लेखन जगभर केले जा
या नितीला दबल्या गेलेल्या, इतिहासातील स्थान नाकारलेल्या व वंशसंहाराच्या अभिजन नितीला प्रतिरोध करून त्यांनी आपली आदिम
पाळेमुळे शोधून इतिहासलेखन आपल्या अभिवृद्धीसाठी विकसित केले. म्हणूनच इतिहास हे निव्वळ शास्त्र नसून ते सम्यक् बौद्धिकतेचे
व्यवहारशास्त्र आहे. मानवी संस्कृतीच्या सहजीवन जाणीवःनेणीवेचा तो बृहदकोश आहे. आद्यसाम्यवादी ते भांडवलीव्यवस्थेच्या मानवी
विकासावादाच्या मांडणीचे ते पद्धतीशास्त्र आहे. इतिहासात मूल्यात्मक स्पष्टीकरण, भौतिकता, वस्तुनिष्ठता, संख्यात्मकता,
अत्याधिक सत्यता येण्यासाठी समाजशास्त्री, मार्क्सवादी मांडणी महत्त्वपूर्ण असून त्यामुळे साम्य-सम्यक् विचार व्यवहार प्रत्यक्षात
मदत होईल.

संदर्भ :

साध्या कॅरल - "गोविंद सदाशिव घुर्ये यांचे ऐतिहासिक समाजशास्त्र" लेख, इतिहासलेखन मिमांसा, समाजप्रबोधन पत्रिका लोकवाङ्.मय
गृह, मुंबई, प्रथम आ. मार्च २०१०, पान नं. १९३.

1- E. Sreedharan -- A Textbook of Historiography 500 BC to AD 2000, Orient Longman, New Delhi, First edition
2004, Page No. 469.

कोसंबी दामोदर धर्मानंद - 'इतिहास म्हणजे काय? 'इतिहास कसा लिहावा, कसा वाचावा, कसा सांगावा' लेख त्रैमासिक समाजवादी
प्रबोधिनी इ. करंजी, फेब्रु. १९९५, पान नं. ४.

चित्ता - पान नं. १८.

डवळीकर म. के. - 'कोसंबी व भारतीय इतिहासचा मार्क्सवादी अन्वयार्थ' लेख, इतिहास लेखने मिमांसा, समाजप्रबोधन पत्रिका,
लोकवाङ्.मय गृह, मुंबई प्रथम आ. २०१०, पान नं. १८३.

1- E Sreedharan - I bid, Page No. 485.

SR Hegde

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Aurangabad

संशोधन ISSN 2278-5914

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
Arts & Commerce
Aurangabad-431009, Dist. Sangli

EDUCATION THROUGH SELF-HELP IS OUR MOTTO.

KARMAVEER

Rayat Shikshan Sanstha's DHANANJAYRAO GADGIL COLLEGE OF COMMERCE

Satara, Maharashtra, India

An Autonomous & College with Potential for Excellence (CPE)

CGPA-3.05

ISSN 2394-207X (Print)

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL STUDIES

• Special Issue - II •

Proceedings of the

3rd One Day International Conference on

“Contemporary Issues in Commerce, Economics and Management”

Monday, 19th December, 2016

Vol. III (XII) Special Issue December 2016

Index

Sr.	Name of the Paper	Name	Page No.
1.	Strategy of Micro-Finance through Self-Help Groups for Rural Poverty Alleviation	¹ Dr. Prafull P.Vashenikar ² Dr. D.V. Pawar	1-5
2.	Skill Development in India: Issues and Challenges	Radhika Rajkumar Lohiya	6-9
3.	Globalisation and Its Impact on Indian Economy	Nishigandha Prakash Bansode	10-15
4.	Indian Hospitality Sector: An Overview	Prof. Jyotsna Borate	16-21
5.	Financial Instruments in Indian Financial Market	Dr. P. H. Kadam	22-26
6.	Voluntary Turnover of Employees Due to Job Stress With Reference to Call Centre Organizations	Balki Vani	27-39
7.	Employment and Income Generation in Gokul Milk Federation	¹ Prashant K. Powar ² Dr. Sachin A. Sardesai	40-45
8.	Benefits and Importance of E-commerce in Modern Era	Prof. Velekar Lalit Chandrakant	46-49
9.	Demonetization: Impacts, Challenges and Way Forward	Khaledkhan Jafarkhan Pathan	50-53
10.	FDI in Indian Retail Sector: A Review	Dnyaneshwar Uttamrao Pawde	54-56
11.	The Impact of E-commerce over Retail Business in India	Aarti Krishna kale	57-58
12.	Politeness Strategy in Business Communication	Mrs. Gaikwad Rajashri Dattatraya	59-62
13.	Women Empowerment in India and its Needs	Mr. J. G. Mulani	63-65
14.	English for Tourism and Hospitality Industry	Dr. Mrs. Anisa G. Mujawar	66-68
15.	The Secrets of Successful Communication	Prof. Mrs. Aphale Jayashri Ajay	69-71
16.	The Strategies of Effective Communication	Miss. Amruta Hanmant Pawar	72-73
17.	Result of Food Security Scheme in India	Jaya Ankush Dhaware	74-77
18.	Transforming Trends in Communication- A Key for Effective Business Progression	Ms. Dipalee S. Maske	78-85
19.	Highlights of Arbitration and Conciliation (Amendment) Act, 2015	Dr. Deepa P. Patil	86-93
20.	Emotional Intelligence and Employee Performance: A Conceptual Study	Maruti Sambhaji Wagh	94-97
21.	Importance of Body Language in Business Communication	Dr. Faras Sabiha Asif	98-100
22.	Foreign Direct Investment in India	Prof. Kamalesh Atmaram Raut	101-103
23.	Nationalization of Agricultural Land: Dr. B. R. Ambekkar's Model for Rural Development	¹ Mr. Rajshekhar K. Nillolu ² Prof. Dr. (Mrs.) Dhanashri J. Mahajan	104-107

3rd One Day International Conference on 'Contemporary Issues in Commerce, Economics & Management'

Women Empowerment in India and its Needs

Mr. J. G. Mulani

Associate Professor and Head Dept. of Commerce

M. V. P. Kanya Mahavidyalaya,
Islampur Tal-Walwa, Dist- Sangli**Abstract:**

Gender inequality is the main social issue in India in which women are getting back in the male dominated country. Women empowerment needs to take a high speed in this country to equalize the value of both genders. Uplifting of women in all means should be the utmost priority of the nation. Inequalities between men and women in the society generate lots of problems which become a big obstruction in the way to success of nation. It is the birth rights of the women to get equal value to the men in the society. To really bring empowerment, every woman needs to be aware about their rights from their own end. They need to take positive steps and involve in every activities instead of only involving in the household chores and family responsibilities. They should know about all the happenings in their surroundings and country.

Women empowerment has the power to change many things in the society and country. They are much better than men to deal with certain problems in the society. They can better understand the disadvantages of the overpopulation for their family and country. They are fully able to handle the economic conditions of the family and country through proper family planning. Women are capable enough to handle any impulsive violence in comparison to the men whether in the family or society.

Through women empowerment, it can be possible to change the male dominated country into the equally dominated country of rich economy. Empowering women may easily help to grow each and every member of the family without any extra effort. A woman is considered to be responsible for everything in the family so she can better solve all the problems from her own end. Empowerment of the women would automatically bring empowerment of everyone.

Women empowerment is the better treatment of any big or small problems related to human being, economy or environment. In few last years, the advantages of the women empowerment are coming out in front of us. Women are being more conscious about their health, education, career, job and responsibilities towards family, society and country. They are taking part in the every area and showing their great interest in each field. Finally, after long years of hard struggle they are getting their rights to go ahead on the right track.

Key Words – Women, Empowerment, Society, Competent

Research Methodology: The study is based on secondary data only. The secondary data collected through published library resources such as books, magazine and annual reports of women empowerment.

Objective of the study: The objectives of the study are to find out women empowerment position in India.

Introduction: Women empowerment can be defined in very simple words that it is making women powerful so that they can take their own decisions regarding their lives and well being in the family and society. It is empowering women to make them able to get their real rights in the society. Almost 50% of the population in India is covered by the female only so the full development of the country depends on the half population means women, who are not empowered and still restricted by many social taboos. In such condition, we cannot say that our country would be a developed in the future without empowering its half population means women. If we want to make our country a developed country, first of all it is very necessary to empower women by the efforts of men, government, laws and women too.

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार"

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's
**Smt. Akkatai Ramgonda Patil
Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.**

Tal. Hatkanangale. Dist - Kolhapur - 416 115 (Maharashtra)

(Affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

(NAAC Reaccreditation 'B')

Proceedings of the

NAAC Sponsored

One Day National Seminar on

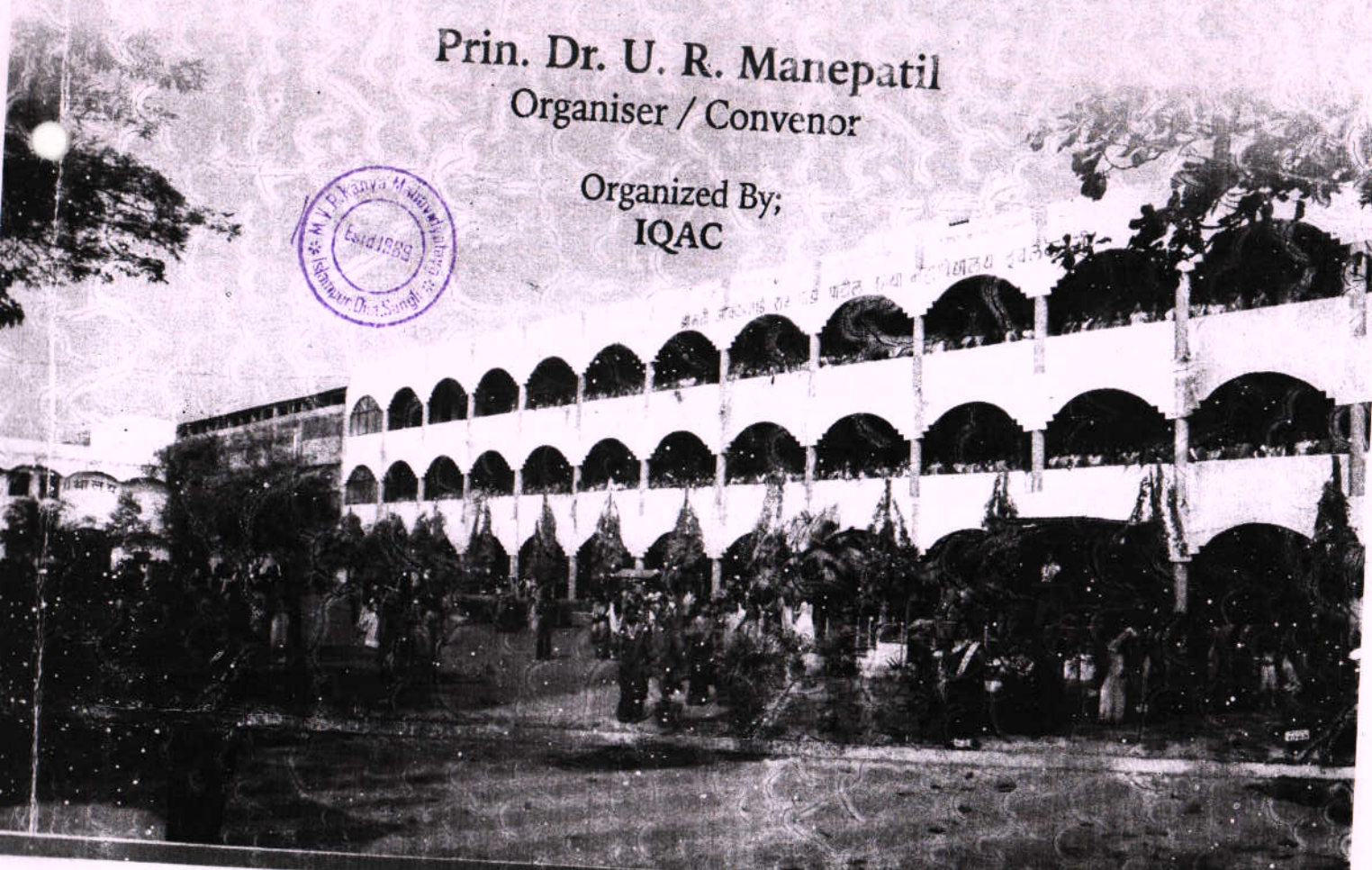
**"The Role of Academic and Administrative Audit In
Quality Enhancement of Educational Institution"**

24th September, 2016

ISBN : 978-93-83795-34-2

Prin. Dr. U. R. Manepatil
Organiser / Convenor

Organized By;
IQAC

INDEX

Sr. No	Title of the Paper	Name of Authors	Page No
1	THE IMPORTANCE OF ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT	Smt P.H.Jadhav Mr..V.H.Pawar	1-3
2	ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT FOR QUALITY EDUCATION IN INDIA	Mr. P.C. Divekar Mr. A.B. Nawale	4-6
3	ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT FOR QUALITY EDUCATION IN INDIA.	Mr. B.R. Heddure	7-11
4	ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT: AN OVERVIEW	Dr. N. Y. Rajeshirke Mr. J. G. Mulani	12-14
5	THE ROLE OF ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT IN QUALITY ENHANCEMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTION.	Varsha.M.Potdar	15-23
6	THE ROLE OF ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT PANEL INEFFECTIVE ASSESSMENTS OF EDUCATIONAL INSTITUTION	Smt S.H.Ambawade	24-31
7	ACADEMIC AUDIT FOR QUALITY SUSTENANCE	Smt.U.S.Khot	32-36
8	ADMINISTRATIVE AUDIT FOR QUALITY SUSTENANCE	Mr. S. A. Khot	37-41
9	IMPORTANT AUDITS AND THEIR ROLE IN QUALITY ASSUARANCE IN HIGHER EDUCATION	Dr. N.A.Kulkarni., Dr.R.R.Kumbhar., Dr.S.S.Kale Mr. S.V.Malgaonkar	42-44
10	ROLE OF IQAC IN CONDUCTING ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT	Dr. C.B.Pandit	45-48
11	QUALITY ENHANCEMENT IN	Mr. D. S. Kamble	49-52

ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE AUDIT: AN OVERVIEW

*Dr. N. Y. Rajeshirke
Associate Professor
Vivekanand College Kolhapur
**Mr. J. G. Mulani
Associate Professor,
M.V.P Kanya College Islampur

Abstract

Academic and Administrative Audit is to evaluate the performance of the university departments, colleges and the centers and appreciate their achievements and give suggestions for further improvement of the quality of teaching, research, administration, and curricular and extra-curricular activities. It is also a system to control and maintain high standards in the field of higher Education. It is playing vital role in providing quality education to the learners all over the world. It is a continuous process of self-introspection for the better growth of the higher education institution. The present paper focus on overview of AAA in the higher education institution in India.

Key Words : 'Academic and Administrative Audit (AAA), higher Education, IQAC.

Introduction

One of the primary aims and objectives of Internal Quality Assurance Cell (IQAC) is to develop a system for conscious, consistent and catalytic action to ensure quality of the academic and administrative performance of the institution, for which, the IQAC has to chalk out various development plans to monitor its progress and evaluate the systems through Academic and Administrative Audit in two ways namely developing structured formats to collect the data from the academic, administrative and infrastructural units and analysis with outsourcing agent to get objective reports and constituting Academic and Administrative Audit Committee (AAAC) with external experts to the assess the strength and weakness of the institution based on the assessment criteria as emphasized by the National Assessment and Accreditation Council (NAAC) of the countries.

Academic Audit

The Academic Audit is a faculty-driven model of ongoing self-reflection, collaboration, teamwork and peer feedback. It is based on structured conversations among faculty, stakeholders and peer reviewers all focused on a common goal: to improve quality processes in teaching and learning and thus enhance student success. During the self-study phase of the Academic Audit, the faculty look at the key activities in place that regularly improve the quality of teaching and learning. Faculty members reflect on how they organize their work and how they use data to make decisions. The faculty may also note opportunities for improvement during this self-study phase and thus identify initiatives for improvement.

"The Role of Academic and Administrative Audit in Quality Enhancement of Educational Institution" 12

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA, 29
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

Rayat Shikshan Sanstha's

D.P. Bhosale College, Koregaon

ISBN: 978-81-927095-5-07

4 A Volume - II

13th and 14th February, 2017

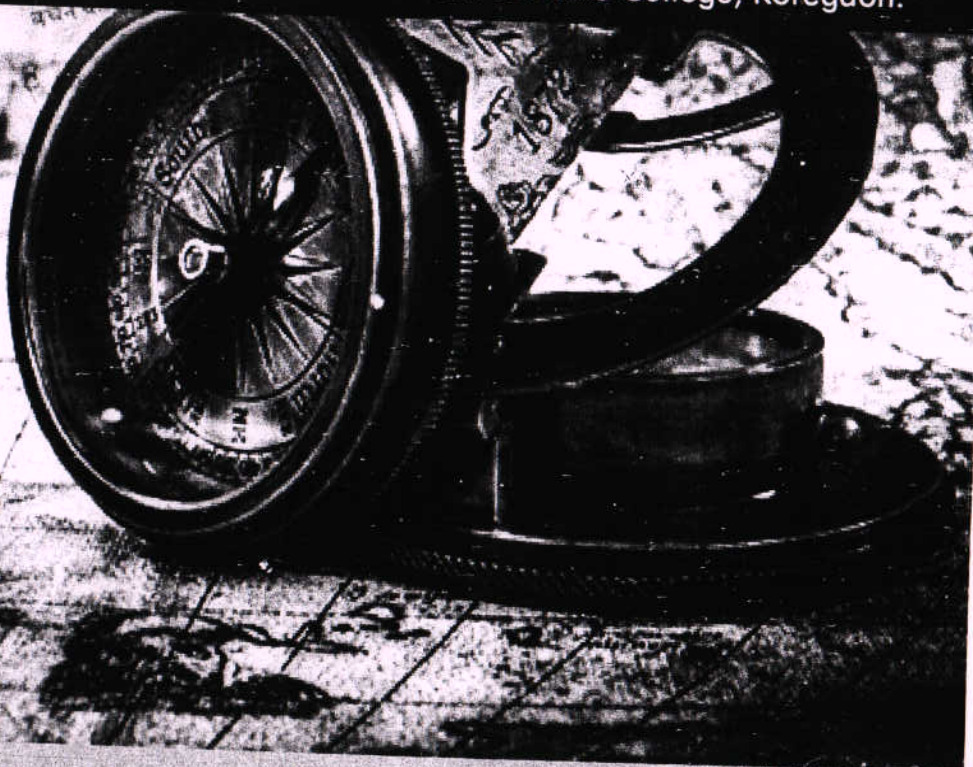
**Proceedings of
A Two Day Interdisciplinary International Seminar
On
Geographical & Historical Perspective of Global Problems
Organized by Departments of History**

Editor

Dr. Vijay Vishnu Padalkar
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Chief Editor

Prin. Dr. V. S. Sawant.
D.P. Bhosale College, Koregaon.

To Study of Adjustment & Mental Health among Male & Female Aging People

Prof. Mrs. Sanjivani Patil, Associate Professor
M.V.P. Kanya Mahavidyalaya, Islampur

Abstract

The main aim of the present study is an attempt has been to study of adjustment & mental health among male & female aging people". The total sample size consisted so people, divided into 30 male & 30 female. Selecting the sample random sampling method was used. This research gender was independent variable and adjustment & mental health of the aged peoples were dependent variables, Bell Adjustment Inventory & mental health check list of constricted by and standardized by Pramod Kumar from Sardar Patel University, Vallabh Vidyanagar in 1952, was used for the study. The results were analyzed and it was found that the significant difference among males and females of the aged in terms of their adjustment and significant difference among males and females of the aged in terms o their mental health.

Keywords :- Adjustment, Mental health, old aged, inventory.

Introduction :-

Old aged is the closing Period in the life span, Aged sixty is usually considered the dividing like among middle and old aged. It is recognized that chronological age is a poor criteria on the use in marking off the beginning of old age because there are such marked difference among individuals in the age at which aging actually begins, people, during the sixties are usually referred to as "elderly" meaning

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

Rayat Shikshan Sanstha's

D.P. Bhosale College, Koregaon

ISBN: 978-81-927095-5-07

Volume - II

13th and 14th February, 2017

Proceedings of
A Two Day Interdisciplinary International Seminar
On
Geographical & Historical Perspective of Global Problems
Organized by Departments of History

Editor

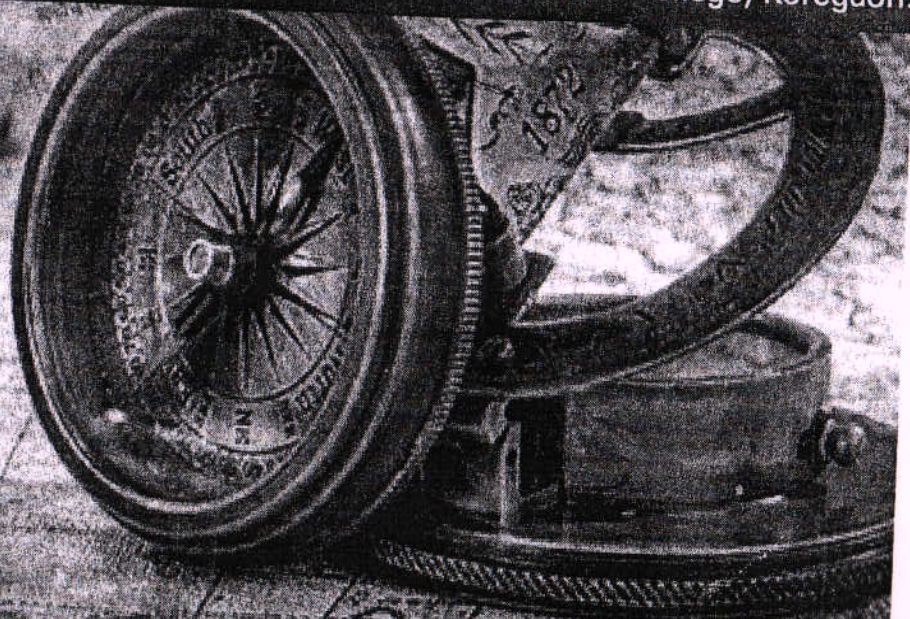
Dr. Vijay Vishnu Padalkar

D.P. Bhosale College, Koregaon.

Chief Editor

Prin. Dr. V. S. Sawant.

D.P. Bhosale College, Koregaon.

Index

Sr. No	Subject	Writer	Page No.
1	History; And the experiences from the past in response to the Indian Agricultural Problem : A case study of Green Revolution	Dr. Ram Kumar	1
2	Review Of Educational Developments In Bombay Presidency: Special Reference To Solapur	Dr. Masal D.B.	10
3	Caste, Reservations and Atrocity: Issues and Challenges	Prof. Dr. Vishwanath Kashinath Sonwane	15
4	Socio-Cultural Aspects of Bidar District: A Micro Study	Dr. Nalini Avinash Waghmare	23
5	"Towards A Globalization: A New Economic Trend"	Mr. Prashant T.Nargude	27
6	Problem of Land Fragmentation: A Case Study from the Command Area of Co-operative Dam Societies in the Kolhapur District	Mr. Sanosh Barale Dr. K Yuvraj	30
7	The Level of Adjustment of Senior College Students: A Psychological Study	Prof. Shivram Mahadev Mestry	33
8	Historical Perspective of the Education of the Underprivileged, Deprived Masses and Oppressed Classes	Mr. Jameer Ilahi Momin.	37
9	"Workers Movements in India- Bengal	Mr. Bhosale Sanjay Hanmant	38
10	Peasant Movements in India	Gejage Shankar Namdev	52
11	Position of Women During the Vijaynagar Rule	Dubal Dattatray Ramchandra	55
12	Women and Indian Constitution	Rajurwar Narayan Madhukar	59
13	Historical Geography of Environmental Conflicts in South Asia	Dr Shaikh Musak Rajjak	62
✓ 14	Smart Phone- India's Drive For Cashless Economy	Mrs. Megha Vijay Patil	66
15	The Problem of Trafficking In Women In India	Dr. Smt. S.R.Sarode	68
16	Education in India: A Critique	Mr. S. I. Barale	71
17	Alphonso Mango: An Export Prospect	Dr. Mane Sudhir Vinayakrao Prof. Mane Santosh Maruti	73
18	Women Entrepreneurs in India	Dr. Mane Sudhir Vinayakrao Prof. Anantkawas T.V	77
19	'Philosophy and Experiments of Mahatma Gandhi in South Africa'	Mr. Sontakke Mahadev Limbraj	80
20	Contribution of Krantiagrani G. D. Lad to Post-Independence Social Movements	Dr. Vikas Sudam Yelmar	83
21	The concept of Decentralization in Swarajshastra and Mendha-Lekha Movement	Dr. Lokhande Nilkanth Kamanna	85

Smart Phone- India's Drive For Cashless Economy

Mrs. Megha Vijay Patil
H.O.D. In Accountancy
M.V.P. Kanya Mahavidyalaya
Islampur

Introduction

Faceless, paperless, cashless is one of the professed role of Digital India. Digital India is a programme to prepare India for a knowledge future. India is still 65% a feature phone country. It should be the endeavor of the govt. to catalyze smartphone adoption that will ultimately achieve the real digitalization goal. Making the country digitally empowered in the field of technology means Digitalisation. It was launched on 1st July 2015 by Prime Minister Narendra Modi.

Key words- cashless, digital, smartphone.

Pillars Of Digital India

1. Broadband Highways
 2. Universal Access to Mobile connectivity.
 3. Public Internet Access through Common Service Centers
 4. e-Governance - Reforming govt. through technology.
 5. e- Kranti
- e-Kranti is related to electronic delivery of services in

1. Education,
2. Health,
3. Agriculture,
4. Financial inclusion
5. Justice
6. Global Information- Information for all.
7. Electronics Manufacturing

Cashless Economy.

A cashless economy is one in which all the transactions are done using cards. Greater usage of digital /electronic payments means Cashless economy.

Digital payment is made by

1. Aadhar Enabled Payment system
2. Unified Payments Interface
3. Mobile Wallets
4. Banks Prepaid Cards
5. Point of sale
6. Internet Banking
7. Mobile Banking
8. Micro ATMS

Indians traditionally prefers to save and spend in cash. In the last year near about 78% transactions of payments in India were made by cash. This percentage in U.K. and U.S. is 20-25%. But the dependence of notes & coins in India is likely to be decreasing due to the change in spending habits. A sharp increase in the use of mobile phones with internet connectivity will help drive the move to digital payments. Personal internet banking has become more popular in India over the past few years for making the payments to settle mobile phones electricity, taxi bills. Now non-banking companies offering payment services.

Benefits Of Cashless Economy

- Cashless economy will reduce tension of keeping full of notes along with us.
- One step solution for all kinds of cash transactions such as -
 1. Bill payment
 2. Fees payment
 3. Funds transfer
 4. Recharge
- It will ensure Black Money Free India.
- Increase in span of the income tax.
- It will enhance the revenue received by the govt.

The estimated impact of Digital India by 2019 would be crosscutting ranging from broad band connectivity in Banking & Finance.

A smart phone has all the capability to become the central & important point in Cashless Digital

2016-17
30
Rayat Shikshan Sanstha's

D.P. Bhosale College, Koregaon

ISBN: 978-81-927095-5-0

Volume - II

13th and 14th February, 2017

Proceedings of

A Two Day Interdisciplinary International Seminar

On

Geographical & Historical Perspective of Global Problems

Organized by Departments of History

Editor

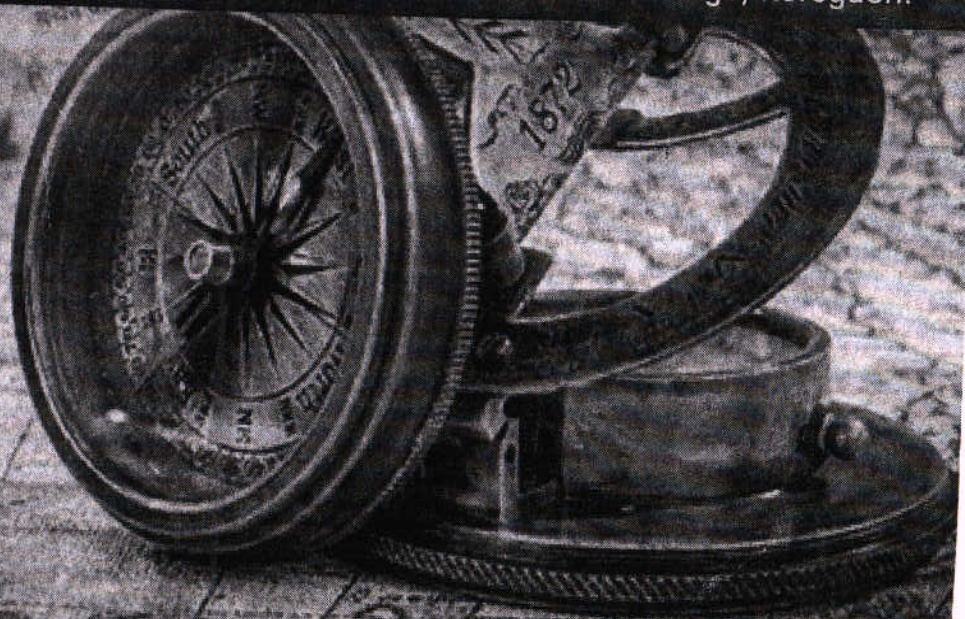
Dr. Vijay Vishnu Padalkar

D.P. Bhosale College, Koregaon.

Chief Editor

Prin. Dr. V. S. Sawant.

D.P. Bhosale College, Koregaon.

Index

Sr. No	Subject	Writer	Page No.
22	Recent Trends in E-Marketing in India.	Mr. Pawar Sarjerao Shamrao	91
23	Drought and Its Impact on Mangalwedha Tahsil	Prof. Appasaheb ramchandra birunake	95
24	महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ - एक अभ्यास	प्रा. वसंत ढेरे	98
25	महाराष्ट्रातील आदीवासी समाज आणि समस्या	प्रा. श्रीकांत विक्रांत सिरसाठे	102
26	भारतीय मार्क्सवादी इतिहासलेखक - दा.ध. कोसंबी	प्रा. सुनिल सुखदेव लोखंडे	108
27	भारतातील 1949 मधील बँकिंग नियमन कायदा एक अभ्यास	प्रा. सौ. कल्पना सं. गुंजवटे	110
28	भारत आणि पर्यावरणवाद	सहा. प्रा. पाटील पांडुरंग विष्णू	114
29	गोवा मुक्ती आंदोलनातील कोल्हापूर जिल्ह्याची भूमिका	प्रा. पाटील एस्. आर.	117
30	पर्यटनातील भारतीय इतिहासाचे महत्त्व	डॉ. वरेकर निवासराव अधिकराव	119
31	Shashi Deshpande's Shorter Fiction-A Move towards Women Emancipation	Dr. Lovleen Bains,	122
32	भारतातील वागमा स्थळे आणि स्मरणे यांच्या समस्या : एक आकलन	प्रा. किरण गणपत कुंभार	125
33	मराठकालीन महाराष्ट्रातील स्त्रिया आणि राजकारण	डॉ. ज्योती व्हटकर-खरात	128
34	मलकापूर नगरीची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी	प्रा. मोनावले गजेंद्र रघुनाथ	132
35	अनाथांचे माई सौ. सिंधुताई (सपकाळ)	डॉ. सुरेश मारुती चव्हाण	134
36	भारतीय स्त्री-समस्या : एक ऐतिहासिक आढावा	श्रीमती. सरकाळे तेजश्री तानाजी	138
37	सातारा शहरातील सामाजिक चळवळी	प्रा. डॉ. मंजीव मुखलाल बोडवडे	141
38	भारतातील डाव्या चळवळीचा उगम	विवेकानंद माने,	145
39	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराजांची स्त्रीयांच्या गुधारणेविषयीच्या अडचणी व कार्य	प्रा. डॉ. कोरडे दत्तात्रय ज्ञानदेव	149
40	श्री क्षेत्र जर्जेश्वरचा चिकीत्सक अभ्यास	सहा. प्रा. क्षत्रिय कमलसिंग विक्रमसिंग	153
41	राजर्षी शाहू महाराजांचे अस्पृश्यांच्याविषयीचे शैक्षणिक कार्य	श्री. आवारी उत्तम मर्जेगाव	157
42	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज व वि. रा. शिंदे यांचा अस्पृश्यतेविरुद्धची चळवळ	प्रा. श्रीमती पी. के. घाटगे	160
43	पन्हाळा किल्ल्याचे ऐतिहासिक महत्त्व	प्रा. डॉ. एम. पी. शिंदे	162
44	अस्पृश्यता निवारण चळवळीतील डिपेंड क्लामिस मिशनचे कार्य	श्री. कृष्णात विलास जाधव	164
45	'कोल्हापूर जिल्ह्यात पर्यटन व्यवसायाला स्वयंरोजगाराची संधी'	Dr. Kolasekar Manohar Subrav	167
46	संस्कृत भाषेतील नाटके आणि स्त्री-संभाषण	प्रा. डॉ. सौ. पोर्णिमा चंद्रकांत मोटे	171
47	सन १८५७ चा उठाव व सातारा	डॉ. प्रा. मावंत जयपाल चंद्रकांत	175
48	Recent Challenges before Indian Agriculture	Ms. Rani Shinde Dr. Arjun Wagh	177
49	जागतिकीकरण आणि भारतीय राज्यघटना	श्री. आवाळे ज्ञानेश्वर शामगाव	182

भारतातील 1949 मधील बँकिंग नियमन कायदा एक अभ्यास

प्रा.सौ.कल्पना सं.गुंजवटे
मालती वसंतदादा पाटी कन्या
महाविद्यालय, इस्लामपूर.
ता. वाळवा, जि. सांगली.

स्वातंत्र्यपूर्व काळापासून भारतात बँका कार्य करीत होत्या पण बँक बुडीचे प्रमाण जास्त होते. कारण बँक सुदृढ पायावर उभ्या राहण्यासाठी 1949 मध्ये बँकिंग नियमन कायदा करण्यात आला या कायद्याने रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाला मोठ्या प्रमाणावर अधिकार मिळाले. बँकेची व्याख्या, भागभांडवल, राखीव निधी, कायदेशीर निधी, तालेबंद पत्रक, बँकांना परवाना देण / रद्द करणे, जोखीम भारीत भांडवल, नोकर भरती, ऑडिट, इत्यादी अनेक बाबींविषयी 1949 च्या कायद्यात तरतुदी केल्यामुळे बँका सुदृढ पायावर उभा राहिल्या. भारतातील बँकव्यवसाय स्थिर होवून तो विकसितही झाला. स्वातंत्र्योत्तर काळात 1949 च्या कायद्यात काळानुसार व गरजे नुसार काही बदल करण्यात आले. अर्थव्यवस्थेच्या रक्तवाहिन्या असलेले बँकिंग क्षेत्र सुदृढ व सुस्थिर होण्यास मदत झाली.

- कि-वर्ड :
- 1) नियमन
 - 2) ऑडिट
 - 3) पत

देशाच्या आर्थिक विकासात बँकांना अनन्य साधारण महत्त्व आहे. त्यासाठी देशातील बँकांची प्रगती निकोप व जलद गतीने होणे आवश्यक असते बँकांना सुदृढ बणविण्यासाठी केंद्रसरकारने 1949 मध्ये भारतात बँकिंग नियमन कायदा संमत केला. या कायद्याने रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाला व्यापक अधिकार प्राप्त झाले. 1913 सालच्या कंपनी कायद्यातील तरतुदीनुसार बँकिंग व्यवहार नियंत्रण ठेवले जात होते, पण ते अपूर्ण होते. त्यामध्ये बँकिंग संघटन, बँकांचे व्यवस्थापन, लेखापरिक्षण अशा महत्त्वाच्या तरतुदी पुरेशा प्रमाणात नव्हत्या त्यामुळे भारतातील बँकिंग व्यवसाय सुदृढ नव्हता. सर्वच क्षेत्रात अस्थिर होते, त्यासाठी व्यापक अशा बँकविशयक कायद्याची आवश्यकता होती. 1949 मध्ये बँकिंग नियमन कायदा केला गेला.

उद्दिष्टे :

1. भारतातील बँकांचा अभ्यास करणे.
2. बँकिंग नियमन कायद्याचा अभ्यास करणे.
3. बँकिंग कायद्यातील बदल अभ्यासणे.

पूर्व इतिहास :

आधुनिक काळात बँक ही एक महत्त्वाची आर्थिक व सामाजिक संस्था आहे. भांडवलशाही, साम्यवादी, मिश्र विकसीत, अविकसीत कशा कोणत्याही अर्थव्यवस्थेत बँकांना अनन्य साधारण महत्त्व आहे.

ग्रीस, इटली या देशात मंदिराचा वापर बँक व्यवसायासाठी केला जाई. रोममध्येही खाजगी बँका मध्ये असेच कार्य चाले मंदिराचे पुजारी बँकरचे कार्य करीत.

क्राऊथरच्या मते व्यापारी, सावकार, सोनार हे आधुनिक बँकेचे पूर्वज होत. इंग्लंडमध्ये ज्यु व्यापाऱ्यांनी बँकिंगची सुरुवात केली. प्लोरेन्स येथे आधुनिक बँकांची सुरुवात झाली. 17 व्या शतकात इंग्लंडमधील सोनारानी बँक व्यवसायाचा विकास केला.

भारतातही बँकिंग व्यवसायाची सुरुवात फार पूर्वीपासून सुरु असल्याचा उल्लेख मनुस्मृती मध्ये आढळतो. कौटिल्याच्या अर्थशास्त्रातही व्याजदराचा उल्लेख आढळतो. भारतात संघटित स्वरूपाच्या बँकिंगची सुरुवात ईस्ट इंडिया कंपनीच्या स्थापनेनंतर झाली. 20 व्या शतकातील 1929 च्या महामंदीचा बँकिंग व्यवसायावर परिणाम झाला. मात्र दुसऱ्या महायुद्धाच्या परिस्थितीचा फायदा घेण्यासाठी बँका अस्तीत्वात आल्या. स्वातंत्र्योत्तर काळात बँकांची नसदिपक प्रगती झाली. हा बँक व्यवसाय सुदृढ बणविण्यासाठी केंद्र सरकारने 1949 मध्ये बँकिंग नियमन कायदा केला.

1949 बँकिंग कायद्यातील तरतुदी :

1. बँकिंगची व्याख्या : "बँकिंग कंपनी म्हणजे कर्ज

ISBN NO. 978-81-927095-5-0

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

Rayat Shikshan Samstha's

D.P. Bhosale College, Koregaon

ISBN: 978-81-927095-5-0

Volume II

13th and 14th February, 2017

Proceedings of

A Two Day Interdisciplinary International Seminar

On

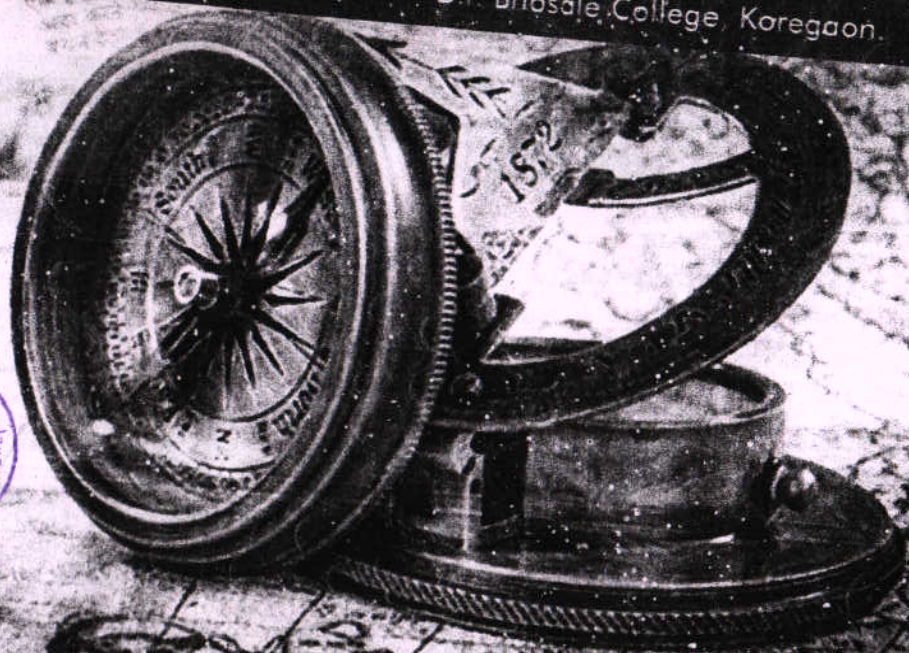
Geographical & Historical Perspective of Global Problems
Organized by Departments of History

Editor

Dr. Vijay Vishnu Padalkar
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Chief Editor

Prin. Dr. V. S. Sawant
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Index

Sr. No	Subject	Writer	Page No.
74	संताजी धनार्जीची आयेबारकुटीची लढाई (जून.1696)	प्रा.डॉ. विकास कदम	273
75	शिवकालीन किल्ले ऐतिहासिक पर्यटन: समस्या व उपाय	प्रा.डॉ. बाळकृष्ण माळी	276
76	"History of black money, and Reforms to stop black money"	प्रा सातपुते आर बी	280
77	'the Quest For Identity': Institutionalizing Processes Among Gaudiya Vaishnavas Of Colonial Bengal	Dr. Vijay Vishnu padalkar Mrs. Korane Sangeeta Pandurang	286
78	त्रियांची ममसा कौटुंबिक हिंसाचार	डा. सान्तानु डेय	294
79	Black Money : Causes and Remedies	प्रा. सौ. श्यामल गधुनाथ माने	297
80	Drought and Its Impact on Mangalwedha Tahsil	Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	301
81	आर्थिक विकासातील अडथळा 'काळा पैसा'	Prof. Appasaheb Ramchandra Birunake	304
82	भडोच चे व्यापारी महत्त्व	वैशाली उत्तम मोरे	307
83	वधितांच्या चळवळी	संतोष मारकवाड	310
84	Vaduj March of 1942	कु. मेहेत्रे मनिशा प्रभाकर	318
85	हौसाताई पाटीलयाचे स्वातंत्र्य चळवळीतील योगदान	Dr. Pawar V. P. Prof. Chinde M.D.	320
86	Feminist Movement in modern Indian.	डॉ. शोभा कोळी (शिरदोणकर)	322
87	प्रा. डॉ. कोंडावार महेश गजाननराव	Prin. Dr. Ankush Balvatkar	323
88	ग्लोबल वार्मिंग और पर्यावरण संरक्षण मे राष्ट्रीय एवं अन्तरराष्ट्रीय संस्थानोका योगदान	प्रा. डॉ. कोंडावार महेश गजाननराव	326
89	'Nature And Life Intertwined': Ecology And Environment In Pre-colonial And Colonial Mizo Society	प्रा. धरम शितल अरविंद	329
90	क्रांतिअग्रणी जी.डी. बापू लाड आणि शैक्षणिक चळवळ	Dr. Srijani Bhattacharjee,	332
91	सोलापूर जिल्हयातील ब्रिटीश कालखंडामधील शेती	कोपनर दयानंद ईश्वर	335
92	समाज आणि 'इण्णित गांधी हेरु आंबेडकरांच्या विचारांची भूमिका	महेश तानाजी घाडगे	338
93	To Study of adjustment & Self Concept of Male & Female adolescents	प्रा. हुमंत भारत सरतापे	340
94	"महागष्टातील गामीण व शहरी कुटुंबातील अनुसूचित जातीच्या महिलांच्या ममसा"	Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil	343
95	नक्षलवादा संदर्भातील 'सलवा जुद्ध' मोहिमेबाबत छत्तीसगड सरकारची भूमिका	प्रा. डॉ. वाळासो निवृत्ती कर्पे	346
96	Social Media and Youth	प्रा. रावसाहेब स. कांबळे	350
97	श्री राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांचे योगदान	Prof. Mrs. Salunkhe. A. S.	354
98	शिरंबे गावाचा इतिहास	सहा प्रा इंगवले शीला बाळासाहेब	357
		कु. कृष्णाविनायक भोमले, कु. श्रीकांतहणमंत मुतार, कु. विजयधनाजी मकुंदे.	

D.P. Bhosale College, Koregaon

To Study of adjustment & Self Concept of Male & Female adolescents

Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil

M.V.P. Kanya Mahavidyalaya,

Islampur.

Introduction :-

Adolescence is a Period of transition in which individuals begin to ascertain who they are they experience burgeoning autonomy & self-determination, and undergo the change from youth to maturity. Its Commencement is connected to behavioral, organic & social changes. Adolescence is a Phase of development in which transformation and growth is an ongoing process.

Adolescence is one of the important Periods of life. The term 'adolescence' comes from the Latin word 'adolescence' which means "to grow". As the term adolescence is used today, it has a broader meaning & includes emotional social & mental as well as Physical maturity.

Adjustment :-

Adjustment is a behavioral process by which person maintains balance among various needs that one encounters at a given point of time. Each and every situation of life demands that the person concerned should be able to effectively perform in accordance with some guiding principles & should be able to strike a balance among various forces. Adjustment is defined as a process where in one builds variations in the behavior to achieve harmony with oneself, others or the environment with an aim to maintain the state of equilibrium between the individual and the environment.

Self - Concept :- The concept of self has a long history in Psychology and is an important area for

Psychological investigation. This concept has its own importance because our personal existence and identify. All port (1956) argues that. "Each person has a sense of self and identity." Rogers conceived, "The self - concept as developing out of the organisms interaction with the environment i.e, a person discovers who she / he is through his / her experience with things & person.

'Self - concept' is the sum total of all an individual can call his own, including both physical and mental data. The self is the totality of our impressions, thoughts and feelings such that we have a continuing conscious sense of being, it is composite of ideas, feelings and attitudes a person has about himself. It includes one's self-esteem sense of personal worth, and one's sense of who or what one would like to be or one's ideal self.

William James (1890) argued that the self - concept develops from social comparisons. He argued that we compare ourselves with significant others and use this information to develop an idea of what we are like. Goff man (1959) saw the self - concept as reflecting the collection of social roles played by the individual. Woollfolk (2001), "self - concept is defined as the value that an individual places on her or his own characteristics, qualities, abilities and actions." Mischel and mort (2003) defined, "The self - concept as an organized collection of beliefs about the self."

Rayat Shikshan Sanstha's

D.P. Bhosale College, Koregaon

ISBN: 978-81-927095-5-07

4A P Volume - II

13th and 14th February, 2017

Proceedings of
A Two Day Interdisciplinary International Seminar
On
Geographical & Historical Perspective of Global Problems
Organized by Departments of History

Editor

Dr. Vijay Vishnu Padalkar
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Chief Editor

Prin. Dr. V. S. Sawant.
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Index

Sr. No	Subject	Writer	Page No.
74	संताजी धनाजींची आयेबारकुटीची लढाई (जून, 1696)	प्रा.डॉ. विकास कदम प्रा.डॉ. बाळकृष्ण माळी	273
75	शिवकालीन किल्ले ऐतिहासिक पर्यटन: समस्या व उपाय	प्रा.सातपुते. आर बी	276
76	"History of black money, and Reforms to stop black money"	Dr. Vijay Vishnu padalkar Mrs. Korane Sangeeta Pandurang	280
77	'the Quest For Identity': Institutionalizing Processes Among Gaudiya Vaishnavas Of Colonial Bengal	Dr. Santanu Dey	286
78	त्रियांचो गम्या कौटुंबिक हिंसाचार	पा. यो. शमल ग्युनाथ माने	294
79	Black Money : Causes and Remedies	Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	297
80	Drought and Its Impact on Mangalwedha Tahsil	Prof. Appasaheb Ramchandra Birunake	301
81	आर्थिक विक्रमानांल अडथळा 'काळा पैसा'	वैशाली उत्तम मांगे	304
82	भडोच ये व्यापारी महत्व	संतोष मारकवाड	307
83	बहितांच्या चळवळी	कु. मेहेत्रे मनिशा प्रभाकर	310
84	Vaduj March of 1942	Dr. Pawar V. P. Prof. Chinde M.D.	318
85	हौसाताई पाटीलयाचे स्वातंत्र्य चळवळीतील योगदान	डॉ. शोभा कोळी (शिरदोणकर)	320
86	Feminist Movement in modern Indian.	Prin. Dr. Ankush Balvatkar	322
87	प्रा. डॉ. कोंडावार महेश गजाननराव	प्रा. डॉ. कोंडावार महेश गजाननराव	323
88	ग्लोबल वार्मिंग और पर्यावरण संरक्षण मे राष्ट्रीय एवं अन्तरराष्ट्रीय संस्थानोका योगदान	प्रा. धरम शितल अरविंद	326
89	'Nature And Life Intertwined': Ecology And Environment In Pre-colonial And Colonial Mizo Society	Dr Srijani Bhattacharjee.	329
90	क्रांतिअग्रणी जी.डी. बापू लाड आणि शैक्षणिक चळवळ	कोपनर दयानंद ईश्वर	332
91	सोलापूर जिल्हयातील ब्रिटीश कालखंडामधील शेती	महेश तानाजी घाडगे	335
92	समाज ाडण 'डण्णित गांधी हेरु अंबेडकरांच्या विचारांची भूमिका	प्रा. हुमंत भारत सरतापे	338

Two Day Interdisciplinary International Seminar On
Geographical & Historical Perspective of Global Problems

Feminist Movement in modern Indian.

Prin. Dr. Ankush Balvatkar

The first phase of women emancipation was started in 19th century by male reformers in India. Iswarchandra Vidyasagar Championed female education and led the Champaign to legalize widow remarriage. Khwaja alaf Husain Hali introduce education for girls. In south India, R. Venkat Ratnam Naidu opposed the devadasi system while Virsalingam Pantalu Worked for marriage reform. During the same period Raja Ram Mohan Roy fought against sati pratha (Sati system) where as Jyotirao Phule started first school for girls at Pune in 1948. He also started 'Balhatya Pratibandhak Gruha' (Chaild infantication prevention home) in his own hause.

Brahmo Samaj, Prarthana Samaj, Arya Samaj etc. made women emancipation on the basis of the reinterpretation of Indian religious text.

Second phase of women emancipation was started by the actual participation of women's. Women's movements were started to gathered under the leadership Saraladevi Choudhurani, Toru Dutt, Swarnakumaridevi, Kamini Roy, Pandita Ramabai, Ramabai Ranade, Tarabai Shinde, Janakka Shinde etc.

In 1882 Pandita Ramabai founded first women's organization named "Arya Mahila Samaj" and gave the organizational Nature to women's movement. At the same time Tarabai shinde has wrote an essay on "Stree-Purush Tulana" (comparison of Female and Male) in 1882

and founded the Indian feminist philosophy. In 1890 about 1600 women's have sent a request letter to Queen Victoria for the Proper age for the marriage.

During the beginning of 20th century between 1910-1920 the number of social organizations grew rapidly by various names like Mahila Samities, Women's Club, Ladies Societies etc.

During 1917-1947 period, women organization's generally tried to remain a political movements. Many of their members joined political movements i.e. Sarojini Naidu, Avantikabai Gokhale, Perin Captain etc. in Gandhian Movement.

According to Geraldine H. Forbes "Female Education; the franchise, legal reforms and status of women received more attention than the condition of laboring women for equal work, housing for women and equality under the law." Before Indian Independence women organization claimed that the uplift of women was essential to the national cause because, women are the mother of future generation.

Women movements in 19th & early 20th century as no regards as feminist movements but, the movement after 1975 in India is regarded as feminist movement because there seems to be a developments of feminist consciousness. Feminist movements become more comprehensive after 1975.

Rayat Shikshan Sanstha's

D.P. Bhosale College, Koregaon

ISBN: 978-81-927095-5-07

4 A P Volume - II

13th and 14th February, 2017

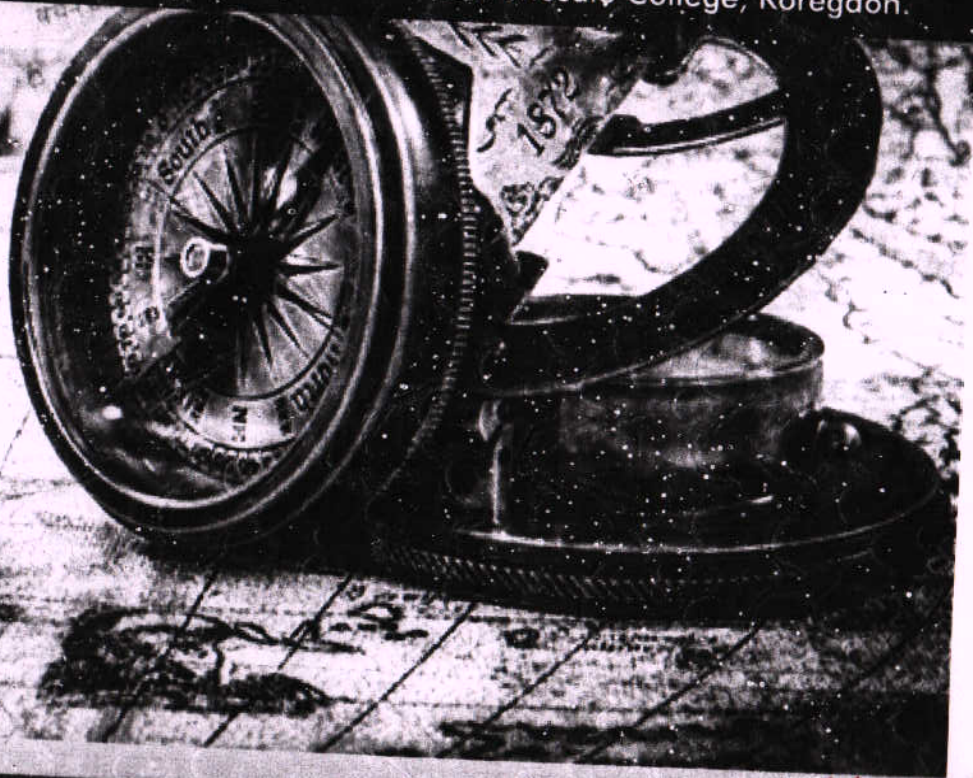
Proceedings of
A Two Day Interdisciplinary International Seminar
On
Geographical & Historical Perspective of Global Problems
Organized by Departments of History

Editor

Dr. Vijay Vishnu Padalkar
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Chief Editor.

Prin. Dr. V. S. Sawant.
D.P. Bhosale College, Koregaon.

Index

Sr. No	Subject	Writer	Page No.
74	संताजी धनाजीची आयेबारकुटीची लढाई (जून, 1696)	प्रा.डॉ. विकास कदम प्रा.डॉ. बाळकृष्ण माळी	273
75	शिवकालीन किल्ले ऐतिहासिक पर्यटन: समस्या व उपाय	प्रा.सातपुते. आर वी	276
76	"History of black money, and Reforms to stop black money"	Dr. Vijay Vishnu padalkar Mrs. Korane Sangeeta Pandurang	280
77	'the Quest For Identity': Institutionalizing Processes Among Gaudiya Vaishnavas Of Colonial Bengal	Dr. Santanu Dey	286
78	क्रियांची समस्या क्रौटुविक हिंसाचार	पा.मौ. जामल ग्युनाथ माने	294
79	Black Money : Causes and Remedies	Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	297
80	Drought and Its Impact on Mangalwedha Tahsil	Prof. Appasaheb Ramchandra Birunake	301
81	आर्थिक विक्रमानेले अद्ययाळा 'काळा पैसा'	विशाल उत्तम मॉरे	304
82	मडोच चे व्यापारी महत्व	संतोष मारकवाड	307
83	वंचित्यांच्या चळवळी	कु. मेहेत्रे मनिशा प्रभाकर,	310
84	Vaduj March of 1942	Dr. Pawar V. P. Prof. Chinde M.D.	318
85	हॉसाताई पाटीलयाचे स्वातंत्र्य चळवळीतील योगदान	डॉ. शोभा कोळी (शिरढोणकर)	320
86	Feminist Movement in modern Indian.	Prin.Dr. Ankush Balvatkar	322
87	प्रा. डॉ. कोंडावार महेश गजाननराव	प्रा. डॉ. कोंडावार महेश गजाननराव	323
88	ग्लोबल वार्मिंग और पर्यावरण संरक्षण मे राष्ट्रीय एवं अन्तरराष्ट्रीय संस्थानोका योगदान	प्रा.धरम शितल अरविंद	326
89	'Nature And Life Intertwined': Ecology And Environment In Pre-colonial And Colonial Mizo Society	Dr Srijani Bhattacharjee,	329
90	क्रांतिअग्रणी जी.डी. बापू लाड आणि शैक्षणिक चळवळ	कोपनर दयानंद ईश्वर	332
91	सोलापूर जिल्हयातील ब्रिटीश कालखंडामधील शेती	महेश तानाजी घाडगे	335
92	समाा 1डण "1डणीत गांधी 1हरु आंबेडकरांच्या विचारांची भूमिका	प्रा. हामंत भारत सरतापे	338

Black Money : Causes and Remedies

Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil
Head of the Bussiness Economics
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur.

Introduction:

Black money is a term used in common parlance to refer to money that is not fully legitimate in the hands of the owner. In fact, several terms with similar connotations have been in vogue, including 'unaccounted income', 'black income', 'dirty money', 'black wealth', 'underground wealth', 'black economy', 'parallel economy', 'shadow economy', and 'underground' or 'unofficial' economy. 'black money' can be defined as assets or resources that have neither been reported to the public authorities at the time of their generation nor disclosed at any point of time during their possession.

Definition:

Black money is any money on which tax is not paid to the government. This is the universally agreed upon definition and most applicable to India. The process of transferring/moving this money is called laundering as opposed to 'transferring' because the money is essentially illegal and transfer/transaction has a positive connotation to them.

Black money is money which is earned through any illegal activity controlled by country regulations. Black money proceeds are usually received in cash from underground economic activity and, as such, is not taxed. Recipients of black money must hide it, spend it only in the

underground economy.

Causes:

- Due to the rapid rise of public spending for multiple Governmental programmers and activities, the unscrupulous elements in public service and public life could find ample opportunities for amazing black income and wealth by dubious methods
- The genesis of black money can also be found in the persistent inflation in the country, which has enhanced incentives and opportunities to earn such incomes. Inflation inevitably leads to growth of parallel markets and strengthens propensities to hide incomes and to evade taxes. Since inflation causes capital erosion, there is always a temptation to maintain dual accounts for tax evasion by diverting portion of inventories and output from white channels to black channels of deployment. As the matter of fact, inflation is both the cause as well as consequence of the growth of black money in the Indian economy.
- Certain activities are usually forbidden by law such as gambling, production of illicit liquor, smuggling, trafficking illegal drugs, lending at exorbitant interest charges,

[Handwritten Signature]

IQAC,

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

ISBN: 978-81-927095-5-0

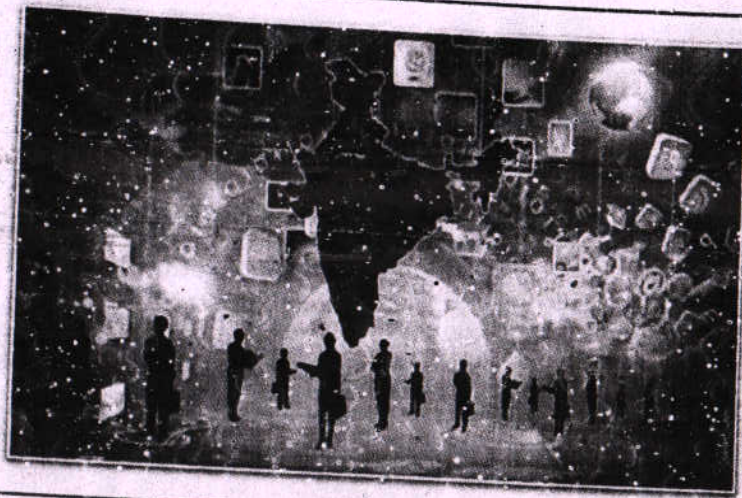
[Handwritten Signature]
PRINCIPAL, 46
MALATI VASANTDADA PATIL
MAHVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

GRT

Golden Research Thoughts

Impact Factor : 4.6052(UIF)

ISSN: 2231-5063

Editors

Dr. Mrs. H. V. Gaikwad
Dr. Mrs. Seema S. Desai

INCONRIT 2017

Special Issue of International Conference on

Digitalization: Impact on Indian Society

2-4 March 2017

Organized by

Department of Management Studies, Rajarambapu Institute of Technology,
Rajaramnagar in collaboration with
Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

16	A STUDY OF ADVANCE TECHNOLOGY IN BANKING SECTOR Prof. Gunjwate Kalpana S.	70
17	DIGITAL MANAGEMENT Prof. Shrikant Jagannath Jadhav and Mr. J. G. Mulani	74
18	IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF RURAL ECONOMY OF INDIA Dr. Vidya Sunil Kadam	75
19	DEMONETIZATION AND ITS AFTER EFFECTS Asst. Prof. Ravindra Narayanrao Karpe	82
20	A STUDY OF USE OF TECHNOLOGY IN EDUCATION Mrs. Deepa Dhanaji Karambalkar	85
21	THE NEW MANTRA TO DEVELOP INDIA : MAKE IN INDIA Dr. P. B. Patil	88
22	HUMAN CAPITAL INVESTMENT AND ECONOMIC GROWTH Ms. Vidya S. Tejam	93
23	ICT IN PROFESSIONAL EDUCATION : A TOOL FOR QUALITY IMPROVEMENT Dr. Anupama Shastri	98
24	DIGITAL INDIA: A VISION TOWARDS DIGITALLY EMPOWERED KNOWLEDGE ECONOMY" M's. Sumaiya Waikar and Dr. Hemlata Gaikwad	100
25	DIGITAL EDUCATION IN INDIAN PERSPECTIVE Mr. Mohammed. Meer. Ahmed. M. Ali	111
26	DIGITALIZATION AND ITS IMPACT ON FARMING SECTOR Dr. Binod Kumar Sinha	116
27	ICT AND ITS IMPACT ON FARMERS Dr. M. Anitha	121
28	IMPACT OF ONLINE RETAILING ON THE GROWTH OF CONTACT LENS PENETRATION IN INDIA Dr. Deependra Sharma and Satyam Gupta	125
29	DIGITALIZATION & PUBLIC ADMINISTRATION WITH REFERENCE TO SANGLI DISTRICT COLLECTORATE Madhav U. Tilve and Mr. K. Mariyadas	131
30	E-PAYMENT: A DECISIVE PAYMENT METHOD Prof. P. P. Jamsandekar and Mrs. M.L. Waghmode	134
31	DIGITIZATION IN TELECOM INDUSTRY Dr. Pratibha A. Jagtap	140
32	DIGITAL SELLING Prof. Aniket S. Pardeshi and Prof. Krishnaji S. Patil	154
33	A STUDY OF CASHLESS TRANSACTION ON PETROL PUMPS WITH RESPECT TO ISLAMPUR CITY AREA Prof. Arjun C. Thorat, Nikhil Deshpande and Suhel Nardekar	157

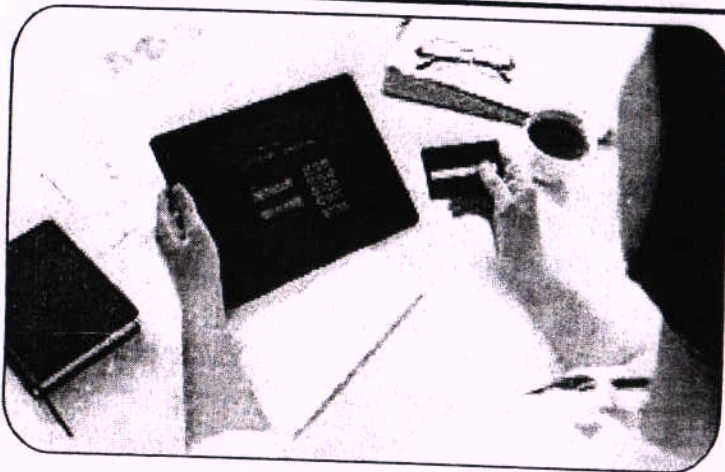

2016-17

A STUDY OF ADVANCE TECHNOLOGY IN BANKING SECTOR

Prof. Gunjwate Kalpana S.
Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur.
Tal-Walwa, Dist- Sangli.
Shivaji University Kolhapur.

ABSTRACT

Bank are soul of economics from this we come to know the important of Bank in economics system to stand firm by stable in this competitive age and to give quick and batter serves to the customer they are making use of advance. Technology through it they are providing serves such as e banking m. Banking, credit card, debit card etc. that means it is focused to paper less Banking. India has adopted digital India scheme on be help of this Banks are focusing on cash less Transactions for this to provide quick service to their customers bank are making use of Internet.

KEYWORDS :Internet, Technology, Transactions.

INTRODUCTION

In India ancient times started the banking system. In the before Ramayan time India emerge the banking bussiness. There in India are Rural & Urban area started banking business. They are mainly money lenders.

Doing these business mainly done by Mahajan, shetty, Marwadi etc, castes people doing these business but in Modern banking emerged in firstly western countries. In India modern banking emerged in 14th country & these banking sectors developed by English people in India & these banks called modern banks. Banks provides facilities to customers but modern time there are various development in banks like cash less facilities.

OBJECTIVE :

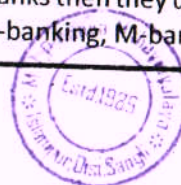
- 1)To study the modern technology in banking.
2)To study modern technologies advantages in banking.
3)To study the cashless economy.

In India banking business emerged in ancient times & banks play role as mediator & provide various facility. In society every person giving advantages of various facilities in banks. There are rich, poor, destitute, illiterate, employees, farmer, businessmen, students, below poverty people, self- associated savings group people etc. society's all class people fulfill the basic needs & they right kind of accounts.

In modern times Banks sector, various changes in the modern technology with that innovative technology banks provided customer various types of facilities & also they assured to provided higher quality facilities in the banks. In modern times all sectors growth in competition & also banks faced competition. In that competitive world stay constantly or giving higher quality to banks then they used modern technology. Modern technology is active medium credit card, Debit card, A.T.M, E-banking, M-banking provides modern facility. In

"Digitalization Impact on Indian Society"
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

IOAC,
Coordinator

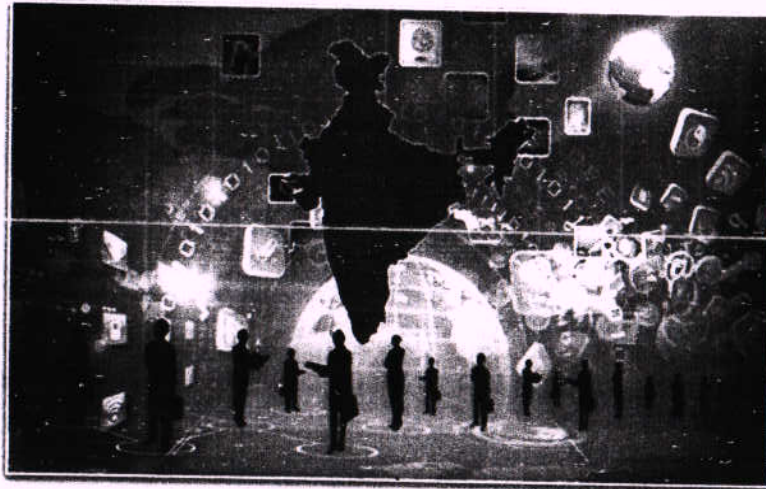
PRINCIPAL.
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

GRT

Golden Research Thoughts

Impact Factor : 4.6052(UIF)

ISSN: 2231-5063

Editors

**Dr. Mrs. H. V. Gaikwad
Dr. Mrs. Seema S. Desai**

INCONRIT 2017

Special Issue of International Conference on
Digitalization: Impact on Indian Society

2-4 March 2017

Organized by

**Department of Management Studies, Rajarambapu Institute of Technology,
Rajaramnagar in collaboration with
Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi**

GRT

GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

Content

ISSN NO:-2231-5063

Impact Factor : 4.6052(UIF)

Sr.No	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	A STUDY OF DIGITAL INDIA - A NECESSITY Dr. Paul D Madhale	1
2	IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON EDUCATION : A REVIEW Seema S. Desai	6
3	OVERVIEW OF HADOOP : AN OPEN-SOURCE BIG DATA ANALYTIC FRAMEWORK Ms. Leena More (Deshmukh)	11
4	DIGITIZATION OF HEALTHCARE IN RURAL INDIA:AN INSIGHT Dr. Bina S. Kundargi	17
5	A STUDY OF IMPACT OF MEDIA ON AGGRESSION & SEXUALITY OF ADOLESCENTS. Mrs. Sanjeevani J. Patil	20
6	IMPACT OF DIGITALISATION ON SMARTPHONE Mrs. Megha Vijay Patil	24
7	TRANSITION TO CASHLESS SOCIETY – HOW FEASIBLE IS IT? Anuradha Gaikwad	27
8	IMPACT OF DIGITALIZATION IN ELECTORAL SYSTEM IN INDIA Ms. Bhakti Sharad Bhosale and Mr. Shrikant Karanjkar	31
9	IS DEMONETIZATION OPPORTUNITY FOR DIGITISING INDIAN SOCIETY? Prof. Jivan-Biradar and Prof. Bharat Nagargoje	34
10	DIGITAL ECONOMY: CHARACTERISTICS Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	38
11	DIGITAL INDIA AND ITS IMPACT Mr. Arjun C. Thorat and Miss.Sanyogita. S. Patil	42
12	APPLICATIONS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN B-SCHOOLS IN SANGLI DISTRICT: AN EXPLORATORY STUDY Ms. Jyoti Sanjay Yadav	47
13	DIGITAL INDIA AND ITS IMPACT ON SOCIETY Assit. Prof. Chandrani Shashikant Bagadi	52
14	RURAL DEVELOPMENT THROUGH DIGITAL INDIA Babasaheb D. Patil and Dr. R.V.Kulkarni	58
15	SITUATIONAL ANALYSIS OF CASHLESS SOCIETY Dr. Mrs. Manisha Vikas Jagtap	64

GRT

A STUDY OF IMPACT OF MEDIA ON AGGRESSION & SEXUALITY OF ADOLESCENTS.

Mrs. Sanjeevani J. Patil
Associate Professor , HOD, Psychology Dept,
Malati Kanya Mahavidyalaya , Shivaji University, Kolhapur,
Islampur, Maharashtra.

ABSTRACT

The study was designed to investigate the impact of Digitalization on aggression & sexuality among the adolescent college students. Media as part of digitalization is affecting social components of human personality as well as social relation. It is mainly targeting on how adolescent feeling, thinking, changing behavior & emotions can be changed. Media were effecting decision making related to aggression & sexual health. Media which once was inspiration for the society with its various roles. Media is also affected the life-style, social as well as sexual health. Media was

Perceived to have acquired negative image by showing sexual intimacy at an early age, Promoting live – in relationships, Pre Marital sex & Person with no-moral values. So Adolescent are confused, added confusions due to the various myths & misconceptions & they are very aggressive.

KEYWORDS : Media, Aggression, Adolescent, Marital.

INTRODUCTION :

Media interventions involve the use of computers, the internet, Cell Phone & Video Games to try to improve sexual health. Media means information, images delivered via Printed matter, such as _ radio – T.V., Magazine, Newspapers, Cable & Video, CD, Movies, games and information accessible through computer, mobiles, on the internet & world wide web (www) Impact of Digitalization on Aggression & sexuality of Adolescents.

Media impact the thinking power & behavior of the persons in the society. Media has the strong social and cultural impact upon the society. The social learning theory of Bandura's (1977) emphasizes the importance of observing the behaviors & emotional reactions of others. Social learning theory explains human behavior in terms of continuous reciprocal interaction and so on. The component processes under lying observational learning are :

1. Attention including modeled events.
2. Retention including symboling coding, symbolic rehearsal, motor rehearsal.
3. Motor reproduction, including physical capabilities
4. Motivation, including external vicarious.

The aggressive behavior would show an increase in aggressive behavior even without viewing an outcome such as sexual intercourse.

The role of media in adolescents lives has raised concerns in many areas, however aggression & sexuality are two key areas of research. The relationship between T.V., viewing, sexual attitudes & Perceptions are the short term effects of media exposure. Several researchers have explored variables that affect or heighten

Aggression
"Digitalization : Impact on Indian Society"

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

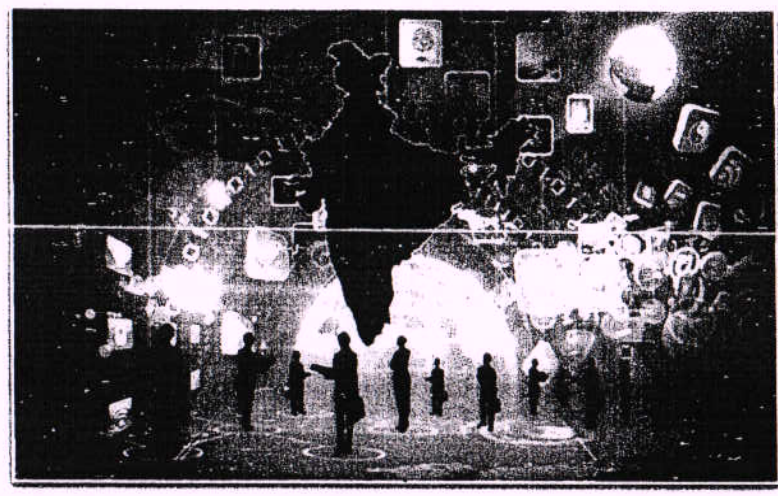
Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

GRT

Golden Research Thoughts

Impact Factor : 4.6052(UIF)

ISSN: 2231-5063

Editors

**Dr. Mrs. H. V. Gaikwad
Dr. Mrs. Seema S. Desai**

INCONRIT 2017

Special Issue of International Conference on

Digitalization: Impact on Indian Society

2-4 March 2017

Organized by

Department of Management Studies, Rajarambapu Institute of Technology,

Rajaramnagar in collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

GOLDEN RESEARCH THOUGHTS
Content

SN NO:-2231-5063

Impact Factor : 4.6052(UIF)

Sr.No	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	A STUDY OF DIGITAL INDIA - A NECESSITY Dr. Paul D Madhale	1
2	IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON EDUCATION : A REVIEW Seema S. Desai	6
3	OVERVIEW OF HADOOP : AN OPEN-SOURCE BIG DATA ANALYTIC FRAMEWORK Ms. Leena More (Deshmukh)	11
4	DIGITIZATION OF HEALTHCARE IN RURAL INDIA:AN INSIGHT Dr. Bina S. Kundargi	17
5	A STUDY OF IMPACT OF MEDIA ON AGGRESSION & SEXUALITY OF ADOLESCENTS. Mrs. Sanjeevani J. Patil	20
6	IMPACT OF DIGITALISATION ON SMARTPHONE Mrs. Megha Vijay Patil	24
7	TRANSITION TO CASHLESS SOCIETY -- HOW FEASIBLE IS IT? Anuradha Gaikwad	27
8	IMPACT OF DIGITALIZATION IN ELECTORAL SYSTEM IN INDIA Ms. Bhakti Sharad Bhosale and Mr. Shrikant Karanjkar	31
9	IS DEMONETIZATION OPPORTUNITY FOR DIGITISING INDIAN SOCIETY? Prof. Jivan Biradar and Prof. Bharat Nagargoje	34
10	DIGITAL ECONOMY: CHARACTERISTICS Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	38
11	DIGITAL INDIA AND ITS IMPACT Mr. Arjun C. Thorat and Miss.Sanyogita. S. Patil	42
12	APPLICATIONS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN B-SCHOOLS IN SANGLI DISTRICT: AN EXPLORATORY STUDY Ms. Jyoti Sanjay Yadav	47
13	DIGITAL INDIA AND ITS IMPACT ON SOCIETY Assit. Prof. Chandrani Shashikant Bagadi	52
14	RURAL DEVELOPMENT THROUGH DIGITAL INDIA Babasaheb D. Patil and Dr. R.V.Kulkarni	58
15	SITUATIONAL ANALYSIS OF CASHLESS SOCIETY Dr. Mrs. Manisha Vikas Jagtap	64

GRT**IMPACT OF DIGITALISATION ON SMARTPHONE**

Mrs. Megha Vijay Patil
H.O.D. In Accountancy,
M.V.P.Kanya Mahavidyalaya Islampur,
Shivaji University, Kolhapur.

ABSTRACT

Digital India is a campaign launched by the Govt. of India which insures govt. services are made available to citizens electronically. This is done by improved online infrastructure and by increasing internet connectivity. Making the country digitally empowered in the field of technology means Digitalisation. It was launched on 1st July 2015 by Prime Minister Narendra Modi.

KEYWORDS : Digitalization, Internet, Smartphone, Users.

INTRODUCTION:

The objective of the programme Digital India is connecting rural areas with high speed internet networks & improving digital literacy. India has become the third largest smartphone market in the world. It should be the endeavor of the govt. to catalyze smartphone adoption that will ultimately achieve the real digitalization goal.

Pillars Of Digital India**1. Broadband Highways**

This includes laying of National optical Fiber Network in all the grampanchayats in India. (250000 grampanchayats)

2. Universal Access to Mobile connectivity

This includes mobile access in around 44000 uncovered villages in the country. The govt. is taking initiative to ensure that all villages are covered through mobile connection by 2018.

3. Public Internet Access through Common Service Centers**4. e-Governance - Reforming govt. through technology.****5. e-Kranti**

e-Kranti is related to electronic delivery of services in

1. Education,**2. Health,****3. Agriculture,****4. Financial inclusion****5. Justice****6. Global Information- Information for all.**

This is possible by online hosting of data and proactive engagement through social media and also web based platforms such as My Govt.

grhegjsr
IOAC
"Impact on Indian Society"
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA
KANYA MAHAVIDY
(Arts & Comm
Islampur-415409, Dist. S

2016-17

18-19

GRT

Golden Research Thoughts

Impact Factor : 4.6052(UIF)

ISSN: 2231-5063

Editors

Dr. Mrs. H. V. Gaikwad
Dr. Mrs. Seema S. Desai

INCONRIT 2017

Special Issue of International Conference on
Digitalization: Impact on Indian Society

2-4 March 2017

Organized by

Department of Management Studies, Rajarambapu Institute of Technology,
Rajaramnagar in collaboration with
Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

GRT

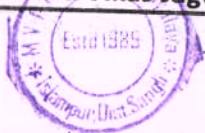
GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

Content

ISSN NO:-2231-5063

Impact Factor : 4.6052(UIF)

Sr.No	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	A STUDY OF DIGITAL INDIA - A NECESSITY Dr. Paul D Madhale	1
2	IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON EDUCATION : A REVIEW Seema S. Desai	6
3	OVERVIEW OF HADOOP : AN OPEN-SOURCE BIG DATA ANALYTIC FRAMEWORK Ms. Leena More (Deshmukh)	11
4	DIGITIZATION OF HEALTHCARE IN RURAL INDIA:AN INSIGHT Dr. Bina S. Kundargi	17
5	A STUDY OF IMPACT OF MEDIA ON AGGRESSION & SEXUALITY OF ADOLESCENTS. Mrs. Sanjeevani J. Patil	20
6	IMPACT OF DIGITALISATION ON SMARTPHONE Mrs. Megha Vijay Patil	24
7	TRANSITION TO CASHLESS SOCIETY – HOW FEASIBLE IS IT? Anuradha Gaikwad	27
8	IMPACT OF DIGITALIZATION IN ELECTORAL SYSTEM IN INDIA Ms. Bhakti Sharad Bhosale and Mr. Shrikant Karanjkar	31
9	IS DEMONETIZATION OPPORTUNITY FOR DIGITISING INDIAN SOCIETY? Prof. Jivan Biradar and Prof. Bharat Nagargoje	34
10	DIGITAL ECONOMY: CHARACTERISTICS Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	38
11	DIGITAL INDIA AND ITS IMPACT Mr. Arjun C. Thorat and Miss.Sanyogita. S. Patil	42
12	APPLICATIONS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN B-SCHOOLS IN SANGLI DISTRICT: AN EXPLORATORY STUDY Ms. Jyoti Sanjay Yadav	47
13	DIGITAL INDIA AND ITS IMPACT ON SOCIETY Assit. Prof. Chandrani Shashikant Bagadi	52
14	RURAL DEVELOPMENT THROUGH DIGITAL INDIA Babasaheb D. Patil and Dr. R.V.Kulkarni	58
15	SITUATIONAL ANALYSIS OF CASHLESS SOCIETY Dr. Mrs. Manjsha Vikas Jagtap	64

GRT**DIGITAL ECONOMY: CHARACTERISTICS**

Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil
Head of the Business Economics , Malati Vasantdada Patil Kanya ,
Mahavidyalaya, Islampur.
Shivaji University, Kolhapur.

ABSTRACT

Every day, people, businesses, organizations, communities and Government use digital technology to make decisions, to make goods, and to deliver services more efficiently and more quickly. The digital economy refers to both the digital production of goods and services, and the use of digital technology to help businesses. Digital economy is a term that is often used to cover this activity but is hard to define. The Organization for Economic Co-operation and Development defines the Information and communication

technology sector as a combination of manufacturing and service industries that capture, transmit and display data and information electronically. Adoption of ubiquitous computing will have a profound effect on the ways in which people work, travel, learn, entertain themselves and socialize. Researching and understanding how digital technology is designed and used, is crucial in ensuring it delivers both economic and societal benefit to all.

KEYWORDS: Digital Economy, businesses, organizations, communities.

INTRODUCTION:-

Digital technology in the form of Personal Computer and Internet has already transformed education, government, leisure and entertainment, generating new market opportunities and having a major economic impact across a broad range of sectors. The emergence of new digital infrastructures, including wireless networks, mobile devices and positioning technologies, heralds the next radical shift in digital technology as it becomes embedded into the public spaces, architectures, furniture and the personal fabric of our daily lives. The widespread adoption of handheld computers, mobile phones, digital cameras, satellite navigation, embedded sensors and a host of increasingly interconnected devices marks the beginning of a new era towards a world of ubiquitous computing that will ultimately see people served by many thousands of computers. Ubiquitous computing represents a key engine of innovation for our future digital economy.

DEFINITION:

- Digital economy refers to an economy that is based on digital computing technologies. The digital economy is also sometimes called the Internet Economy, the New Economy, or Web Economy. Digital Economy has been defined as the branch of economics study.
- The digital economy refers to an economy that is based on digital technologies, although we may perceive this as conducting business through markets based on the internet and the World Wide Web.

IQAC,
Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

"Digitalization : Impact on Indian Society"

PRINCIPAL
MALATI VASANTDADA
KANYA MAHARAJA
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

CHARACTERISTICS

In order to survive and win the competition in the digital economy, the players need to understand the characteristics of the concept. It is very different from classical economics. It is not uncommon that a company must conduct business transformation in order to optimally play in the digital economy arena. For new companies, to go into business, it is usually easier than with a company that has long stood. Statistics show that most of the old company wants to take advantage of the existence of the digital economy should hold a fundamental change in its business processes radically.

Knowledge:-If in the classical economics of land, buildings, labor, and money are important factors of production, then in the digital economy, knowledge or knowledge is the most important type of resources that should be owned by the organization. Collective knowledge is the value of the company in the process of creating products and services. In addition, advances in technology have been able to create a variety of products artificial intelligence that is basically capable of helping the management and staff of the company to improve intelligence. Examples of software products and hardware that can be decision support systems are decision support systems and expert systems. The concept of knowledge management will be key to the success of a company in this era.

Digitalization:-Digitalization is a process of transformation of various forms of information into formats digits "0" and "1" (based on number two). Although the concept seems simple at first glance, but its existence has produced a breakthrough and major changes in the world of business transactions. Even the latest technology has been able to perform format conversion of analog video and audio into a digital format. Advancement of telecommunications technology that allows people to exchange information rapidly via email to all corners of the world are increasingly facilitate the delivery process and exchange all types of information that can be digitized. In other words, if the products and services offered can be represented in digital form, then the company can easily and expensively offers products and services worldwide.

Virtualization:-In contrast to running a business in the real world in which physical assets require some sort of buildings and means of production, in the virtual world known virtualization term that allows a person to start a business with a simple device and can reach all potential customers in the world. In the virtual world, a customer merely dealing with an internet site as an enterprise, as well as the relationship between the various companies that want to work together. In this relationship, a process that occurs in the transaction is the exchange of data and information virtually, without the physical presence of the parties or individuals who conduct transactions. In other words, the business can be done anytime and anywhere as long as 24 hours per day and 7 days a week both in and in real time.

Molecularization:- Organizations that will survive in the era of digital economy is successfully implementing molecular shape. Molecular shape is a system where an organization can easily adapt to any dynamic changes that occur in the environment around the company. Both of these concepts are particularly vulnerable to changes that will slow the movement of the company adjusting to market developments. The change is a natural process that should be done by the company. The nation will survive is not the biggest or the strongest, but the most able to adapt to change.

Networking:-There is no company that can work alone without cooperating with others, as one of the prerequisites to be successful in the virtual world. Based on the business model chosen, the related company should determine its core activities and collaborates with other institutions to help implement the processes of marketing. Business concept that wanted to control its own resources from upstream to downstream will not survive in the digital economy.

Disintermediation:-Another distinctive feature of the digital economy arena is a continuing lack of mediators or intermediaries for the transactions between suppliers and customers. Examples mediators in economic activity are wholesalers, retailers, broadcasters, record companies, and so forth. Companies that classic as a mediator itself forced to go out of business with the internet business. The free market allows the transactions to be done by individuals without having to involve other parties.

Convergence: -The key to success in internet business enterprise lies in the level of capability and quality of the industry in convergence three industry sectors, namely: computing, communications, and content. Computers

esses
and the
ology
to deliv
ckly
al acc
of digi
econo
activi
tion for
opment
nication
tion of
onically
el, learn
ned an

ed
a map
ncludi
in digi
fabric
satelli
of a sh
sands

onomy
has be
reasin

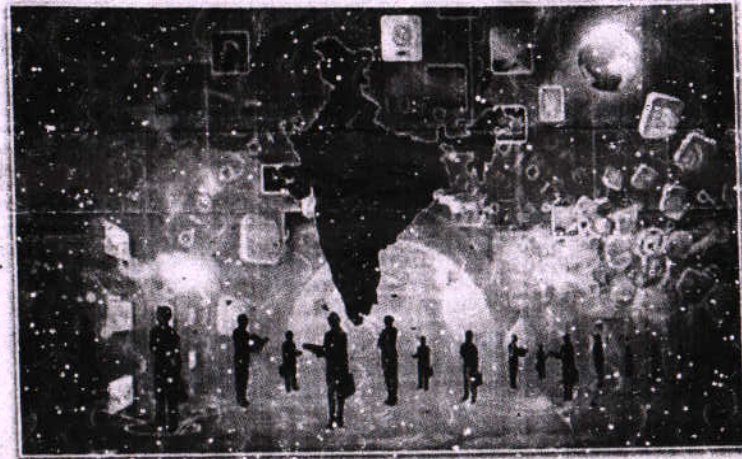

GRT

Golden Research Thoughts

Impact Factor : 4.6052(UIF)

ISSN: 2231-5063

Editors

Dr. Mrs. H. V. Gaikwad
Dr. Mrs. Seema S. Desai

INCONRIT 2017

Special Issue of International Conference on
Digitalization: Impact on Indian Society

2-4 March 2017

Organized by

Department of Management Studies, Rajarambapu Institute of Technology,
Rajaramnagar in collaboration with
Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

16	A STUDY OF ADVANCE TECHNOLOGY IN BANKING SECTOR Prof. Gunjwate Kalpana S.	75
17	DIGITAL MANAGEMENT Prof. Shrikant Jagannath Jadhav and Mr. J. G. Mulani	76
18	IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF RURAL ECONOMY OF INDIA Dr. Vidya Sunil Kadam	77
19	DEMONETIZATION AND ITS AFTER EFFECTS Asst. Prof. Ravindra Narayanrao Karpe	82
20	A STUDY OF USE OF TECHNOLOGY IN EDUCATION Mrs. Deepa Dhanaji Karambalkar	87
21	THE NEW MANTRA TO DEVELOP INDIA : MAKE IN INDIA Dr. P. B. Patil	88
22	HUMAN CAPITAL INVESTMENT AND ECONOMIC GROWTH Ms. Vidya S. Tejam	93
23	ICT IN PROFESSIONAL EDUCATION : A TOOL FOR QUALITY IMPROVEMENT Dr. Anupama Shastri	98
24	DIGITAL INDIA: A VISION TOWARDS DIGITALLY EMPOWERED KNOWLEDGE ECONOMY" Ms. Sumaiya Waikar and Dr. Hemlata Gaikwad	100
25	DIGITAL EDUCATION IN INDIAN PERSPECTIVE Mr. Mohammed. Meer. Ahmed. M. Ali	111
26	DIGITALIZATION AND ITS IMPACT ON FARMING SECTOR Dr. Binod Kumar Sinha	116
27	ICT AND ITS IMPACT ON FARMERS Dr. M. Anitha	121
28	IMPACT OF ONLINE RETAILING ON THE GROWTH OF CONTACT LENS PENETRATION IN INDIA Dr. Deependra Sharma and Satyam Gupta	125
29	DIGITALIZATION & PUBLIC ADMINISTRATION WITH REFERENCE TO SANGLI DISTRICT COLLECTORATE Madhav U. Tilve and Mr. K. Mariyadas	131
30	E-PAYMENT: A DECISIVE PAYMENT METHOD Prof. P. P. Jamsandekar and Mrs. M.L. Waghmode	134
31	DIGITIZATION IN TELECOM INDUSTRY Dr. Pratibha A. Jagtap	144
32	DIGITAL SEJLING Prof. Aniket S. Pardeshi and Prof. Krishnaji S. Patil	154
33	A STUDY OF CASHLESS TRANSACTION ON PETROL PUMPS WITH RESPECT TO ISLAMPUR CITY AREA Prof. Arjun C. Thorat , Nikhil Deshpande and Suhel Nardekar	157

6

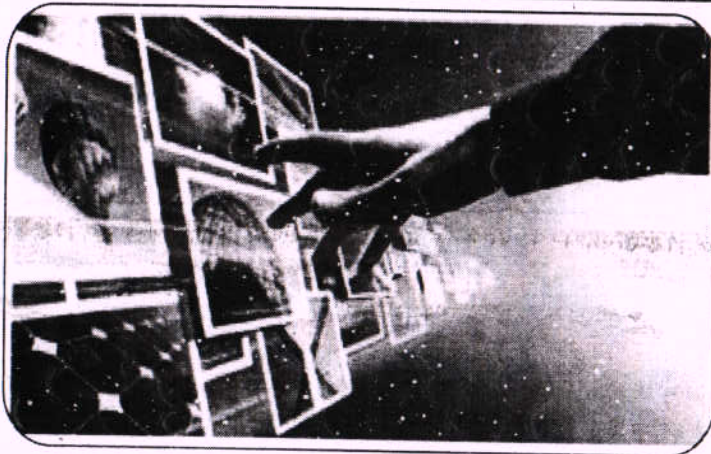

DIGITAL MANAGEMENT

Prof. Shrikant Jagannath Jadhav¹ and Mr. J. G. Mulani²

¹Asso.Prof.M.V.P.Kanya Mahavidyalaya, Islampur.

²Associate Professor and Head Department of Commerce , Shivaji University, Kolhapur.

ABSTRACT

You have probably heard the expressions "thin copyright" and "thick copyright" referring to different philosophies of copyright law. Very briefly, thin copyright usually refers to a minimalist approach to copyright, giving works only as much protection as is needed to encourage creativity but with the goal of making works readily available to the public. Thick copyright is a more maximalist approach, and crudely put the goal of copyright is generally to maximize profits. It appears to be moving toward thick copyright only in this country but around the world in general.

KEYWORDS : intellectual property, Digital Rights Management, digital materials.

INTRODUCTION

This movement is being spearheaded, as you might expect, by companies whose main product is in the form of intellectual property, such as books, movies and music. But there is yet another trend relating to the protection of intellectual property and that is the creation of technological controls to protect digital works. This is referred to as Digital Rights Management, or DRM. DRM is not a single technology and it is not a single philosophy. It refers to a broad range of technologies and standards, many of which are still in the planning and development stage. DRM is not thin copyright, and it isn't even thick copyright; DRM is potentially a nearly absolute protection of works.

DEFINITION :

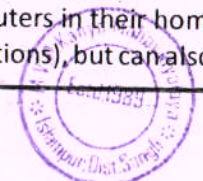
Digital Rights Management Techniques include:

- **Restrictive Licensing Agreements:** The access to digital materials, copyright and public domain is controlled. Some restrictive licenses are imposed on consumers as a condition of entering a website or when downloading software.
- **Encryption, Scrambling of expressive material and embedding of a tag:** This technology is designed to control access and reproduction of information. This includes backup copies for personal use.

LIMITED INSTALL ACTIVATIONS

Computer games sometimes use DRM technologies to limit the number of systems the game can be installed on by requiring authentication with an online server. Most games with this restriction allow three to five installs, although some allow an installation to be 'recovered' when the game is uninstalled. This not only limits users who have more than three or five computers in their homes (seeing as the rights of the software developers allow them to limit the number of installations), but can also prove to be a problem if the user

"Digitalization : Impact on Indian Society"
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL
MALATI VASANT
KANYA MAH

Islampur-415409. Dis

NAAC 'A' Grade, MHRD-NIRF-28th Rank

**SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR
MAHARASHTRA, INDIA**

**DEPARTMENT OF COMMERCE AND
MANAGEMENT**

**SECOND INTERNATIONAL CONFERENCE OF
COMMERCE AND MANAGEMENT (ICCM)**

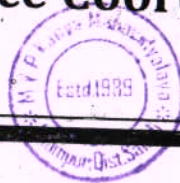
On

**'DEVELOPMENT THROUGH
TRANSFORMATION: PROSPECTS FOR
INCLUSIVE GROWTH'**

On

30th & 31st January, 2017

**Prof. (Dr.) Shrikrishna S. Mahajan
Conference Coordinator**

अनुक्रम...

१	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. प्रकाश मोकाशी	१
२	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. भरत सगरे,	२
३	२१ वीं सदी की कविता और डॉ. आम्बेडकर के विचार	डॉ. सौ. शोभा पवार	६
४	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिन्दी कविता	डॉ. समीर सय्यद	६
५	हिंदी कविता पर डॉ. आम्बेडकर का प्रभाव	डॉ. अलका निकम-वागदरे	१०
६	आम्बेडकरवादी संस्कृति की पुरजोर हिमायत करता 'स्नेही' का काव्य	डॉ. भाऊसाहेब नवले	१३
७	'बस्सा! बहुत हो चुका : डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचारों के परिप्रेक्ष्य में'	प्रा. अजयकुमार कांबळे	१६
८	'यह तुम भी जानो' कविता - संग्रह में आम्बेडकरवादी चेतना	सचिन कांबळे	१६
९	हिंदी कवियों के काव्य में आम्बेडकर विचारधारा	प्रा. सौ. सुनिता सुर्यवंशी	२१
१०	समकालीन हिंदी कविता में आम्बेडकर दर्शन	प्रा. बहिरम देवेंद्र मगनभाई,	२३
११	सुशीला टाकमोरे की कविता में डॉ. बाबासाहब के क्रांतिकारी विचार	प्रा. महेश भोपळे,	२५
१२	डॉ. आम्बेडकर की विचारधारा और हिंदी दलित कविता	प्रा. नंदू चव्हाण	२८
१३	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. अशोक मरळे	३०
१४	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. जितेंद्र बनसोडे	३२
१५	'आग और आंदोलन' काव्यसंग्रह पर डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचारों का प्रभाव	डॉ. वृषाली मिणचेकर	३४
१६	डॉ. बाबासाहब के विचारों की अभिव्यक्ति है दलित कविता	विश्वास पाटील	३६
१७	आम्बेडकरवादी हिंदी दलित कविता	प्रा. डॉ. संजय नाईनवाड	३८
१८	आम्बेडकर विचारधारा का हिन्दी काव्य पर प्रभाव	प्रा. विश्वनाथ जंगीटवार	४०
१९	'मोहनदास नैमिशराय के काव्य में आम्बेडकरवादी विचार दर्शन'	रुकैया शेख	४२
२०	डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	अन्सार शेख	४३
२१	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर विचारधारा और हिंदी कविता	प्रा. विकास विधाते,	४५
२२	"डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता"	तेजस्विनी शितोळे	४७
२३	दलित गीतों में चित्रित डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर	विकास पाटील	४६
२४	सुशीला टाकमोरे के काव्य में आम्बेडकर विचारधारा	डॉ. वर्षा गायकवाड	५१
२५	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. बलवन्त जेऊरकर	५३
२६	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचार और हिंदी कविता	प्रा. रगडे पी. आर.	५५
२७	हिंदी काव्य में अभिव्यक्त डह. बाबासाहब आम्बेडकर के विचार	डॉ. दीपक तुपे	५७
२८	आम्बेडकर विचारधारा से प्रेरित आधुनिक हिंदी कविता	प्रा. डॉ. सौ. सविता नाईक-निंबाळकर	५६
२९	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर विचारधारा और हिंदी दलित कविता	प्रा. डॉ. पंडित बन्ने	६१
३०	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	प्रा. डॉ. एम. ए. येल्लुरे	६३
३१	'मेरी इतनी-सी बात सुनो' कविता संग्रह में चित्रित आम्बेडकर विचारधारा	प्रा. गोरख बनसोडे	६५
३२	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और 'शबरी' खंडकाव्य	सौ. वैशाली शिंदे	६७
३३	आम्बेडकर विचार, और हिंदी काव्य साहित्य	डॉ. शाहीन पटेल	६६
३४	आम्बेडकर के विचारों के परिप्रेक्ष्य में 'जूठन' आत्मकथा	डॉ. गिरीश चन्द्र पाल	७०
३५	हिंदी आत्मकथा साहित्य और डॉ. आम्बेडकर	डॉ. युनूस ए. गाहा	७३
३६	डॉ. आम्बेडकर के विचारों से प्रभावित आत्मकथा का मूल्यांकन	डॉ. शहाजहान मणेर	७५
३७	दलित आत्मकथाओं में चित्रित डॉ. आम्बेडकर के शैक्षिक विचार	डॉ. साताप्पा सावंत	७७
३८	'जीवन हमारा' आत्मकथा में आम्बेडकरवादी चेतना	मुदनर दत्ता सर्जेराव	८०
३९	दलित आत्मकथाओं में आम्बेडकर विचार प्रवाह	प्रा. अर्जुन पवार	८२

'DIRECT MARKETING PRACTICES OF AGRICULTURAL PRODUCTS'- AN OVERVIEW

Mr. J. G. Mulani

Associate Professor and

Head Department of Commerce

M. V. P. Kanya Mahavidyalaya

Islampur, Tal-Walwa, Dist- Sangli

Email : jgmulani99@gmail.com

Mobile No – 9423270505

Abstract

Marketing of agriculture produce is the most important activity of farmer. This is particularly true in case of small farmers who have small surpluses for marketing. There are many traditional ways by which the farmers may dispose of his surplus produce. The most common method is to sell away his surplus produce to the villages money lender cum trader. The second method adopted by the Indian farmer is to dispose of his produce in the weekly village markets. The third method of agricultural marketing is through the mandis in small and large towns. This paper focus on direct marketing methods of agricultural produce. Small farmers and grassroots farm groups are the most likely to develop and use innovative i.e. direct marketing methods. Existing marketing channels, very often do not accommodate the producers of the new produce well, especially the small farmers.

Keywords : Direct, Agricultural, Market, Marketing.

A STUDY ON IMPACT OF BACKGROUND MUSIC ON CUSTOMER AND EMPLOYEE SATISFACTION IN HOTEL INDUSTRIES WITH RESPECT TO KOLHAPUR CITY

Prof Sachin H. Jagtap

Assistant Professor

Chh. Shahu Institute of Business

Education and Research,

Kolhapur

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

जनता शिक्षण संस्था संचलित,
किसन वीर महाविद्यालय, वाई

हिंदी विभाग
अन्तर्राष्ट्रीय संगोष्ठी, २०१७

डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और
हिंदी कथेत्तर साहित्य

संपादक

प्रा. डॉ. भानुदास आगोडकर

प्रा. डॉ. संतोष कोळेकर

स्वच्छंद प्रकाशन, कोल्हापुर
ISBN : 978-93-83796-45-8

अनुक्रम...

१	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. प्रकाश मोकाशी	१
२	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. भरत सगरे,	२
३	२१ वीं सदी की कविता और डॉ. आम्बेडकर के विचार	डॉ. सौ. शोभा पवार	६
४	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिन्दी कविता	डॉ. समीर सय्यद	६
५	हिंदी कविता पर डॉ. आम्बेडकर का प्रभाव	डॉ. अलका निकम-वागदरे	१०
६	आम्बेडकरवादी संस्कृति की पुरजोर हिमायत करता 'स्नेही' का काव्य	डॉ. भाऊसाहेब नवले	१३
७	'बस्सा! बहुत हो चुका : डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचारों के परिप्रेक्ष्य में'	प्रा. अजयकुमार कांबळे	१६
८	'यह तुम भी जानो' कविता - संग्रह में आम्बेडकरवादी चेतना	सचिन कांबळे	१६
९	हिंदी कवियों के काव्य में आम्बेडकर विचारधारा	प्रा. सौ. सुनिता सुर्यवंशी	२१
१०	समकालीन हिंदी कविता में आम्बेडकर दर्शन	प्रा. बहिरम देवेंद्र मगनभाई,	२३
११	सुशीला टाकमोरे की कविता में डॉ. बाबासाहब के क्रांतिकारी विचार	प्रा. महेश भोपळे,	२५
१२	डॉ. आम्बेडकर की विचारधारा और हिंदी दलित कविता	प्रा. नंदू चव्हाण	२८
१३	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. अशोक मरळे	३०
१४	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. जितेंद्र बनसोडे	३२
१५	'आग और आंदोलन' काव्यसंग्रह पर डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचारों का प्रभाव	डॉ. वृषाली मिणचेकर	३४
१६	डॉ. बाबासाहब के विचारों की अभिव्यक्ति है दलित कविता	विश्वास पाटील	३६
१७	आम्बेडकरवादी हिंदी दलित कविता	प्रा. डॉ. संजय नाईनवाड	३८
१८	आम्बेडकर विचारधारा का हिन्दी काव्य पर प्रभाव	प्रा. विश्वनाथ जंगीटवार	४०
१९	'मोहनदास नैमिशराय के काव्य में आम्बेडकरवादी विचार दर्शन'	रुकैया शेख	४२
२०	डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	अन्सार शेख	४३
२१	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर विचारधारा और हिंदी कविता	प्रा. विकास विधाते,	४५
२२	"डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता"	तेजस्विनी शितोळे	४७
२३	दलित गीतों में चित्रित डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर	विकास पाटील	४६
२४	सुशीला टाकमोरे के काव्य में आम्बेडकर विचारधारा	डॉ. वर्षा गायकवाड	५१
२५	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	डॉ. बलवन्त जेऊरकर	५३
२६	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचार और हिंदी कविता	प्रा. रगडे पी. आर.	५५
२७	हिंदी काव्य में अभिव्यक्त डह. बाबासाहब आम्बेडकर के विचार	डॉ. दीपक तुपे	५७
२८	आम्बेडकर विचारधारा से प्रेरित आधुनिक हिंदी कविता	प्रा. डॉ. सौ. सविता नाईक-निंबाळकर	५६
२९	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर विचारधारा और हिंदी दलित कविता	प्रा. डॉ. पंडित बन्ने	६१
३०	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता	प्रा. डॉ. एम. ए. येल्लुरे	६३
३१	'मेरी इतनी-सी बात सुनो' कविता संग्रह में चित्रित आम्बेडकर विचारधारा	प्रा. गोरख बनसोडे	६५
३२	डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और 'शबरी' खंडकाव्य	सौ. वैशाली शिंदे	६७
३३	आम्बेडकर विचार, और हिंदी काव्य साहित्य	डॉ. शाहीन पटेल	६६
३४	आम्बेडकर के विचारों के परिप्रेक्ष्य में 'जूठन' आत्मकथा	डॉ. गिरीश चन्द्र पाल	७०
३५	हिंदी आत्मकथा साहित्य और डॉ. आम्बेडकर	डॉ. युनूस ए. गाहा	७३
३६	डॉ. आम्बेडकर के विचारों से प्रभावित आत्मकथा का मूल्यांकन	डॉ. शहाजहान मणेर	७५
३७	दलित आत्मकथाओं में चित्रित डॉ. आम्बेडकर के शैक्षिक विचार	डॉ. साताप्पा सावंत	७७
३८	'जीवन हमारा' आत्मकथा में आम्बेडकरवादी चेतना	मुदरन दत्ता सर्जेराव	८०
३९	दलित आत्मकथाओं में आम्बेडकर विचार प्रवाह	प्रा. अर्जुन पवार	८२

डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर : विचारधारा और हिंदी कविता

डॉ. अशोक

आज दलित साहित्य आखिल भारतीय स्वरूप प्राप्त कर चुका है। इस दलित साहित्य की मूल प्रेरणा बाबासाहब आम्बेडकर की विचारधारा है। दलितों में संघर्ष-चेतना, स्वाभिमान और संगठन का भाव पैदा करने साहित्य करता है, जो बाबासाहब आम्बेडकर का मूलमंत्र था। अधिकतर दलित साहित्य में दलित वर्ग की दुख-जिम्मेदार सवर्णों की भर्त्सना के साथ-साथ दलित समुदाय की अजागरूकता पर भी प्रहार किया है और दलित सुधारने के लिए आम्बेडकर की विचारधारा अपनाने की हिमायत की है। दलित साहित्य ने डॉ. आम्बेडकर की दलितों के अस्तित्व, स्वाभिमान और हक की रक्षा के लिए अनिवार्य घोषित किया है।

दलित साहित्य यथार्थवादी है। दलितों ने अपने जीवन में झेले जातीय दंश की निशानियाँ इस साहित्य में इसमें विद्रोह तथा वर्ण और वर्गशत्रु के प्रति तीव्र आक्रोश मिलता है। आज हम जिस अनुभूति की प्रामाणिकता हैं, इस कसौटी पर सबसे अधिक दलित साहित्य उभरता है। डॉ. आम्बेडकर ने जातीयता, विषमता, वर्णव्यवस्था समता, बंधुता और मानवता का समर्थन किया है। डॉ. बाबासाहब के विचारों से गुलामी का एहसास होने के बाद वेदना मुखर हुई। दलित जीवन की त्रासदी, सवर्ण मानसिकता से ग्रस्त समूह के द्वारा दलितों का हाशिए पर वंचना और वर्जनाओं के दौर से गुजरना आदि सभी अनुभवों का अंकन दलित साहित्य में होने लगा। शरणाग्र कहते हैं- "दलित साहित्य अपना केंद्रबिंदु मनुष्य को मानता है। बाबासाहब के विचारों से दलितों को अपना एहसास हुआ, उनकी वेदना को वाणी मिली, क्योंकि उस मूल समाज को बाबासाहब के रूप में अपना नायक साहित्य की वेदना 'मैं' की वेदना नहीं, वह बहिष्कृत समाज की वेदना है।" यह सिर्फ साहित्य नहीं है बल्कि व्यवस्था के विरोध में उठाया हथियार है। इस साहित्य में 'स्व' की नहीं, संपूर्ण समाज की व्यथा-कथा दृष्टिगोचर

आम्बेडकरवादी विचारधारा का सबसे सशक्त हुंकार हिंदी दलित कविता के रूप में मुखर हुआ है। डॉ. बाबासाहब की विचारधारा दलिता कविता को प्रेरणा देती है। उनकी विचारधारा से प्रेरित होकर दलित कवियों ने अपनी बहुमुखी चेतना के स्वर को ध्वनित किया है। दलित कविता में अत्यंत प्रखरता के साथ यह आक्रोश व्यक्त आम्बेडकरवादी दलित कविता के केंद्र में ऐसा आदमी है, जो युग-युग से पीड़ित, शोषित, अशिक्षित, वंचित, दीन-हीन जीवन जी रहा है। न्यूनताबोध से वह ग्रसित है किंतु डॉ. आम्बेडकर के 'शिक्षित और संगठित बनो करो' इस संदेश को पाकर अब वह जाग गया है।

आधुनिक युग में डॉ. आम्बेडकर की विचारधारा से प्रेरित होकर हिंदी के अनेक कवियों ने क्रांतिकारी, के खिलाफ विद्रोह एवं आक्रोश से भरी अनेक कविताएँ लिखी हैं। ओमप्रकाश वाल्मीकि का 'सदियों का संताप बहुत हो चुका', डॉ. एन्. सिंह कृत 'दर्द का दस्तावेज', मलखानसिंह कृत 'सुनो ब्राह्मण', सुशीला टाकभोरे का 'जानो', 'हमारे हिस्से का मकान', कुसुम वियोगी का 'व्यवस्था के विषधर', सी. बी. भारती का 'आक्रोश' आदि डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के विचारों की पुरजोर पहल करते हैं। इनके अतिरिक्त श्यौराजसिंह बैचेन, सुरज जयप्रकाश कर्दम, राजेंद्र बडगुजर, डॉ. पुरुषोत्तम सत्यप्रेमी, कर्मशील भारती, जयंत परमार, कँवल भारती, कैलाश सोहनपाल 'सुमनाक्षर', डॉ. दयानंद बटोही, कालीचरण स्नेही, गौतम, शेखर आदि कई नाम लिए जा सकते हैं जिन में यह विचारधारा प्रखरता के साथ अवतरित हुई है।

आम्बेडकरवादी विचारधारा के कारण दलितों की आत्मचेतना ने नई करवट ली है। उसे अपने आत्म-अस्मिता का एहसास तीव्रता से होने लगा है। दलित कवि अब शोषण पर रोक लगाने के लिए क्रांति की आवश्यकता लगे हैं। डॉ. पुरुषोत्तम सत्यप्रेमी क्रांति का एलान करते हुए कहते हैं -

"अब मैं जो भी लिखता हूँ

असमानता-वर्जना के मृत पेड़ का

बाद में लिखा इतिहास होता है

जो मुझे बताता है

अपना दीपक आप बना, शिक्षित बनो

संगठित रहो और संघर्ष करो

इतिहास मत बनो

संविधान की छाया में

क्या इतिहास बनाओ।" २

Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,

MALATI VASANTDADA PATIL

KANYA MAHAVIDYALAYA,

(Arts & Commerce)

किसन वीर महाविद्यालय, Islampur-415409, Dist. Sangli (महाराष्ट्र)

Certificate of Excellence

Reviewing Book Entitled With

*MARKETING OF RAISINS IN
WESTERN MAHARASHTRA*

ISBN : 978-1-387-50803-7

Awarded to

Dr. Jahangir Gulab Mulani

In recognition of an outstanding contribution to the quality
of the book

Yakkaldevi

Editor- in- Chief
Ashok Yakkaldevi

About the Author

Dr. Jahangir Gulab Mulani

Dr. Jahangir Gulab Mulani is Associate professor and HOD of Commerce Department, Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya Urun-Islampur since 1990. He obtained M.Com, M.Phil and Ph.D, degrees From Shivaji University Kolhapur. He has completed one Minor Research project sanctioned by UGC. He has published 15 articles in reputed national and international journals. He has participated and presented 26 papers in national and international conferences. He has received two best paper awards in international conferences. He has received certificate of excellence in reviewing in international journal.

Printed by
LAXMI
BOOK PUBLICATION, Solapur
Ph: 0217-2372010 / +91-9600-328-430
Email: apgunde2014@gmail.com
axm2011@gmail.com
Website: lbp.world

Published by
Lulu.com
3101, Lancaster St.
Pasadena, NC 27667,
United States

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur.

MARKETING OF RAISINS IN WESTERN MAHARASHTRA

(Signature)
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur 415400, Dist. Solapur

अक्षरबन

IDEOLOGIES REFLECTED IN POST 1980s
MARATHI, HINDI & ENGLISH NOVELS

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

Educator through S
Karm

22.	हिंदी बाल-साहित्य विधा में नारीवाद	सुश्री. छाया शंकर माळी	79
23.	साठोत्तरी साहित्यमें में पारिवारिक मूल्यों का विघटन	प्रा.सौ.वाघ शकुंतला प्रताप	82
24.	विजन — शहरी उच्च वर्गीय नारी की दास्तान	डॉ.नाजिम शेख	84
25.	कमलेश्वर जी कृत 'कितने पाकिस्तान में मानवतावाद'	फडतरे रूपाली रमेश	86
26.	कमलेश्वर जी के 'अनबीता व्यतीत' उपन्यास में चित्रित मानवतावाद	पूजा आनंदा गावडे	90
27.	आधुनिक हिंदी उपन्यासों में चित्रित स्त्री	डॉ. रीना सुरेश पाटील	94
28.	भूमंडलीकरण और हिंदी उपन्यास	डॉ. अशोक मरळे	98
29.	रमेशचन्द्र शाह कृत उपन्यासों में गांधीवादी विचारधारा	सुनीता डॉ. सुनीता शर्मा	101
30.	भूमंडलीकरण और अस्तित्वाद	प्रा. डॉ.सरिता बाबासाहेब बिडकर	105
31.	हिंदी उपन्यासों का मार्क्सवादी परिप्रेक्ष्य	डॉ. भाऊसाहेब नवनाथ नवले	107
32.	अन्याय, दहशत और बाँध में डूबती जिंदगी को बचाने की जद्दोजहद : 'पार'	प्रा. एम. आर. मुंडकर	111
33.	21 वीं सदी के आदिवासी उपन्यासों में नारी का सामाजिक स्थान	प्रा डॉ संजय नाईनवाड	114
34.	मार्क्सवाद के परिप्रेक्ष्य में 'खुले गगन के लाल सितारे'	प्रा.देशमुख के.ए.	117
35.	'दौड़' उपन्यास भूमंडलीकरण और बाजारवाद के दौर में माँ का आर्तनाद	प्रा. सुधाकर इंडी	121
36.	अंबेडकरवादी रचना : 'मेरा बचपन मेरे कंधों पर'	डॉ.विजय पाल	124
37.	भूमंडलीकरण के परिप्रेक्ष्य में नारी	डॉ. सिद्राम कृष्णा खोत	127
38.	'विकल्प' उपन्यास में प्रतिबिंबित मानवतावाद	प्रा.डॉ.संदीप जोतीराम किर्दत	129
39.	1980 के बाद के उपन्यासों में प्रतिबिंबित नारीवाद	डॉ. प्रवीणकुमार न. चौगुले	133
40.	भूमंडलीकरण और टूटते रिश्ते	आनंदी मधुकर शिंदे.	137
41.	भूमंडलीकरण भारतीय परिदृश्य	मदन दत्तात्रय मांगलेकर	141
42.	जंगल के आस-पास में मानवतावाद के दर्शन	प्रा. डॉ. उत्तम थोरात	144
43.	प्रवासी भारतीय साहित्यकार और गांधीवाद	डॉ. साताप्पा लहू चव्हाण	146
44.	मानवीय जीवन का प्रमाणिक दस्तावेज १९८० की रचना	प्रा.डॉ.भारत बाबुराव उपाध्ये	151
45.	योगीराज वाघमारे यांच्या दलित कादंबरीतील आंबेडकरी विचार प्रवाह	डॉ.सुनील चंदनशिवे	153

प्रिंसिपल
M.A. JAYARAM
M.A. JAYARAM
M.A. JAYARAM

PRINCIPAL
M.A. JAYARAM
M.A. JAYARAM
M.A. JAYARAM

72
CO-ORDINATOR
M.A. JAYARAM
M.A. JAYARAM

भूमंडलीकरण और हिंदी उपन्यास

डॉ. अशोक मरळे

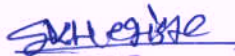
स्नातक एवं स्नातकोत्तर हिंदी विभाग
मालती वसंतदादा पाटील कन्या
महाविद्यालय, इस्लामपुर

अंग्रेजी के 'ग्लोबलाइजेशन' (Globalization) शब्द के लिए हिंदी में 'भूमंडलीकरण' शब्द प्रचलित है। 'भूमंडलीकरण' शब्द में 'भू' का अर्थ होता है - 'भूमि' और 'मंडलीकरण' का अर्थ होता है - समाहित करना। अर्थात् संपूर्ण भूमंडल का एक साथ हो जाना। यह शब्द बीसवीं सदी के अंतिम दशक में व्यापक रूप में प्रयोग में आया। 1991 में सोवियत संघ के विघटन के बाद जब दुनिया एक ध्रुवीय हो गयी और अमरिका के नेतृत्व में बहुराष्ट्रीय कंपनियों ने दुनिया के बाजार पर कब्जा जमाना शुरू किया तो इसे 'भूमंडलीकरण' का नाम दिया गया। इस शब्द से यह भ्रम पैदा होता है कि यह ऐसी व्यवस्था है, जिसमें लोग सारे संसार के लिए जुड़ जाएँगे। लेकिन भूमंडलीकरण का निहितार्थ इसके ठीक उलटा है। यह व्यवस्था सारे संसार के कुछ सशक्त पूंजीवादी प्रतिष्ठानों मतलब बहुराष्ट्रीय कंपनियों और उनके संकेंद्रण के सबसे सबल केंद्र अमरिका के हितों की रक्षा का माध्यम बनी हुई है। यह व्यवस्था सिर्फ व्यापार के लिए दुनिया को एक करना चाहती है। भूमंडलीकरण का मूल आधार मुक्त अर्थव्यवस्था, बाजारवाद और उपभोक्तावादी संस्कृति है। वैश्वीकरण विकसित देशों की देन है, जिसका मूल उद्देश्य विकासशील देशों का बहुआयामी शोषण करना है। उन्होंने एक ऐसा मायाजाल खडा किया है, जिसमें न चाहते हुए भी अनेक विकासशील राष्ट्र फँसते जा रहे हैं।

वैश्विक संदर्भ में यह माना गया कि भूमंडलीकरण के कारण समानता प्रस्थापित होगी। संसार में शिक्षा, रोजगार तथा व्यापार की स्थिति मजबूत हो जाएगी। लेकिन वर्तमान परिस्थितियों को देखने के बाद इस दावे का खोखलापण नजर आता है। प्रख्यात वैज्ञानिक प्रो. यशपाल भी भूमंडलीकरण की अपसंस्कृतिकरण से चिंतित नजर आते हैं। उनका मानना है कि "भूमंडलीकरण का अर्थ यह नहीं है कि यह सब लोगों के लिए बराबर है। इसमें वसुधैव कुटुम्बकम् जैसी बात बिल्कुल नहीं है। भूमंडलीकरण एक स्वेच्छाकारी प्रक्रिया है जिसके नियमों का पालन हमें करना पड़ेगा और हम सबको उसके पीछे चलना पड़ेगा। ये यह भी तय करेगी कि हमारी स्थितियाँ कैसी होगी। उन्हें कैसी होनी चाहिए। आपको अनुकूलित किया जाए।" भूमंडलीकरण ने हमारे आर्थिक जगत् को प्रभावित करने के साथ ही सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक, साहित्यिक जगत् को भी प्रभावित किया है। हिंदी साहित्य जगत् में लगभग पिछले दो दशकों से भूमंडलीकरण की चर्चा हो रही है। हिंदी उपन्यासों में भूमंडलीकरण की चर्चा विशेष रूप से हुई है। भूमंडलीकरण के अच्छे-बुरे सारे परिणामों को हिंदी उपन्यास साहित्य ने सशक्तता के साथ कथात्मक सरोकार प्रदान किया है।

स्वप्न ही रास्ता है (लवलीन), रेहन पर रग्घू (काशीनाथ सिंह), भोगपुर 30 कि. मी. (विनोदकुमार साव) दस बरस का नेंवर (रवींद्र वर्मा), खाली जगह (गीतांजलि श्री), दौड (ममता कालिया), एक ब्रेक के बाद (अलका सरावगी), 'देश निकाला' (धीरेंद्र अस्थाना), ग्लोबल गाँव के देवता (रणेंद्र), उधर के लोग (अजय नावरिया), मुन्नी मोबाईल (प्रदीप सौरभ) आदि उपन्यासों में भूमंडलीकरण के तेवर प्रभावशाली और मार्मिक रूप में अभिव्यक्त हुए हैं।

प्रसिद्ध कहानीकार काशीनाथ सिंह की 'रेहन पर रग्घू' अत्यंत सशक्त औपन्यासिक कृति है जिसमें भूमंडलीकरण के परिणामस्वरूप संवेदना के स्तर पर जो निर्मम ध्वंस हो रहा है, उसका अंकन है। इस भूमंडलीकरण की प्रक्रिया ने सर्वाधिक गहरा घाव भावनात्मक स्तर पर किया है। व्यक्ति और समाज के मानवीय भावबोध से निरंतर दूर चले जाने की नियति को आज सभी महसूस कर रहे हैं। उपन्यास का नायक रघुनाथ के इस कथन में इसकी अनुगुंज बहुत साफ सुनी जा सकती है, "देखो जगन, परायों में अपने मिल जाते हैं, लेकिन अपनों में नहीं मिलते। ऐसा नहीं है कि अपने नहीं थे, थे लेकिन तब जब समाज था, परिवार था, रिश्ते-नाते थे, भावना थी। भावना यह थी कि यह भाई है, यह भतीजा है, यह कक्का है काकी है, यह बुआ है, मामी है। भावना में कमी होती थी तो उसे पूरा कर देती थी लोक-लाज की यह ऐसा नहीं करेंगे तो लोग क्या कहेंगे? धुरी भावना थी, गणित नहीं, लेन-देन नहीं।" भावना के स्तर पर हुई ख़ानी निश्चित तौर पर सोचने के लिए मजबूर करती है कि क्या वाकई हम प्रगतीशील बनते जा रहे हैं, महानगरों और विदेशी संस्कृति का आकर्षण और जिसके

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
SANTDADA PATIL
MAHVIDYALAY
(Islampur-415409, Dist. Sangli)

Islampur-415409, Dist. Sangli
(Islampur-415409, Dist. Sangli)
KANYA
SANTDADA PATIL
MALATI
PRINCIPAL

वक्तृत्व

Malati Vasantdada Patil

**IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur**

Malati Vasantdada Patil

**PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli**

धीन

संजय थोरात

ग्रीलनगर, इस्लामपूर

४२) २२०७४१

२४८२८६

००

२५ ऑगस्ट २०१७

स्लामपूर

स्लामपूर

लें.,

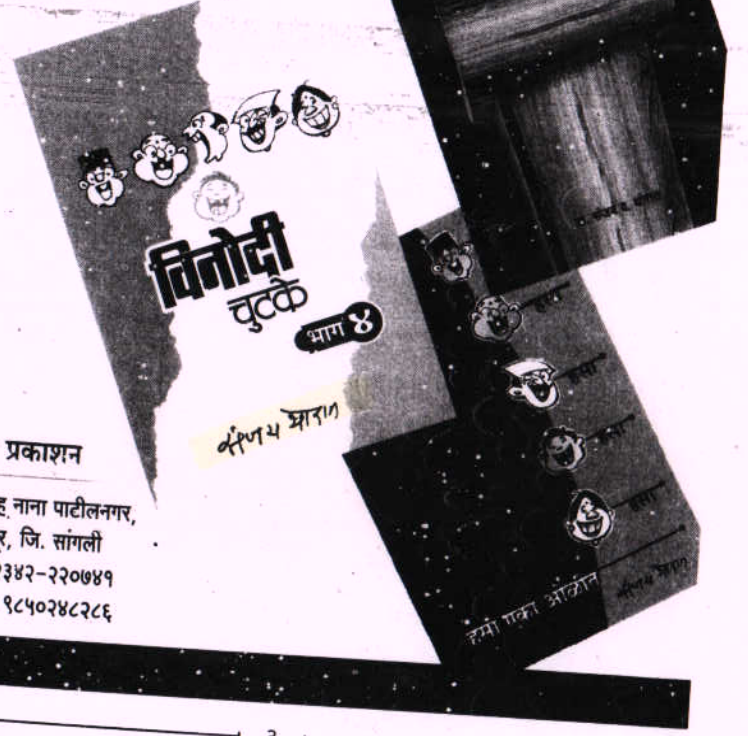
प्री.सी., शिरोली,

(०२३०) २४६८३८३, ८४

कष्टाची लिपी गिरविणाऱ्या
दादा, अण्णा, भाऊ व
सहृदय वाचकांना....

अल्पावधीत आवृत्त्यांचा विक्रम
करणारे प्रा. संजय थोरात यांचे पुस्तक,
'वक्तृत्व'

स्नेहांकितची अन्य प्रकाशने
वक्तृत्व - १२०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग १ - ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग २ - ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग ३ - ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग ४ - ५०/- ₹
हसा एका ओळीत - ५०/- ₹

स्नेहांकित प्रकाशन

क्रांतिसिंह नाना पाटीलनगर,
इस्लामपूर, जि. सांगली
फोन : ०२३४२-२२०७४१
मोबाईल : ९८५०२४८२८६

२

३

Signature

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Signature

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

लेखकाचा परिचय

प्रा. संजय द. थोरात

* व्याख्यानाचे विषय

- वक्तृत्व
- या हसूया
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची पत्रकारिता
- कर्मवीर भाऊराव पाटलांचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान
- राजर्षि शाहू महाराज
- संत गाडगेबाबा
- तरुणाई
- नुसतं लढ म्हणा
- अंधश्रद्धा निर्मूलन.
- यशवंतराव चव्हाण : वक्तृत्व व कर्तृत्व
- महात्मा गांधी
- वाचन
- या विषयांवर एक हजारहून अधिक व्याख्याने.

अनुक्रमणिका

प्रकरण पहिले : ९
वक्तृत्व: ग्रीको-रोमन संस्कृतीचे बौद्धिक अपत्य	
प्रकरण दुसरे : १९
वक्तृत्वाचा पाया : मौखिक परंपरा	
प्रकरण तिसरे : २७
वक्त्यांची मांदियाळी	
प्रकरण चौथे : ३७
नामवंत वक्त्यांची परंपरा	
प्रकरण पाचवे : ४७
समकालीन वक्ते	
प्रकरण सहावे : ५५
व्यासपीठ संस्कृती	
प्रकरण सातवे : ६५
व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी उपयुक्त : वक्तृत्व	
प्रकरण आठवे : ७४
वक्तृत्व सादरीकरण	
प्रकरण नववे : ८४
प्रभावी भाषण	
प्रकरण दहावे : ९२
भाषणरंग	
प्रकरण अकरावे : १००
श्रोते	
प्रकरण बारावे : १०९
समारोप	

gshgisi
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

gshgisi
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

हसा

हसा

हसा

हसा

हसा

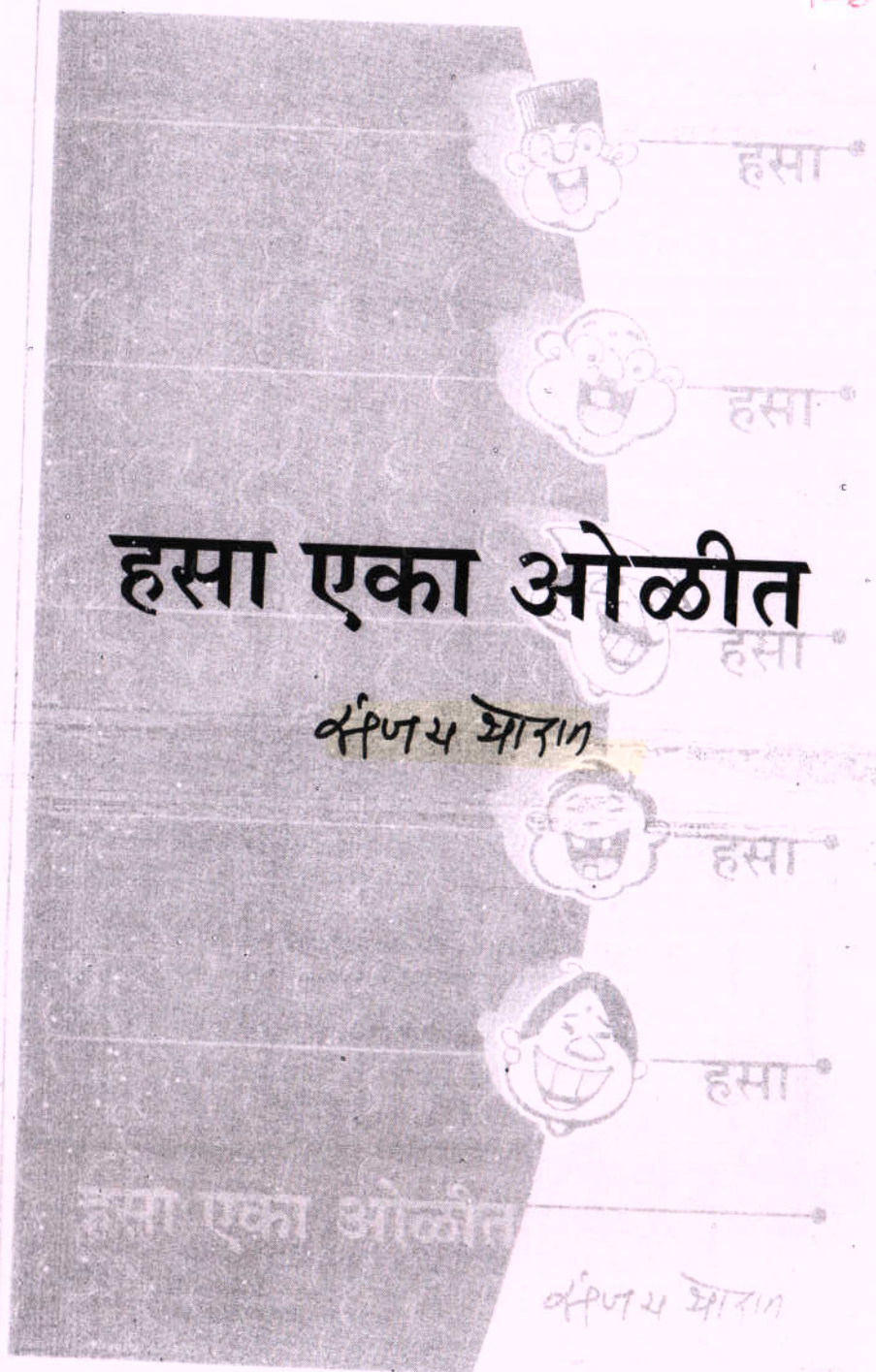
हसा एका ओळीत

वैजय भादाम

SK Hegde
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

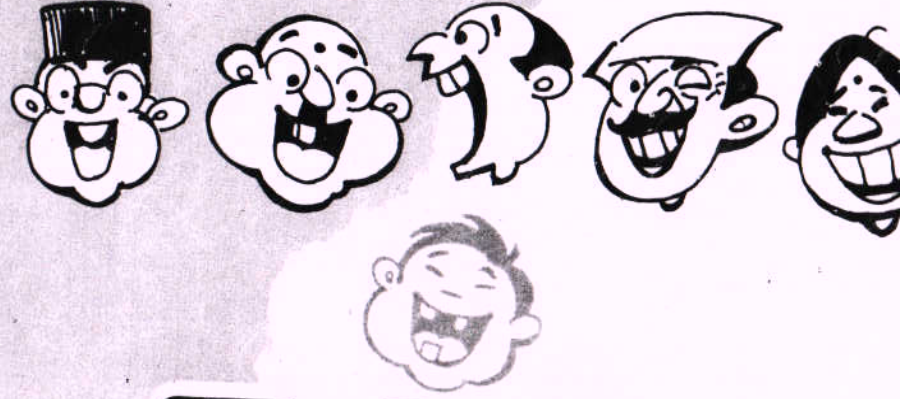
[Signature]
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

IQAC
IQAC,
 Co-ordinator,
 Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Islampur

Principal
PRINCIPAL,
 MALATI VASANTDADA PATIL
 KANYA MAHAVIDYALAYA,
 (Arts & Commerce)
 Islampur-415409, Dist. Sangli.

विनोदी चुटके

भाग १

वैजय शर्मा

Malati Vasantdada Patil
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

थोरात

संजय थोरात

काशन,

ना पाटीलनगर, इस्लामपूर.

०२३४२) २२०७४९

८५०२४८२८६

क. ल. काधीन

१८ जानेवारी, २००८

मुक्ती.: १४ एप्रिल २०१७

व आरिफ तांबोळी.

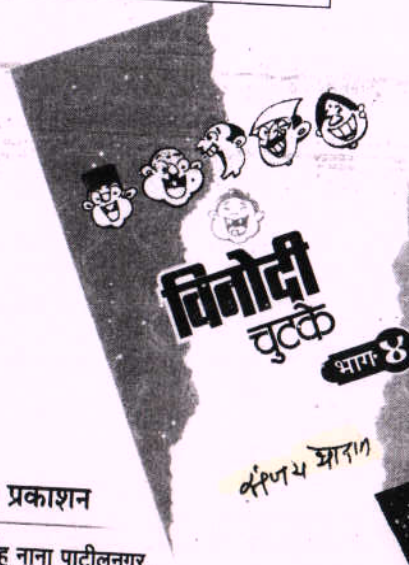
स. प्रा. लि., कोल्हापूर.

१३०) २४६८३८३

कष्टाची लिपी गिरविणाऱ्या,
दादा, अण्णा, भाऊ व
सहृदय वाचकांना....

अल्पावधीत आवृत्यांचा विक्रम
करणारे प्रा. संजय थोरात यांचे पुस्तक,
'वक्तृत्व'

स्नेहांकितची अन्य प्रकाशने
वक्तृत्व - १२०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग १ - ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग २ - ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग ३ - ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग ४ - ५०/- ₹
हसा एका ओळीत - ५०/- ₹

हंकित प्रकाशन

क्रांतिसिंह नाना पाटीलनगर,
इस्लामपूर, जि. सांगली
फोन : ०२३४२-२२०७४९
मोबाईल : ९८५०२४८२८६

Malati Vasantdada Patil Kanya

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

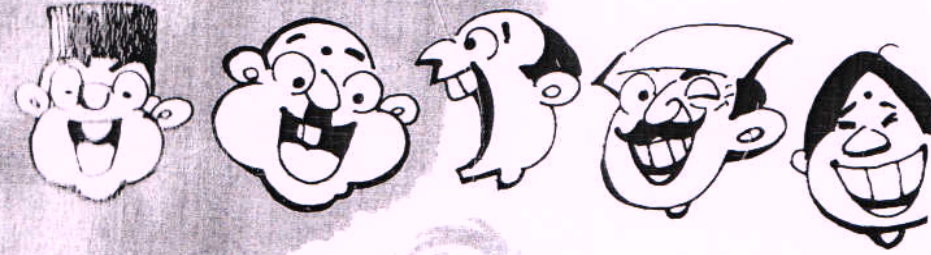
वैजय यदव
इस्लामपूर

एक शिकारी आपली पत्नी व सासूसह
शिकारीसाठी जंगलात गेला. रात्रीच्या वेळी
घनदाट जंगलात शिरल्यावर पत्नीच्या
लक्षात आले की, आपली आई
आपल्याबरोबर नाही.
दोघांनी आईचा शोध सुरु केला.
काही काळाने शिकार्याच्या सासूबाई
एका झाडाजवळ दिसल्या.
त्यांच्या समोर सिंह उभा होता.
घाबरलेली पत्नी म्हणाली
'आता आपण काय करायचे ?'
शिकारी म्हणाला 'काहीही नाही.
मिहाने स्वतःहून संकट ओढवून घेतले आहे.
आता त्याची मुक्तता त्याची त्याने करावी'.

विनोदी
चुटके

विनोदी
चुटके

वैजय यदव

विनोदी चुटके

भाग 3

वैजय शर्मा

IQAC

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

[Signature]

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

विनोदी चुटके

भाग ३

Megish
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

M. V. Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

विनोदी चुटके

भाग ४

रंजन शर्मा

Arnege's
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

[Signature]
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

83

...वा लिपी गिरविणाच्या
दादा, अण्णा, भाऊ व
सहृदय वाचकांना....

अल्पावधीत आवृत्त्यांचा विक्रम
करणारे प्रा. संजय थोरात यांचे पुस्तक,
'वक्तृत्व'

स्नेहांकितची	प्रकाशने
वक्तृत्व	- १२०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग १	- ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग २	- ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग ३	- ५०/- ₹
विनोदी चुटके-भाग ४	- ५०/- ₹
हसा एका ओळीत	- ५०/- ₹

संजय थोरात,
काशन,
ना पाटीलनगर, इस्लामपूर.
०२३४२) २२०७४१
.८५०२४८२८६
sujay@at1960@rediffmail.com

लेखकाधीन

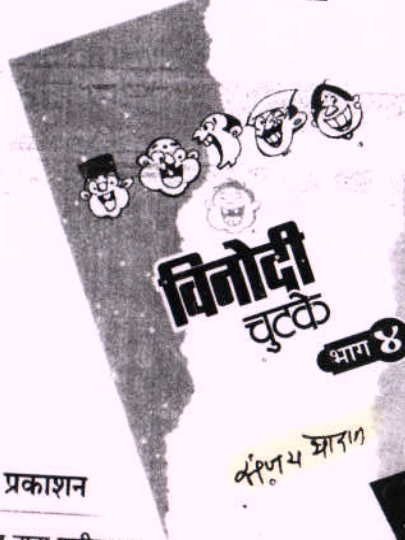
२००८

पृष्ठी
२०१७

रे व आरिफ तांबोळी.

३

४
स प्रा. लि., कोल्हापूर.
३०) २४६८३८३

स्नेहांकित प्रकाशन

क्रांतिसिंह नाना पाटीलनगर,
इस्लामपूर, जि. सांगली
फोन : ०२३४२-२२०७४१
मोबाईल : ९८५०२४८२८६

संजय थोरात

हसा एका ओळीत

Sanjay Thorat

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
(Arts & Commerce)
Islampur-415-39, Dist. Sangli

85

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

14	INVESTMENT BEHAVIOR OF BUSINESS STANDARD READERS Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde ,Dr. J. G. Mulani and Prof. Krishnaji Sarjerao Patil	68
15	FINANCIAL RESOURCE MOBILIZATION IN MUNICIPAL COUNCILS OF SANGLI DISTRICT Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	74
16	PROBLEMS AND PROSPECTS OF RETAIL STORES – A STUDY WITH REFERENCE TO KARAD TALUKA Mr. Dhananjay P. Mohite	80
17	WOMEN EMPOWERMENT BY THE SELF HELP GROUP Mrs. Kalpana S. Gunjawate	89
18	RURAL HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT AND ROLE OF GRAM PANCHAYATS IN SANGLI DISTRICT OF MAHARASHTRA Dr. Megha Vijay Patil	92
19	AN EVALUATION OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT CLIMATE OF PUBLIC BANKS Mr. S. S. Pawar	96
20	A DEDICATED STUDY ON IMPACT OF DUAL CAREER ON SOCIAL & ORGANIZATIONAL LIFE OF COUPLES IN KARAD Prof. Vinayak Krishnaji Thorat	104
21	ECONOMIC & SOCIAL IMPACT OF FINANCIAL INCLUSION WITH SPECIAL REFERENCE TO IDBI BANK BRANCH OGALEWADI (KARAD) Prof. Krishnaji Sarjerao Patil , Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde and Ms. Amruta Dalvi	115

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

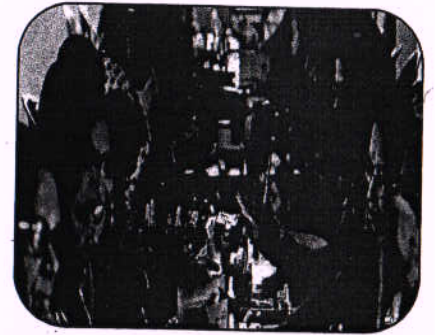
143

WOMEN EMPOWERMENT BY THE SELF HELP GROUP

Mrs. Kalpana S. Gunjawate
M.V.P.K. Mahavidhya, Islampur, Dist: Sangli.

INTRODUCTION

According to the population of India, it includes 40% females. Many of them are facing many social challenges inside family and also when they step out of home. Women's play many roles in their family. And they have responsibilities. But because of lack of literacy they find themselves helpless. And instead of providing them proper guidance they are underestimated. So to bring them out of their problems through the self help group help them to empower economically.

There are many scheme introduced in Maharashtra under self help group. "Special Component Scheme (SCS) is for backward class women's, "Swarnjayanti Gram SawyamrozgarYojana (SGSY) under NABARDforcommanwomens, Swayam Siddha Yojana, MahilaSwawlambanYojana are some schemes. Saving money is the skill with which the women born . This will help them to get employment, better income, good yield, standard of living, political and family status. And also there will be increment in national economic development of our country.

Bangladesh is the motherland of this golden concept. Prof. MahammadYunus has started this revolutionary movement in 1976. This man for his outstanding work in this field is known as father of self help. Financial group Prof. Yunus has succeeded in Rural Bank concept. This midas touch moment has reached to the world level. Development through Rural Bank is motive of Prof. Yunus. There was a small village in Bangladesh named Jobra where exactly this movement started in 1976 in 1983 rural bank project is converted in rural bank by Law, important point is that this bank owes to the female defter. Out of total investment 6% stocks/shares are of defter and account holders. This investment is licensed to Bangladesh government. Security is not required for debtors before taking the debt. Also the signature is not required. It is a moral data of debtor to repay the amount is time.

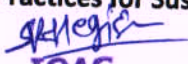
In Bangladesh there are 1993 Rural Banks having 13124 employees 42 lakh is the total number of total debtor out of them 96% are occupied by female. Till the moment this bank has distributed 222.09 thousand million rupees as a debt. On the above hand there was repayment of 201.42 thousand million rupees. This bank has also started interest free debt scheme for homeless. Till yet 37000 has benefited from this scheme. 2.55 ten millions debt has been given to this deprived class out of which 7.86 ten millions of rupees where refunded. Defter has to repay the amount with 2% of the total amount per week.

AIM BEHIND STUDY:-

Aims behind these cases are as follows:-

1. To study the self help financing group.
2. To study the women empowerment.

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

88

1

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

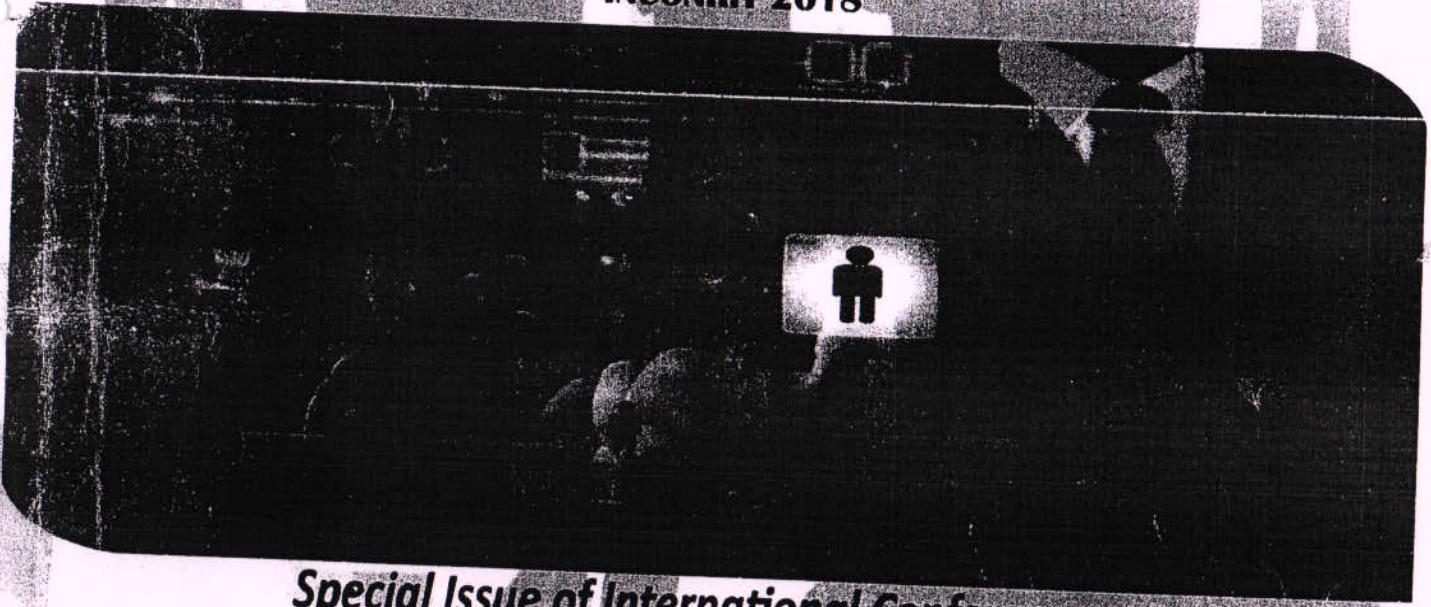
Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

Review Of Research

Content

ISSN: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

Sl. No	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	A CASE STUDY OF EMPLOYEE ENGAGEMENT PRACTICES IN IT BASED COMPANY IN PUNE Mr. Shrikant S. Karanjkar , Mrs. B. S. Bhosale and Mr. Abhay Patil	1
2	IMPORTANCE OF HUMAN RESOURCES IN HOME MANAGEMENT Mrs. Varsha Yashodhan Patil	7
3	A STUDY OF PRODUCTION PROCESS AND PLANT LAYOUT IN SMALL SCALE ENGINEERING FIRM Mr. Shrikant S. Karanjkar , Dr. Ashok Shinde and Mr. Imtiyaj Siraj Mulla	11
4	CHALLENGES IN WORKING WITH CULTURALLY SIMILAR AND DISSIMILAR EMPLOYEES "INDIA SPECIFIC STRATAGEM TO ANNIHILATE PROBLEMS ARISING DUE TO CULTURAL DIFFERENCES BETWEEN EMPLOYEES" Ajinkya Anita Ashokrao Patil	22
5	RECRUITMENT AND RETENTION STRATEGIES FOR STARTUPS Abhinav Baad , Indrajeet Nikam, Omkar Kadam ³ and Tejas Zagade	28
6	NEW AGE LEADERSHIP AND LEADERSHIP CHALLENGES "LATEST PARADIGM SHIFT IN THE METHOD OF ORGANIZATIONAL LEADERSHIP" Ajinkya Anita Ashokrao Patil and Pranali Hanmantrao Patil	34
7	SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF AN ACADEMIC INSTITUTE WITH SPECIAL REFERENCE TO IMPACTS ON SHOPS Dr. Mrs. Hemlata V. Gaikwad , Naziyaafirin B. Sande , Jyoti N. Mane , Abhaysinh A. Lad and Vidyarani S. Madane	39
8	A STUDY OF CUSTOMER SATISFACTION OF SFC MEGA MALL, SANGLI Dr. Mrs. Hemlata V. Gaikwad , Mr. Vijay S. Mali , Mr. Avadhut P. Mali , Mr. Abhaysinh S. Patil , Mr. Akshay S. Kadam and Miss. Priyanka Kale	44
9	SOCIO ECONOMIC IMPACT OF AN ACADEMIC INSTITUTE WITH SPECIAL REFERENCE TO POPULATION IN VICINITY Dr. Mrs. Hemlata V. Gaikwad , Aishwarya Taware , Gayatri Mali , Prajakta Sonawale and Rohan Patil	50
10	SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF A TECHNICAL INSTITUTE WITH REFERENCE TO MESS AND HOSTEL DEVELOPMENT Dr. Mrs. Hemlata V. Gaikwad , Sneha Bhusari , Madhuri Chavan, Prachi Mane ⁴ and Sandip Patil	55
11	PROBLEM FACED BY SELF HELP GROUP Ashiwini Patil ¹ , Divyani Jadhav , Rupesh Jadhav and Dr. Mrs. Manisha V. Jagtap	64

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

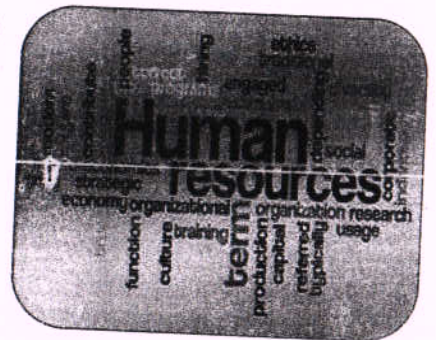
IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

IMPORTANCE OF HUMAN RESOURCES IN HOME MANAGEMENT

Mrs. Varsha Yashodhan Patil
Assistant Professor(Dept. of Home Science)
MalatiVasantdadaPatilKanyaMahavidyalaya, Islampur, Dist-Sangli, Maharashtra, India

INTRODUCTION:-

In home management it is clear that the decision made in the management determine how these resources will be utilized the main aim effective management to use family resource in such way that will bring the greatest satisfaction to the family. Human resources are less tangible resources which are available to us, as a person we have become, in terms of education, occupation status knowledge, skills attitudes, personality traits and other personal characteristics. Non-human or material resources are those tangible resources which are available for our less tangible than others and this grouping tends to highlight the les skills, knowledge and attitudes, non-human resources are money, material goods, and community facilities.

Every individual and family needs different kinds of thing to do various task, Resources are means those which we can perform task or achieve goals. Resources are those materials and human attributes that satisfy our wants. Resources are defined as follows.

According to Random house dictionary resources means, "A Source of supply support or aid especially one held in reserve.

Mallack Deccan define resources as follows "Resources are means which are available and recognized for their potential in meeting needs".

OBJECTIVES:-

- To study of Importance Human resources.
- To study of Human resources meaning.
- To study of Human resources characteristics.

Methodology:-

Use of Secondary Data

Types of Human Resources:-

Time	A Life time an hours a day
Energy	Energy need to do household work
Interest	In music, dancing, cookery, housekeeping ability
Attitude or Skill	Intellectual skill in kitting, talking, dress making

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

IQAC
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Principal
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

Review Of Research

Content

ISSN: 2278-994X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

Sl. No.	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	INTRODUCTION OF REAL TIME LEADERSHIP STYLE OF FASHION RETAIL MANAGEMENT IN PERSPECTIVE OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT Mr. Azharuddin Salauddin Jamadar	1
2	PARADIGM SHIFT IN LEADERSHIP THROUGH TRAINING AND DEVELOPMENT OF SOFT-SKILLS Prof. Jyothi and Prof. Hemalatha	7
3	A STUDY OF CORRELATION BETWEEN ORGANISATIONAL CULTURE AND HR PRACTICES IN SELECTED PRIVATE COMPANIES IN PUNE CITY Mrs. Nita K. Patil and Prof. Dr. P. V. Muluk	12
4	"LEADERSHIP AND LEADERSHIP CHALLENGES IN HEALTH-CARE SECTOR" Ms. V. S. Saraswat and Dr. R. B. Teli	17
5	THE EFFECT OF EMPLOYEE BRANDING ON EMPLOYEE SATISFACTION:- A STUDY OF KOLHAPUR BASED SELECTED TEXTILE INDUSTRIES Dr Bindu Menon	24
6	APPRAISING ROLE OF HUMAN RESOURCE INFORMATION SYSTEMS AS AN ENABLER OF KNOWLEDGE MANAGEMENT IN ORGANIZATIONS Mrs. Madhura K. Mane	31
7	UPCOMING TRENDS IN RECRUITMENT AND SELECTION: A WAY AHEAD IN 4 TH INDUSTRY REVOLUTION Dr. Binod Sinha	36
8	INVEST IN HUMAN CAPITAL FOR SPEEDY AND FAST GROWING DEVELOPMENT OF ECONOMY Dr. Mrs. Seema S Desai and Prof. S. K. Kulkarni	40
9	MANAGEMENT OF HUMAN RESOURCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT Dr. Ujwala Sanjay Patil and Prof. Sandip M. Deshmukh	48
10	EMERGING TRENDS IN MODERN MANAGEMENT: EMPLOYEE RELATIONSHIP MANAGEMENT Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde	52
11	CHALLENGES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN COOPERATIVE BANKS Prof. Dr. J. G. Mulani	56
12	REFLECTION OF HUMAN RESOURCES IN E-GOVERNANCE Dr. Megha Sanjay Patil	59
13	COMPARATIVE STUDY OF MENTAL HEALTH OF INTERNET USERS & INTERNET NONUSERS Dr. Mrs. Patil Sanjivani Jagdish	67

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

CHALLENGES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN COOPERATIVE BANKS

Prof. Dr. J. G. Mulani

Associate Professor and Head, Dept. of Commerce
M.V. P. Kanya Mahavidyalaya, Islampur, Dist-Sangli.

INTRODUCTION

Human resource management needs at ascertaining the manpower of the organization both in right number and right kind. It is a basic approach to ensure that right person will be right place at the right time. It is relates with scientific recruiting, selecting, training and developing the human resources in an organization. It is not confined to industry alone, but it is also useful in banking sector, cooperative sector and other sectors. Indian cooperative banking movement is one of the largest movements in the world and has passed through more than hundreds of years of its existence. It has contributed substantially for bringing in green, white, yellow and blue resolutions. It serves entire rural India and over 70 percent of rural families. The contribution of movement can be seen in disbursing rural credit, production and distribution of fertilizers and other agricultural inputs, etc. At the same time, human resources management has been neglect filed in cooperative banks over a period of time and poor images of cooperative bank employees in society their morale. The main objective of this study is to examine the human resources management in the cooperative banks

NEED OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN COOPERATIVE BANKS

In the competitive environment, employees of any business organization are the key factor for deciding the success of the bank, in general and cooperative banks in particular. The cooperative bank approaches human resources management (HRM) from the wrong prospective and their financial performance suffers as a result instead of forcing on how to execute strategy through the performance of the employee in many cooperative banks, the first priority is cost control and the focus often begins with the HR function. Whereas, 'management' in the cooperative sector has an additional significance on account of ideologies, organizational aspects, size of business activities, non professional leadership etc. cooperative societies are not only business enterprises but also are socially conscious voluntary organization having widely published social responsibilities. In other words, cooperative are value based and people based economic enterprises founded upon well ethos and practices which includes concern for the community. Many successful cooperatives prospered and carved visible niche in the business world encountering the pressure of private enterprise because they reformed their ways of doing business. They learnt from others how to reach the customers by encouraging personnel and adopting new modern business. Management techniques.

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

Signature

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Signature
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415402, Dist. Sangli

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

Review Of Research

Content

ISSN 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

No.	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	INTRODUCTION OF REAL TIME LEADERSHIP STYLE OF FASHION RETAIL MANAGEMENT IN PERSPECTIVE OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT Mr. Azharuddin Salauddin Jamadar	1
2	PARADIGM SHIFT IN LEADERSHIP THROUGH TRAINING AND DEVELOPMENT OF SOFT-SKILLS Prof. Jyothi and Prof. Hemalatha	7
3	A STUDY OF CORRELATION BETWEEN ORGANISATIONAL CULTURE AND HR PRACTICES IN SELECTED PRIVATE COMPANIES IN PUNE CITY Mrs. Nita K. Patil and Prof. Dr. P. V. Muluk	12
4	"LEADERSHIP AND LEADERSHIP CHALLENGES IN HEALTH-CARE SECTOR" Ms. V. S. Saraswat and Dr. R. B. Teli	17
5	THE EFFECT OF EMPLOYEE BRANDING ON EMPLOYEE SATISFACTION:- A STUDY OF KOLHAPUR BASED SELECTED TEXTILE INDUSTRIES Dr. Bindu Menon	24
6	APPRAISING ROLE OF HUMAN RESOURCE INFORMATION SYSTEMS AS AN ENABLER OF KNOWLEDGE MANAGEMENT IN ORGANIZATIONS Mrs. Madhura K. Mane	31
7	UPCOMING TRENDS IN RECRUITMENT AND SELECTION: A WAY AHEAD IN 4 TH INDUSTRY REVOLUTION Dr. Binod Sinha	36
8	INVEST IN HUMAN CAPITAL FOR SPEEDY AND FAST GROWING DEVELOPMENT OF ECONOMY Dr. Mrs. Seema S Desai and Prof. S. K. Kulkarni	40
9	MANAGEMENT OF HUMAN RESOURCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT Dr. Ujwala Sanjay Patil and Prof. Sandip M. Deshmukh	48
10	EMERGING TRENDS IN MODERN MANAGEMENT: EMPLOYEE RELATIONSHIP MANAGEMENT Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde	52
11	CHALLENGES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN COOPERATIVE BANKS Prof. Dr. J. G. Mulani	56
12	REFLECTION OF HUMAN RESOURCES IN E-GOVERNANCE Dr. Megha Sanjay Patil	59
13	COMPARATIVE STUDY OF MENTAL HEALTH OF INTERNET USERS & INTERNET NONUSERS Dr. Mrs. Patil Sanjivani Jagdish	67

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

COMPARATIVE STUDY OF MENTAL HEALTH OF INTERNET USERS & INTERNET NONUSERS

Dr. Mrs. Patil Sanjivani Jagdish
Associate Professor ,Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya,
Islampur, Dist. Sangli.

INTRODUCTION :

Mental health is a state of well – being in which a person understands his or her own abilities, can cope with the normal stresses of life, can work productively and fruitfully. And is able to make a contribution to his or her community.

Mental health is also important as physical health. The WHO states that there is no one "Official" definition of mental health. Healthy culture differences, subjective assessments and competing professional theories all affect how "Mental Health" is defined. According to Menninger (1945), "Mental Health is the adjustment of human being to the world and to each other with a maximum of effectiveness and happiness." Hilgard (1957) argued a mentally healthy person is an adjust person. More recent health is more than the absence of mental illness.

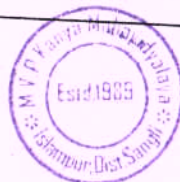

2hrs 31 minutes	• Average daily use of social media	
3hrs 24 minutes	• Average daily mobile internet use	
5hrs 4minutes	• Average daily use of internet via PC or tablet	

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

Sanjivani
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Sanjivani
PRINCIPAL, 1
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

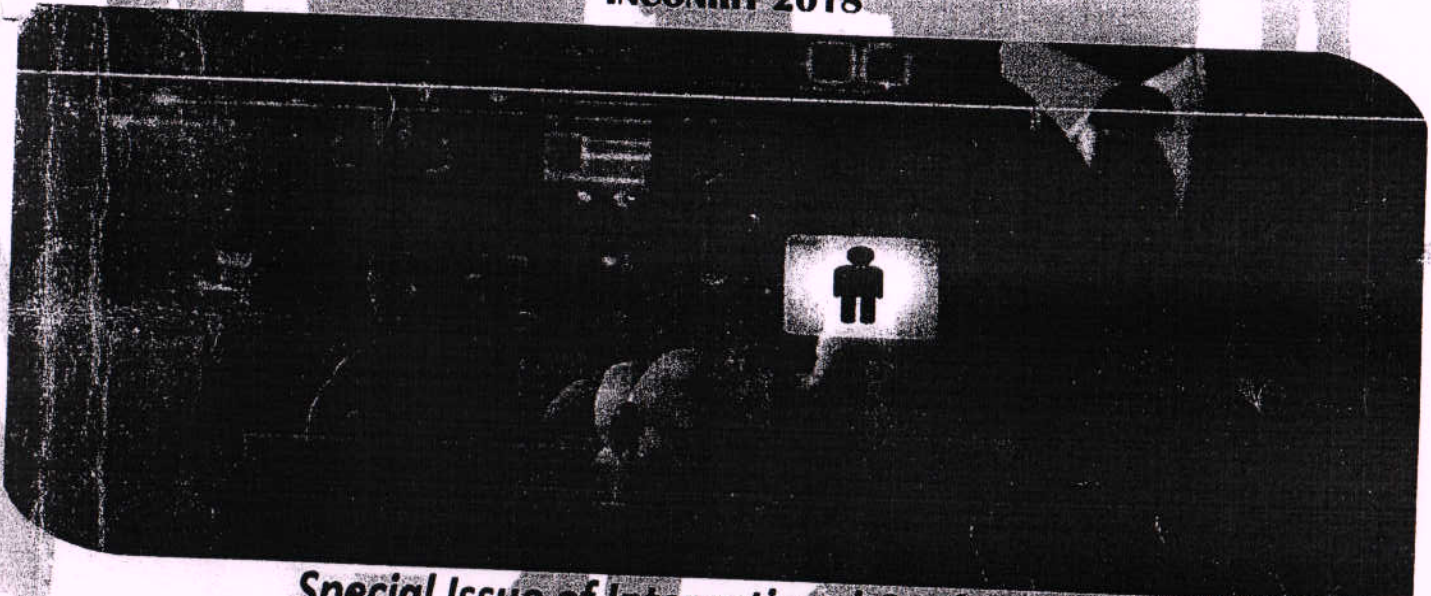
Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

14	INVESTMENT BEHAVIOR OF BUSINESS STANDARD READERS Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde ,Dr. J. G. Mulani and Prof. Krishnaji Sarjerao Patil	68
15	FINANCIAL RESOURCE MOBILIZATION IN MUNICIPAL COUNCILS OF SANGLI DISTRICT Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	74
16	PROBLEMS AND PROSPECTS OF RETAIL STORES – A STUDY WITH REFERENCE TO KARAD TALUKA Mr. Dhananjay P. Mohite	80
17	WOMEN EMPOWERMENT BY THE SELF HELP GROUP Mrs. Kalpana S. Gunjawate	89
18	RURAL HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT AND ROLE OF GRAM PANCHAYATS IN SANGLI DISTRICT OF MAHARASHTRA Dr. Megha Vijay Patil	92
19	AN EVALUATION OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT CLIMATE OF PUBLIC BANKS Mr. S. S. Pawar	96
20	A DEDICATED STUDY ON IMPACT OF DUAL CAREER ON SOCIAL & ORGANIZATIONAL LIFE OF COUPLES IN KARAD Prof. Vinayak Krishnaji Thorat	104
21	ECONOMIC & SOCIAL IMPACT OF FINANCIAL INCLUSION WITH SPECIAL REFERENCE TO IDBI BANK BRANCH OGALEWADI (KARAD) Prof. Krishnaji Sarjerao Patil , Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde and Ms. Amruta Dalvi	115

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

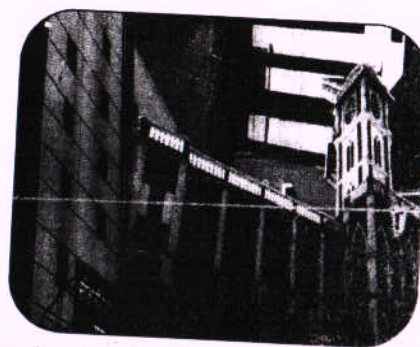
IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

FINANCIAL RESOURCE MOBILIZATION IN MUNICIPAL COUNCILS OF SANGLI DISTRICT

Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil
Assistant Professor, Malati Vasantdada Patil Mahavidyalaya, Islampur,
Dist- Sangli, Maharashtra.

INTRODUCTION

The municipal council as a urban local body plays a very significant role in the functioning of democratic and efficient administration of government. It is the symbol of decentralization of economic and political power which is a great requisite of democracy. It has given an opportunity to the urban people to get participated in the administration of local level governance. The municipal councils bring about economy in administration and help to deal with the local problems without excess burden upper level governments. These are close to the public at local level and the functions performed by these affect the people directly.

It has been clear that financial resources i.e. revenue of urban local bodies have been remained scarce and they have been unable to meet the expenditure requirements and therefore the dependence on upper governments has been increased substantial. The 14th Financial Commission has clearly mentioned that the local bodies are not able to meet their expenditure on providing basic services and have largely become dependent on the transfer of one fund or another. In this light of the thought, the present study has examined the annual financial statements of sample municipal councils.

The financial resources mobilized by the municipal councils determine their ability to deliver various civic services. The weaknesses in its revenue pattern could constrain the ability of a municipal council to contribute to poverty reduction and economic development. They have also been likely to reflect the existence of other governance challenges.

RATIONALE OF THE STUDY

The municipal councils have been undertaking the number of duties and responsibilities and promote urban development of area under their jurisdiction. They are endeavoring to provide the urban services like drinking water, education, health commercial complexes, parks and gardens, sanitation collection and disposal of waste and all other but financial constraint its important and affecting on quantity and quality of infrastructure and civic amenities on the other hand which make inefficient and ineffective role of urban local bodies. Therefore, there is need to study the financial resource mobilization pattern of municipal councils. Hence, an attempt has made to in the present study to analyze the sources of revenue of municipal councils in the sangli district.

OBJECTIVES OF THE STUDY

- 1) To examine the financial resource mobilization pattern of municipal councils

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

skmegra

IOAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Principal
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

2018-3-2-2 156

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

Review Of Research

Content

ISSN: 2278-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

No.	Title and Name of The Author (S)	Page No
1	INTRODUCTION OF REAL TIME LEADERSHIP STYLE OF FASHION RETAIL MANAGEMENT IN PERSPECTIVE OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT Mr. Azharuddin Salauddin Jamadar	1
2	PARADIGM SHIFT IN LEADERSHIP THROUGH TRAINING AND DEVELOPMENT OF SOFT-SKILLS Prof. Jyothi and Prof. Hemalatha	7
3	A STUDY OF CORRELATION BETWEEN ORGANISATIONAL CULTURE AND HR PRACTICES IN SELECTED PRIVATE COMPANIES IN PUNE CITY Mrs. Nita K. Patil and Prof. Dr. P. V. Muluk	12
4	"LEADERSHIP AND LEADERSHIP CHALLENGES IN HEALTH-CARE SECTOR" Mr. V. S. Saraswat and Dr. R. B. Teli	17
5	THE EFFECT OF EMPLOYEE BRANDING ON EMPLOYEE SATISFACTION:- A STUDY OF KOLHAPUR BASED SELECTED TEXTILE INDUSTRIES Dr. Bindu Menon	24
6	APPRAISING ROLE OF HUMAN RESOURCE INFORMATION SYSTEMS AS AN ENABLER OF KNOWLEDGE MANAGEMENT IN ORGANIZATIONS Mrs. Madhura K. Mane	31
7	UPCOMING TRENDS IN RECRUITMENT AND SELECTION: A WAY AHEAD IN 4 TH INDUSTRY REVOLUTION Dr. Binod Sinha	36
8	INVEST IN HUMAN CAPITAL FOR SPEEDY AND FAST GROWING DEVELOPMENT OF ECONOMY Dr. Mrs. Seema S Desai and Prof. S. K. Kulkarni	40
9	MANAGEMENT OF HUMAN RESOURCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT Dr. Ujwala Sanjay Patil and Prof. Sandip M. Deshmukh	48
10	EMERGING TRENDS IN MODERN MANAGEMENT: EMPLOYEE RELATIONSHIP MANAGEMENT Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde	52
11	CHALLENGES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN COOPERATIVE BANKS Prof. Dr. J. G. Mulani	56
12	REFLECTION OF HUMAN RESOURCES IN E-GOVERNANCE Dr. Megha Sanjay Patil	59
13	COMPARATIVE STUDY OF MENTAL HEALTH OF INTERNET USERS & INTERNET NONUSERS Dr. Mrs. Patil Sanjivani Jagdish	65

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

158

REFLECTION OF HUMAN RESOURCES IN E-GOVERNANCE

Dr. Megha Sanjay Patil

Malti Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur, Dist. Sangli.

1) INTRODUCTION:

The "e" in e-Governance stands for 'electronic'. Thus e-Governance is basically associated with carrying out the functions and achieving the results of governance through utilization of ICT (Information and Communications Technology).

While Governance relates to safeguarding the legal rights of all citizens, and equally important aspect is concerned with ensuring access to public services and the benefits of economic growth to all. It also ensures government to be transparent in its dealings, accountable for its activities and faster in its responses as part of good governance.

However, this would require the government to change itself-its processes, its outlook, laws, rules and regulations and also its way interacting with the citizens. It would also require capacity building within the government and creation awareness about e-Governance among the citizens

2) Some Initiatives interaction:

Government to Citizen (G2C) Initiatives:

- **Computerization of Land Records:** In collaboration with NIC. Ensuring that landowners get computerized copies of ownership, crop and tenancy and updated copies of Records of Rights (RoRs) on demand.
- **Bhoomi Project:** Online delivery of Land Records. Self-sustainable e-Governance project for the computerized delivery of 20 million rural land records to 6.7 million farmers through 177 Government-owned kiosks in the State of Karnataka
- **Gyandoot:** It is an Intranet-based Government to Citizen (G2C) service delivery initiative. It was initiated in the Dhar district of Madhya Pradesh in January 2000 with the twin objective of providing relevant information to the rural population and acting as an interface between the district administration and the people.
- **Lokvani Project in Uttar Pradesh:** Lokvani is a public-private partnership project at Sitapur District in Uttar Pradesh which was initiated in November, 2004. Its objective is to provide a single window, self-sustainable e-Governance solution with regard to handling of grievances, land record maintenance and providing a mixture of essential services.
- **Project FRIENDS in Kerala:** FRIENDS (Fast, Reliable, Instant, Efficient Network for the Disbursement of Services) is a Single Window Facility, providing citizens the means to pay taxes and other financial dues to the State Government. The Services are provided through FRIENDS Janasevana Kendrams located in the district headquarters.

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

Megha Sanjay Patil
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malti Vasantdada Patil
1 103
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

2018 159

Review of Research

(International Online Multidisciplinary Journal)

ISSN No.: 2249-894X

Impact Factor : 5.2331(UIF)

EDITORS

Dr. Mrs. Hemlata Gaikwad

Mr. Shrikant S. Karanjkar

Mr. Rajendra J. Agawane

INCONRIT 2018

Special Issue of International Conference on

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

16th & 17th Feb. 2018

ORGANIZED BY

K. E. Society's

Rajarambapu Institute of Technology

(An Autonomous Institute affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Department of Management Studies (DMS)

Rajaramnagar, Sakharale, Dist. – Sangli, Maharashtra (India)

In Collaboration with

Islampur Chapter of Indian Society for Training and Development, New Delhi

14	INVESTMENT BEHAVIOR OF BUSINESS STANDARD READERS Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde ,Dr. J. G. Mulani and Prof. Krishnaji Sarjerao Patil	68
15	FINANCIAL RESOURCE MOBILIZATION IN MUNICIPAL COUNCILS OF SANGLI DISTRICT Mrs. Vrushali Vishwasrao Patil	74
16	PROBLEMS AND PROSPECTS OF RETAIL STORES – A STUDY WITH REFERENCE TO KARAD TALUKA Mr. Dhananjay P. Mohite	80
17	WOMEN EMPOWERMENT BY THE SELF HELP GROUP Mrs. Kalpana S. Gunjawate	89
18	RURAL HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT AND ROLE OF GRAM PANCHAYATS IN SANGLI DISTRICT OF MAHARASHTRA Dr. Megha Vijay Patil	92
19	AN EVALUATION OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT CLIMATE OF PUBLIC BANKS Mr. S. S. Pawar	96
20	A DEDICATED STUDY ON IMPACT OF DUAL CAREER ON SOCIAL & ORGANIZATIONAL LIFE OF COUPLES IN KARAD Prof. Vinayak Krishnaji Thorat	104
21	ECONOMIC & SOCIAL IMPACT OF FINANCIAL INCLUSION WITH SPECIAL REFERENCE TO IDBI BANK BRANCH OGALEWADI (KARAD) Prof. Krishnaji Sarjerao Patil , Prof. Dr. Ashok Ramchandra Shinde and Ms. Amruta Dalvi	115

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.2331(UIF)

RURAL HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT AND ROLE OF GRAM PANCHAYATS IN SANGLI DISTRICT OF MAHARASHTRA

Dr. Megha Vijay Patil

H.O.D., Accountancy, M.V.P. Kanya Mahavidyalaya, Islampur, Dist. Sangli.

INTRODUCTION

Human resource is a special resource, different from other material resources. It has different characteristics. Human resource plays an important role in economic construction. Rural human resource development provides talent for economic development. Rural human resource development is the basis and objective requirement for achieving modernization and industrialization. It is required to promote quality output & added value of agricultural product. For this purpose Gram panchayat has to play an important role for the development of rural human resource.

India is a land of villages and its true spirit lives in rural area. So to empower the villages Gram Swarajya is essential. This is the sentence of Mahatma Gandhi. To fulfill the dream of Gandhiji's Gramswaraj Indian Constitution Clause 40 has given right to states to establish the Gram Panchayats. The 73rd constitutional Amendment Act (CAA 73) of 1992 gave institutional status to gram panchayats, which until then had been subject to the executive decision of state governments. In 1901 the population in rural area was 89% and in urban area it was 11%. According to the 2001 census there were 230000 gram panchayats in India and the rural population constituted 72% of the total population of 1028 million. So the development of nation will be dependent upon the development of rural area. In rural India the gram panchayats are basic local govt. unit.

Though the panchayats have long history, now days their system is totally different in case of their functions, powers and financial resources. Now they are performing a role of reconstruction and development of rural area. These institutions have to perform role for social and economic development. For such purpose they have given many powers and financial resources. There are some functions which are performed by local government, state government & central government jointly. Gram panchayats have to work not only in their local area but they have to work for development of whole nation. The finance is fuel which is indispensable for working of the engine in the form of Panchayati Raj Institutions.

The objective of the 73rd CAA was to enable panchayats to function as institutions of local self-government, planning and implementing schemes for economic development and social justice. As per the provisions of the Constitution, the State Legislature has been given the discretion to authorize Panchayats to levy taxes and assign taxes, etc, to enable them to mobilize their own resources for discharging assigned duties and functions but Panchayats cannot become effective institutions of local self-governance unless they have a strong financial base and the revenues are properly managed to optimize the resources.

"Redefining HR Practices for Sustainable Development"

Megha
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Megha
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

ROLE OF LIBRARIES IN CHANGING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY (ICT) SCENARIO

Editor :
Dr. Manohar G. S'

THEME – 2 Digital Libraries & Its Challenges

Sr. No.	Title of paper	Author	Page No.
14	Computerization to Digitization	Mr.Kshirsagar S. R.	61
15	Changing Role of Digital Libraries and Its Challenges	Dr.Shinde Manohar Ganapat	67
16	Digital Libraries and its Challenges	Mr.Achalare, Rajaram A. . Mr.Patil Shitalkumar S	75
17	Information Literacy for Library Professionals in the Digital Environment	Dr. Jadhav Yuvraj G.	79
18	Digital Library: An Overview	Mrs. Sonkar Geeta Raju Mr. Sonkar Raju G.	84
19	Digital Libraries: Definitions, Issues, and Challenges	Mr.Thakare N.B.	87
20	Types of File Formats used in Digital Libraries	Mr. Khamkar B.D.	93
21	Skills for LIS Professionals in the Digital Era	Mr.Desai Kishor N.	99
22	Digital Libraries Needs and Services	Dr. Priti M. Patil	105
23	Digital Libraries in Academic Colleges: A Study	Smt. Dandin Bharati R	109

THEME – 3 Best Practice of Information Services

Sr. No.	Title of paper	Author	Page No.
24	Best practices in Institute of Nursing Education Library: A Study	Mrs. Priolkar Sae Anant Dr. Shinde M.G.	112
25	व्यावसायिक महाविद्यालयाच्या ग्रंथालय पुस्तक पेढी योजनेतून दिल्या जाणा-या सेवा व सुविधा	श्री. पाटील पी.जी.	120
26	Implementation of Best Practices to Enhance Role of Library in Academic Colleges.	Dr. Manisha V. Patil. Dr. Vilas S. Patil	125

TYPES OF FILE FORMATS USED IN DIGITAL LIBRARIES

Prof. B. D. Khamkar

Librarian,

Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya,

Islampur

Abstract

The types of file formats are a particular way that information is encoded for storage in a computer file. Since a disk drive, or indeed any computer storage, can store only bits, the computer must have some way of converting information to 0 and 1 and vice-versa. There are different kinds of formats for different kinds of information. (e.g. text, graphic, audio and video files etc.) Within any format type, e.g., word processor documents, there will typically be several different formats. Sometimes these formats compete with each other. File formats are divided into proprietary and open formats. Digital information is produced in a variety of standard and proprietary formats, including ASCII, common image formats, word processing, spreadsheets, database documents, formulae, charts, multimedia files and sound and video. The researcher also discusses the other related issues about types of file formats.

Key words - types of file formats, ASCII, text files, graphic files, audio files, video files,

1. Introduction

File format is one of the core issues in any digital preservation approach. Digital information is produced in a variety of standard and proprietary formats, including ASCII, common image formats, word processing, spreadsheets, database documents, formulae, charts, multimedia files and sound and video. As a result of such a heterogeneous nature of storable information, a high number of file formats are now spread, and many of them often need specific software to view or edit the file. These formats are continuously evolving and becoming more complex due to new features and functionality. Before preserving digital records it is necessary to know in which file format the digital record is created. For example, to view an older word processing file, one needs software that understands the encoding schemes of the original software and can display that properly on the screen. Thus several factors need to be considered while adding any document in digital repository. Each digital library consists of different documents with different file formats. Due to rapid obsolescence in hardware and software technology it is necessary for the libraries to look into the details of the file formats such as their characteristics, specifications of file formats, categories of file formats, standards used for creating file formats, usability of file formats in long term, etc. Thus file formats play an important role in any digital preservation.

2. Definition:

* What is a file format?

- 1) "A file format is a specific format in which a file is saved."
- 2) Brown (2006) defined file format as 'the internal structure and encoding of a digital object, which allows it to be processed, or to be rendered in human accessible form. A digital object may be a file, or a bit stream embedded within a file'.

21 वीं शती का हिंदी साहित्य : नव विमर्श

संपादक
डॉ. एस. वाय. होनगेकर

डॉ. आरिफ़ महात

सह संपादक
विश्वनाथ सुतार

ए. बी. एस. पब्लिकेशन
वाराणसी-221 007

ए. बी. एस. पब्लिकेशन

स्वप्न	181-184	8. वृद्ध विमर्श	226-230
गारमिया		डॉ० सुशीला	
	185-189	9. केलिडोस्कोप : एक यथार्थ	231-234
		सारिका राजाराम कांबळे	
और किसान विमर्श	190-195	10. भूमंडलीकरण में वृद्धों का जीवन विमर्श	235-240
दाशिव		प्रा. संपतराव सदाशिव जाधव	
साहित्य में नव विमर्श	196-200	11. 21 वीं सदी के हिंदी साहित्य में नव विमर्श	241-249
व चिकुर्डकर		विविध आयाम	
		प्रा. संजय नारायण पाटील	
वृद्ध विमर्श		12. हिंदी कथा साहित्य में वृद्ध विमर्श	250-253
		प्रा. एम. आर. मुंडकर	
ज्ञानियों में चित्रित	201-202	13. वृद्ध विमर्श एवं उषा प्रियंवदा की कहानी 'वापसी'	254-259
कांबळे		प्रा. शैलजा पांडुरंग टिळे	
साहित्य में 'वृद्ध विमर्श'	203-205	14. 21 वीं सदी के हिंदी साहित्य में नव विमर्श :	260-2
गोवंडे		विविध आयाम-वृद्ध विमर्श	
कविताओं में	206-210	सुनिता रा. हुन्नरगी	
पाटील		15. 21 वीं सदी के हिंदी साहित्य में वृद्ध विमर्श	264-270
में वृद्ध विमर्श	211-214	तेजस्विनी जनार्दन शितोळे	
साहित्य में वृद्ध विमर्श	215-217	16. 'दौड़' उपन्यास में चित्रित वृद्ध विमर्श	271-274
वेज समय सरगम	218-221	प्रा. श्री. बिचुकले एस. एस.	
अकाल	222-225	17. 21 वीं सदी के हिंदी कहानी साहित्य में	275-278
		वृद्ध विमर्श	
		डॉ. अशोक मरळे	
		18. 'गिलिगडु'-एक सार्थक पहल	279-283
		प्रा. अजयकुमार कृष्णा कांबळे	
		19. 21 वीं सदी के हिंदी साहित्य में-वृद्ध विमर्श	284-286
		प्रा. श्रीमती पी. व्ही. गाडवी	

अलग कर दिया है। जिसका वृद्धों के जीवन पर दूना माता-पिता के प्रति दायित्वहीनता की स्थिति में परिवार ही नहीं उठता। जब कि शिक्षा तो हमारा साधन है आज हमारा साध्य है ऐसे में युवा पीढ़ी के दौड़ पर कहा जा सकता है कि 'दौड़' उपन्यास वृद्ध विमर्श

कहा जा सकता है कि 'दौड़' उपन्यास वृद्ध विमर्श रता है। उपन्यास में विमर्श के कई पहलुओं को उन्नत के गंभीर परिणामों के संदर्भ में सतर्क किया है। तन के लिए बाध्य किया है। अतः 'दौड़' उपन्यास है।

ललमणियाँ) - मैत्रेयी पुष्पा, पृष्ठ क. 97

होत न एक समान' - लीलाधर जगूडी, पृष्ठ क. 104

ममता कालिया - पृष्ठ क. 05

प्रा. श्री. बिचुकले एच. ए. हिंदी

नामदेवराव सूर्यवंशी (विभागाध्यक्ष) महाविद्यालय, फलटण, जि. सांगली

21 वीं सदी के हिंदी कहानी साहित्य में वृद्ध विमर्श

21 वीं सदी की अपनी कुछ चुनौतियाँ और समस्याएँ हैं जिनमें वृद्धों की स्थिति और दयनीय होती परिस्थितियाँ विकराल रूप धारण करती नजर आ रही हैं। पुराने काल में वृद्धों की स्थिति सम्माननीय रही है। परिवार में उनकी सत्ता और सम्मान करती थी। उनकी सलाह से हर फैसला हुआ करता था। वृद्ध संस्कारों की रक्षक और नैतिकता की पहचान थी। उनकी भूमिका हमेशा परिवार, समाज और राष्ट्र के हितों में रही हैं। वे हमारे मार्गदर्शक और प्रेरणास्रोत रहे हैं। उनके अनुभवों का खजाना होता है जिसका लाभ लेकर हम जीवन में सही मार्ग चुनकर सफल बना सकते हैं।

परिवार के सदस्यों को एक धागो में बाँधने की क्षमता वृद्धों में थी जिससे वह जमाना संयुक्त परिवार का था। लेकिन धीरे-धीरे संयुक्त परिवार प्रथा क्षीण की ओर बढ़ रही है। एकल परिवार एवं छोटे परिवार की अवधारणा एवं जीवन की समस्याओं और व्यस्तताओं की बीच रोजगार की तलाश में युवाओं के जाने से दूर चले जाने के कारण वृद्ध अपने आप को अकेला, असहाय और सुरक्षित महसूस कर रहे हैं। वृद्धावस्था में भौतिक सुख-सुविधाओं की जगह आत्मिक संबल की आवश्यकता अधिक होती है। बिखरते संयुक्त परिवारों, अकेलेपन और परिवारों पर पड़ते पश्चिमी मूल्यों के प्रभाव के कारण हमारे बुजुर्ग अकेले-थलग पड़ रहे हैं।

वृद्धों की समस्या के पारिवारिक, मनोवैज्ञानिक, शारीरिक, सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक और मूल्याधारित अनेक आयाम हैं। दैहिक शक्ति के क्षीण होने के कारणमात्र से उनकी पारिवारिक और सामाजिक हैसियत का कम होना 21 वीं सदी के सांस्कृतिक मूल्य-हासता का द्योतक माना जा सकता है। वृद्धों की ओर देखने की समाज की दृष्टि जिस तरह क्षीण होती जा रही है, यह अब विलक्षण चिंता का बनता जा रहा है। समीक्षक चंद्रमौलेश्वर प्रसाद ठिकर कहते हैं कि "बुढ़ापे को एक नई दृष्टि से देखने की आवश्यकता है—एक ऐसी दृष्टि से जिसमें संवेदना हो और बूढ़ों के लिए आदर व सम्मान प्राप्त हो।"

Signature

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Signature
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

108

Theme of Adolescence in the Novels of *Mulk Raj Anand*

Dr. Sanjay Dattajirao Thorat

LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICA

S. H. Patil
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

S. H. Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist.

113

Theme of Adolescence in the Novels of Mulk Raj Anand

Dr. Sanjay Dattajirao Thorat

LAXMI BOOK PUBLICATION
2018

Dr. Hegde
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Dr. Hegde
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

सत्यशोधक अण्णा भाऊ साठे :
बहुजनांचे कैवारी

संपादक

डॉ. मनिषा पाटील
अमोल महापुरे
कृष्णा आगे

DECLARATION BY THE PUBLISHER

TITLE - सत्यशोधक अण्णाभाऊ साठे : बहुजनांचे कैवारी

ISBN : 978-93-83672-77-6

Editor

Dr. Manisha Patil
Amol Mahapure
Krashna Aage

संपादक

डॉ. मनिषा पाटील
अमोल महापुरे
कृष्णा आगे

Publication

Shaurya Publication

Khadgao Road, Kapil Nagar, Latur-413512

www.rjournals.co.in, Email-hitechresearch11@gmail.com

Mob. No. 8149668999

Printing

R.R.Graphics, MIDC, Latur

First Edition - 1st October 2018

Note :-Views, idea and materials published in this ISBN Book are intellectual properties of author (s). Author(s) is/ are solely responsible for their publication and not the Editors, Principal or publisher.

© All right are reserved. No part of this publication may be reproduced, stored, retrieved or transmitted in any form, by any means, without the written permission from **Dr. Ramesh Landge**

३०. अण्णाभाऊ साठे : व्यक्ती आणि वाङ्मय ज्योती मधुकर इंगळे	१५०
३१. अण्णाभाऊ साठे यांचा महिलाविषयक विचार बिरंगणे एस. एस	१५५
३२. लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे डॉ. मुंगी अ. आर., प्रा. अश्विनी पाटील	१६०
३३. अण्णा भाऊ साठे व्यक्ती एवं वाङ्मय डॉ. भाग्यश्री विलास कोष्टी,	१६४
३४. अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्यातील आंबेडकरी विचार प्रा.विजय मुरलीध गावडे	१३८
३५. सत्यशोधक अण्णा भाऊ साठे : एक समाजशास्त्रज्ञ विद्या महादेव आरे	१७१
३६. अण्णाभाऊ साठेजी का साहित्य चिंतन प्रा.निर्मला लक्ष्मण जाधव	१७८
३७. अण्णा भाऊ साठे के उपन्यासों में चित्रित 'धरित्र' कुशावती बालासाहेब आमनर, योगेश राणुजी कोरटकर	१८१
३८. अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्यातील मूल्यविचार डॉ.कैलास इंगळे	१८६
३९. अण्णाभाऊ साठे आणि वास्तव डॉ. डी.डी. कोल्हेकर	१९०
४०. लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे यांच्या साहित्यातुन व्यक्त होणारे सामाजिक विचार गोविंद यशवंतराव पाटोळे	१९७
४१. अण्णा भाऊ साठे यांचे शाहिरी वगनाट्य डॉ. माया नारायण लहारे	२०२
४२. अण्णाभाऊ साठे और विद्रोही 'फकीरा' शारदा साहेबराव शेळके	२०८
४३. अण्णा भाऊ साठे यांच्या साहित्यातील समाज वास्तव. सबाना हमीद तडवी	२१२

४४. अण्णा भाऊ साठे: समता स्वातंत्र्य व बंधुत्वाचे पाईक प्रा.जयवंत पिराजी जुकरे	२२३
४५. सामान्य माणसांच्या सुख-दुःखाचा जाणिव-नेणिवेतील शोध :अण्णाभाऊ साठे प्रा.मारुती अभिमान लोंढे , डॉ.सदाशिव शामराव पाटील	२३२
४६. अण्णा भाऊ साठे यांचा क्रांतिकारी 'फकीरा' डॉ. शिवाजी जवळगेकर	२३७
४७. अण्णाभाऊ साठे यांच्या कथेतील स्त्री प्रतिमा डॉ. मोहन श्रीरंग कांबळे	२४०
४८. 'फकीरा' एक आकलन प्रा.अर्चना पंढरीनाथ मोरे	२४४
४९. "अण्णाभाऊ साठे यांच्या सामाजिक, आर्थिक व राजकीय विचारांचा अभ्यास" सदाशिव राजाराम भुयारे	२४७
५०. अण्णाभाऊ साठे यांचे शाहिरी वगनाट्य सांडु नायबराव पिंपळे	२५४
५१. संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीत अण्णा भाऊ साठेचे योगदान प्रा.डॉ.संजय सांभाळकर	२६१
५२. अण्णा भाऊ साठे यांच्या कथेतील गावगाड्याचे चित्रण प्रा. डॉ. शीला धम्मपाल रत्नाकर	२६६
५३. अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्यातील आंबेडकरी विचार प्रा. डॉ. सी.एम.कहाळेकर	२७३

अण्णा भाऊ साठे यांच्या कथेतील गावगाड्याचे चित्रण

प्रा. डॉ. शीला धम्मपाल रत्नाकर
मालती वसंतदादा पाटील कन्या
महाविद्यालय, इस्लामपूर,
ता. वाळवा, जि. सांगली.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचार, कार्य आणि प्रेरणेने निर्माण झालेल्या दलित साहित्य प्रवाहाने एकूणच मराठी साहित्य विश्वाला एक नवे भान दिले. आशय आणि अभिव्यक्तीच्या बाबतीत मराठी साहित्य विश्वाच्या कक्षा त्यामुळे रुंदावल्या विशेषतः कथात्मक साहित्यामुळे दलित साहित्याने मराठी कथा विश्वाला वेगवेगळ्या अनुभव विश्वातून प्रचंड हादरे दिले. नवे भान दिले. दलित कथा साहित्याने मराठी कथा साहित्य प्रवाहांसमोर नवे विश्व, नवे जगणे आणि माणूस केंद्रबिंदू असणारे अनुभव विश्व प्रथमच लोकांसमोर मांडले दलित साहित्यिकांच्या पहिल्या पिढीतील कथाकारांनी दलित आणि बारा बलुतेदारांच्या दुःख, दैन्य, दारिद्र्य, जातीयता, संघर्ष, श्रद्धा, अंधश्रद्धा, बलुतेदारी यातून उद्भवणारी दरी या गोष्टींचे चित्रण केले आहे.

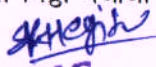
अण्णा भाऊ साठे हे दलित कथाकारांच्या पहिल्या पिढीतील एक महत्वाचे आणि सम्यक दृष्टी असलेले कथाकार, खुळवांडी, बरवाद्या कंजारी, चिरागनगरची भुतं, निखारा, नवती, पिसाळलेला माणूस, आबी, फरारी, भानामती, लाडी, कृष्णाकाठच्या कथा, गजाआड, गुन्हाळ हे अण्णा भाऊ साठे यांचे कथा संग्रह प्रसिद्ध आहेत. कथासंग्रहाच्या समर्पक शिर्षकावरून त्यांच्या कथांच्या अनुभव विश्वाची कल्पना येते.

गावगाड्यात दलित आणि सवर्ण म्हणजे बलुतेदार आणि अलुतेदार यांचे जीवन व्यवहार एकमेकांवर कसे अवलंबून असतात. नित्याच्या व्यवहारापासून कोणीही फारकत घेत नाही. व्यवहारावरून संघर्ष झाला. शिवीगाळ झाली. ताणतणाव निर्माण झाले. तरीही हे संबंध संपत नाहीत. दोन जातीतील असे ताण तणाव व संघर्ष तात्काळ असतात. उलट ऐरवी समूह भावनेत हे लोक एकमेकांना साथ देतात. असा गावगाडा अण्णा भाऊ साठेच्या कथेत चित्रित होतो. हजारो वर्षांपासून पाण्यापासून शिक्षणापर्यंत वंचित राहिलेल्या गावगाड्यातील उपेक्षित समाजाचे दुःखदायी वेदनादायी चित्रण अण्णा भाऊ साठे यांच्या कथेतून चित्रित होते.

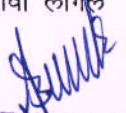
अण्णा भाऊ साठे यांची स्वतःची अशी एक जगण आणि लिहिण याबाबदलची स्वतंत्र भूमिका होती. म्हणून त्यांना गावगाडा आणि गावगाडयाला वेढून राहिलेल्या उपेक्षित, वंचित, शोषित आणि तरीही आत्मविश्वासाने जगणाऱ्या माणसांची प्रभावी चित्रणे केली आहेत. स्वानुभवातून कथालेखन करणाऱ्या अण्णाभाऊंनी आपल्या उपेक्षित समाजातील कोणताही माणूस विद्रुप होऊ नये तो गावगाड्यातील जातीयतेमुळे उध्वस्त होऊ नये असे वाटते. म्हणून तर ते आपल्या कथा लेखनाविषयी आणि आपल्या भूमिकेविषयी लिहितात. "मी जे जीवन जगतो, पाहतो, अनुभवतो तेच मी लिहितो, मला कल्पनेचे पंख लावून भरारी मारता येत नाही." अण्णाभाऊ यांची स्वतःच्या लेखनाविषयी अशी एक प्रांजळ भूमिका होती. माणूस केंद्रबिंदू ठेवून लिहिणाऱ्या आणि जगणाऱ्या प्रत्येक माणसाकडे पर्यायाने लेखकांकडे अशी एक ठाम भूमिका असावी लागते ती अण्णाभाऊ यांच्याकडे होती. म्हणूनच उपेक्षित लोकांच्या जगणाचा परीघ ओलांडून अण्णाभाऊ यांची कथा अन्य गोष्टींचा विचार करित नाही. तर गावगाड्यांशी प्रत्यक्ष संबंध आल्यामुळे अण्णाभाऊ यांची कथा गावगाड्यातील नानाविध गोष्टींना कवेत घेते आणि गावगाड्यांवर भाष्य करते.

अण्णाभाऊंच्या कथेतील गावगाडा :-

अण्णाभाऊंची 'धडग्यातील हाड' ही कथा संबंध गावगाड्याचे आणि त्यातील अंतर्गत सामाजिक जीवनाचे चित्रण करते या कथेतील बारा बलुतेदार हे भूक आणि दारिद्र्याने पिचलेले आहेत पण असे असले तरी ही त्यांनी स्वाभिमान आणि जगण्याचे धैर्य सोडलेले नाही. कारण तारणगावावर मल्या धनगर दरोडा घालणार असल्याची चिठ्ठी बजाजी पाटलाला देतो. जर गावावर दरोडा नको असेल तर सात हजारांची खंडणी द्यावी लागेल

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
Islampur

About the Author

Dr. Sanjay Dattajirao Thorat

Dr. Sanjay Dattajirao Thorat has served as Associate professor in Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya Islampur, Dist. Sangli. He is serving as a Head of the Department of English. He was awarded the Ph.D. degree on the topic, "The selected Biographies of Karmveer Bhaurao Patil – A Nativistic Study" by Shivaji University, Kolhapur in 2017. He has published and presented several research papers in reputed Journals. His Seven books are published in Marathi. He was member of Board of Studies in English from 2005 to 2010 in Shivaji University Kolhapur.

He worked as reporter to 'Daily Sakal' at Islampur for 25 years. He has delivered more than one thousand lectures on different social issues. He is famous public speaker. His book, Vaktruvata , (public speaking-25th edition) is valuable guide to number of public speakers in Maharashtra. He is founder of Vachan Chalval in Maharashtra.

Printed by

LAXMI BOOK PUBLICATION, Solapur
Ph: 0217-2372010 / +91-9595-350-435
Email: apigulde2014@gmail.com
apluj2011@gmail.com
Website: lbp.world

Published by

Lulu.com
2101, Hibernough St,
Raleigh, NC 27607,
United States.

LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS • LAXMI BOOK PUBLICATIONS

Karmveer Bhaurao Patil an Egallitarian Nativist

Dr. Sanjay Dattajirao Thorat

Principal

MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
ISLAMPUR, DIST. SANGLI
MAHARASHTRA
PRINCIPAL

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

64

174

Karmveer Bhaurao Patil an Egalitarian Nativist

Dr. Sanjay Dattajirao Thorat

LAXMI BOOK PUBLICATION
2018

Signature
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Signature
PRINCIPAL, 126
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

**Interdisciplinary International Conference
contemporary Issues & Challenges in Social
Sciences & Languages
22nd Sept.2018**

Organizer

**Department of Political Science,
Shri Sahaji Chhatrapati Mahavidyalaya, Kolhapur**

Special Issue published By

**Aayushi International Interdisciplinary
Research Journal (AIIRJ)**

ISSN 2349-638x

Peer Review and Indexed Journal

Impact Factor 4.574

Website www.aiirjournal.com

Email :- aiirjpramod@gmail.com

Sr.No.	Author Name	Research Paper / Article Name	Page No.
82	डॉ. ललिता सत्यनारायण आग्या	दलित साहित्यापूढील आव्हाने व समस्या	253 To 256
83	डॉ. एल.बी. डोंगरे	राजकीय नेतृत्व : एक विश्लेषण	257 TO 258
84	प्रा. माधवी गोपीनाथराव महाके	वास्तू संवर्धन प्रक्रियेत पूर्णसंस्काराची प्राचीन परंपरा	259 To 262
85	मधुकर खंडू पवार	काश्मीर समस्या: एक ऐतिहासिक विश्लेषण	263 To 265
86	डॉ. मेघा संजय पाटील	मानवी हक्क: स्वरूप व्याप्ती आणि आव्हाने	266 To 270
87	मोहन गणपती हजारे	भारतीय लोकशाही समोरील आव्हाने	271 To 274
88	शशिकांत महादेव मोहिते	इतिहासाचा सोयीस्कर अन्वयार्थ : एक आव्हानात्मक मुद्दा	275 To 278
89	जी. टी. मोकासरे	समाजशास्त्रा समोरील समकालीन आव्हाने	279 To 281
90	पांडुरंग विष्णू पाटील	बहुसंस्कृतीवाद आणि समानता	282 To 284
91	प्रा.डॉ.पराग दि.साले	समकालीन इतिहासलेखनासमोरील अडचणी	285 To 288
92	शाकुंतला हरिश्चंद्र फुलवाड	उदगीर परिसरातील हत्तीबेट लयनस्थापत्य : ऐतिहासिक महत्त्व	289 To 290
93	डॉ. आर. पी. चव्हाण शोभा एस्. पाटील	स्त्रीभ्रूणहत्या चिंतेचा व चिंतनाचा ज्वलंत अभिशाप	291 To 294
94	आर.व्ही.पाटील	महाराष्ट्रातील महिला सबलीकरण : एक अभ्यास	295 To 297
95	डॉ. राहुल दत्ता मंडणीकर	लोकशाही समोरील राजकीय गुन्हेगारीकरण	298 To 301
96	रजनी अरुण कारदगे	समलैंगिक विवाह व्यथा आणि वास्तव : समकालीन समस्या	302 To 304
97	आर. के. खोकले	समकालीन सामाजिकशास्त्रा समोरील आव्हाने	305 To 307
98	दिनकर सुदामराव रासवे	दहशतवाद एक जागतिक समस्या	308 To 310
99	रीना रामचंद्र कांबळे	समकालीन समाजातील विरपत्नीच्या समोरील समस्या	311 To 313
100	डॉ. रमाकांत तिडके	भारतातील लहान राज्याच्या मागणीचा प्रश्न आणि नव्या राज्य पुनर्रचनेची आवश्यकता	314 To 315

मानवी हक्क: स्वरूप व्याप्ती आणि आव्हाने

प्रा. डॉ. मेघा संजय पाटील

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर
महाराष्ट्र ता. वाळवा जि. सांगली

मानवी जीवनात हक्कांना महत्वाचे स्थान आहे. व्यक्तीला आपल्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करण्यासाठी हक्क आवश्यक असतात. व्यक्ती - व्यक्ती मिळून समाज बनतो म्हणून समाजातच विकास शक्य होतो. या हक्काशिवाय योग्यरित्या जगताच येणार नाही. माणसांना आपल्या माणूसपणाची व आपल्या निसर्गदत्त हक्कांची ओळख होणे कठीण होते. परंतु काही विचारवंतांनी माणसाच्या या नैसर्गिक हक्कांची मांडणी करण्यास प्रारंभ केला. या नवविचारांनी संपूर्ण समाज प्रभावित झाला. निसर्गाकडून मानवाला प्राप्त होणारी संपत्ती ही कोणा एकाची मक्तेदारी नाही तर ती अखिल मानवजातीच्या मालकीची आहे. त्याचा विकास व्हावा यासाठी राज्ये प्रयत्न करतात. त्या अधिकारांचे रक्षण करतात. त्या हक्कांचा संकोच होवू नये असे नवीन विचारही मांडण्यात येवू लागले. आर्हेथॉमस हॉब्स (१५८८-१६७९) जॉन लॉक (१६३२-१७०४) जॉन रूसो (१७१२ ते १७७८) या फ्रेंच विचारवंतांनी सामाजिक कराराचा सिध्दांत मांडून राजा हा ईश्वराचा अंश आहे अशा परंपरागत चालत आलेल्या विचारांना छेद दिला. लोकांना निसर्गदत्त अधिकार असतात हे त्यांनी प्रथमच प्रतिपादन केले. ते हक्क राजाने दिलेले नसून व्यक्तिला जन्मतःच प्राप्त होतात व त्याचे रक्षण करणे हे राजाचे मूळ कर्तव्य ठरते यासारखे जागतिक विचार मांडले. याशिवाय १५ जून १२१५ रोजी इंग्लंडमध्ये राजाकडून लोकांनी एक हक्क सनद मंजूर करून घेतली. त्याला 'मॅगनाचार्टा' असे म्हणतात. या सनदेच्या ३९ व्या कलमानुसार कोणताही गुन्हा सिध्द झाल्याशिवाय तुरुंगात टाकता येणार नाही व हद्दपार करता येणार नाही किंवा त्याची मालमत्ता जप्त करता येणार नाही असे मंजूर करण्यात आलेले आहे.

४ जुलै १७७६ रोजी अमेरिकन स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा प्रसिध्द केला. त्यात व्यक्तित्वाच्या नैसर्गिक स्वातंत्र्याची घोषणा करण्यात आली. सर्व लोकसमान आहेत त्यात जीवनजगणे, स्वातंत्र्य व आनंदमिळविण्याचा हक्क सांगितलेला आहे. या हक्काचे रक्षण सरकारने करावे असे नमूद केलेले आहे. १७८९ मध्ये झालेल्या फ्रेंच राज्यक्रांतीने राजावर बंधने आणली जनता सार्वभौम असून तिला स्वातंत्र्य, समता, बंधुताही पायाभूत तत्वे मिळालेली आहेत. सन १९३९ ते १९४५ या काळात झालेल्या दुसऱ्या महायुद्धात जर्मनीतील राजवटीने लाखो ज्यू लोकांची कत्तल केली. त्यानंतर न्यूयॉर्क येथील खटल्यात अनेक क्रूर घटना जगासमोर आल्या. त्यामुळे मानवी हक्काची आवश्यकता वाढू लागली. १० डिसेंबर १९४८ रोजी संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या आमसभेने मानवी हक्क जाहीरनामा मंजूर केला. जगातील अनेक राष्ट्रांनी या घोषणापत्रावर सहया केल्या. यामुळे कोणत्याही देशाच्या सरकारला नागरीकांचे मानवी हक्क पायदळी तुडविण्याचा हक्क उरला नाही. १८ व्या शतकात वापरलेल्या 'माणसांचे हक्क' या संकल्पने ऐवजी 'मानवी हक्क' ही संकल्पना अपरण्यात आली. जी संकल्पना संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या मानवी हक्कांच्या जाहीरनाम्यात उपयोगता आणली गेली. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या जाहीरनाम्याच्या पहील्या कलमात असा स्पष्ट उल्लेख आहे की जन्मतःच सर्व मानव मुक्त आणि समान असतात. ते त्यांच्या प्रतिष्ठेमुळे व हक्कामुळे मात्वाला चिकित्सक सद्दिवेकबुद्धीची देणगी प्राप्त झालेली असल्यामुळे मनुष्याने परस्परांशी बंधूभावाने वागावे. १९४८ सालचा जाहीरनामा वरील मुलभूत तत्वज्ञानात्मक गृहीतावर आधारलेला आहे. या जाहीरनाम्यात स्पष्टपणे असे म्हटले आहे की स्वातंत्र्य समानता व प्रतिष्ठा मानवाला प्राप्त होणारे जन्मजात हक्क आहेत म्हणून ते त्यांच्या पासून दूर करता येत नाहीत. यामागील मुळ गृहीत तत्व हे कि मनुष्याजवळ तांत्रिक व नैतिक क्षमता असल्यामुळे पृथ्वी वरील इतर प्राण्यांपासून तो वेगळा आहे. म्हणून मनुष्याला काही हक्क व स्वातंत्र्य प्रदान करणे अत्यावश्यक आहे. जे अन्य प्राण्यांना प्राप्त होवू शकत नाहीत. जाहीरनाम्याच्या कलम ३ प्रमाणे व्यक्तिला जीवन जगण्याचा, स्वातंत्र्याचा आणि संरक्षणाचा हक्क प्रदान करण्याची तरतुद करण्यात आली हे तिन्ही हक्क मुलभूत हक्क असून ते हक्क स्वतंत्र आहेत.

IQAC,

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (ISSN 2349-638X) Impact Factor 4.574 (Arts & Commerce)
Peer Reviewed Journal www.aiirjournal.com

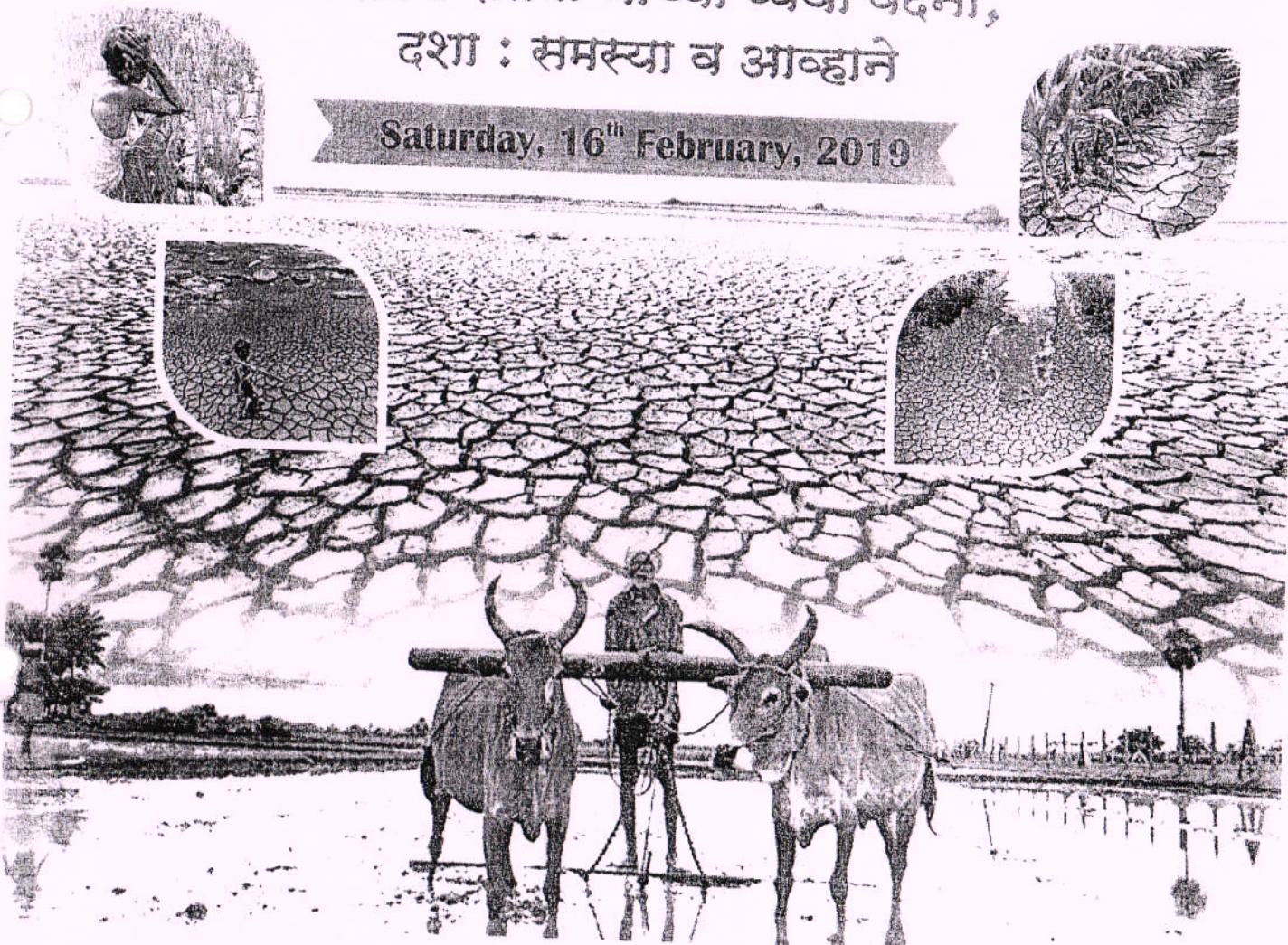
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
Islampur-410109 Dist. Sangli

Mob.8999250451

**ONE DAY MULTIDISCIPLINARY
INTERNATIONAL SEMINAR
ON
PLIGHT OF INDIAN FARMERS :
ISSUES AND CHALLENGES**

भारतीय शेतकऱ्यांच्या व्यथा वेदना,
दशा : समस्या व आव्हाने

Saturday, 16th February, 2019

Organized by
Tararani Vidyapeeth's

KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR

NAAC Reaccredited 'A' grade (3.12 CGPA)
College with Potential for Excellence
www.kamalacollegekop.edu

Sr. No.	Title	Author	Page No.
43	Farmers Suicides In India	Prof. Dr. Megha Vijay Patil	187-189
44	Sustainable Development In Commercial Agriculture	Shri Pathan Dastagir Ramjan	190-196
45	Baromass: A Gripping Tale Of A Farmers Family	Mr. Mukesh V. Kamble	197-200
46	Woman Farmer- An Ignored Factor In Agriculture	Smt. Teja Dilip Samant	201-204
47	A Study The Scenario And Role Of Women In Agriculture	Mr. Vishal Madhakar Kurane	205-208
48	Suicides Of Indian Farmers: Reasons And Remedies	Mr. Rohit Dinkar Barsing Dr. Amar L. Powar	209-212
49	Women In Agriculture : Marching Towards Success...	Prof. Amruta Sawant	213-215
50	Farmers' Suicide In India: Issues And Concerns	Mrs. Manisha Yogesh Kale	216-219
51	Causal Analysis Of Agricultural Productivity Of India	Mr. Sutar K.G.	220-224
52	Various Themes Reflected In Sadanand Deshmukh's Novel Baromaas	Dr. A. S. Arbole	225-229
53	Agricultural Marketing In India : Problems And Prospectus	Dr. Mrs. Varsha Maindargi	230-233
54	Issues And Its Solutions Of Agriculture In Indian	Shri Suresh V. Ingale	234-238
55	Impact Of Urbanization On Agriculture Sector In South Maharashtra	Dr. Ramjan Fattukhan Mujawar	239-242
56	Farmers Suicides And Agricultural Crisis	Dr. Netaji Vishwas Powar	243-246
57	Plights Of Farmers : Reasons And Remedies	Dr. Mrs. Megha Dixit	247-249
58	Problems Of Floriculture Business In India	Dr. Chhaya Shamrao Mole	250-254
59	Displacement Of Farmers Reflected In Indian English Literature	Dr. Mrs. Manik Shantinath Patil	255-258
60	Review Of Government Efforts Towards The Farmers Welfare	Vrushali Vishwasrao Patil	259-264
61	India's Current Status Of Agriculture Trade	Dr. B. S. Kamble	265-268
62	Farmers Suicides In India With Reference To Karnataka. Causes And Remedies	Shri. M. S. Vanaki	269-272
63	Reflection Of Agonies Of Farmers In Literature	Shri. V. M. Magadum Miss. Shruti Mohan Lohar	273-276
64	E-Nam : One Nation One Mandi	Dr. Karilas Sunil Patil	277-281
65	Utilization Of Betel Leaves Waste From Paan Shop	Megha Waingade	284-283
66	Role Of Pradhan Mantri Fasal Bima Yojana In Indian Agriculture	Mr. Ashish Bhasme	284-287
67	Agricultural Development In India After Independence	Dr. Somnath Vishnu Kale	288-291

REVIEW OF GOVERNMENT EFFORTS TOWARDS THE FARMERS WELFARE

Vrushali Vishwasrao Patil

Associate professor , Head -Business Economics
Malati vasantdada patil kanya mahavidyalay islampur

Introduction :

India is an agrarian country with around 70% of its people depending directly or indirectly upon agriculture. As per the central government despite a multi-pronged approach to improving income and social security of farmers. It is sad but true that the cases of farmer suicides in India. There are a number of reasons that contribute to it. These include the erratic weather conditions, debt burden and family issues and in government policies among other. As many as 6,351 farmers and cultivators committed suicide in 2016 across India, or 17 everyday. According to the home ministry data suicide declined 21% from 8,007, and 22 every day in 2015. Suicides in the farming sector declined 10%- from 12,602 in 2015 to 11,370 in 2016, According to this reply to the Lok Sabha by Parshottam Rupala, Minister of State for Agriculture and farmer welfare. The Minister answers based on provisional data from National Crime Records Bureau (NCRB), a division of Home Ministry, did not reveal the causes for suicides in 2016. Family problem followed by illness are reported as major causes of suicides among agriculture laborers". As per the NCRB report of 2015, bankruptcy or indebtedness and farming related issues are reported as major cause of suicides among farmer and cultivators.

India's agriculture growth rate has been volatile-from 1.5% in 2012-2013 to 5.6% in 2013-2014, 0.2% in 2014-15, 4.9% in 2016-17 and 2.1% in 2017-18. Suicides in the agriculture sector declined 32% in 2016 from 2007, the lowest over the last decades. The most suicides {17,368} over the last 10 years were reported in 2009. In 2007, every 45 agriculture labor were suicide. But after government giving the lots of facilities and policies, in 2016 only 31 labor of agriculture were suicide. This is very great on the part the Indian government that the suicide rate of Indian farmer reduces considerably, the government is also trying to double the income of the farmers to give relief to the farming community and they will be out of the distress.

Objectives :

- To study the welfare scheme of government.
- To find out the outcomes of government welfare scheme.

A number of programmes had been launched for the welfare of the farmers which resulted in positive changes in the lives of farmers which mentioned the following in this respect:

Indias Farmers Welfare Programmes :

1) Rainfed Area Development(RAD)

RAD focuses on Integrated Farming System (IFS) for enhancing productivity and minimizing risks associated with climatic variability's. Under this system, crops/cropping system is integrated with activities like horticulture, livestock, fishery, agro-forestry, apiculture etc. to enable farmers not only in maximizing farm returns for sustaining livelihood, but also to mitigate the impacts of drought, flood or other extreme weather events with the income opportunity from allied activities during crop damage. For the Year 2018-19 (B.E), budget provision of Rs. 234.0 crore has been made for implementation of the programme. The area covered under Integrated Farming System and allocation, release and utilisation of Central Share reported by States under RAD during last four years.

2) Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana:

EduIndex Impact Factor 5.20 UGC Approved Journal No 48833

IOAC
Co-ordinator, Interdisciplinary International Research Journal (EIRJ) Estd 1989

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

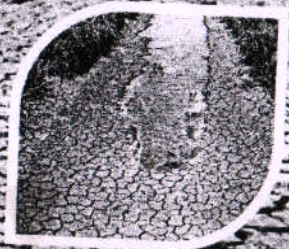
136
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

ONE DAY MULTIDISCIPLINARY
INTERNATIONAL SEMINAR
ON

PLIGHT OF INDIAN FARMERS : ISSUES AND CHALLENGES

भारतीय शेतकऱ्यांच्या व्यथा वेदना,
दशा : समस्या व आव्हाने

Saturday, 16th February, 2019

Organized by
Tararani Vidyapeeth's

KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR

NAAC Reaccredited 'A' grade (3.12 CGPA)
College with Potential for Excellence
www.kamalacollegekop.edu.in

Sr. No.	Title	Author	Page No.
168	मल्टीप्लायरची सेंद्रिय शेती- शेतकर्यांना एक वरदान	सौ. प्राची सुशांत खाडे	710-714
169	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या: कारणे व उपाय	प्रा. विलास मारुती सुर्यवंशी	715-718
170	शेतकरी जीवनातील मराठी साहित्यातील दर्शन	प्रा. किरण सदाशिव कांबळे निलेश मधुकर लंगोटे	719-721
171	स्वातंत्र्योत्तर भारतातील शेतकरी चळवळीची बदलती दिशा - विशेष संदर्भ महाराष्ट्र	डॉ. दत्तात्रय पांडुरंग खराडे	722-724
172	महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या कृषीविषयक धोरणे व योजनांचा थोडक्यात आढावा (२०१४ ते २०१८)	श्रीम. सरकाळे तेजश्री तानाजी	725-730
173	महाराष्ट्रातील शेतकरी संघटनांच्या चळवळी	श्रीम. चव्हाण स्वाती रघुनाथ	731-734
174	'मराठी ग्रामीण कवितेतील शेतकरी जीवनाचे दर्शन'	डॉ. निता भिसे-ढावरे	735-738
175	कृषी रोजगार व महिला	प्रा.समीर महादेव कुंभारकर	739-741
176	कोकणातील शेतमजुरांचे प्रश्न	प्रा. वामन अंकुश गावडे	742-744
177	शेतकरी जीवनाचे संस्कृत साहित्यातील दर्शन या विषयांतर्गत "कौटिलीय अर्थशास्त्र" या ग्रंथातील आर्य चाणक्यांचे कृषिविषयक विचार	प्रा.सौ.रचना सौरभ शहा	747-750
178	पंचगंगा नदी प्रदूषण आणि शेतजमीन	Mr. Sandip Arjun Patil	751-753
179	महात्मा फुले यांच्या साहित्यातील शेती व शेतकरी जीवन	प्रा. डॉ. नामदेव कृष्णा मोळे	754-757
180	शेतकऱ्यांची आत्महत्या - समस्या व उपाय	बळवंत के जाधव	758-761
181	जलयुक्त शिवार योजनेचा लातूर तालुक्यातील पीक रचनेवर झालेला परिणाम : एक अभ्यास	प्रा. जाधव सुधीर बब्रुवान गायकवाड जीवन हनमंतराव	762-766
182	महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, कारणे व उपाय	डॉ. शैलजा माने	767-773
183	शेतकरी आत्महत्या : न सुटलेला प्रश्न	भागवत वसंत बजरंग	774-777
184	महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या समस्या : एक ऐतिहासिक अभ्यास	श्री. बाबली गंगाराम गावडे प्रा. डॉ. मनोज साताप्पा जाधव	778-781
185	शेतकरी आंदोलन व शरद जोशींचे नेतृत्व	प्रा. नंदकुमार रामचंद्र कोल्हापूरे	782-783
186	स्वातंत्र्यपूर्व काळातील भारतातील शेतकरी चळवळी	प्रा. सचिन ताराचंद्र धुर्वे	784-786
187	महाराष्ट्रातील शेतकरी संघटनांची शेतकरी आंदोलने	डॉ. रविंद्र पांडुरंग भणगे	787-789
188	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	मिणचे मिनाश्री गंगाधर	790-793
189	भारतातील स्वातंत्र्योत्तर काळातील शेतकरी चळवळ	संतोषकुमार पांडुरंग कुंभार	794-796
190	शेतकरी आंदोलन व महाराष्ट्रातील शेतकरी संघटना	डॉ. सुपडा रामभाऊ इंगळे	797-799
191	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	प्रा.श्रीमंत तुकाराम कावळे	800-803
192	पर्यावरणीय समस्या आणि भारतीय शेती	प्रा. सुनिल सुखदेव लोखंडे	804-807
193	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या मानसशास्त्रीय दृष्टीकोन	डॉ. सौ. संजीवनी जगदीश पाटील	808-811
194	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	डॉ. बी.एस. पाटील	812-816

शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या मानसशास्त्रीय दृष्टीकोन

डॉ सौ. संजीवनी जगदीश पाटील

असोसिएट प्राध्यापक, (मानसशास्त्र विभाग)

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महीविद्यालय, इ.पूर

आपला भारत देश कृषी प्रधान देश आहे. भारतातील भरपूर लोकांचा शेती हा परंपरेने चालत आलेला हा व्यवसाय आहे, त्यावरच त्यांचा उदरनिर्वाह चालतो. शेतकरी रात्रदिवस राबतो म्हणूनच तर 'मेरे देश की धरती सोना उगले, उगले हिरे मोती, मेरे देश की धरती' यासारख्या ओळी आपल्या ओठावर सहज येतात 'शेतकरी सुखी तर देश सुखी' असे आपण नेहमी म्हणतो, ऐकतो, 'जय जवान जय किसान' म्हणून शेतकऱ्यांना गौरवीतो, पण त्या शेतकऱ्यांच्या जीवनाचा, त्यांच्या मानसिक आरोग्याचा आपण कधीच विचार करत नाही. आपल्या मातृभूमीसाठी, देशासाठी, अन्नधान्य पिकवणारा, सुजलाम सुफलाम धरती बनवणारा हा शेतकरी स्वतःच्या पोटाची खळगी भरण्यासाठी रात्रदिवस शेतात राबतो. परंतू दोनवेळचे पोटभर अन्नही त्याच्या वाट्याला येत नाही आणि ऐशआरामाचे जीवनही तो जगू शकत नाही, असाहा असह्य शेतकरी मानसिकदृष्ट्या पूर्ण खचून जातो.

स्वातंत्र्यानेतरच्या काळात शिक्षणाचा प्रसार झाल्यामुळे आधुनिक तंत्रज्ञानामुळे समाजजिवन पूर्ण बदलून गेले आहे. धरणे कालवे, तलाव, बंधारे, बी-बियाणे शेतीची नवीन अवजारे रासायनिक खते यामुळे शेतीक्षेत्रात बरीच मोठी क्रांती झाली. ठिबक सिंचन, तुषार सिंचन यामुळे शेतीला मोठ्या प्रमाणात पाणी मिळते, कमी पाण्यात जादा क्षेत्र पाण्याखाली आणले जाते. दोन बैलांना धरून नांगर चालवणारा शेतकरी आता पॅट शर्ट घालून ट्रॅक्टर चालवू लागला आहे.

आधुनिक शेती शिक्षणासाठी अनेक विद्यापीठे सज्ज झाली आहेत, त्यामुळे शेतकरी गहू, तांदूळ, ज्वारी या पिकांप्रमाणेच ऊस, द्राक्ष, सुर्यफुल यांची शेती करण्याचे प्रमाण वाढले आहे. शेतीमध्ये आंबा, डाळिंब, हळद, झेंडू, जरबैरिया अशा इतर पिकांचे उत्पादन घेऊ लागला आहे, त्याचबरोबर दुग्धव्यवसाय, मत्स्यपालन, शेतीपालन यासारखे दुय्यम व्यवसाय शेतकरी करू लागला आहे. सर्वच प्रसारमाध्यमांद्वारे आधुनिक शेती, शेतीविषयीची जागृती होऊ लागली आहे. मोठ-मोठे कृषी-महोत्सव भरवले जात आहेत. एवढ्या जनजागृतीमुळे सध्या शेतकरी आधुनिक पध्दतीने शेती करू लागला आहे परंतू पूर्वी पेशा सध्याच्या शेतकऱ्यांमध्ये पूर्णपणे उदासिनता आली आहे.

स्वातंत्र्यानंतर काळात सरकारने अनेक सवलती देऊकेल्या आयकरातून शेती उत्पन्नला सुटदिली, याशिवाय वेळोवेळी काहीकारणांसाठी कर्ज दिली आणि प्रसंगी ती माफही केली. विजदरात कपात केली, असूनही शेतकरी अजूनही त्याच परिस्थितीत राहिला आहे. या सर्व गोष्टींना कंठवून शेतकरी हतबल होऊ लागला आणि आपला अमुल्य जीव संपवणे; आत्महत्याद्ध हा एकच पर्याय त्याच्या समोर राहिला. नॅशनल क्राईम रेकॉर्ड ब्युरो; छबटद्ध ही देशतील शेतकरी आत्महत्येची अधिकृत नोंद ठेवणारी संस्था १९८५ पासून कार्यरत आहे. यांच्या अहवालानुसार पुढील आकडेवारी आढळते.

महाराष्ट्र -	२००४ -	१८२४१
कर्नाटक -	२०१४ -	५६८०
आसाम -	२०१५ -	८००७

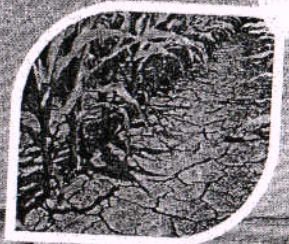
याचबरोबर महाराष्ट्रात २०१४ पासून जुलै २०१७ पर्यंत तब्बल ८६५१ शेतकरी आत्महत्या करतात. सप्टेंबर २०१७ या महिन्यात राज्यभरात २३५ शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केलेली आढळते. विदर्भात जानेवारी २००१ ते ऑक्टोबर २०१८ पर्यंत १५६२९ शेतकरी आत्महत्या करताना आढळतात. नाशिकमध्ये जानेवारी २०१८ ते सप्टेंबर २०१८-७३ शेतकरी आत्महत्या करतात मराठवाडा जानेवारी २०१८ ते सप्टेंबर मध्ये ६७४ शेतकरी आत्महत्या करताना आढळतात संपूर्ण देशच्या नकाशावर नजर टाकली तर शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येमध्ये महाराष्ट्र अग्रस्थानी असलेला आढळतो. पुरोगामी महाराष्ट्राला ही बाब शोभनीय नाही. शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या ही एक राष्ट्रीय आपत्ती आहे, तरी देशतील शेती व शेतकऱ्यांच्या प्रश्नाकडे शासन आणि प्रशासनाची बेफिकीर

ONE DAY MULTIDISCIPLINARY
INTERNATIONAL SEMINAR
ON

PLIGHT OF INDIAN FARMERS : ISSUES AND CHALLENGES

भारतीय शेतकऱ्यांच्या व्यथा वेदना,
दशा : समस्या व आव्हाने

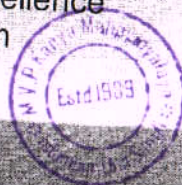
Saturday, 16th February, 2019

Organized by
Tararani Vidyapeeth's

KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR

NAAC Reaccredited 'A' grade (3.12 CGPA)
College with Potential for Excellence
www.kamalacollegekop.edu.in

Sr. No.	Title	Author	Page No.
248	शेतक-यांच्या आत्महत्या आणि कौटुंबिक परिणाम-कारणे, उपाय	प्र.प्राचार्य डॉ.पूजा नरवाडकर	1047-1051
249	शेतक-यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	प्रा. नासिर एम. पठाण	1052-1055
250	महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या कृषीविषयक धोरणे व योजनांचा थोडक्यात आढावा (२०१४ ते २०१८)	श्रीम. सरकाळे तेजश्री तानाजी	1056-1061
251	शेतकरी वेदनेचा हुंकार - अवकाळी विळखा	प्रा.डॉ. सागर अशोक लटके	1062-1065
252	भारतीय शेतकरी : परंपरा व सामाजिक जीवन	डॉ. दीपा समीर बिरनाळे.	1066-1068
253	शेतक-यांच्या माहितीविषयक गरजा आणि ग्रंथालयांची भूमिजा	सौ. आशा चंद्रशोक जिरगे	1069-1072
254	शेतक-यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	श्रीमती मनीषा राजाराम माने	1073-1077
255	मराठी कादंबरीतील शेतकरी जीवन	प्रा. ज्ञानेश्वर किसन म्हात्रे	1078-1080
256	ग्रामीण कवितेतील दुष्काळग्रस्त शेतकऱ्यांचे जीवनदर्शन	प्रा.कु.लक्ष्मी पवार	1081-1086
257	शेतक-यांची आत्महत्या : कारणे व उपाय	श्री एन.पी.महागांवकर (ग्रंथपाल)	1087-1092
258	शेतक-यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	वर्षा वज्रजे	1093-1095
259	“शेतक-यांची कौटुंबिक समस्या - कौटुंबिक हिंसाचार” एक अभ्यास	डॉ. सौ. वर्षा यशोधन पाटील	1096-1100
260	कृषि विषयाला मुद्रीत माध्यमांनी दिलेले स्थान : दैनिक लोकसत्ता विशेष अभ्यास	डॉ. शिवाजी जाधव	1101-1104
261	‘साखरफेरा’ में गन्ना उत्पादक किसानों की त्रासदी	डॉ. एकनाथ श्रीपती पाटील	1105-1107
262	होरी नाटक में चित्रित किसान जीवन	देवकाते भागवत भगवान	1108-1110
263	आधुनिक हिंदी कविता में भारतीय किसान का प्रतिबिंब	डॉ.प्रदीप लाड.	1111-1116
264	भारतीय किसानों की आत्महत्याएँ एक समस्या	डॉ. संजय चिंदगे	1117-1119
265	‘फॉस’ उपन्यास में चित्रित किसान की आत्महत्या : कारण और उपाय“	प्रा. डॉ. संजय चोपडे,	1120-1122
266	२० वीं सदी के अंतिम दशक के ग्रामीण उपन्यासों में किसान जीवन (‘डूब’ और ‘इदन्नमम’ के संदर्भ में)	श्री. संतोष शंकर साळुंखे	1123-1125
267	हिंदी कविता में कृषिजीवन का चित्रण	प्रा. सौ. सुपर्णा संसुद्धी	1126-1128
268	२१ वीं सदी के उपन्यासों में कृषक (‘आखिरी छलांग’ और ‘फॉस’ के संदर्भ में)	प्रा. पाटील वर्षा गजानन	1129-1131
269	‘फॉस’ उपन्यास में चित्रित किसान विमर्श	प्रा. श्रीदेवी बबन वाघमारे	1132-1134
270	भारत में किसानों की आत्महत्या एक चिंतन	सागरकुमार विठ्ठल जाधव	1135-1137
271	बरखा रचाई : एक यथार्थ	सारिका राजाराम कांबळे	1138-1140
272	नंगातलाई का गोंव : जमींदार और किसान संघर्ष	सौ. रूपाली प्रभांत भोसले	1141-1142
273	‘किसान जीवन के वास्तविकता का जीवंत दस्तावेज संजीव का फॉस’	लेफ्ट. डॉ. रविंद्र पाटील	1143-1144
274	किसान की अंतिम पीढ़ी का दर्द : अकाल में उत्सव	डॉ. प्रकाश राजाराम मुंज	1145-1146
275	हिंदी उपन्यासों में किसान विमर्श	डॉ.कल्पना किरण पाटोळे	1147-1150

“शेतकऱ्यांची कौटुंबिक समस्या - कौटुंबिक हिंसाचार” एक अभ्यास

डॉ. सौ. वर्षा यशोधन पाटील
(होमसायन्स विभाग प्रमुख)

मालती वसंतदादा पाटील कन्यामहाविद्यालय,
इस्लामपूर ता. वाळवा जि. सांगली
मो. नं. ८६०००८९२२०

गोष्टवारा :-

भारत एक कृषी प्रधान देश आहे. ७० टक्के लोक शेतीवर प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षरित्या अवलंबून आहेत. शेतकऱ्यांच्या अनेक समस्या आहेत. उदा.आत्महत्या, मानसून अपयश, कर्जबाजारीपणा, सरकारी धोरणे, सार्वजनिक मानसिक आरोग्य, वैयक्तिक समस्या इ. भारतातील आत्महत्यापैकी ११.२ टक्के शेतकरी आत्महत्या करतात. या सर्व समस्येवर सद्य परिस्थितीमध्ये भेडसावत असणारी “कौटुंबिक हिंसाचार” ही एक ज्वलंत सामाजिक समस्या आहे. प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये शेतकऱ्यांच्या कौटुंबिक समस्येमधील “कौटुंबिक हिंसाचार” ह्या समस्येवर विवेचन करण्यात आले आहे. यामध्ये हिंसाचाराचे स्वरूप, कारणे, परिणाम व संभाव्य उपाय यावर चर्चा करण्यात आली आहे.

शोधसंज्ञा :- हिंसा, हिंसाचार, कौटुंबिक हिंसाचार, मानसिक हिंसाचार, शारीरिक हिंसाचार, आर्थिक हिंसाचार, लैंगिक हिंसाचार

प्रस्तावना :-

मानवी संस्कृतीच्या विकास प्रक्रियेत कृषी कांतीमुळे मानवाला वास्तव्य व स्थिरता लाभण्यास सुकर झाले. कालांतराने त्यामुळे कुटुंबसंस्था उदयाला आली.मानवाच्या वास्तव्यातील स्थिरता, स्विकारलेला किंवा आत्मसात केला कृषी व्यवसाय व निर्माण झालेली कुटुंब व्यवस्था मानवाची महत्वाची उदरभरणाची समस्या सोडवण्यास कारणीभूत ठरली. व त्याचा परिणाम मानवाच्या बुद्धीला चालना मिळण्यात आली. कुटुंबातील सदस्यांना प्रामुख्याने कुटुंबप्रमुख स्त्री-पुरूषांना आपापल्या कर्तव्य आणि जबाबदारीची जाणीव झाली. आदर्श कुटुंबसंस्था अस्तित्वात आली. कालांतराने समाज संस्था मधील सहभागामुळे मनुष्याचे सामाजिकरण झाले व त्याच्या आचरणात चालीरिती, नितीमुल्ये, परंपराच्या अनुबंधांनी औपचारिकता आली. मनुष्याच्या वैचारिक आदान प्रदानात विशिष्ट प्रकारच्या वागणुकीमध्ये बदल घडून सहकार्य, स्पर्धा परस्पर विरोध व समोपचार, मिळते जुळते घेणे यासारख्या सामाजिक प्रक्रिया प्रकर्षाने जाणवू लागल्या.

स्त्री आणि पुरूष या मानव जातीतील मूलभूत वर्ग त्यांच्यातील नाते सौहार्दपूर्ण आहे असे दिसून येत नाही. स्त्रीची गेल्या अनेक वर्षांपासून कोंडी झाली आहे. आणि याला जबाबदार अर्थात पुरूष आहे. पुरूषप्रधान समाज कुटुंबात प्रमुखाचे नेहमीच सत्तावर्चस्व हुकुमत राहिली आहे. अर्थात सत्ताप्राप्ती मुळे पुरूषाला गर्व, अहंकार, अभिमान होत गेला आणि इच्छेविरुद्ध घटना घडल्यास, निर्णयात बाधा आल्यास कुटुंबातील सदस्यावर प्रामुख्याने कर्त्या स्त्री वर निरनिराळ्या प्रकारचे अत्याचार सुरू झाले.अत्याचाराचे रूपांतर कलह/हिंसाचार होऊन कौटुंबिक हिंसाचाराची संकल्पना उदयाला आली व ही गंभीर सामाजिक समस्या झाली. परिणामी कुटुंबाचे विघटन होण्यास सुरूवात झाली. याचा कुटुंब, कुटुंबातील सदस्य, स्त्री, समाज व पर्यायाने मानवी विकासावर परिणाम झाल्याचे दिसून येते

“एखाद्या व्यक्तीला प्रत्यक्षात इजा किंवा जखमी करण्याच्या उद्देशाने केलेला हल्ला म्हणजे हिंसा होय.” - गिल्स

हिंसाचाराचे प्रामुख्याने गुन्हेगारी हिंसाचार, कौटुंबिक हिंसाचार आणि सामाजिक हिंसाचार असे तीन प्रकार दिसून येतात.

S. Hegde

SOAC

Sr. No.	Title	Author	Page No.
195	भारतातील कृषीमूल्य एक अभ्यास	प्रा. सौ. कल्पना सं. गुंजवटे	817-819
196	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	नंदा नामदेव मोळे	820-822
197	'मराठी कादंबरीतील शेतकऱ्यांचे चित्रण'	प्रा. डॉ. शिवाजी महादेव होडगे	823-826
198	भारतीय शेतकऱ्यांच्या कर्जबाजारीपणाची सामाजिक बाजू	प्राचार्य डॉ. प्रकाश पाटील	827-829
199	शेतकरी संघटनेची आंदोलने	श्री. अविनाश ब. अवचट	830-834
200	भारतातील शेतमजुरांच्या समस्या: एक दृष्टीक्षेप	सवाईशिकरे भुजंग	835-840
201	सांगली जिल्ह्यातील शेतमजुरांची सद्यस्थिती : एक अभ्यास	प्रा. जालींदर आनंदराव यादव	841-846
202	प्रगतीशील महिला शेतकऱ्यांचे महिला सबलीकरणातील योगदान एक अभ्यास	प्रा. तृप्ती शिवाजीराव थोरात	847-850
203	'आसूड' मधून व्यक्त झालेले शेतकरी, कष्टकऱ्यांचे दर्शन	श्री नवनाथ किसन गुंड	851-853
204	अन्न सुरक्षा आणि सार्वजनिक वितरण व्यवस्था	प्रा. आर. एस. माने	854-857
205	शेतकऱ्यांची आत्महत्या एक सामाजिक समस्या	कु. पवळ रंजना भिमराव	858-861
206	शेतकरी आत्महत्या: कारणे व उपाय	सविता सुकूमर खोत	862-866
207	भारतातील शेती तंत्रज्ञानातील प्रगती आणि शेतकरी	सौ. कल्पना सुनिल गुरव	867-868
208	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या : कारणे व उपाय	वर्षा जजज्जे	869-871
209	भारतीय शेती आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जलधोरण	डॉ. संजय सागर सपकाळ	872-876
210	सॅट्रीय शेती आणि महिला शक्ती	डॉ. मनिषा विनायक शिरोडकर	877-880
211	सॅट्रीय शेती चिरंतन विकासाचे एक माध्यम	डॉ. विजय ज. माने	881-884
212	प्रधानमंत्री पीक विमा योजना आणि सांगली जिल्हा	प्रा. हणमंत भाहाजी सावंत	885-889
213	भारतातील शेतकरी चळवळी व आंदोलने	प्रा. दत्तात्रय कुंडलिक पाटील	890-894
214	भारतातील कृषि-भूसाधन संपत्तीचा अभ्यास	डॉ. बी. पी. पाटील	895-899
215	भारतातील पिक रचनेतील बदल एक अभ्यास	प्रा. डॉ. डी. ए. चौगले	900-904
216	शेतकऱ्यांची आत्महत्या : कारणे व उपाययोजना	जाधव आर्या वसंत	905-909
217	कृषी क्षेत्रातील महिलांचे योगदान; एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	रीना रामचंद्र कांबळे	910-913
218	सत्यशोधक 'दीनमित्र' कार मुकुंदराव पाटील यांचे शेतीविषयक विचार व कार्य	डॉ. सुरवसे एन. पी	914-917
219	भारतीय शेतमजुरांच्या समस्या, कारणे व उपाययोजना	प्रा. सुदाम विष्णूचक्रधारी	918-920
220	शेतकरी संघटना: चळवळी व आंदोलने	सुचित्रा जयवंत यादव	921-926
221	हवामानातील बदल आणि भारतीय शेती	प्रा. सुलक्षणा हरी कोळी	927-930
222	गगनबावडा तालुक्यातील ग्रामीण पर्यटन: संधी व आव्हाने	प्रा. आदिनाथ कांबळे	931-938

भारतातील कृषीमूल्य एक अभ्यास

प्रा. सौ. कल्पना सं. गुंजवटे (अर्थशास्त्र)
मालती वसंतदादा पाटील कन्या महीविद्यालय, इ.पूर
ता. वाळवा जि. सांगली

प्रस्तावना

भारत हा खेड्यांचा देश आहे असे म्हटले जाते ते खरेही आहे. या खेड्यात राहणाऱ्या लोकांचा शेती हा मुख्य व्यवसाय आहे. भारतात ग्रामीण भागात राहणाऱ्या लोकांची संख्याही फार जास्त आहे. या शेतकऱ्यांची शेतीवर गुजराण होते. अत्यल्प भूधारक कोरडवाहू शेतकरी व शेतमजुरांचे प्रमाण जास्त आहे. जागतीक हवामानाच्या बदलाचा भारतीय शेतीवर परिणाम झाला आहे. भारत हा नैसर्गिक व भौगोलिक दृष्ट्या समृद्ध आहे. शेती हे भारताचे बलस्थान आहे. पण देशाची लोकसंख्या वेगाने वाढत आहे. त्यावेगाने शेतीची उत्पादकाता मात्र वाढली नाही. शेती हे उदरनिर्वाहाचे साधन नसून शेती हा व्यवसाय म्हणून करावी पण या क्षेत्राचा व्यावसायिक विचार शासकीय पातळीवर केला जात नाही. जागतीक स्पर्धेत भारतीय शेतकऱ्याला त्याच्या शेतालाचा योग्य किंमत मिळत नाही. त्यामुळे त्यामुळे शेतकऱ्याला चांगला परतावा मिळत नाही. देशातील शेतीव्यवसायात शेतकऱ्याचा पहिला शत्रु निर्यात तर दुसरा शत्रु शेतमालाची किंमत किंवा बाजारपेठ आहे. शेती व्यवसायात शेतमाल किंमत विषयक धारेण महत्वाची भूमिका पार पाडतात योग्य शेतमालाचे किंमत धोरण आखल्यास शेतमालाचे जादा उत्पादन करण्यास प्रेरणा मिळते. शेतमाल किंमत धोरण, शेतमाल किंमत चढउतारामुळे जी अनिश्चितता निर्माण होते त्यापासून शेतकऱ्याचे संरक्षण होवू शकते. योग्य किंमत धोरण आखून शेतमालाला योग्य किफायतशीर किंमत देणे आवश्यक आहे. तरच शेतकरी भविष्यकालीन शेतीत गुंतवणुक करून शेतीचे आधुनिकीकरण होऊ शकते.

- उद्दिष्टे :-**
१. भारतातील शेतमाल किंमतीचा अभ्यास करणे.
 २. कृषीमूल्य स्थिर ठेवण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांचा अभ्यास करणे.
 ३. शेतमाल किंमतीचा शेतीवर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास करणे.
 ४. शेतमालाला किफायतशीर किंमत मिळवण्यासाठी केलेला प्रयत्नाचा अभ्यास करणे.

किंमत धारणाचे महत्व

कोणत्याही वस्तूची किंमत ही त्या वस्तूच्या खारंदी विक्रीवर परिणाम करते. शेतमालाची किंमतही त्या वस्तूच्या संदर्भातील वेगवेगळ्या व्यवहारावर होत असतो. शेतमालाच्या किफायतशीर किंमत ही उपभोक्ता व शेतकरी. हितसंबंधाची जपणूक करणारी असावी जर शेतमालाच्या किंमती सतत वाढत राहिल्या तर मजुरी दर वाढेल व उत्पादन खर्च वाढेल ओघाने येणाऱ्या सर्वच वस्तूच्या किंमती वाढतील त्यामुळे देशात भाववाढ होईल हे देशाला परवडणारे नाही कारण भारतासारख्या देशात लोकांच्या आहारात ८०: अन्न धान्य वापरले जाते. गरिबांच्या एकूण खर्चातील ८०: हिस्सा उपभोगावर खर्च होतो. या गोष्टीचाही विचार करणे आवश्यक आहे. म्हणून देशातील शेतीक्षेत्राचा, औद्योगिक क्षेत्राचा विकास व लोक कल्याणाच्या दृष्टीने किंमत धोरण हे आवश्यक आहे. अलिकडे महाराष्ट्रात शेतकरी संघटना स्थापन करण्यात आल्या असून त्या शेतकऱ्यांच्या शेतमालाला योग्य किंमत मिळवून देण्याचा प्रयत्न करित आहेत. तसेच कधी नव्हे ते २०१८ मध्ये शेतकरी संप घडून आला हा इतिहासातील १ ला शेतकऱ्याचा संप होता.

शेतमालाला योग्य किंमत न मिळाल्याने शेतकरी आपल्या उभ्या पिकावर नांगर फिरवतात. कारण उत्पादन खर्चापेक्षाही किंमत कमी असते. त्यामुळे त्याला आपला शेतमाल बाजारपेठेपर्यंत वाहतूक करून विक्रीस नेणे परवडत नाही. अशा कारणाने शेतकऱ्याचे बँकेकडून घेतलेले कर्ज थकीत राहते. बँकाच्या वसूलीचा तगादा सुरू होतो. शेतकरी निराश होवून तो आतमहत्येस प्रवृत्त होतो दिवसेंदिवस. या शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येत वाढ होत आहे. १९९१ मध्ये भारताने निविन आर्थिक सुधारणेचा कार्यक्रम स्वीकारला जागतीकीकरण उदारीकरण, खाजगीकरणाने स्वीकार

IQAC,
Co-ordinator

Malati Vasantdada
Kanya Mahavidyalaya, Isl...

SJIF Impact Factor 6.236

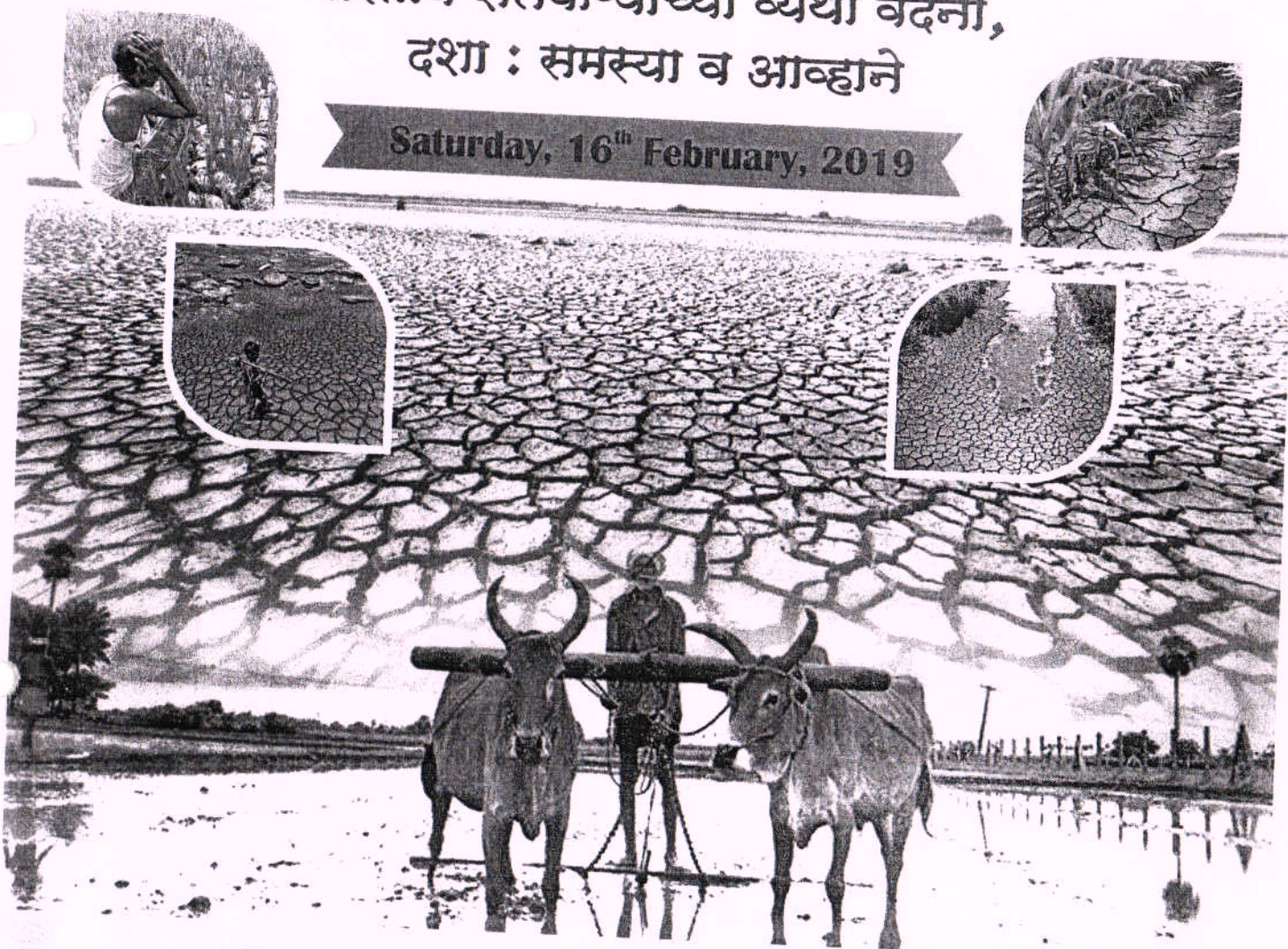
Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal (AMIERJ)

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)

**ONE DAY MULTIDISCIPLINARY
INTERNATIONAL SEMINAR
ON
PLIGHT OF INDIAN FARMERS :
ISSUES AND CHALLENGES**

भारतीय शेतकऱ्यांच्या व्यथा वेदना,
दशा : समस्या व आव्हाने

Saturday, 16th February, 2019

Organized by
Taranani Vidyapeeth's

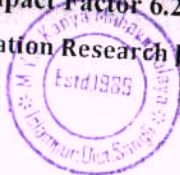
KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR

NAAC Reaccredited 'A' grade (3.12 CGPA)
College with Potential for Excellence
www.kamalacollegekop.edu.in

Sr. No.	Title	Author	Page No.
43	Farmers Suicides In India	Prof. Dr. Megha Vijay Patil	187-189
44	Sustainable Development In Commercial Agriculture	Shri Pathan Dastagir Ramjan	190-196
45	Baromass: A Gripping Tale Of A Farmers Family	Mr. Mukesh V. Kamble	197-200
46	Woman Farmer- An Ignored Factor In Agriculture	Smt. Teja Dilip Samant	201-204
47	A Study The Scenario And Role Of Women In Agriculture	Mr. Vishal Madhukar Kurane	205-208
48	Suicides Of Indian Farmers: Reasons And Remedies	Mr. Rohit Dinkar Barsing Dr. Amar L. Powar	209-212
49	Women In Agriculture : Marching Towards Success...	Prof. Amruta Sawant	213-215
50	Farmers' Suicide In India: Issues And Concerns	Mrs. Manisha Yogesh Kale	216-219
51	Causal Analysis Of Agricultural Productivity Of India	Mr. Sutar K.G.	220-224
52	Various Themes Reflected In Sadanand Deshmukh's Novel Baromaas	Dr. A. S. Arbole	225-229
53	Agricultural Marketing In India : Problems And Prospectus	Dr. Mrs. Varsha Maindargi	230-233
54	Issues And Its Solutions Of Agriculture In Indian	Shri Suresh V. Ingale	234-238
55	Impact Of Urbanization On Agriculture Sector In South Maharashtra	Dr. Ramjan Fattukhan Mujawar	239-242
56	Farmers Suicides And Agricultural Crisis	Dr. Netaji Vishwas Powar	243-246
57	Plights Of Farmers : Reasons And Remedies	Dr. Mrs. Megha Dixit	247-249
58	Problems Of Floriculture Business In India	Dr. Chhaya Shamrao Mole	250-254
59	Displacement Of Farmers Reflected In Indian English Literature	Dr. Mrs. Manik Shantinath Patil	255-258
60	Review Of Government Efforts Towards The Farmers Welfare	Vrushali Vishwasrao Patil	259-264
61	India's Current Status Of Agriculture Trade	Dr. B. S. Kamble	265-268
62	Farmers Suicides In India With Reference To Karnataka: Causes And Remedies	Shri. M. S. Vanaki Shri. V. M. Magadam	269-272
63	Reflection Of Agonies Of Farmers In Literature	Miss. Shruti Mohan Lohar	273-276
64	E-Nam : One Nation One Mandi	Dr. Kailas Sunil Patil	277-281
65	Utilization Of Betel Leaves Waste From Paan Shop	Megha Waingade	284-283
66	Role Of Pradhan Mantri Fasal Bima Yojana In Indian Agriculture	Mr. Ashish Bhasme	284-287
67	Agricultural Development In India After Independence	Dr. Somnath Vishnu Kale	288-291

FARMERS SUICIDES IN INDIA

Prof. Dr. Megha Vijay Patil
Head Dept. Of Accountancy,
M.V.P. KanyaMahavidyalaya Islampur

Introduction :-

Agriculture plays an most important role in Indian economic development. India is a land of farmers. And farmers are the backbone of our country. In India 70 % of the people depends on agriculture sector. At present, 60 % of the national income is of agriculture income. Farmers play vital role in agricultural development of the country, they cultivate crops and harvest them and give us food grains. They not only give us food grains but also they takes cash and non-cash crops which are exported to different regions of the India. Agriculture provides food and also raw material to the manufacturing industries. Now a days farmers suicides is most serious problem in India.

There are various reasons for farmers suicides in India such as climate change, monsoon failure, government policies, high debt burden, mental health, family problems, personal issues etc.

The problems of farmers-

1. High input cost :-

It involves cost of chemicals and seeds, cost of agriculture equipment & machinery like tractors, pumps, is increasing day by day.

2. Lack of awareness :-

Due to illiteracy farmers are not able to understand the government policies and they can't take the benefits of such policies.

3. **Water Problem** :- Not proper irrigation facilities are available to the farmers, Due to lack of water management they have to face the water problem.

4. Labour Problem :-

Now a days sectors such as construction and industries are employing the people. This is the reason of urban migration. The children of the farmers are taking the education & are interested in doing the jobs. So the manpower required for farming is not adequate.

5. Lack of storage facilities :-

Near about 30 to 40 % agricultural production in India is damaged because there are not enough cold storage facility, have to sell their product as early as possible at lowest price. Small farmers can't take benefit of storage because of their low income.

6. Natural Calamities :-

The agricultural production is depends on favorable weather condition. Some time the natural conditions becomes very worst. Heavy raining, floods, delay in raining etc. So that the farmers are not able to the take qualitative crop failure because of these situations.

7. **Prices of farm product** :- When there is sowing season for the kharif and rubi crops the prices of grains are higher and in harvesting season these are at lowest level. Due to manipulation farmers becomes helpless and burdened with debt.

Now a days indebtedness of farmers is one of the serious problems of Indian Economy. This problem is very serious in some state; like Andhra Pradesh, Tamilnadu, Karnataka, Kerala, Madhya Pradesh, Haryana, Punjab, Maharashtra, etc. the farmers have commit suicide due to indebtedness. 76% farmers took this step because of indebtedness.

Concept of Indebtedness :-

Indebtedness means an obligation to pay the amount to another party. When the poor farmers becomes unable to repay the loan and it is accumulated it gives rise to the problem of indebtedness.

Sr. No.	Name of the Researcher	Title of The Paper	Page No.
35	डॉ. प्रा. प्रतिभा सदाशिव देसाई	बी एड छात्राध्यापकांमध्ये अभ्यासांतर्गत व.अभ्यासेतर कार्यक्रमांच्या माध्यमातून होणाऱ्या कौशल्य विकासाचा - चिकित्सक अभ्यास	115
36	डॉ.सौ. वर्षा यशोधन पाटील	उच्च शिक्षणातील अभ्यासपूरक कार्यक्रमाचे महत्त्व	123
37	सौ उर्मिला राजेंद्र कदम	उच्च शिक्षणाचे बदलते स्वरूप व नॅकची भूमिका	127
38	डॉ.शोभा माणिक पवार	अनौपचारिक शिक्षा राष्ट्रीयसेवा योजना की भूमिका: एवं चुनौतियाँ	130
39	लक्ष्मी नरहरी पवार	खेळ आणि व्यक्तिमत्व विकास	133
40	एस. यु. खोत	कौशल्य प्रशिक्षण काळाजी गरज	136
41	प्रा.डॉ.सुवर्णा नामदेव पाटील	उच्च शिक्षणातील युवा महोत्सवाचे महत्त्व	139
42	डॉ. सुप्रिया चंद्रशेखर खेले	राष्ट्रीय सेवा योजनेतून विद्यार्थ्यांचा सामाजिक विकास	142
43	प्रा. संदीप चौरे	सामाजिक विकासामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेचे योगदान	145
44	डॉ. विलास घोडे	राष्ट्रीय सेवा योजना महत्त्व व भूमिका	148
45	प्रा. प्रविण प्रकाश डांगे	महात्मा गांधी प्रणित ग्रामस्वराज्य भारतीय स्वातंत्र्याचा, राष्ट्रीय एकात्मतेचा लोकशाही आधार	152
46	डॉ. पल्लवी कोडक	संभाषण कौशल्य : स्वरूप व प्रकार	155
47	सौ.वर्षा मस्के डॉ.सूर्यकांत मस्के	एन.सी.सी. तील विविध उपक्रम : महत्त्व, भूमिका, धोरणे व आन्हाने	158
48	प्रा.दत्तात्रय कुंडलिक पाटील	जागतिकीकरणाचा भारतीय ग्रामीण समाजावर पडलेला प्रभाव	161
49	डॉ रशीद नजरुद्दीन तहसीलदार	राष्ट्रीय सेवा योजना	165
50	प्रा.रीना कांबळे.	उच्च शिक्षणातील अभ्यासांतर्गत उपक्रमाचे महत्त्व	169
51	Avishkar Kamble	Significance Of Co-Curricular Extra Curricular And Extension Activities In Higher Education	174
52	Dr. Chhaya Shamrao Mole	Importance Of Personality Development	177

उच्च शिक्षणातील अभ्यासपूरक कार्यक्रमाचे महत्त्व

डॉ.सौ. वर्षा यशोधन पाटील

(होमसायन्स विभाग प्रमुख)

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

ता.वाळवा जि.सांगली

गोपवारा

सुसंस्कारित जीवन जगण्यासाठी समाजात कुशलतेने आणि यशस्वीपणाने वावरण्यासाठी प्रयत्नपूर्वक दिलेल्या शिक्षणाची आवश्यकता आहे. दैनंदिन व्यवहार, जीवन व्यतित करण्यासाठी व्यवसाय, सामाजिक, सांस्कृतिक व नैतिक परंपराचा स्वीकार केला जाण्यासाठी शिक्षण संस्थांच्या मार्फत नवीन पिढीला शिक्षण देण्यासाठी व्यवस्था हवी असते. त्या दृष्टीने महाविद्यालयातील अभ्यासपूरक उपक्रमांची उपयुक्तता वाटते.

महाविद्यालयीन जीवनात अभ्यासपूरक उपक्रमांना महत्त्वाचे स्थान आहे. विद्यार्थ्यांच्या मनावरील ताण कमी करून त्यांचे व्यक्तिमत्वास आकार देण्यासाठी अशा उपक्रमांची गरज असते. या उपक्रमात बौद्धिक आणि सांस्कृतिक कार्यक्रमाचा अंतर्भाव होतो. विद्यार्थ्यांमधील सूक्ष्म गुणांचा विचार करून त्यांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्यासाठी प्रत्येक शिक्षणसंस्था सतत प्रयत्नशील असणे आवश्यक आहे. प्रस्तुत शोधनिबंधात या अभ्यासपूरक उपक्रमांचे विद्यार्थ्यांच्या विकासातील महत्त्व, उद्दिष्टे, प्रकार स्पष्ट केले आहेत. शोध संज्ञा शिक्षण, अभ्यासपूरक उपक्रम, शारीरिक, मानसिक, नैतिक, सामाजिक, सृजनात्मक, सांस्कृतिक विकास, फावलावेळ.

प्रस्तावना

शिक्षणाविषयी आज सर्वत्र आस्था वाढत आहे. जीवन-समृद्धीसाठी शिक्षणाची गरज सर्वांना आहे. शिक्षणाची गरज प्राचीन काळातही समाजाला व राष्ट्रांना होती व ते देण्याच्या वेगळ्या पध्दती होत्याच, मुख्यतः समाजसुधारणेसाठी व समाज परंपरा अखंड टिकविण्यासाठी एक महत्त्वाचे साधन म्हणून शिक्षणाकडे पाहिले जात होते. संस्कृतिसंक्रमणाचे कार्य शिक्षणाद्वारा होत असते. समाज जीवनाप्रमाणेच शिक्षण ही व्यक्ति जीवनाचीही गरज आहेच शिक्षण संस्कारामुळे व्यक्तित्वाचा विकास होतो; व्यक्ती समाजाचा घटक बनते व आपल्या जीवनाचे सार्थक करू पाहते. व्यापक अर्थाने शिक्षणाचे कार्य घरी-दारी सर्वत्र चालू असते. प्राचीन काळात व अविकसित समाजात शिक्षणाचे कार्य अनौपचारिक पध्दतीने चाले. त्यातूनच केवळ शिक्षणाचे, ज्ञानदानाचे व व्यक्तित्व विकासाचे कार्य स्वतंत्रपणे करणा-या यंत्रणेची गरज निर्माण झाली आणि शाळा ही एक सामाजिक संस्था निर्माण झाली. शिक्षणाच्या कार्यात शिष्य, शिक्षक, अभ्यासक्रम व परिसर असे चार प्रमुख घटक बनले.

शिक्षणाची व्याख्या -

- प्लेटो यांच्या मते, "प्रत्येक माणसात विशिष्ट प्रमाणात जन्मजात अशा शक्ती असतात त्यांना जागृत करून पूर्णत्वाप्रत नेणे म्हणजे शिक्षण."
- महात्मा गांधीजींच्या मते, "माणसाच्या शारीरिक, मानसिक व आध्यात्मिक अंगांमधील उत्कृष्टतेचा विकास आणि अभिव्यक्ती म्हणजे शिक्षण." प्रचलित अशी शिक्षणाची सुटसुटीत व्याख्या म्हणजे - "व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास म्हणजे शिक्षण."

शिक्षणाची व्यापक उद्दिष्ट्ये म्हणजे माणसाला 'माणूस' बनविणे, चारित्र्यसंवर्धन करणे, जीवनविषयक दृष्टी निर्माण करणे, ही होय. या उद्दिष्टांचा व विद्यार्थ्यांच्या मानसशास्त्राचा जसजसा विचार होऊ लागला तसतसे नागरिकत्वाचे शिक्षण, चारित्र्यसंवर्धन, व्यक्तिमत्त्वाचा विकास फावल्या वेळेच्या सदुपयोगासाठी शिक्षण या संकल्पना पुढे आल्या. बौद्धिक विकासाबरोबरच भावनिक विकास, सामाजिक विकास, सौंदर्याभिरूचीची जोपासना व रसिकतेचे संवर्धन या गोष्टीचे महत्त्व लक्षात येऊ लागले व त्याकडे लक्ष पुरविण्यास आरंभ झाला. तसेच मुदलीयार आयोगाने (1952-53) आपल्या अहवालात चारित्र्यसंवर्धनाच्या शिक्षणासाठी जे विविध कार्यक्रम सुचवले त्यात अभ्यासपूरक उपक्रमांना महत्त्वाचे स्थान दिले आहे. यानुसार ठेवण्यात येवू.

"Recent Trends in Social Sciences"
19th January, 2019

Special Issue
of
One Day Multidisciplinary National Seminar

Organized by

Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya
Mahavidyalaya, Ichalkaranji.

Editor

Dr. Trishala V. Kadam
Associate Professor, Dept. of Economics,
Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.

Published by

Dr. Anil Patil
Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.
Vivekanand Colony,
Near Shahu Putal,
station Road,
Ichalkaranji 416 115.

Sr.No.	Author Name	Title of Article / Research Paper	Page No.
1.	Amar Raju Jadhav	The Impact of Increasing Population on Environmental Related Issues	1
2.	Dr. Anil Khatal Jambhale	4th Revolution : Cell Phones (MOBILE)	4
3.	Dr. Ashok Vilas Jadhav	Human Development Index of Hatkanangale taluka in Kolhapur District	10
4.	Dr. Babasaheb Shankarrao Shinde	Gender Equality and Development	14
5.	Balasaheb J. Taral	Indian Agriculture, Status & Importance in Indian Economy	18
6.	Benzeer Shikalgar	Enrichment And Purification Of Polyphenols From Fruits	21
7.	Dr. Dhananjay B. Karnik Dr. Atish N. Patil	Environment Degradation And Government Policies In India	24
8.	Dipak Uddhav Gurav	Use Of Digital Resources By Library Users In Arts And Commerce College, Nagthane (Satara): A Case Study	29
9.	Dr. Mrs. H. A. Chougule	A Study on Gender Inequality in India	32
10.	Dr. Ila Jogi	Impact of Gender Inequality on Education and Health of Girl Child	35
11.	Mrs. Komal R. Oswal	Extra Marital Affairs: An Overview	38
12.	Shri.M.B.Hirugade Shri.V.B.Patil	GST Impact on Textile Industry in India	40
13.	Dr.Pandit S. Waghmare	Recent problems In Social Sciences	45
14.	Pratiksha Mangalekar	Gender Equality: Female Symbolism in the Novel <i>Cry, the Peacock</i>	48
15.	Dr. R. D. Jeur Mr.Ashish A. Bhasme	Modernization of Business Transactions through E-Commerce	51
16.	Dr. Ramesh S. Mangalekar	Development Projects: Some Issues	55
17.	Dr.Ramjan Fattukhan Mujawar	Growth of Population: A Challenge before Indian Economy	60
18.	Smt. Rekha D. Pandit	New Trends In Saree Blouse Designs In Kolhapur City	64
19.	Mrs. Rita S. Rodrigues Dr. N. B. Bhagwat	A Role Of Itdc In Development Of Textile Industry In Ichalkaranji	67
20.	S. S. Kulkarni, P. S. Chougule, D. G. Oswal, Simran Nagdev, and Riya Rathod	Development and Evaluation of Energy Bar incorporated with Oil seeds	71
21.	Dr. S. A. Kamble	Historical Development of Chemistry as a Basic Science	77
22.	S.T.Patil	Gender Equality in Society	81
23.	Dr. Sagar R. Powar	GST In India: Challenges & Impact On Indian Economy	84
24.	Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil	Effect Of Yoga On Mental Health & Well Being	90
25.	Mr. Satish Kudale	Impact of GST on Indian Textile Industry	93

Effect Of Yoga On Mental Health & Well Being

Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil

Associate Professor (Psychology)

Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya Islampur

Abstract

In the present study is to find out whether effect of Yoga on mental Health & well-being of aged male & female peoples. The data is collected from male & female aged peoples living in shirala & walawa Taluka. The sample comprised of 160 male & 100 female aged peoples. The mental health check list & PGI General well-being were administered in the beginning of yoga and second time after a gap of fifteen days. The data were analysed by employing mean, SD & t ratio. Results reveal a practice of yoga is helpful in the improvement of mental & female aged peoples. No significant difference found by gender on well-being keywords-Yoga, mental Health, Well-being, Aging.

Yoga is considered to be one of the most important, effective & valuable tools available for man to overcome various physical & psychological problems (1968) yoga includes cultivation of correct attitudes & reconditioning of the neuromuscular systems. Yoga helps the whole body to be able to withstand greater stress & strain. Yoga proposes healthy diet & encourages the natural process of elimination, whenever it is necessary. Yoga aims at an integrated & harmonious development of all the potentialities of man.

Stress are the major problems of the modern world, particularly of the youth & aged people, who are losing their mental health & well-being. Good health is one of the greatest resources for vitality. Creativity & wealth, in contrast poor health & negative feelings, which lead to various physical & psychological problems.

The global population is aging. During 2000, the world's elderly population grow by more than 795,000 each month (Kinsella, & Valkoff, 2001) and it is expected to more than double by 2025. By then there will be more than 800 million people over 65, two-thirds of them in developing countries (U.S Bureau of the census, 1999)

The world Health organization defines mental health as "a state of well-being in which the individual realizes his or her own abilities, can cope with the normal stresses of life, can work productively & fruitfully, & is able to make a contribution to his or her community." mental health describes a level of psychological well-being, or an absence of mental disorder. From the perspective of positive psychology or holism mental health may include an individuals ability to enjoy life & create a balance between life activity ties and efforts to achieve psychological resilience. Mental health can also be defined as an expression of emotions and as signifying a successful adaptation to a range of demands.

Subjective well-being defines as peoples evaluations of their lives in terms of both their thoughts and emotions, how happy people are (Diener, 2000). Well-being is a general term for the condition of an individual or group. for example their social, economic, psychological, spiritual or medical state. High well-being means that in same sense, the individuals experience is positive while low well-being is also associated with negative happenings. Research on subjective well-being shows that happy people share several characteristics e.g. happy people have high self esteem, a firm sense of control, optimistic and like to be around other people. (myers, & Diener, 1996)

In India faced various problems because of lack of better nutrition, healthier lifestyle & medical care. Now a day mental health problems aged increased and their well-being lowered. Gender factor mostly affected on mental Health and well-being. For instance females are more adjusted that's why they face fewer problems in life than males. So it's needed to understand gender differences in mental health and well-being.

Studies conducted by Vicente-pedro (1987) and Bhushan (1998) found significant reduction in the Anxiety of the subject due to regular practice of yoga. In another study Marathi et al (1998) conducted a yoga intervention study on Aged people and tested them before and after yoga and found mental health & well-being developed it.

Setterlind (1983) found the regular practice of meditation brings a positive change in the well-being of he subjects. Delmont (1987) suggests that meditation helps in increase of psychological well-being. Marathi et al. (2000) observed a significant improvement. Well-being of yoga practice. Further Gopukumar and Hussain Ali (2002) reported that of 40 days meditation practice brought a significant positive change in the subjective well-being of aged peoples. Kamakhy Kumar (2004) noticed remarkable positive change in P.G yoga student's anxiety & subjective well-being after practice of a Yoga Nidra daily, half an hour for six months.

Morgan, K. et. Al (1987) studied mental and psychological well-being among the old and very old living at home. Assessment of dementia and depression were subsequently validated against diagnostic ratings made by experienced psycho-geriatricians. The old and very old groups reported similar levels of anxiety of personal disturbance and shows a similar prevalence of depression. However those aged 75+ showed higher levels of dementia and significantly lower levels of social involvement and morale. Pinguart, marting & Sorensen, sylvia (2000) examined gender differences in self concept and psychological well-being in old age.

Patel Vikram and prince martin (2001) studied aging and mental health in developing country. They investigate the status of older people and concepts of late life mental health conditions, particularly dementia and depression in Goa, India. They found dementia was constructed as a normal. Part of aging and was not perceived as a normal part of ageing and was not perceived as requiring medical care. Lum, terry Y. and Light food, Elizabeth (2005) examined the effect of volunteering on the physical & mental health among older persons. Longitudinal data from the 1993 and 2000 panels of the Asset and Health Dynamics among the oldest old study were used to measure health and mental health outcomes of people over age 70 who volunteered at least 100 hours in 1993.

The present investigation is a further attempt to find out whether yoga has any effect on mental health and well-being.

डॉ. अनिता पी. एल.

एरणाकुलम

एम.फिल, पीएच.डी

न :

य का समकालीन परिदृश्य

उपन्यासों में आदिवासी समाज

प्रस्तुति :

राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय संगोष्ठी में आलेख प्रस्तुत एवं सक्रिय साभागा

ट प्रोफेसर, हिन्दी विभाग, महाराजास कॉलेज, एरणाकुलम-602011, मौरला

पुरत हाउस, वाटर वे अवन्थू रोड, तैकूडम, वैददिला-602010, एरणाकुलम,

सं : 9388036491

 विद्या प्रकाशन
'सी' 449 गुजैनी,
कापूर-208 022

mail : vidyaprakashan.knp@gmail.com

ISBN 978-81-944045-0-7

9 788194 404607 >

हिन्दी साहित्य एवं आदिवासी विमर्श • डॉ. अनिता पी. एल.

डॉ. अनिता पी. एल.

हिन्दी साहित्य

एवं

आदिवासी विमर्श

39. आदिवासी जनजीवन: वर्तमान उपन्यासों के सन्दर्भ में
डॉ. शबाना हबीब 266
40. आदिवासी कविता का स्त्रीपक्ष
डॉ. श्रीविद्या. एन. टी. 272
41. आदिवासी समाज का संघर्ष-संजीव के उपन्यास धार के परिप्रेक्ष्य में
डॉ. सुनीता टी.ए. 277
42. डॉ. शंकरशेष के नाटक 'पोस्टर' में आदिवासी विमर्श
जीता.पी. एटुरुत्तिल 281
43. समकालीन हिन्दी कविता में आदिवासी विमर्श
फातिमा जलील 285
44. आदिवासी विमर्श और हिन्दी पत्रिकाएँ
डॉ. राजकुमार मीणा 290
45. हिंदी उपन्यास और आदिवासी स्त्री का जीवन संघर्ष
डॉ. रूबी एलसा जेकब 305
46. संजीव के उपन्यासों में आदिवासी जीवन का यथार्थ चित्रण
डॉ. संजीव कुमार के. 315
47. समकालीन कवियित्री निर्माला पुतुल की कविताओं में आदिवासी चेतना
डॉ. श्रीकांत के.बी. 319
48. भूख क्यों सिर्फ आदिवासी को होते हैं "कालापादरी" के संदर्भ में
जेन्सी पालमट्टम 324
49. 'रेत' बनाम कंगर जनजाति स्वर
डॉ. मेरली के पुन्नूस 329
50. महाराष्ट्र के आदिवासी लेखक 'राजू ठोकल' की कहानियों का अध्ययन
प्रा. निलेश सखाराम डामसे 335
51. 'जहाँ बांस फूलते हैं' उपन्यास में चित्रित आदिवासी सांस्कृतिक चेतना
डॉ. एस.आर. श्रीकला 340

कारों की पहल कक्षा
से जोड़ने की मुहूर्त
का अपना महत्व है
मान को सरेआम लाने
गया है।

डॉ. मेरली के पुनूस
सेंट स्टीफन्स कॉलेज
उषवूर

महाराष्ट्र के आदिवासी लेखक 'राजू ठोकल' की कहानियों का अध्यय

प्रा. निलेश सखाराम डाम

प्रस्तावना — महाराष्ट्र में महात्मा फुले, छत्रपति शाहू महाराज डॉ. बाबासाहब आंबेडकर आदि समाजसुधारकों ने पिछड़े दलित समाज उद्धार के लिए महत्वपूर्ण कार्य किया है। इन्हीं प्रयासों के चलते आजादी बाद महाराष्ट्र में सामाजिक, राजकीय तथा धार्मिक और शैक्षणिक आंदोलन हुए। इन आन्दोलनों के कारण महाराष्ट्र में कई नये विचार प्रवाहों का उदय हुआ। अबतक समाज के हाशियेपर रहे दलित वर्ग को शिक्षा का द्वार समाजसुधारकों के प्रयासों से खुल गया। यह दलित वर्ग आप बीती का लगा इसीसे 1960 में दलित, ग्रामीण, मुस्लिम, जनवादी, आदि साहित्य प्रवर्ग की शुरुवात महाराष्ट्र में हुई। "1979 में चंद्रपुर जिले में डॉ. विनायक तुमने के नेतृत्व में पहला 'आदिवासी साहित्य संमेलन' सम्पन्न हुआ" 1 और महाराष्ट्र में आदिवासी साहित्य की चर्चा शुरू हुई। वैसे तो आदिवासी साहित्य उतनी ही पुराना है जितना आदिवासी समाज। आज तो बस मौखिक रूप की परम्परा थी वह लिखित रूप में सामने आने लगी।

"महाराष्ट्र राज्य के 307,713 चौ.कि.मी. क्षेत्रफल में से 50,757 चौ.कि.मी. क्षेत्र आदिवासी योजनाओं का क्षेत्र है। महाराष्ट्र की कुल जनसंख्या में 9.35: जनसंख्या आदिवासी है" 3। राज्य में 35 जिले हैं जिनमें से 13 नंदुरबार, जलगांव, नासिक, ठाणे, पुणे, अहमदनगर (सह्याद्री प्रदेश) चंद्रपुर, गडचिरोली, भंडारा, गोंदिया, नागपुर, अमरावती, यवतमाल (गोंडवाना प्रदेश) इन जिलों में 47 आदिवासी जमाती के लोग रहते हैं। सन 1975-76 में सरकार के निर्देशों से जिन गावों में कुल जनसंख्या के 50% से अधिक आदिवासी हैं उन गावों के विकास के लिए एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प शुरू किये गये, आज राज्य में 29 प्रकल्प कार्यालय कार्यरत हैं।

प्रकाशक
TQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce),
Islampur-415409, Dist. Sangli

209

"Recent Trends in Social Sciences"

19th January, 2019

**Special Issue
of
One Day Multidisciplinary National Seminar**

Organized by

**Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya
Mahavidyalaya, Ichalkaranji.**

Editor

Dr. Trishala V. Kadam

Associate Professor, Dept. of Economics,
Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.

Published by

Dr. Anil Patil

Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.
Vivekanand Colony,
Near Shahu Putal,
station Road,
Ichalkaranji 416 115.

Sr.No.	Author Name	Title of Article / Research Paper	Page No.
69.	समाधान आबा जाधव	महात्मा गांधीजीच्या पर्यावरण विषयक विचारांची समकालीन उपयुक्तता	256
70.	प्रा. समीर हिंदुराव गायकवाड	भारतातील घसरता विनिमयदर, रूपयाची घसरण व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	260
71.	प्रो.सौ. संगीता प्रमोद पाटील	मानवी जीवनातील वरदान – बहुगुणी बांबू	264
72.	डॉ. शर्मिला अशोक साबळे	समाजातील लिंगभेद समानता	267
73.	प्रा शीला बाळासाहेब इंगवले	शिक्षणमहर्षी परमपुज्य डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक योगदान	270
74.	प्रा. सौ. सुष्मा विलासराव जाधव	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची महिलांच्या आर्थिक सक्षमीकरणाबाबतची भूमिका : हिंदू कोड बिलाच्या विशेष संदर्भात	273
75.	डॉ. सौ. वर्षा यशोधन पाटील	परिधानातील बदलते स्वरूप	277
76.	डॉ. विशाल वसंत कुरणे	डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक, सामाजिक आणि आर्थिक योगदान: समाजशास्त्रीय अभ्यास	281
77.	सौ. वृषाली विश्वासराव पाटील	नवीन आर्थिक धोरणानंतर (1991) भारतातील सेवा क्षेत्रामधील बदल: एक अभ्यास	283

परिधानातील बदलते स्वरूप

डॉ. सी. वर्षा यशोधन पाटील
(होमसायन्स विभाग प्रमुख)

मालती वसंतदादा पाटील कन्यामहाविद्यालय, इस्लामपूर सा.
वाळवा जि. सांगली

गोषवारा :-

मनुष्याच्या दैनंदिन गरजेपैकी 'वस्त्र' ही मूलभूत गरज आहे. सध्याच्या आधुनिक काळात त्याचीही गरज बदलली आहे. पूर्वी फक्त थंडी, ऊन, वारा यापासून संरक्षण करण्यासाठी आपल्या पूर्वजांनी याचा वापर सुरू केला. प्राण्यांच्या कातड्यापासून बनवलेल्या कपड्यापासून आजच्यासुबक व सुंदर कपड्यापर्यंत आपला पेहराव बदलते केला. या एकविसाव्या शतकात तर पारंपारिक आणि पाश्चिमात्य वस्त्रांच्या एकत्रीकरणाचे नमुने पहायला मिळतात. उदा. जिन्स पॅन्ट वर गुरू शर्ट किंवा नेहरू शर्ट त त्यावर राजस्थानी कामाचे जॅकेट असे फॅशन म्हणजेच पदकव मेजमतद मोठया संख्येने वापरले जातात. प्रस्तुत शोधनिबंधात हेच परिधानातील किंवा पेहराव्यातील बदलाचे स्वरूप व त्याचे महत्व याचा आढावा घेतला आहे.

शोध संज्ञा :- परिधान, फॅशन, पदकव मेजमतद हॅलो इफेक्ट, स्टेटस सिम्बॉल.

प्रस्तावना :-

वस्त्र हे मूलभूत गरजांपैकी एक आहे. म्हणजेच वसवी गरज माणसाला नेहमीच असे. हवामानापासून बचाव करणे हे एक प्राथमिक उद्देश असतो परंतु मानव ह्या मुळातच संशोधक आहे त्यामुळे पोषाख / परिधान व त्यावरील सजावट याचा वापर करून स्वतःचे व्यक्तिमत्व बदलू शकतो तसेच श्रेष्ठत्व सिद्ध त्यामुळेच पोषाख व सजावट हे स्टेटस सिम्बॉल प्राचीन काळापासून राजेमहाराजे मुकुट आणि अंगरखे परिधान करीत. रोमन सिनेटर्स टोगाज वापरत शिकारी पॅन्टस वापरत तर सैनिक आपली पदक लटकवत. म्हणजे 'स्टेटस सिम्बॉल' बागवणे ही प्राचीन काळापासून मानवाची सवय होऊन गेली आहे.

उद्देश :-

1. परिधानाचे महत्व जाणून घेणे.
2. परिधानाचे बदलते स्वरूप जाणून घेणे.

कार्यपध्दती :- दुय्यम साधनसामग्रीचा उपयोग

परिधानाचे महत्व :-

आधुनिक काळामध्ये दिवसेंदिवस वस्त्रांचे महत्व वाढत चाललेले दिसून येते. एखादया व्यक्तीला पाहिल्यावर तिच्या विषयी जो समज होतो किंवा प्रथम दर्शनी जी छाप पडते त्याला अत्यंत महत्व दिले जाते. तिच्या विषयी एक मत तयार होते ते अनुकूल असेल तर त्या व्यक्तीला समाजात समाविष्ट केले जाते, परंतु अनुकूल नसेल तर त्या व्यक्तीला समाजात वाव मिळत नाही.

मानसशास्त्र डॉ. जेईसी ब्रदर्स यांनी प्रथमदर्शनी पडलेल्या प्रभावाला हॅलो इफेक्ट असे म्हटले आहे.

"Hello effect is most important phenomenon to understand. It can be critical factor in the job interview, sales presentation, business transactions as well as in social situations."

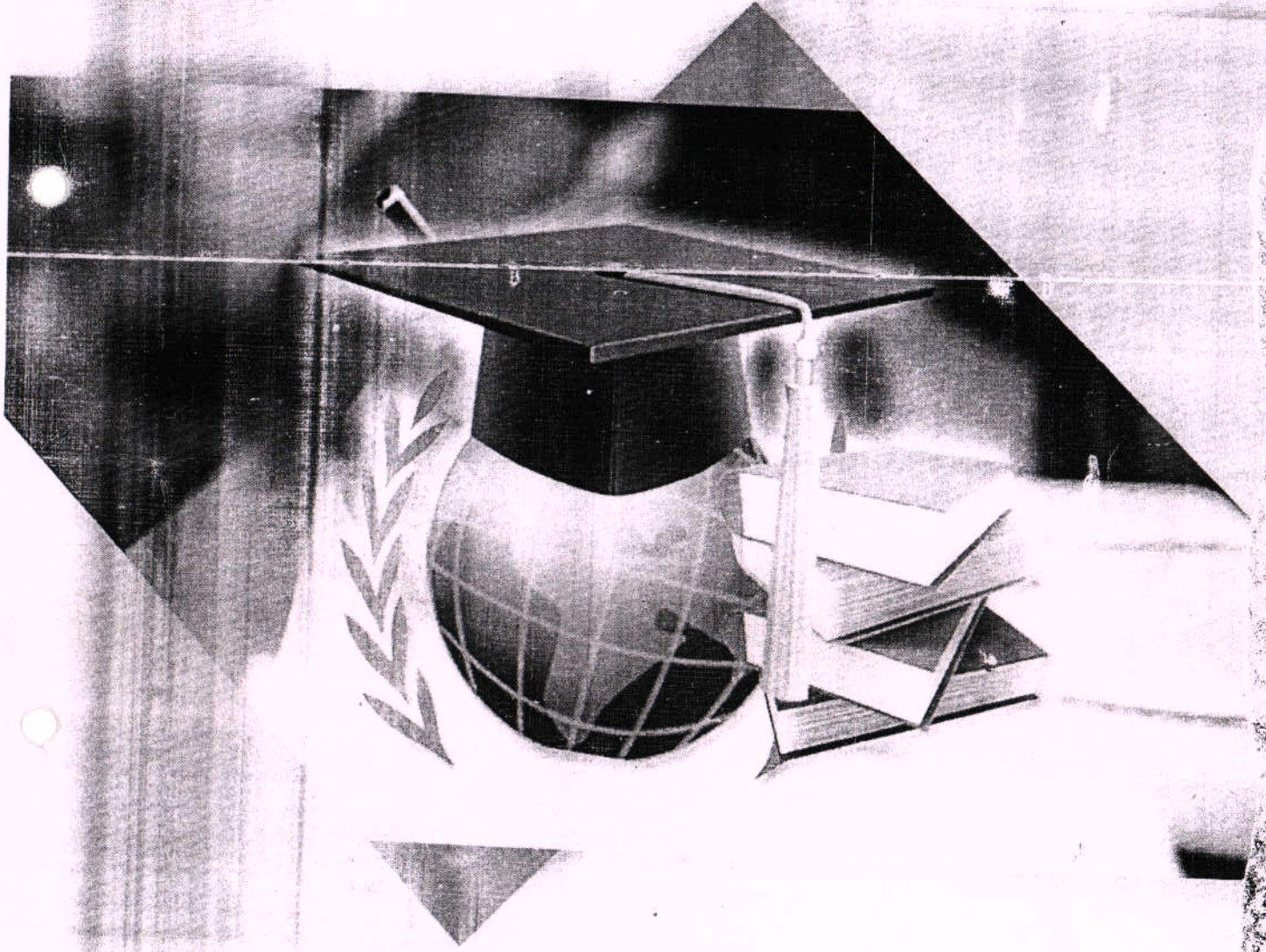
हॅलो इफेक्ट साठी प्रथमदर्शनी पहिली चार मिनीटे खूप महत्वाची असतात. या चार मिनीटातच व्यक्तीला स्वतःची छाप पाडता येते. यालाच First Impression म्हणजेच प्रथम दर्शनी छाप असे म्हणतात. व्यक्तीला परिधानातून कधी कधी स्वतःला सादर करण्याची एकचसंधी मिळते अशा प्रसंगी प्रथमदर्शनी छाप पाडणे गरजेचे असते. मुलाखती, व्यापारातील व्यवहार, विक्री अशा वेळी हे थपतेज पचतमेपवद महत्वाचे ठरते. यासाठी कपड्यांचा प्रभाव निश्चितच परिणामकारक ठरतो कपड्यांमुळे व्यक्तीबदललेचे मत अनुकूल किंवा प्रतिकूल बनते. शरीराचे संरक्षण करणे, सभ्यता किंवा लज्जा रक्षण व शरीराचे अलंकरण करणे किंवा सुशोभिकरणासाठी वस्त्राचा उपयोग केला जातो. या बरोबरच आणखी कारणे पेहराव्याची आहेत, ती म्हणजे -

- संस्कृतीचे वहन करणे.
- सांस्कृतिक वारसा जोपासणे.

One Day Interdisciplinary International Seminar
On
Reflection of Education In Literature

साहित्यातील शिक्षणाचे प्रतिबिंब

Friday, 1 March, 2019

• organise by •

॥ सा विद्या या विमुक्तये ॥

Balasaheb Mane Education Trust's

**RAJARSHI SHAHU ARTS &
COMMERCE COLLEGE, RUKADI**

Tal. Hatkanangale, Dist. Kolhapur-416 118, Marashtra (India)

E-Mail : rajshahurkd@yahoo.com

Website : www.rajshasuruk.in

Phone No. : 0230-2586003

INDEX

Sr. No.	Title	Author	Page No.
ENGLISH SECTION			
1.	Role of Modern Education Methods in Enriching The Literary Thinking of the Students	Mr. Hamid Khamis Mhammed Al Balushi, Dr. R.S. Zirange	1
2.	The Importance of Literature for Instilling Virtue and Moral Education	Mr. Pouria Mallahi, Iran	5
3	Education Through Social Movements as Reflected in Anita Nair's Novels	Ms Saheleh Kheirabadi, (Iran), Dr. R.S. Zirange	8
4	Critical Analyses of the Neon Demon 'Beyond Feminism' By Nicolas Winding Refn'	Mahsa Moshfegyan,	11
5	Reflection of Teacher-Student Relationship in Manoj Das's "The Sensitive Plant"	Dr. Snehal Ratnakar Hegishte	17
6	Francis Bacon's Essays : A Moral Educative Perspective	Anil Apral	19
7.	Iris Murdoch's Concept of Freedom	Miss Swati V. Mane	22
8.	Women Reformation Through Education and its Literary Reproduction	Dr. Sukhadeo Raghunath Bhosale	26
9.	The Refund: A Critique Of Education System	Dr. Jayant Anant Kulkarni	29
10.	Miss Thorne As A Headmistress in Elizabeth Jolley's Novel <i>Miss Peabody's Inheritance</i>	Dr. Namdev Shamrao Jadhav	32
11.	'Five Point Someone: What Not To Do At I.I.T.S': A Portrayal of Imperfection in Present Education System.	Dr. Kalpana Girish Gangatirkar	35
12	Sherman Alexei's Short Story <i>Indian Education: A Coercion of Native American Children into American Schooling.</i>	Sadashiv C Mane	38
13	Reflection of Colonial Education in Literature	Miss. Rita Banagar, Miss. Shilpa Patil	40
14	Reflection of Educational Administration in R.K. Narayan's <i>Financial Expert</i>	Dr. Uttam Patil	42
15	Socio-Political Protest in John Braine's <i>Room At The Top</i>	Mr. Onkar Dattatray Kulkarni	45
16	Women Reformation in 'Difficult Daughters'	Dr. Anupama Prakash Pol	47
17	Portrayal of the Protest of the Under Privileged in Arvind Adiga's <i>The White Tiger</i>	Shailaja P. Yadav-Patil	50
18	Education A Tool To Add Human Values Reflected In Abraham Lincoln's Poem	Abhishek. A. C.	53
19	Virmati's Quest For Her Self Identity Through Education in Manju Kapur's Novel: <i>Difficult Daughters</i>	Dr. Dattatraya Shahane	55
20	Freedom and Patriotism: A Different Outlook Provided by Tagore's ' <i>Heaven Of Freedom</i> '	Miss K.N.Srilaxmi	57

REFLECTION OF TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP IN MANOJ DAS'S "THE SENSITIVE PLANT"

Dr. Snehal Ratnakar Hegishte

Associate Professor

Department of English

Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur,

Tal. Walwa, Dist. Sangli.

(Maharashtra, India)

Introduction:

The primary aim of education is to develop the personality of the students, to improve quality of life and to inculcate a healthy and desirable set of values. In the modern world of science and technology, it has been felt that there is need of value-development. The process of value-formation is an intellectual and an emotional process which is again never-ending. Literature plays very important role in value-formation. The short story is one of the oldest forms of literature which plays very important role in the mental development of the child. It also develops moral and human instincts and provides pleasure and lessons of life. The *Jatak*, *Kahas*, the *Hitopadesh*, the *Panchtantra*, the *Katha Sarit Sagar* are well known collections of stories in India which are didactic in tone. The great Indian epics like the *Ramayan* and the *Mahabharat* have been storehouses of tales. They provide materials to the writers of all the ages. Indian writers in English have been using almost all the forms of literature. The Indian short story writer in English began his work under the impact of the west, at the close of the nineteenth century. The Indian short story writers who have got the world recognition are R.K. Narayan, Mulk Raj Anand, Raja Rao, Salman Rashidie, Arun Joshi, G.B. Desani, Amitav Ghosh, Ruskin Bond, Manoj Das and so on.

The writer of short story, selected for the present paper is Manoj Das. He is one of the foremost short story writers in post-Independence India. He was born in a coastal village of Orissa in 1934. He grew up amidst nature's splendor. But he also experienced its fury. These experiences in his early life shaped his creative mind. As a student he was a Marxist. Then he was inspired by Sri Aurobindo's Philosophy and joined his quest for knowledge. He is settled as an ashramite of Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry since 1963. The main inspiration of his creative sensibility is the tradition of folklore, spiritual writings and deep cultural consciousness. Dr. K.R. Srinivas Iyenger brackets him with India's greatest story tellers such as Tagore, Premchand and Mulk Raj Anand. The present paper highlights the reflection of teacher-student relationship in Manoj Das "The Sensitive Plant"

Manoj Das has a sense of humanistic attitude which reflects the inner self of the characters. His stories explore the deepest corner of human mind. He is a master artist in the presentation of human relationship. In his "The Sensitive Plant" he focuses his attention on the respectful and loving relationship between the student and the teacher.

The action of the story centres around the retired head master and his ex-student Rao who has become a Police Inspector. The action of the story takes place at the outskirts of small town. The Police Inspector Roy and C.I.D. Inspector George with his assistants come together in search of criminal at the outside of the town. The writer evokes rural sensibility with the description of the spot. He puts it as: "Beside the isolated, bushy mound which, like a headland, ran into the extensive natural lake on the outskirts of the town, C.I.D. Inspector George stood waiting for him ... Most excitedly he dragged Rao into a deserted hut and whispered the strategy to him." (MMCOS 33)

SJIF Impact Factor 6.21

Peer Reviewed Journal

Electronic International Interdisciplinary Research Journal (EIJRJ)

IQAC,

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,

MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)

Islampur-415409, Dist. Sangli

“Recent Trends in Social Sciences”

19th January, 2019

**Special Issue
of
One Day Multidisciplinary National Seminar**

Organized by

**Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya
Mahavidyalaya, Ichalkaranji.**

Editor

Dr. Trishala V. Kadam

Associate Professor, Dept. of Economics,
Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.

Published by

Dr. Anil Patil

Smt Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji.
Vivekanand Colony,
Near Shahu Putal,
station Road,
Ichalkaranji 416 115.

Sr.No.	Author Name	Title of Article / Research Paper	Page No.
69.	समाधान आबा जाधव	महात्मा गांधीजीच्या पर्यावरण विषयक विचारांची समकालीन उपयुक्तता	256
70.	प्रा. गमीर हिंदुगव गायकवाड	भारतातील घसरता विनिमयदर, रूपयाची घसरण व डॉ. वावामाहेव आंबेडकर	260
71.	प्रो.सौ. संगीता प्रमोद पाटील	मानवी जीवनातील वरदान - बहुगुणी बांबू	264
72.	डॉ. शर्मिला अशोक साबळे	समाजातील लिंगभेद समानता	267
73.	प्रा शीला बाळासाहेब इंगवले	शिक्षणमहर्षी परमपुज्य डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक योगदान	270
74.	प्रा. सौ. सुष्मा विलासराव जाधव	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची महिलांच्या आर्थिक सक्षमीकरणाबाबतची भूमिका : हिंदू कोड बिलाच्या विशेष संदर्भात	273
75.	डॉ. सौ. वर्षा यशोधन पाटील	परिधानातील बदलते स्वरूप	277
76.	डॉ. विशाल वसंत कुरणे	डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक, सामाजिक आणि आर्थिक योगदान: समाजशास्त्रीय अभ्यास	281
77.	सौ. वृषाली विश्वासराव पाटील	नवीन आर्थिक धोरणानंतर (1991) भारतातील सेवा क्षेत्रामधील बदल: एक अभ्यास	283

नवीन आर्थिक धोरणानंतर (1991) भारतातील सेवा क्षेत्रामधील बदल: एक अभ्यास

सौ. वृषाली विश्वासराव पाटील

सहयोगी प्राध्यापक,

विभाग प्रमुख व्यावसायिक अर्थशास्त्र

मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय इस्लामपूर

देशाच्या आर्थिक घटकामध्ये शेती (प्राथमिक), औद्योगिक (माध्यमिक) आणि सेवा (तृतीय) क्षेत्रे विभागणी केली जाते. जर देश विकसित बनवायचा असेल तर आर्थिक विकासाच्या प्रक्रियेमध्ये जी.डी.पी मधील औद्योगिक क्षेत्र आणि सेवा क्षेत्राचा वाटा वाढला पाहिजे आणि शेती क्षेत्राचा वाटा कमी झाला पाहिजे कारण शेतीतील जास्त अवलंबित्व मोठ्याप्रमाणात विकास घडून अंगु शकत नाही कारण ते प्राथमिक उपदाने निर्माण करते म्हणून शेती वरील अवलंबित्व कमी असावे. अलीकडच्या काळात भारताच्या अर्थव्यवस्थेत तृतीयांश क्षेत्रातील भारतामध्ये विलक्षण वाढ झालेली दिसून येते कारण जीडीपीमध्ये सेवा क्षेत्राचा क्षेत्रीय वाटा 1950-51 मध्ये 28 होता तो वाढून 2003-04 मध्ये 51.43 पर्यंत गेला आणि सध्या 2017 मध्ये 62 पर्यंत हिस्सा वाढला आहे. तसेच 2003-04 मध्ये सेवा क्षेत्रातील रोजगाराच्या संधी देखील 61.9 6 पर्यंत वाढल्या आहेत. या संशोधन पेपर मध्ये जी.डी.पी. मधील क्षेत्रीय योगदान, रोजगाराच्या संधीमध्ये क्षेत्रीय योगदान, जी.डी.पी.मधील क्षेत्रीय योगदान आणि क्षेत्रीय वाटा, रोजगार संधीमधील सहसंबंध आणि सेवा क्षेत्रातील क्षेत्रीय योगदानावर निवडलेल्या आर्थिक निर्देशांकांचा प्रभाव भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या नवीन निर्माण कल अभ्यास करण्यात आला आहे. संशोधन पेपरमधील निष्कर्षानुसार, आर्थिक सुधारांच्या कालावधीनंतर सेवा क्षेत्र हे जी.डी.पी आणि रोजगाराच्या संधीमध्ये प्रमुख योगदान म्हणून उदयास आले आहे. अशा प्रकारे, इतर दोन क्षेत्रांमध्ये सेवा क्षेत्राचे प्रभुत्व वाढले आहे. कृषी आणि कृषी-आधारित उद्योगांचे आधुनिकीकरण आणि आधुनिकीकरण कार्यक्रमांसह सेवा क्षेत्रासाठी मजबूत पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी अंतिमता: पेपरमध्ये शिफारस केली आहे.

प्रस्तावना :

देशाच्या अर्थव्यवस्थेचा अभ्यास करण्यासाठी सर्व आर्थिक घटकांना प्रामुख्याने प्राथमिक, माध्यमिक आणि तृतीयक क्षेत्र असे तीन विभागांमध्ये विभागले जाऊ शकते. प्राथमिक क्षेत्रामध्ये मुख्यतः शेती, वनीकरण, मासेमारी, खाणकाम आणि खाणकाम आणि इतर संबंधित घटकांचा समावेश होतो. मॅन्युफॅक्चरिंग, कंस्ट्रक्शन, वीज, गॅस आणि वॉटर सप्लाय इ. ची कार्ये माध्यमिक(औद्योगिक) क्षेत्रात समाविष्ट होतो. व्यापार, हॉटेल, वाहतूक, संप्रेषण, बँकिंग आणि वित्त, विमा, भू संपत्ती, सार्वजनिक प्रशासन, संरक्षण इ. सारख्या सेवा तृतीयांश क्षेत्राखाली समाविष्ट केली जातात. अर्थव्यवस्थेच्या तीन क्षेत्रांना कृषी क्षेत्र, उद्योग क्षेत्र आणि सेवा क्षेत्र म्हणून देखील ओळखले जाते. अर्थव्यवस्थेच्या विकासासह, औद्योगिक क्षेत्र आणि सेवा क्षेत्रातील वाढ जीडीपीला सर्वात जास्त योगदानकारक घटक बनते तर शेती क्षेत्रातील योगदान हळूहळू कमी होते. स्वातंत्र्यानंतरच्या भारताच्या आर्थिक विकासाचा पुरावा म्हणून सकल घरेलू उत्पादनात शेतीचा हिस्सा हळूहळू 1950-51 मध्ये 57.41 वरून 2003-04 मध्ये फक्त 24.03 इतका राहिला. दुसरीकडे, सेवा क्षेत्र 1950-51 मध्ये केवळ जीडीपीच्या 28 होता जे 2003-04 मध्ये 51.43 पर्यंत वाढले. 1983 मध्ये उद्योग क्षेत्राचा वाटा सुमारे 24.9 9 इतका होता तर 2003-04 मध्ये 24.53 राहिला. पुढे, असे दिसून आले आहे की विविध क्षेत्रांमध्ये रोजगार संरचनामध्ये प्रगतीशील विविधता आहे. दुय्यम आणि तृतीयांश क्षेत्रातील रोजगारामध्ये वाढ झाली आहे आणि प्राथमिक क्षेत्रामधील निरंतर घट झाली आहे. या संदर्भात, नवीन आर्थिक धोरणाने नब्बेच्या दशकात भारतीय अर्थव्यवस्थेला एक नवीन परिमाण दिला आहे तो म्हणजे भारतीय अर्थव्यवस्था प्राथमिक क्षेत्रातून सेवा क्षेत्राच्या अर्थव्यवस्थेकडे वाटचाल करण्यास प्रारंभ करित आहे, आणि यात एक दशकापूर्वीच अर्थव्यवस्थेच्या तीनही क्षेत्रांनी मोलाचे योगदान दिले आहे. अभ्यासावरून असे दिसून येते कि फक्त भारतामध्येच क्षेत्रीय हिस्स्यातील बदल घडून आले आहेत असे नाही तर इतर सर्व विकासशील आशियाई देशांमध्ये जवळपास समान कल दिसून आला आहे. आपण पुढे जाण्यापूर्वी आम्ही एक नजर टाकली पाहिजे 1980 ते 2011 दरम्यानच्या दशकातील काही निवडलेल्या आशियाई देशांच्या जी.डी.पी.च्या क्षेत्रीय हिस्स्या मध्ये बदल झाले आहेत.

डॉ. मेधा सृंजय पाटील

* शुभेच्छा संदेश

अथर्व पब्लिकेशन्स

भारत में राजकीय व सामाजिक चळवळी
Political and Social Movements in India

© सर्व हक्क

ISBN 13 : 978-93-88544-74-0

पुस्तक प्रकारान क्र. ६८३

प्रकाशक

युवराज भट माळी

अथर्व पब्लिकेशन्स

दुळे : १७, व्ही.एस. कॉलेजी, वरखेडी रोड, दुळे ४२२१११.

संपर्क : ९४०५२०२२३०

जळगाव : तळमजला, ओम टॉपिटेल्, अँग्लो उर्दू हायस्कूलजवळ, ता.के कॉलना,

जळगाव ४२५००१. संपर्क : ०२१७-२२३९६६६, ९७४४६९४७९७

ई मेल : atharvapublications@gmail.com

वेब साईट : www.atharvapublications.com

प्रथमावृत्ती : १०/०८/२०१९

अक्षरजुळवणी : अथर्व पब्लिकेशन्स

मूल्य . ₹ ९९५/-

विद्या भारता प्रैक्षणिक मंडळ, अमराव
कला व वाणिज्य महाविद्यालय, मु.ई.नगर ये
चर्चासत्रात आपल संशोधन सादर करणऱ्या र
तायाने शुभेच्छा देतो.

आजचे भारताची एकुण परिस्थिती पाह
आजची पिढी समर्थपणे उभी आहे, यात शंका
सुकर करण्यासाठी पळवळी जगणाला आल
पाठीवर ऐतिहासिक महत्त्वाचे स्थान नोंदवले
या पळवळीची चर्चा या चर्चासत्राच्या
आजच्या विद्यार्थ्यास तो संस्कार दिला
लढून जगण्याचा मार्ग सुचवता यावा, य
उसते. या चर्चासत्राच्या माध्यमातून हे
महाविद्यालयाचे प्राचार्य, संपादक, चर्चाक
शुभेच्छा देतो

शुभेच्छा.

जळगावची प्रैक्षणिक मंडळ अ.रावती संदर्भित संत मुक्ताबाई कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
मु.ई.नगर मु.ई.न.क. ४०/०८/२०१९ रोजी झालेल्या एकदिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्रात ३ निवडले
या
या चर्चासत्रात आपल संशोधन सादर करणऱ्या -त्या लेखकांकडे असून त्यांच्या मनाशी मुख्य संपादक,
मु.ई.नगर मु.ई.न.क. यांच्या आसतीलत असे नाही. सर्व हक्क राबून ठेवले आहेत.

२ / अथर्व पब्लिकेशन्स

अनुक्रमणिका

शेतकरी चळवळ

- शेतकरी चळवळ २५
- प्रा. डॉ. राठोड डी. बी., कळमुनरी, जि. हिंगोली
- अहमदनगर जिल्ह्यातील शेतकरी विषयक परिवर्तन २८
- १९ वे शतक
- प्रा. डॉ. जे. डी. गोपाळ, पाचोरा, जि. जळगांव
- स्वातंत्र्यपूर्व महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळ ३६
- प्रा. डॉ. कृष्ण मालकर, देवगाव (रंगारी) ता. कन्नड
- शेतकरी चळवळ ४५
- श्री. प्रमोद निवृत्ती कपळे, मु.पो.ता. मुक्ताईनगर
- शेतमजुरांच्या संघटना व चळवळी ५३
- सुभाष पोले, हिंगोली
- भारतातील शेतकरी चळवळ : एक पुनर्वलोकन ६०
- परमेश्वर जाधव, पुणे
- महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळ ६७
- फड अजय श्रीधर, किनगाव ता. अहमदनगर
- शेतकरी चळवळीचे राजकीय अध्ययन ६९
- आकाश शेषराव बांगर, हिंगोली
- शेतकरी चळवळ व शेतकरी संघटना ७३
- प्रा. डॉ. नामानंद मंगल गाटे, कळंगु, जि. उस्मानाबाद

स्त्रीवादी चळवळ

- स्त्रीमुक्ती चळवळी संदर्भातील महात्मा ज्योतीराव फुले ७८
यांचे योगदान
- डॉ. मेघा संजय पाटील, इस्लामपूर
- भारतातील स्त्रीवादी चळवळीचा समाजशास्त्रीय अभ्यास ८७
- प्रा. सुनिल अजाबराव पाटील, दहिवेल
- भारतातील महिला चळवळीचा ऐतिहासिक आढावा ९४
- प्रा. शहाणे रंजना प्रल्हादराव, परळी-वैजनाथ

भारतातील राजकीय व सामाजिक चळवळी / १५

संदर्भातील पहाता ज्योतीराव फुले यांचे योगदान

डॉ मेधा संजय पाटील

अजयलया गटाला कायदानुसार प्राप्त झालेल्या मुलभूत व अन्य झालेल्या त्याविरुद्ध व्यक्तिशः किंवा सामूहिकरित्या जे उठाव सामाजिक चळवळी असे म्हणतात. पारंपारिक समाजात अनेक हक्कांपासून वंचित रहावे लागते. त्यामध्ये शिक्षणाचा हक्क, सार्वजनिक मालमत्तेचा हक्क यांचा समावेश होतो. हे हक्क वंचिताना मिळवून देणे म्हणजे एक प्रकारचे सामाजिक परिवर्तनच होय. या परिवर्तन करण्याच्या उद्देशाने केल्या जातात. समाजव्यवस्थेत अंशिक परिवर्तन घडवून आणणाऱ्या सामाजिक चळवळींना सामाजिक सुधारणा चळवळी म्हणतात. सामाजिक चळवळीचा कालखंड हा अनिश्चित असतो. सामाजिक चळवळ दीर्घकाळापर्यंत चालू शकते किंवा काही दिवसातही संपू शकते. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या मानवी हक्काच्या जाहिरनाम्यात तसेच भारतीय संविधानात स्त्री-पुरुष समानतेचा हक्क देण्यात आला आहे. सामाजिक चळवळी या प्रामुख्याने मानवी हक्कांची प्रस्तावना करण्यासाठी किंवा नवीन मानवी हक्कांची मागणी करण्यासाठी केल्या जातात. अनेक सामाजिक चळवळींचे उगमस्थान नागरी समाज असतो. अनेक सामाजिक चळवळी नागरी समाजातच उदयाला आलेल्या आहेत. यामध्ये सतीबंदीची चळवळ, केशवपन प्रथा बंद करण्याची चळवळ, विधवा पुनर्विवाहासाठीची चळवळ, जातीनिर्मूलनाची चळवळ, अस्पृश्यता निर्मूलनाची चळवळ, स्त्री शिक्षणाची चळवळ, स्त्री मुक्ती चळवळ इत्यादींचा समावेश होतो. काटेकोरपणे विचार केला तर स्त्रीवादी चळवळ व विचार आणि स्त्रीमुक्तीवादी चळवळ व विचार यांच्यात फरक असूनही रोजच्या व्यवहारात हे दोन शब्द समानार्थी असल्याप्रमाणे वापरले जाऊत. स्त्रीवाद हा शब्द स्त्री - प्रश्न मांडणीच्या संदर्भात सर्वसमावेशक आहे त्या प्रवाहात स्त्री-मुक्तीवादही येतो. स्त्रियांची पारंपारिक भूमिका बदलू पाहणाऱ्या या चळवळीत विचारांच्या संघटना, व्यक्ति आणि संकल्पना अंतर्भूत असून त्यात सुधारणावादी विचारापासून जहाल विचारापर्यंत सर्व तऱ्हेच्या छटा आहेत. पुरुषांप्रमाणेच स्त्रियांनाही स्वतःचे स्वातंत्र्यशील व सृजनशील आयुष्य घडविण्यासाठी हक्क देण्याचे समान

Dr. Medha Sanjay Patil
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

७८ / अथर्व पब्लिकेशन्स

वैशिष्ट्ये	स्त्रीत्ववादी विचारप्रणाली	स्त्री मुक्तीवादी विचारप्रणाली	स्त्री पुरुष समरस्यवादी विचारप्रणाली
पारंपारिक नवमूल्ये व अधिष्ठान विलोपनाचे मातलव	स्त्रीचा पुरुषा व्या बाबतीच्या आहेत. पुरुष निर्मित मूल्ये स्त्रियांनी घडायची आहेत. स्त्रिया पुरुषांहून कनिष्ठ व दुय्यम आहेत.	स्त्रिया पुरुषांहून अल्पा आहेत. स्वतःची मूल्ये स्त्रिया -तच घडविणार आहेत. स्त्रिया या लैंगिक बन्धू, संपत्ती किंवा कटक्की म्हणून बनविल्या गेल्या आहेत.	स्त्री पुरुष एकमेकांना समान नवी मूल्ये देण्याची संयुक्तपणे घडवण्याची आहेत. पारंपारिक भेद-भावाची प्रतिभाषणतः संपट करणे
शत्रुकोण	सामाजिक, आर्थिक, दृष्टिकोन आणि संस्था	पुरुष, अन्य स्त्रिया भाडवलासाठी कुटूंब व्यवस्था संस्थात्मक संरचना	शास्त्रात्मिकमूल्यांची आजवरचा जडण घडण
परिवर्तनाची तंत्रे	त्याचालपर्यंत दावे, संपोटीची क्रिया, आवयभक्त माहितीचा प्रसार, स्वतःची संस्था	जागीव जाती, मानसशास्त्रीय आणग लागावा म्हणून पुरुषांसामून तोंडून देणे, स्त्री सत्तेवर टिकणे जाण व प्रत्यक्ष उपयोग	शैक्षणिक प्रक्रिया, स्वयंसेवा संस्था, आवयभक्त त्या माहितीचा प्रसार
परिवर्तनाचा केंद्रबिंदू रणनीती निर्दिष्ट	राजकीय दबाव एकामेका (भेद, ऐवजी एकता)	सामाजिक संघर्ष फाळणी/विभाजन (तथाकथित एकतेऐवजी कोळपणाचा स्वीकार)	सांस्कृतिक मत्परिवर्तन वैविध्याचा स्वीकार (एकते, विविधता)

सूत्र आहे. त्यांच्या सर्वांच्या मते स्त्रिया मागे पडल्या याचे कारण म्हणजे आजवरचे पुरुषी वर्चस्व. स्त्रीचे स्त्रीत्व म्हणजे कृतिहीनता आणि परावलंबन. तर पुरुष म्हणजे कृतिप्रवणता, तबनिर्मिती आणि स्वातंत्र्य असं समीकरण आजवरच्या पुरुषी वर्चस्व असलेल्या इतिहासाने मांडले. स्त्री पुरुषांमध्ये असणाऱ्या शारीरिक भिन्नतेमुळे स्त्रिया दुय्यम झाल्या नाहीत तर इतिहासात व आजही भिन्न समाज व्यवस्थांनी स्त्री पुरुषांच्या शारीरिक भिन्नतेला जे अर्थ दिले, जे मूल्य चिकटविले त्यामुळे स्त्रियांची दडपणूक होते व झाली आहे. समकालीन स्त्रियांच्या चळवळीत अनेक दृष्टिकोन दिसतात त्यांची नावे आणि वर्गीकरण या बाबतीत अजूनही स्त्री चळवळीच्या कार्यकर्त्यात व स्त्री-वादाच्या अभ्यासकांत एकमत झालेले नाही गेल चेटसचे या संदर्भातील वर्गीकरण पुढील तक्त्याद्वारे स्पष्ट केलेले आहे.

सामाजिक चळवळीचा केंद्रबिंदू हा स्त्रियांचे प्रश्न हा असायला हवा. भारतातल्या व महाराष्ट्राला स्त्रियांच्या

Principal,

Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya

शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर
महाराष्ट्र

दूरशिक्षण केंद्र

सत्र-3 बीजपत्र-12

कथेतर साहित्य - I

सत्र-4 बीजपत्र-16

कथेतर साहित्य - II

(शैक्षिक वर्ष 2019-20 से)

एम. ए. भाग-2 हिंदी

© कुलसचिव, शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर (महाराष्ट्र)

प्रथम संस्करण : 2019

एम. ए. भाग 2 (हिंदी : अनिवार्य बीजपत्र-12 और 16)

सभी अधिकार विश्वविद्यालय के अधीन। शिवाजी विश्वविद्यालय की अनुमति के बिना किसी भी सामग्री की नकल न करें।

प्रतियाँ : 500

प्रकाशक :

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर

कुलसचिव,

शिवाजी विश्वविद्यालय,

कोल्हापुर - 416 004

मुद्रक :

श्री. व्ही. पी. पाटील

अधीक्षक,

शिवाजी विश्वविद्यालय मुद्रणालय,

कोल्हापुर - 416 004.

ISBN- 978-93-89327-45-8

* दूरशिक्षण केंद्र और शिवाजी विश्वविद्यालय की जानकारी निम्नांकित पते पर मिलेगी-
शिवाजी विश्वविद्यालय, विद्यानगर, कोल्हापुर-416 004. (भारत)

(ii)

प्रा. (डॉ.) देवानंद
मा. कुलगुरु,

शिवाजी विश्वविद्यालय

प्रा. (डॉ.) डी. टी.

प्र-कुलगुरु,

शिवाजी विश्वविद्यालय

प्रा. (डॉ.) एम. एम.

माजी कुलगुरु,

यशवंतराव चव्हाण मह

प्रा. (डॉ.) के. एस.

मा. कुलगुरु.

महेश्वर विश्वविद्यालय,

प्रा. पी. प्रकाश

अतिरिक्त सचिव-II

विश्वविद्यालय अनुदा

प्रा. (डॉ.) सीमा ये

गीत-गोविंद, फ्लॉट नं

कोल्हापुर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एम.

I/c अधिष्ठाता, विज्ञान

शिवाजी विश्वविद्यालय

दूरशिक्षण केंद्र
शिवाजी विश्वविद्यालय,
कोल्हापुर

इकाई लेखक

- ★ डॉ. व्ही. एम. गाडे - बाबासाहेब चितळे महाविद्यालय, भिलवडी
- ★ डॉ. नितीन धवडे - मुधोजी महाविद्यालय, फलटण
- ★ प्रा. निलेश म. डामसे - मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर
- ★ डॉ. उत्तम लक्ष्मण थोरत - आदर्श कॉलेज, विटा
- ★ प्रा. एन. बी. एकिले - हिंदी विभाग, शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज
- ★ प्रा. यु. आर. आळतेकर - प्रा. सभाजीराव कदम महाविद्यालय, देऊर
- ★ डॉ. एस. बी. बनसोडे - जयसिंगपूर कॉलेज, जयसिंगपूर

■ सम्पादक ■

डॉ. वबन सातपुते
मिरज महाविद्यालय, मिरज

डॉ. आर. पी. भोसले
कला, वाणिज्य महाविद्यालय,
पुसेगांव

(vi)

जेए।

इकाई-4

नागार्जुन : मेरे बाबूजी (जीवनी)

- शोभाकांत

सूचक्रम

1.1 उद्देश्य

1.2 प्रस्तावना

1.3 विषय-दिवेचन

1.3.1 लेखक शोभाकांत का परिचय

1.3.2 'नागार्जुन : मेरे बाबूजी' जीवनी का परिचय

1.3.3 'नागार्जुन : मेरे बाबूजी' जीवनी का आशय

1.3.4 जीवनी का विशिष्ट अर्थ एवं अवधारणा, परिभाषा, स्वरूप, स्रोत, तत्त्व, विकास, प्रकार एवं विशेषताएँ

1.4 स्वयं-अध्ययन के लिए प्रश्न

1.5 पारिभाषिक शब्द, शब्दांश

1.6 स्वयं-अध्ययन प्रश्नों के उत्तर

1.7 समाप्ति

1.8 ससंदर्भ स्पष्टीकरण

1.9 स्वाध्याय

1.10 क्षेत्रीय कार्य

1.11 अतिरिक्त अध्ययन के लिए

4.1 उद्देश्य

इस इकाई के अध्ययन के बाद आप-

M. Hegde
IQAC,
 Co-ordinator,
 Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Islampur

M. Vasantdada
PRINCIPAL,
 MALATI VASANTDADA PATIL
 KANYA MAHAVIDYALAYA,
 (Arts & Commerce)
 Islampur-415409, Dist. Sangli

शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर
महाराष्ट्र

दूरशिक्षण केंद्र

सत्र-3 अनिवार्य बीजपत्र-9

आधुनिक हिंदी कविता-I

सत्र-4 अनिवार्य बीजपत्र-13

आधुनिक हिंदी कविता-II

(शैक्षिक वर्ष 2019-20 से)

एम. ए. भाग-2 हिंदी

इकाई लेखक

- ★ डॉ. प्रदीप लाड - भोगावती महाविद्यालय, कुरुकली, ता. करवीर, जि. व.
- ★ डॉ. सुनील बापू बनसोडे - जयसिंगपुर कॉलेज, जयसिंगपुर, ता. शिरोळ, जि. कोल्हापुर
- ★ डॉ. रघुनाथ देसाई - श्रीमती मथुबाई गरवारे कन्या महाविद्यालय, सांगली
- ★ डॉ. सविता निंबाळकर - मुधोजी कॉलेज, फलटण, ता. फलटण, जि. सातारा
- ★ डॉ. अशोक मरळे - मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपुर,
- ★ डॉ. दिलीपकुमार कसबे - सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड, जि. सातारा
- ★ डॉ. नाजिम शेख - श्री विजयसिंह यादव कला व विज्ञान महाविद्यालय, जि. कोल्हापुर
- ★ डॉ. बी. एस. बळवंत - दहिवडी कॉलेज, दहिवडी, ता. माण, जि. सातारा

■ सम्पादक ■

डॉ. सुनील बापू बनसोडे
जयसिंगपुर कॉलेज, जयसिंगपुर,
ता. शिरोळ, जि. कोल्हापुर

डॉ. आर. पी. भोसले
अध्यक्ष, हिंदी अध्ययन मंडळ
शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर
कला, वाणिज्य महाविद्यालय
पुसेगांव

इकाई 1

ब्रह्मराक्षस, चाँद का मुँह टेढा है

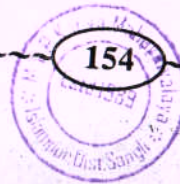
- गजानन माधव मुक्ति

अनुक्रम

- 1.1 उद्देश्य
- 1.2 प्रस्तावना
- 1.3 विषय विवरण
 - 1.3.1 गजानन माधव मुक्तिबोध का परिचय
 - 1.3.2 'ब्रह्मराक्षस' कविता का परिचय
 - 1.3.3 'ब्रह्मराक्षस' कविता का आशय
 - 1.3.4 'चाँद का मुँह टेढा है' कविता का परिचय
 - 1.3.5 'चाँद का मुँह टेढा है' कविता का आशय
- 1.4 स्वयंअध्ययन के लिए प्रश्न
- 1.5 पारिभाषिक शब्द, शब्दार्थ
- 1.6 स्वयंअध्ययन प्रश्नों के उत्तर
- 1.7 सारांश
- 1.8 स्वाध्याय
- 1.9 क्षेत्रीय कार्य
- 1.10 अतिरिक्त अध्ययन के लिए

Malati Vasantdada Patil

IOAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil

133

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

दूरशिक्षण केंद्र

इतिहास : ऐच्छिक पेपर ३ सत्र ३

आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
(History of Modern Maharashtra)
(1900 to 1960)

इतिहास : ऐच्छिक पेपर ५ सत्र ४

आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
(History of Modern Maharashtra)
(1960-2000)

(शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० पासून)

बी. ए. भाग-२

दूरशिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर

आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
बी. ए. भाग-२

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखन सहभाग	सत्र-३ घटक क्रमांक	सत्र-४ घटक क्रमांक
डॉ. हृषीकेश दळवी राजाराम कॉलेज, कोल्हापूर	१	-
डॉ. सुमित संभाजी यादव बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण, जि. सातारा	२	-
डॉ. चांगदेव बंडगर दूरशिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	३	-
प्रा. रामचंद्र गुरलिंग घुले मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर	४	-
प्रा. उर्मिला क्षीरसागर कन्या महाविद्यालय शिवाजी रोड, शिवाज नगर, मिरज	-	१
डॉ. धिरज शिंदे श्रीमती आक्काताई रामगोंडा पाटील कन्या महा., इचलकरंजी	-	१
प्रा. सुमित यादव बाळासाहेब देसाई कॉलेज, पाटण, ता. कराड, जि. सातारा	-	१
डॉ. अजितकुमार जाधव आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, नागठाणे, ता. जि. सातारा	-	१
श्री. सुरेश चव्हाण आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स महाविद्यालय, गडहिंग्लज	-	२
प्रा. गौतम गणपती काटकर कला व वाणिज्य महाविद्यालय, सातारा	-	३
डॉ. विकास मोहन सरनाईक रामकृष्ण परमहंस कॉलेज, उस्मानाबाद	-	४

■ संपादक ■

प्रा. बी. एस. माळी
क्रांतीसिंह नाना पाटील महाविद्यालय,
वाळवा

प्राचार्य डॉ. अंकुश ल. बेलवटकर
मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय,
इस्लामपूर

घटक - ४

संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ

अनुक्रमणिका :

- ४.० उद्दिष्टे
- ४.१ प्रास्ताविक
- ४.२ विषय विवेचन
- ४.२.१ महाराष्ट्राचा भूगोल व ऐतिहासिक वारसा
- ४.२.२ भाषावार प्रांतरचनेची पार्श्वभूमी
- ४.२.३ संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीची पार्श्वभूमी.
- ४.२.४ महाराष्ट्र राज्य निर्मितीतील घटनाक्रम.
- ४.२.५ संयुक्त महाराष्ट्र-समितीची स्थापना व कार्य (१९५६).
- ४.२.६ मुंबई पुनर्रचना कायदा (१९६०) व महाराष्ट्राची निर्मिती.
- ४.३ पारिभाषिक शब्द व शब्दार्थ
- ४.४ स्वयंअध्ययन प्रश्नांची उत्तरे
- ४.५ सारांश
- ४.६ सरावासाठी स्वाध्याय
- ४.७ अधिक वाचनासाठी संदर्भ ग्रंथ
- ४.० उद्दिष्टे :
- या घटकाच्या अभ्यासानंतर आपणास -
१. संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीची पार्श्वभूमी समजेल.
 २. आंदोलनातील लोकसहभाग व विविध पक्ष-संघटनीचे योगदान स्पष्ट होईल.
 ३. संयुक्त महाराष्ट्र समितीचे योगदान स्पष्ट होईल.
 ४. महाराष्ट्र राज्य निर्मितीतील घटनाक्रम समजून येईल.

Malati Vasantdada Patil
IQAC,
 Co-ordinator,
 Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil
PRINCIPAL,
 MALATI VASANTDADA PATIL
 KANYA MAHAVIDYALAYA,
 (Arts & Commerce)
 Islampur-415409, Dist. Sangli

OUR HERITAGE

ISSN: 0474-9030/Vol. 68, Special Issue-37

Interdisciplinary National Conference on Challenges Before Indian Constitution
Organized by: Karmaveer Bhaurao Patil College, Urun-Islampur, Maharashtra
Held on 13th February 2020

Mahatma Phule Shikshan Sanstha's
Karmaveer Bhaurao Patil College,
Urun-Islampur

Tal - Walwa, Dist - Sangli, Maharashtra, India.

Reaccredited at 'B'
In association with

Maharashtra Anhashradha Nirmoolan Samiti (MANS)

Interdisciplinary National Conference on
CHALLENGES BEFORE INDIAN CONSTITUTION

Organized by

Department of Sociology
&
IQAC

13th February, 2020

Dr. H. T. Dinde
I/C Principal

Dr. Trupti S. Thorat
Co-ordinator Convener
8999201766

Mr. P.S. Salunkhe
Convener
9421132584

OUR HERITAGE

ISSN: 0474-9030 Vol. 68, Special Issue 37

Interdisciplinary National Conference on Challenges Before Indian Constitution
Organized by: Karmaveer Bhaurao Patil College, Urur-Islampur, Maharashtra
Held on 13th February 2020

INDEX

Sr. No	Name of the Researcher	Title of the Research Paper	Name of the College	PageNo.
0	Mrs. Sunita V. Naik	Constitutional Provisions For Women Empowerment: Need To Be Awake	KBP, College Islampur	1-8
1	Dr. Vijay B. Musai	Study of Atrocities on Dalit Women and the Indian Constitution	T. K. Kolekar Arts and Commerce College, Nesari.	9 - 15
2	Dr. Archana Rajkumar Kambale (Jagatkar)	Indian Constitution : Formation and Directive Principles	New College Kolhapur	16 - 20
3	Dr. Ashok G Jadhav	Constitution and Economic Development	Yashvatrao Chavan College, Islampur.	21 - 25
4	Mrs. Komal Oswal & Mr. Ashish Bhasme	National Legal Literacy Mission : An Overview	Department of Sociology , Shivaji University , Kolhapur. Vivekanand College Kolhapur .	26 - 33
5	Dr. Ramesh H. Patil	Dr. Babasheb Ambedkar and Women Empowerment	Smt. Kusumtai Rajarambapu Patil Kanya Mahavidhyalaya, Islampur, Dist. Sangli	34 - 41
6	Dr. Savita Madhavrao Gire	Human Rights Under the Constitution of India	Arts and Commerce College, vaduj	42 - 46
7	Mrs. Papita Pralhad Kamble	Role of Indian Constitution in Women Empowerment	Department of Sociology , Shivaji University , Kolhapur.	47 - 54
8	Dr. Megha Vijay Patil	History of Gram-Panchayats and 73 rd Constitutional Amendment Act	Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidhyalaya, Islampur, Dist. Sangli	55 - 63
9	Mr. Abhijeet Shivaji Patil	The Salient Features of Indian	D. K. Shinde School of Social Work , Kolhapur	64 - 67

OUR HERITAGE

ISSN: 0474-9030 Vol-68, Special Issue-37

Interdisciplinary National Conference on Challenges Before Indian Constitution

Organized by: Karmaveer Bhaurao Patil College, Urun-Islampur, Maharashtra

Held on 13th February 2020

55

HISTORY OF GRAM PANCHAYATS AND 73rd CONSTITUTIONAL AMENDEMENT ACT

Dr. Megha Vijay Patil

H.O.D. In Accountancy

M.V.P.Kanya Mahavidyalaya

Islampur

Introduction

India is a land of villages and its true spirit lives in rural area. So to empower the villages Gram Swarajya is essential. This is the sentence of Mahatma Gandhi. To fulfill the dream of Gandhiji's Gramswaraj Indian Constitution Clause 40 has given right to states to establish the Gram Panchayats. The 73rd constitutional Amendment Act (CAA 73) of 1992 gave

institutional status to gram panchayats, which until then had been subject to the executive decision of state governments.. In 1901 the population in rural area was 89% and in urban area it

was 11% According to the 2001 census there were 230000 gram panchayats in India and the rural population constituted 72% of the total population of 1028 million. So the development of

nation will be dependent upon the development of rural area.

Gram Panchayat - Brief History

The history of the gram panchayats goes back to hundred of years. The rural local government in India is called the panchayat. Evidence suggests that self governing village communities have always existed in India.

Gram panchayat is the oldest system of local government. The word Panchayat means "assembly" of five wise and respected elders chosen and accepted by the local community.

The Vedic Age

The village in the Vedic age was administered by a respected official who in turn was advised by council of elders. In 'Ramayana' there are references of 'grams' & 'mahagrams'. The

OUR HERITAGE

ISSN: 0474-9030 Vol-68, Special Issue-37

Interdisciplinary National Conference on Challenges Before Indian Constitution

Organized by: Karmaveer Bhaurao Patil College, Urun-Islampur, Maharashtra

Held on 13th February 2020

56

leader of that village is called Gramini. The king exercised his powers over the village through

the Gramini. He has to collect the taxes for the State.

In the period of 'mahabharat' there were also 'grams' & 'gramsangh'. Gramsangh is a group of 10, 20, 100, 1000 grams. Leader of gram is called as 'gramik'. He has to provide the information about his work & problems to his leader, who was the head of 10 grams called as 'Dashap'. Dashap has to provide information to Vishantyaadhip Vishantyaadhip to - Shat grampal

Shat grampal to sahastragrampal & this was the govt. system. The main function of each leader

was - To collect local tax & provide security to their area. In 'Adiparve' there were gram

Megha
IOAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Megha
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur, 445100, Dist. Solapur

OUR HERITAGE

ISSN (Online): 0474-9030 Vol-68,
Impact Factor (2020) - 6.8,

Special Issue-40, Dated 8th February 2020

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Dr. Shanta Nanasaheb Jadhavar

ASSOCIATE EDITOR

Assist. Prof. Anant Munde

EDITORIAL BOARD

Assist. Prof. Vitthal Shinde

Assist. Prof. P. Chilwant

Assist. Prof. Krushna Nagare

		महाके माधवी गोपीनाथराव	
22	उक्कडगाव (जहांगीर) येथील सतीगळ	प्रा. महेश शिवाजीराव जाधव, डॉ. रवी सुभाषराव साताभाई	123
23	रत्नापूर (लातूर) येथील मंदिराचा ऐतिहासिक अभ्यास	मलवाडे मेघाराणी बाबुराव	126
24	त्रिविक्रम विष्णु मंदिर	अरुण सत्यप्रेम मते	131
25	"मंदीर मुर्ती इतिहास आणि पुरातत्व व संस्कृती" विशेष संदर्भ (विठ्ठल आणि गणेश पूजन)	डॉ. एम. एस. कांबळे	134
26	नागशिल्प . एक अभ्यास	प्रा. डॉ. अरविंद सोनटक्के	139
27	अहमदनगर शहरातील मंदिरांचा अभ्यास	प्रा. नवनाथ काशिनाथ वाळळ	147
28	राजतडाग (औरंगाबाद) लेणीतील राजनर्तिका या नृत्यशिल्पपटावर नवा प्रकाश	संजय पाईकराव	155
29	मंदिर स्थापत्य शैली	फुलवाड शकुंतला हरिश्चंद्र	159
30	मेहकरची नृसिंहमूर्ती	प्रा. डॉ. श्रीहरी रंगनाथराव पितळे	164
31	आमळी येथील कन्हैयालाल महाराज मंदिरातील मुर्तीशास्त्र	भायकवाड पोपट काशिराम दुबे जुगलकिशोर विजयकुमार	172
32	महाराष्ट्रातील प्रमुख बौद्ध लेणींचा अभ्यास	प्रा. घाडगे रघुनाथ व्यंकटी	179
33	वडेप्वर मंदिर अंभई	राजेश ईश्वर निर्मळ	185
34	"महाराष्ट्रातील जैन तीर्थक्षेत्रांवरील मूर्तीकलेची वैशिष्ट्ये"	प्रा. डॉ. कबाडे साईनाथ शंकरराव	188
35	अजिंठा लेणी एक बौशिष्टयपूर्ण शिल्प	प्रा.डॉ.फुलचंद्र सुर्यभान दुधभाते	194
36	मराठवाड्यातील दुर्लक्षित पर्यटन स्थळ - धारासुरचे प्राचीन मंदिर	डॉ. विठ्ठल व्यंकटराव घुले	198
37	प्रागैतिहासिक भारतीय सभ्यता: दृश्य कलाकृतीमधील लिंग स्थाननिश्चिती, विशेष संदर्भ भीमबेटका आणि सिंधू संस्कृती	स्वाती राजन,	202
38	लोकमाता सप्तमातृकांचे बहुप्रवाही ऐतिहासिक अन्वेषण	प्रा. रामचंद्र गुर्लिंग घुले प्रा. डॉ. रमेश दत्तात्रय गंगथडे	208
39	उपेक्षित स्त्री इतिहासाचे सर्वकालीन साक्षीदार:सती शिळा, (उस्मानाबाद तालुक्यातील निवडक सतीशीळांच्या संदर्भानुषंगाने)	प्रा.डॉ.जयश्री रमेश कुलकर्णी (देशमुख)	227
40	गेवराई येथील खंडोबा मंदिर - एक दृष्टिक्षेप	प्रा.डॉ.सावंत के. डी.	234
41	यादव कालीन मंदिर स्थापत्य	प्रा.डॉ.सय्यद मुजीब	240
42	बीड येथील कंकालेश्वर मंदिर-स्थापत्यशास्त्राचा उत्कृष्ट नमूना	डॉ.अनिता शिंदे	243
43	देवणी गावातील नागशिल्पे	कु.शिवणखेडे माया लक्ष्मीकांत	247
44	औढा येथील नागनाथ मंदिर	Laxmi Atmaram Sirsat	252
45	चालुक्य कलेचा अप्रतिम आविष्कार: सिद्धेश्वर मंदिर	डॉ.स्मिता साहेबराव शिंदे,	255
46	दिघी येथील अंबिका मंदिरातील मूर्तिशिल्पावशेष	प्रा.डॉ.सोमवंशी एस.आर.	259
47	मंदिर व मुर्तीशास्त्र	डॉ. शिला स्वामी, श्री. सुर्यवंशी	267

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

OUR HERITAGE

ISSN: 0474-9030 Vol-68, Special Issue-40

"First National Conference and Seminar on Temple and Iconography"

Organized by Shri Wadmauli Vidhya Prasarak Mandal,
Dahiphall (Wad.)'s Shyam Gadale Arts Senior College,
Dahiphall. Held on February 08, 2020

लोकमाता सप्तमातृकांचे बहुप्रवाही ऐतिहासिक अन्वेषण

प्रा. रामचंद्र गुर्लिंग घुले

सहा. प्राध्यापक (इतिहास)

मा. व. पा. कन्या महा, इस्लामपूर

प्रा. डॉ. रमेश दत्तात्रय गंगथडे

क.तु.पवार महाविद्यालय, हडोळती

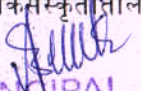
प्रास्ताविक :-

लोकसंस्कृतीमध्ये दैवतकल्पनांनी अढळस्थान प्राप्त केले आहे. इतिहासामध्ये लोकसंस्कृतीतील धार्मिक कल्पना, दंतकथा, दैवत विषयक धारणा, श्रद्धा, विचार, आहार- विहार तसेच प्रथा परंपरांचा विचार व्हावा. जनस्मृती मौखिक परंपरेच्या आधारे स्थानिक इतिहासाचे लेखन व्हावे. इंडोलाजी इतिहास विचार प्रवाहाने लोकसंस्कृती- मानववंशाखाचा आधार घेतला आहे. अप्रेषित लोकधर्मप्रधान भारतीय हिंदू धर्मात लोकश्रद्धा व आचारप्रणाली आजही जिती-जागती आहेत. लोकश्रद्धा लोकअस्मिता वनून लोकमानसावर 21 व्या शतकातही गरुड घालताना दिसतात. त्या चिरंतरपणे एका संस्कृतीप्रवाहातून दुसऱ्या प्रदेश संस्कृतीत नवी रू पडे घेऊन प्रवाहित होत आल्या आहेत. त्यातून त्या लोकसमूहाला कृतक, अद्भूतता व पावित्र्य बहाल करत आल्या आहेत. लोकसंस्कृती जिवीत व प्रवाही होत राहण्याची ती माध्यमेच होत. अशा लोकसंस्कृतीचा अभ्यास भरताड - रद्द अभिजनवादी इतिहास लेखनास सर्वोत्तम पर्याय होय. अशा लोकसंस्कृतीला भूतकाळावरोबर वर्तमानाचाही आधार घ्यावा लागतो. वस्तुनिष्ठता व तर्कसंगती तिचा गाभा असतो.

लोकसंस्कृतीत निसर्गाविषयी आत्मियता व आदराची भावना प्रकट करण्यासाठी वा इष्टफलप्राप्तीसाठी भूमी - जल - वायू - प्राणी इ.ची पूजा अब्याहनपणे सुरू आहे. मातृसत्ताक कृपी संस्कृतीमधील कृपी तंत्रमाधनेमध्ये भूमी आणि स्त्रीला सुफलनशक्ती मानले गेले. त्यातूनच मातृसत्ताक, स्त्रीसत्ताक वा जलमातृक संस्कृती विकसित होऊन जलमातृकांचा उद्भव आदिम लोकसंस्कृतीतील

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli. 171

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

दूरशिक्षण केंद्र

इतिहास लेखन परंपरा
(Traditions of History Writing)

(शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० पासून)

एम. ए. भाग-२
इतिहास
Compulsory : Paper 301

दूरशिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर

(इतिहास लेखन परंपरा)
एम. ए. भाग-२ : इतिहास पेपर ३०१ (आवश्यक)

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	घटक क्रमांक
डॉ. आर. के. देशमुख यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालय, पाचवड	१
डॉ. अभय पाटील मंगलताई रामचंद्र जगताप महिला महाविद्यालय, उंब्रज	२
प्रा. मुफिद मुजावर दूरशिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	३, ४

■ संपादक ■

प्राचार्य डॉ. अंकुश ल. बेलवटकर
मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय,
इस्लामपूर

IQAC
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Istampur

Principal
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Istampur-415409, Dist. Sangli

Estd : 1962
NAAC 'A' Grade

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR- 416004, MAHARASHTRA
CENTRE FOR DISTANCE EDUCATION

☐ Tele : Director/Office : 0231-2693771 ☐ Tele : SIM Office : 0231-2693871
☐ Tele : Admission Office : 0231-2694171, 2694771

☐ Website : - www.unishivaji.ac.in, online.shivajiuniversity.in and suk.digitaluniversity.ac.in
☐ Email Id: cde@unishivaji.ac.in

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर - ४१६००४ महाराष्ट्र
दूर शिक्षण केंद्र

☐ दूरध्वनी क्र.संचालक /कार्यालय 0231-2693771 ☐ दूरध्वनी क्र.स्वयं अध्ययन साहित्य कार्यालय : ०२३१-२६९३८७९
☐ दूरध्वनी क्र प्रवेश कार्यालय : ०२३१-२६९४७७९, २६९४१७९
☐ वेबसाईट : www.unishivaji.ac.in, online.shivajiuniversity.in and suk.digitaluniversity.ac.in
☐ ईमेल : cde@unishivaji.ac.in

Ref.No शि.वि./दूरशिक्षण/1078/2019-20

Date : 20 DEC 2019

प्रति,

डॉ. एस. एस. महाजन, अध्यक्ष, अकाउंटन्सी अभ्यासमंडळ, वाणिज्य अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.	डॉ. ए. आर. शिंदे, यशवंतराव चव्हाण आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, उरुण इस्लामपूर.
डॉ. जे. जी. मुल्लाणी, मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर.	डॉ. ए. जी. सुर्यवंशी, न्यू कॉलेज, कोल्हापूर.
डॉ. व्ही. के. सावंत, महिला महाविद्यालय, सातारा.	डॉ. ए. डी. जाधव, सायबर, कोल्हापूर.
डॉ. व्ही. ए. पाटील, डी. आर. के. कॉलेज ऑफ कॉमर्स, कोल्हापूर.	

विषय : दूरशिक्षण केंद्रांतर्गत एम.कॉम. भाग १ Advanced Accountancy Paper - I & III स्वयं अध्ययन
साहित्याबाबत...
महोदय,

दूरशिक्षण केंद्रांतर्गत एम. कॉम. भाग १ Advanced Accountancy Paper - I & III विषयाचे स्वयं
अध्ययन साहित्य तयार करण्यासाठी दि. 16/12/2019 रोजी कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती.
सदर कार्यशाळेमध्ये उपरोक्त विषयाचे स्वयं अध्ययन साहित्यामधील आपल्या नावासमोर दर्शविण्यात आलेले
घटकांचे इंग्रजी माध्यमातील लेखन आपणाकडे सोपविण्यात आले आहे. सदरचे घटक लेखन जमा करणेसाठी
दि. 16 जानेवारी, 2020 रोजी दूरशिक्षण केंद्र येथे बैठक आयोजित करण्यात आली आहे. तारी सदर बैठकीवेळी
घटक लेखनासह उपस्थित रहावे. कार्यशाळेवेळी सदर स्वयं अध्ययन साहित्याचे संपादक म्हणून डॉ. एस. एस.
महाजन व डॉ. ए. जी. सुर्यवंशी यांना नियुक्त करण्यात आले आहे.

अ.क्र.	घटकाचे नांव	लेखकाचे नांव
सत्र 3		
1	Introduction to Accounting Standard	
2	Accounting for Service Industries	प्रा. (डॉ.) एस. एस. महाजन
3	Accounting for Holding Company	डॉ. ए. आर. शिंदे
4	Accounting of Insurance Companies	डॉ. जे. जी. मुल्लाणी ✓ डॉ. ए. जी. सुर्यवंशी
सत्र 4		
1	Accounting for Amalgamation, Absorption (AS-14) and Reconstruction of companies	डॉ. व्ही. के. सावंत
2	Accounting of Cooperative Societies	
3	Accounting for Lease (AS-19)	प्रा. (डॉ.) एस. एस. महाजन
4	Social Responsibility Accounting, Environment Accounting	डॉ. ए. डी. जाधव डॉ. व्ही. ए. पाटील

कळावे.

Signature

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasanidada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

आपला विश्वासू

Signature
समन्वयक

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

174

79

**SHIVAJI UNIVERSITY
VIDYANAGAR, KOLHAPUR-416 004**

(Maharashtra), (India)

Phone No. EPABX 2609000 Fax No. : 0091-0231-2691533, 2692333

Gram : unishivaji

E-mail : registrar@unishivaji.ac.in Website : www.unishivaji.ac.in

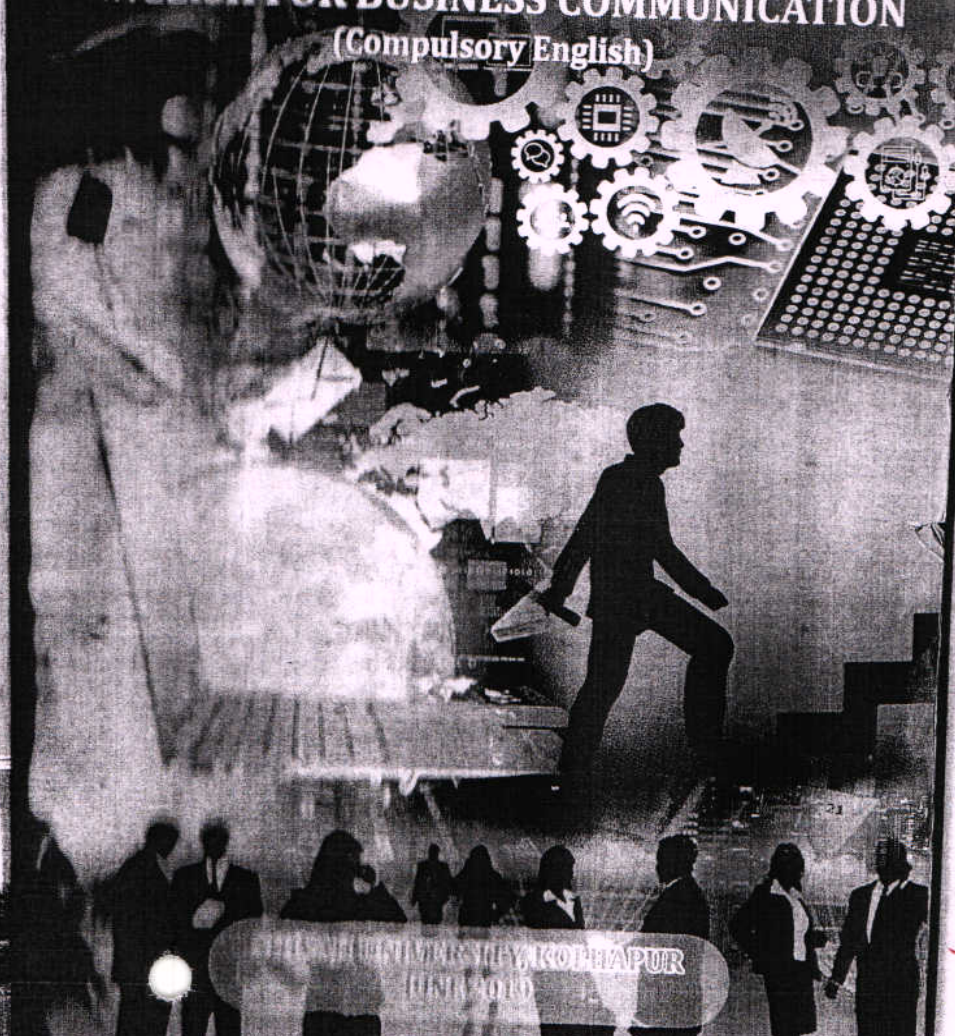
ISBN : 978-93-85190-09-4

178

ABILITY ENHANCEMENT COMPULSORY COURSE (CBCS)

B. Com. Part II ENGLISH FOR BUSINESS COMMUNICATION (Compulsory English)

UNIVERSITY OF KOLHAPUR
VIDYANAGAR

ACKNOWLED

The Board of the
Linguistics, Shivaji Univ
approached the copyrig
permission to reproduce a
thanks them for giving per
the copyright material. How
a few copyright materials i
acknowledged at the first of

Course Objectives:

- ❑ To enable the students to develop communication skills in English, both oral and written.
- ❑ To equip the students with the language skills for use in their personal, academic and professional lives.
- ❑ To develop the students essential employability skills.
- ❑ To help the students to enter the job market with confidence and the ability to work effectively.
- ❑ To help the students to learn and practice both language and soft skills.
- ❑ To encourage the active involvement of the students in learning.
- ❑ To facilitate and help the students to acquire communication skills.

Central Coordinating Committee:

Dr. S. B. Bhambar (Chairman)

Prof. (Dr.) J. A. Shinde

Prin. (Dr.) H. V. Deshpande

Dr. A. M. Sarvade

Dr. C.Y. Jadhav

General Editor : Dr. S. B. Bhambar

Text Editor : Dr. Prashantkumar Kamble

Writing Team:

Dr. Dyandev S. Kale	(Module 1)
✓ Dr. Snehal Hegiste	(Module 2 A & C)
Dr. Lilavat Patil	(Module 3)
Dr. Sunil Patil	(Module 4 & Module 5B)
Dr. Prashantkumar Kamble	(Module 2B & Module 5A)
Dr. Subhash Mane	(Module 6)
Mr. Vasudev Maydev	(Module 7)
Dr. Nagnath Masal	(Module 8)

Module II

A) CONVERSATION SKILLS

Introduction

Language is a means of communication. In a multilingual country like India, English is used as a link language. Conversation is not only a matter of giving and receiving information but a form of social interaction too. We communicate with others by using various concepts dealing with request, permission, agreement, and disagreement. We use polite language while expressing request, asking for information, seeking permission, etc. The present unit focuses on Conversation Skills like self introduction, asking for information, making requests, seeking permission, expressing agreement and disagreement, etc. A learner can acquire these skills through practice.

Introducing Yourself :

Introducing oneself is a way to connect with someone not earlier known by exchanging words and often through physical contact. You may introduce yourself differently at various situations. It depends on whether you are addressing an audience, meeting, and class or just stating a conversation with a new person. It is very important to introduce yourself in an appropriate way which will influence people. While introducing yourself, keep in mind the following important hints:

- Make eye-contact with those around you. Eye-contact is a way to connect with another person and it shows that you are open and engaged.
- Keep a genuine bright smile, when you meet a new person.
- Stand with your head high and your back straight. Your body language should show that you are confident and at ease.

Malati Vasantdada Patil

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Sirsi

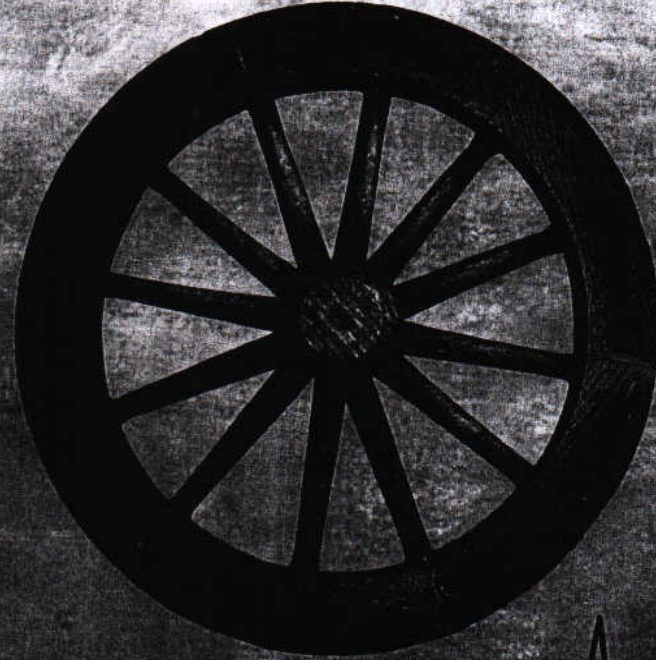
Malati Vasantdada Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)

डॉ.शीला रत्नाकर

दलित ग्रामीण कथेतील गावगाडा

डॉ.शीला रत्नाकर

दलित ग्रामीण कथेतील गावगाडा : डॉ. शीला रत्नाकर

'दलित ग्रामीण कथेतील गावगाडा' हा ग्रंथ म्हणजे मराठी साहित्यामध्ये स्वातंत्र्यपूर्व व स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील गावगाडाचा महत्वपूर्ण अभ्यास आहे. जातीय व्यवस्था हे भारतीय समाजाचे अंगभूत वैशिष्ट्य असल्याने भारतीय समाज व्यवस्थेतील ग्रामीण जीवनाचे चित्रण चिकित्सकपणे मराठी दलित ग्रामीण कथेतून तपशीलवार चित्रित झालेले दिसून येते. हे कठीण काम डॉ. शीला रत्नाकर यांनी पूर्ण केले.

गावगाडाच्या निर्मितीला सुमारे हजारो वर्षे होऊन गेली तरी बदलत्या सामाजिक व्यवस्थेचे संदर्भ जाणून घेण्यासाठी हा ग्रंथ वाचक विद्यार्थी आणि सशोधक यांना दीपस्तंभासारखा दिशा देणारा आहे.

निर्मिती प्रकाशन

७०२, क/२, सी वॉर्ड, सिद्धीशी काम

राज्यराज्य, कोलार, ४१६००२

संपर्क : ९८२२४०२१९९ / ९८२२४५४३३०

ISBN : 978-93-87322-36-3

निर्मिती प्रकाशन
aninirmiti@gmail.com

निर्मिती प्रकाशन
aninirmiti@gmail.com

Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

108

दलित ग्रामीण कथेतील गावगाडा

दलित ग्रामीण कथेतील गावगाडा
डॉ. शीला रत्नाकर
Dalit Gramin Kathetil Gaogada
Dr. Sheela Ratnakar

© राहुल धम्मपाल रत्नाकर
२१२/५, 'नक्षत्र पार्क', कदमवाडी रोड,
कोल्हापूर. ४१६००३.
मो. नं ९१३०७८३०४७
Email - sheelaratnakar2002@gmail.com

डॉ. शीला रत्नाकर

प्रकाशक
अनिल म्हमाने/प्रा. शोभा चाळके
निर्मिती प्रकाशन
८७३, क/२, सी बॉर्ड, सिध्दीश्री प्लाझा,
राजाराम रोड, कोल्हापूर - ४१६००२
मो. ९८९०५५४३४०, ९८२२४७२१०९
Email : anilnirmiti@gmail.com
www.nirmitisanwad.com

प्रथमावृत्ती : २५ नोव्हेंबर २०१९
मुखपृष्ठ : अविनाश कुंभार
मुद्रक : मिरर प्रिटींग प्रेस, कोल्हापूर

ISBN : 978-93-87322-36-3

किंमत : ३५०/- रु.

(शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांची ग्रंथ प्रकाशनासाठी अनुमती प्राप्त)

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

निर्मिती प्रकाशन, कोल्हापूर

19/11/21

अनुक्रमणिका

१. प्रकरण पहिले
गावगाडा : संकल्पना स्वरुप आणि वैशिष्ट्ये / १३
२. प्रकरण दुसरे
मराठी ग्रामीण कथेतील गावगाड्याचे चित्रण / ८८
३. प्रकरण तिसरे
मराठी दलित कथेतील गावगाड्याचे चित्रण / १७१
४. प्रकरण चौथे
दलित ग्रामीण कथेतील गावगाडा
चित्रणातील साम्य-भेद / २४७

Ekhasare

IQAC,

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

महाराणा प्रतापसिंह शिक्षण संस्था मुंबई संचलित
आनंदीबाई रावराणे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
वैभववाडी जिल्हा- सिंधुदुर्ग, महाराष्ट्र.

कार्यकारी मंडळ

मा. नाम. विनोदजी श्रीधर तावडे - अध्यक्ष

श्री. विश्वनाथ रा. रावराणे - उपाध्यक्ष	श्री. रघुनाथ फ. रावराणे - कार्यध्यक्ष
श्री. दयानंद पा. रावराणे - सचिव	श्री. शैलेंद्र स. रावराणे - सहसचिव
श्री. विजय बा. रावराणे - सहसचिव	श्री. अर्जुन बा. रावराणे - कोषाध्यक्ष
श्री. सदानंद द. रावराणे - सदस्य	श्री. प्रभानंद शं. रावराणे - सदस्य
श्री. गणपत दा. रावराणे - सदस्य	श्री. देवेंद्र ता. रावराणे - सदस्य
श्री. चंद्रशेखर म. रावराणे - सदस्य	श्री. यशवंत पा. रावराणे - सदस्य
श्री. जयसिंग प. रावराणे - सदस्य	श्री. सत्यवान बा. रावराणे - सदस्य

म. प्र. शि. स. स्थानिक समिती

श्री. सज्जन वि. रावराणे - अध्यक्ष	श्री. वासुदेव दा. रावराणे - उपाध्यक्ष
श्री. प्रमोद पुं. रावराणे - सचिव	श्री. महेश धों. रावराणे - खजिनदार
श्रीमती. वीणा व. रावराणे - सदस्य	

संयोजन समिती

प्राचार्य डॉ. सी. एस. काकडे - अध्यक्ष	डॉ. बी. डी. इंगवले - उपप्राचार्य
प्रा. एस. एन. पाटील - समन्वयक	प्रा. डी. एम. सिरसट - समन्वयक (IQAC)

सदस्य

प्रा. एस. सी. राडे	प्रा. आर. बी. पाटील
प्रा. पी. एम. डेरे	डॉ. डी. एस. कोरगावकर
प्रा. एस. बी. पाटील	प्रा. व्ही. बी. गोपुला

Published by

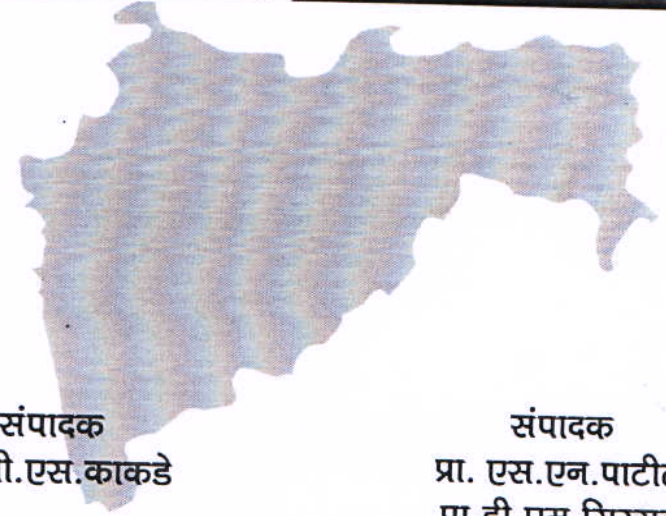
Lulu.com
3101, Hillsborough St.
Raleigh, NC 27607,
United States.

9781716791543

महाराष्ट्राच्या जडणघडणीतील ६० वर्षे -
चळवळी व विकासाचे प्रवाह
(१९६० ते २०२०)

मुख्य संपादक
प्राचार्य डॉ. सी. एस. काकडे

संपादक
प्रा. एस. एन. पाटील
प्रा. डी. एम. सिरसट

महाराणा प्रतापसिंह शिक्षण संस्था मुंबई संचलित
आनंदीबाई रावराणे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
वैभववाडी जिल्हा- सिंधुदुर्ग, महाराष्ट्र.

मुंबई विद्यापीठ कायम संलग्नित

ISO 9001:2015 Certified

महाराणा प्रतापसिंह शिक्षण संस्था मुंबई संचलित

आनंदीबाई रावराणे कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, वैभववाडी जि.सिंधुदुर्ग - ४१६८१०, महाराष्ट्र

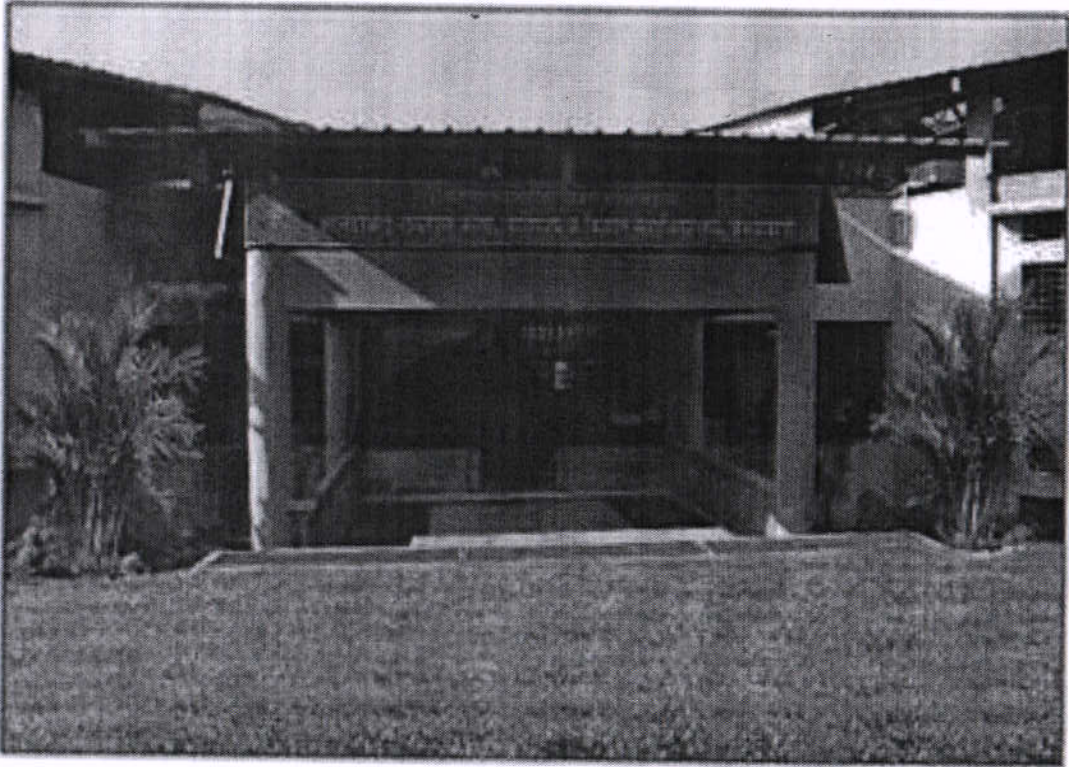
२०२० या महाराष्ट्र राज्याच्या हिरक महोत्सवी वर्षानिमित्त

इतिहास विभाग आणि अंतर्गत गुणवत्ता हमी विभाग आयोजित

आंतरविद्याशाखीय ऑनलाइन राष्ट्रीय परिषद - २०२०

“महाराष्ट्राच्या जडणघडणीतील ६० वर्षे- चळवळी व विकासाचे प्रवाह
(१९६० ते २०२०)”

शनिवार दि. ३० मे, २०२०

41	सामाजिक चळवळ - मराठी मायबोलीचे संवर्धन सौ. राधिका सावंत	218
42	राजकीय चळवळींचा कामगार रंगभूमीवरील प्रभाव सहा. प्रा. राजश्री प्रदीप कदम	222
43	स्त्रिधन मिशनरी लोकांचे महाराष्ट्रातील कार्य सौ. रश्मी शिवाजी आडेकर	226
44	स्वतंत्र भारतातील स्त्रियांच्या सबलीकरण आतील अडथळे Sanjay Thawale	231
45	आधुनिक महाराष्ट्राच्या जडणघडणीत वसंतराव नाईक यांचे योगदान डॉ. ताडेराव डी. बी	234
46	RATIONALIST MOVEMENT IN MAHARASHTRA Vinodsinh Vilasrao Patil	240
47	कोल्हापूरच्या शुगर मिलची निर्मिती व जडणघडण (१९३१ ते १९४६):- एक चिकित्सक अभ्यास प्रा. डॉ. वंदना राजेश शिंदे	246
48	'कोविड-19 आणि आरोग्य' (COVID - 19 and HEALTH) डॉ. सौ. वर्षा यशोधन पाटील	252
49	कोल्हापूर जिल्ह्यातील विडी कामगार आंदोलने डॉ. वसंत ज्ञानदेव ढेरे	259
50	महाराष्ट्रातील शेतकर्यांचे महत्त्वपूर्ण यशस्वी आंदोलने प्रा. डॉ. कदम एस.आर	262
51	SOLAR TECHNOLOGY: AN ALTERNATIVE SOURCE OF ENERGY FOR NATIONAL DEVELOPMENT Miss.Vishakha Ganesh Mankame	265
52	शेती, उद्योग, व्यापार व सहकार प्रा.एल.एच.पंडुरे	269
53	महाराष्ट्रातील साखर उद्योग सद्यस्थिती समस्या व उपायोजना युवराज धनाजी खडके	273

233

‘कोविड-19 आणि आरोग्य’
(COVID - 19 and HEALTH)

डॉ. सौ. वर्षा यशोधन पाटील

होमसायन्स विभाग प्रमुख,

मालती वसंतदादा पाटील कन्या, महाविद्यालय इस्लामपूर.

मो.नं. 8600089220; ई.मेल. Patilvarsha1974@gmail.com

गोषवारा:-

धावपळीच्या जीवनाला अचानक ब्रेक लागल्यावर जे परिणाम होतात ते आता आपल्याला दिसून येत आहेत. कोरानाची भीती लॉकडाऊनमुळे घरीच बसावे लागणे. असुरक्षित भविष्य आर्थिक चिंता इ. अनेक कारणांमुळे लोकांची मनः शांती भंग पावत आहे. चिंता भिंती उदासीनता आणि हताश यामुळे अनेकांनी आत्महत्याही केली. अशा सर्व बाजूनी आलेल्या संकटाच्या काळातही आशावादी राहणे हितावह आहे. यासाठी प्रत्येकाने आपले आरोग्य चांगले ठेवणे महत्वाचे आहे तरच या ‘कोविड-19’ महामारीला आपण सामोरे जावू शकतो. प्रस्तुत शोधनिबंधात शारीरिक आरोग्याबरोबरच मानसिक व सामाजिक आरोग्यविषयी आत्मकथन केले आहे. तसेच कोविड-19 ची थोडक्यात माहिती दिली आहे कि जेणकरून या रोगाविषयी भिती कमी होऊन प्रतिबंधक उपाय नियम पाळून सर्वांना त्याला सामोरे जाता येईल.

शोधसंज्ञा:-

कोविड-19 आरोग्य शारीरिक आरोग्य मानसिक आरोग्य सामाजिक आरोग्य प्रतिबंध उपाय

प्रस्तावना:-

संपूर्ण जगभरात कोरोनाचा कहर वाढतच चालला आहे. डोळ्यांना दिसणारा कोरानाचा हा विषाणू आपल्या सर्वांच्या अंतर्मनात भितीचे घर करून बसू लागला आहे. आपण सर्वजण लॉकडॉनमध्ये आहोत पण मनमोकळेपणाने जीवन जगू शकत नाही आपल्या देशाचे पंतप्रधान मोदीजी राज्याचे मुख्यमंत्री आरोग्यमंत्री आपणास ‘घरात रहा सुरक्षित रहा’ असे सतत तळमळीने आव्हान करतात. आपले डॉक्टर पोलिस सफाई कर्मचारी आपला जीव धोक्यात घालून काम करत आहेत. तेव्हा आपल्याला हा कोरोनाचा लढा सर्वांनी मिळून एकजुटीने लढायचा आहे, आणि हा लढा आपण नक्की जिंकणार आहोत कारण आपणास छत्रपती शिवाजी महाराज व इतर थोर समाजसुधारक, थोर संत यांचा वारसा लाभला आहे.

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya Islampur

252

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli, 184

MIRAJ-KUPWAD MUNICIPAL CORPORATION			
38	E-MARKETING - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	Mr. J. G. Mulani	152
39	ACCEPTANCE AND USAGE OF MOBILE WALLET Mohammed.	Meer. Ahmed. M. Ali S. S. Karanjkar	154
40	A STUDY OF WOMEN SHGS AND THEIR SOCIO ECONOMIC IMPACT IN AND AROUND KOLHAPUR CITY	Mr Vinayak Gramopadhye & Mr Arjun Patil	156
41	A REVIEW ON A STUDY OF INTERNET UTILIZATION AND ITS IMPACT ON ACADEMIC ACTIVITIES OF FACULTY MEMBERS.	Dr.Mohite Pratapsinh. V. Mr. Purushottam A. Petare.	160
42	SKILL DEVELOPMENT AND ENTREPRENEURSHIP: THE WAY FORWARD...	Mr. Sanjay Ramraje	164
43	SOFT SKILL ACQUISITION AWARENESS AND ITS PERCEIVED IMPORTANCE AMONGST GRADUATING STUDENTS IN SELECTED PROFESSIONAL COURSES: AN ANALYTICAL STUDY	Ms. Aditi V Aljapurkar, Mr. Satyajit D. Ingawale	169
44	INDIAN RETAIL: YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW	Pravinkumar Bharatkumar Lupane	174
45	IMPACT OF MAKE IN INDIA AND FDI ON INDIAN PHARMACEUTICAL INDUSTRY	Prof. S. R. Kumbhoje	177
46	CONSUMER BEHAVIOR - AN ATTITUDE TOWARDS ORAGANISED FORMATS WITH SPECIAL REFERENCE TO KOLHAPUR CITY.	Sameer Vaman Deshpande	183
47	ICT AS A BOON FOR TWENTY FIRST CENTURY ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AND LEARNERS	Shri. Babu Gopal Patil	185
48	DEVELOPING ENTREPRENEURSHIP SKILL AMONG THE MBA STUDENTS AND PRACTICING SMALL BUSINESS IDEAS UNDER BEST PRACTICES ACTIVITY- A CASE STUDY OF LAUNCHING NEW PRODUCTS BY MBA STUDENTS	Mr. Krishnaji Sarjerao Patil, Mr. Shrikant Sharad Karanjkar	190
49	A STUDY OF PERFORMANCE EVALUATION OF ELSS MUTUAL FUNDS IN INDIA	Mr. B. Ashok, Dr. G. Haranath	197
50	SKILL DEVELOPMENT IN COMMERCE EDUCATION	Dr. A. A. Kulkarni	201
51	IMPETUS FOR SKILL DEVELOPMENT - KEY TO HUMAMN RESOURCE DEVELOPMENT	Dr. Abid Yunus Salati Dr. Snehal S. Shinde	205
52	CONTRIBUTION OF LIFE SKILLS IN PERSONALITY DEVELOPMENT	Dr. B. D. Girigosavi	208
53	EROTIC SALES: A NEW TREND IN INDIAN ADEVERTISING	Dr. S. K. Khillare. Mr. S.L. Kundalwar	211
54	DIGITAL INDIA: WITH SPECIAL REFERENCE TO DIGITAL EMPOWERMENT OF CITIZENS.	Dr.Mansingh Sambhajirao Dabade	213

E-MARKETING - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Mr. J. G. Mulani

Email : jgmulani99@gmail.com Mobile No – 9423270505

Abstract:

E-marketing is evolving rapidly, everything from advancing technology to heightened competition to the growing power of the customer. Internet / web offer sites that can help marketing professionals to keep up with new developments in the never-ending race to find and retain customers. E-Marketing is the process of marketing a brand using the Internet. It includes both direct response marketing and indirect marketing elements and uses a range of technologies to help connect businesses to their customers. Email has been actively integrated into the daily lives of the everyday consumer. Approximately 1.4 billion email accounts were active as of 2009 with that number predicted to rise to 2.4 billion by 2016, according to the Radicati Group Email Statistic Report. Marketing to email affords businesses, brands and organizations the unique opportunity to take advantage of already established communication channels in a convenient, nonintrusive, uncomplicated fashion. An E-Marketing campaign's statistics are also easily tracked with read and click-through rates available. Click through from email to website can then be monitored to further measure the actions of email recipients. E-Marketing Solution meets all the business needs, including database management, template development and content creation. Tailoring a solution to an individual business' requirements, a strategy will align the technology with organizations' goals to produce the most impressive outcome a business person could expect hope for.

Introduction :

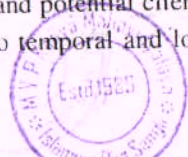
E-Marketing or electronic marketing refers to the application of marketing principles and techniques via electronic media and more specifically the Internet. The terms E-Marketing, Internet marketing and online marketing, are frequently interchanged, and can often be considered synonymous. E-Marketing is the process of marketing a brand using the Internet. It includes both direct response marketing and indirect marketing elements and uses a range of technologies to help connect businesses to their customers. E-Marketing encompasses all the activities a business conducts via the worldwide web with the aim of attracting new business, retaining current business and developing its brand identity. Marketing on the net has made business look professionals placed with top people and help broaden the customer base. We have developed a low cost, high impact web site in order to generate sales. Internet is pull medium and customers are pulled to your presentation. E-mail gives the latest product/ services, news about the market at the same time invite them to visit your web site. Promoting and marketing the web site is to assessed the expected results. "E-mail is the stealth vehicle of interactive Marketing", says Mr. Hallerman, "Everyone uses it, marketers and consumers alike" to take full advantage on e-mail as a marketing, selling and CRM tool. E-mail is wealth of valuable, timely information can be delivered by PDF, ready to use in minutes.

Objectives of the Study :

- i. To define meaning of the e-marketing.
- ii. To Study opportunities and challenges of e-marketing.

E-Marketing – The new way of marketing

E-marketing strategies entail utilizing existing and emerging communication and data networks to impart personalized and uninterrupted communication between the firm and its customers and to provide value above traditional networks. Marketing also became more organization initiated as products were first manufactured and then marketed. E-marketing creates a fundamental shift in business and consumer behaviors similar to that associated with the introduction of smart phones that reduced the need for channel immediacy. E-marketing uses the Internet as a platform that allows firms to adapt to the needs of customers, reduces transaction costs, and allows customers to move from time and location-based behaviors toward non-temporal and non-locational behaviors. E-marketing is similar to agricultural-age marketing, with direct recurring relationships between consumer and producer but with lower costs. The main advantages of e-marketing are cost reduction and enhancing reach. The cost of an e-marketing platform is typically lower than other marketing platforms such as face-to-face salespeople or middlemen/ distributors. It allows firms to cut on sales agent, and thus just focus on creating a database that can reach all their clients and potential clients. In addition, e-marketing allows firms to reach customers that may not be accessible due to temporal and locational limitations of existing distribution

**Shivaji University
Kolhapur, Maharashtra**

Centre For Distance Education

B. Com. Part-II (Compulsory English)

Ability Enhancement Compulsory Course (AECC)

**English for Business
Communication**

(Academic Year 2020-21 onwards)

Copyright © Registrar,
Shivaji University,
Kolhapur. (Maharashtra)
First Edition 2020

Prescribed for **B. Com. Part II**

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form by mimeography or any other means without permission in writing from the Shivaji University, Kolhapur (MS)

Copies : 800

Published by:
Dr. V. D. Nandavadekar
Registrar,
Shivaji University,
Kolhapur-416 004.

Printed by :
Shri. B. P. Patil
Superintendent,
Shivaji University Press,
Kolhapur-416 004

ISBN-978-93-89327-87-8

★ Further information about the Centre for Distance Education & Shivaji University may be obtained from the University Office at Vidyanagar, Kolhapur-416 004, India.

Prof. (Dr.) D. T. Shi
Hon'ble Vice Chance
Shivaji University, Kol

Prof. (Dr.) P. S. Pati
Hon'ble Pro-Vice Cha
Shivaji University, Kol

Prof. (Dr.) M. M. Sa
Former Vice-Chancell
Yashwantrao Chavan
University, Nashik.

Prof. (Dr.) K. S. Ran
Former Vice Chancell
University of Mysore

Prof. P. Prakash
Additional Secretary,
Distance Education B
University Grants Con

Prof. (Dr.) Cima Yeo
Gd Govind, Flat No. 2
1139 Sykes Extensior
Kolhapur-416001

Prin. (Dr.) P. R. Shev
I/c. Dean, Faculty of F
Shivaji University, Kolh

Writing Team

Writers Name	Sem. III Units	Sem. IV Units
Dr. D. S. Kale Amdar Shishakant Shinde Mahavidyalaya Medha, Tal. Jawali, Dist. Satara	1	-
Smt. (Dr.) Snehal Hingiste Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya Islampur	2	-
Dr. L. A. Patil Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe Mahavidyalaya, Miraj, Tal. Miraj, Dist. Sangli	3	-
Dr. Sunil Patil Arts and Commerce College, Kasegaon Tal. Walwa, Dist. Sangli	4	-
Dr. P. B. Kamble Rajarshi Shahu College of Arts and Commerce, Rukadi, Tal. Hatkanangale, Dist. Kolhaur	-	1
Dr. Subhash Mane Sharadchandra Pawar Mahavidyalaya Lonand, Tal. Khandala, Dist. Satara	-	2
Dr. Ganesh Jadhav Dhananjayrao Gadgil College of Commerce, Satara, Dist. Satara	-	3
Dr. N. B. Masal Dr. Ghali College, Gadhinglaj, Dist. Kolhapur	-	4

■ Editors ■

Dr. Sunanda S. Shelke
Jaysingpur College, Jaysingpur,
Tal. Shirol, Dist. Kolhapur

Dr. S. B. Bhambar
Eukaram Krishnaji Kolekar Arts and
Commerce College, Nesari, Tal. Gadhinglaj,
Dist. Kolhapur

Module II

A) Conversation Skills

Contents:

- 2.A.0 Objectives
- 2.A.1 Introduction
- 2.A.2 Text –I
Self-check exercise-I
Text –II
Self-check exercise –II
Text – III
Self-Check exercise -I
- 2.A.3 Summary
- 2.A.4 Exercises
- 2.A.5 Answers to check self-check exercise

2.A.0 Objectives

After studying this unit, you will be able to:

- Understand how English language is used for developing conversation skills.
- Learn how to use English language for introducing yourself at various situations.
- Learn how to use English for asking information in formal and informal situations.
- Learn the polite use of English for making requests, seeking information and making any complain.
- Learn how to express either agreement or disagreement.

g. Hegde
IQAC,
 Co-ordinator
 Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Islampur.

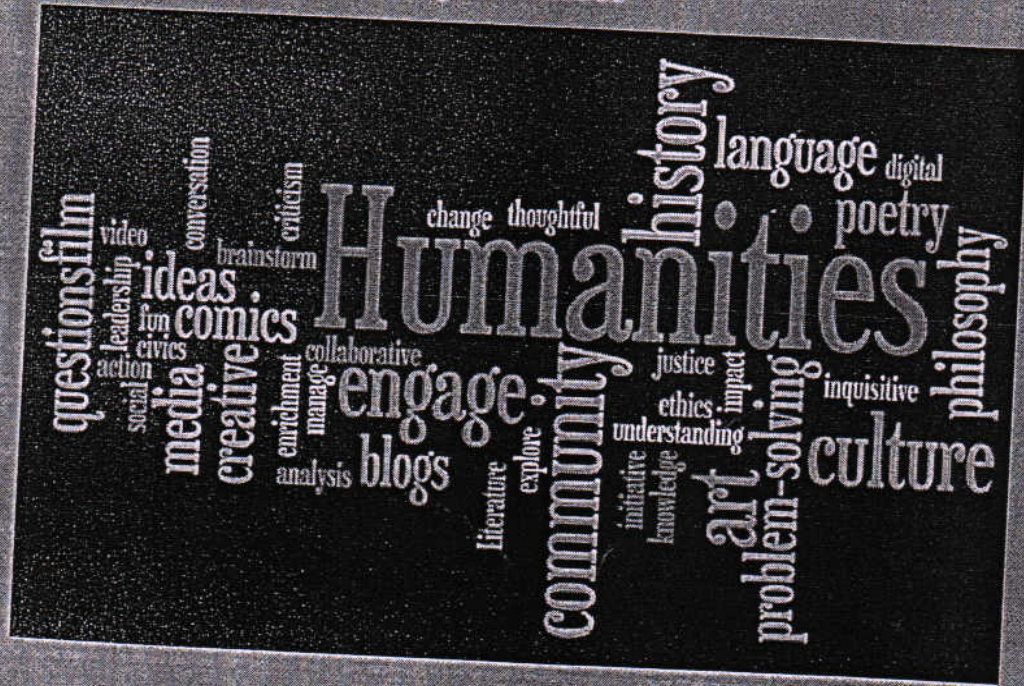

[Signature]
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
 Islampur-415409, Dist. Sangli.

Mahatma Phule Shikshan Sanstha's
Karmaveer Bhaurao Patil College,
 Islampur, MS, India

Department of English &
 Department of Psychology

26 March, 2021

**Online International Conference on
 Multidisciplinary Approaches to Humanities**

Principal
 PRINCIPAL

MALATI VASANTDEVI PATIL
 GENOVA, ITALY

(Arts & Commerce)
 Islampur-415609, Dist. Sangli

IQAC

IQAC
 Co-ordinator,
 Malati Vasantdevi Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Islampur

Kanpur Philosophers
ISSN 2348-8301
International Journal of Humanities, Law and Social Sciences
Published Biannually by New Archaeological & Genological Society
Kanpur India

Vol. VII, Issue II, 2021

Index
Kanpur Philosophers Volume-VIII, Issue-I,
January – June 2021

Sr. No.	Title	Name of Author	Page No.
18	क्रांतिसिंह नाना पाटील आणि सत्यशोधक चळवळ	डॉ. उर्मिला क्षीरसागर	110
19	पारिवारिक जीवन और शात्मली उपन्यास	श्रीमती माधुरी परशुराम कांबळे प्रा. डॉ. वर्षा सुदिन गायकवाड	113
20	अनुवाद कला का राष्ट्रीय महत्व	डा. शोभा एम. पवार	116
21	कृषी पर्यटन: उत्कृष्ट शेतीपुरक व्यवसाय	प्रा. डॉ. के. पी. वाघमारे	119
22	मराठा – पोर्तुगीज संबंधावर एक दृष्टिक्षेप	डॉ. डी. आर. पाटील	123
23	रीटा वेलिणकर – 'अस्तित्वमान जपणारी नायिका'	प्रा. सुजाता संजय चोपडे	126
24	विदर्भातील व्यक्तिगत सत्याग्रहातील भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसच्या कार्यकर्त्यांचा सहभाग	संदीप मारोती महाजन	129
25	समकालीन हिंदी गजल में राजनितिक बोध	प्रा. डा. शहनाज महेमुदशा सय्यद	136
26	दुर्ग एक ऐतिहासिक दृष्टीक्षेप: दुर्ग बांधणीतील महत्वाचे घटक	श्रीम. भोसले सुनिता किसन	140
27	हिंदी कहानी साहित्य में स्त्री-विमर्श	प्रा. डॉ. संजय पिराजी चिदगे	145
28	हिंदी कविता में चित्रित आम आदमी की स्थिति	लेफ्टनंट डॉ. रवींद्र पाटील	148
29	महात्मा फूले यांचे समता विषयक विचार	प्रा. डॉ. विक्रमराव नारायणराव पाटील	151
30	प्राचार्य गो. ग. आगरकरांच्या समाजपरिवर्तनाचे स्वरूप व दिशा	श्री. सुरेश नामदेव दांडगे	155
31	संशोधनात संदर्भ साहित्य व साधनांचा प्रभावी वापर	डॉ. बाजीराव भी. आहिरे डॉ. सुजाता एम. कसबे	165
32	किडीओ गेम खेळणा. या व न खेळणा. या विद्यार्थ्यांमधील	डॉ. प्रा. जी. बी. कांबळे डॉ. प्रा. तेजपाल जगताप	171

	आक्रमकता व समायोजनाचा तुलनात्मक अभ्यास		
33	'मेड इन इंडिया' मधील ग्रामीण संस्कृतीचे चित्रण	डॉ. शीला धम्मपाल रत्नाकर	175
34	एक पालक असलेल्या विद्यार्थ्यांमधील शैक्षणिक दिरंगाई आणि घटनापश्चात ताणविकृतीचा अभ्यास	डॉ. तेजपाल जगताप	183
35	कॉलेज करणाऱ्या आणि अकॅडमी (पोलिस व आर्मी भरती) करणाऱ्या मुला-मुलींमधील स्व-सामर्थ्य आणि करिअर महत्वाकांक्षेचा तुलनात्मक अभ्यास	Dr. Ghansham Balu Kamble	188
36	खाजगी व शासकीय शाळेतील शिक्षकांच्या व्यावसायिक ताणाचा अभ्यास	प्रा.प्रमिला अधिकराव सुर्वे	198

Principals

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur.

Principals
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

धम्मपाल रत्नाकर

यांची परीक्षणे
आणि वैचारिक लेखन

संपादन

डॉ. शीला रत्नाकर

Shagike
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Shagike
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

Dhammpal Ratnakar Yanchi Parikshane

Aani Vaicharik Lekhan

धम्मपाल रत्नाकर यांची परीक्षणे आणि वैचारिक लेखन

© डॉ. शीला रत्नाकर

Dr. Sheela Ratnakar

२१२/५, 'नक्षत्र पार्क', कदमवाडी रोड,

कोल्हापूर. ४१६००३

मो.नं. ९१३०७८३०४७

Email – sheelaratnakar2002@gmail.com

● प्रकाशक

डॉ.कमल दणाणे

अक्षय प्रकाशन

ओरी रोड, जाकादेवी (खालगाव),

ता. जि. रत्नागिरी ४१५ ६२०

● कोल्हापूर-

द्वारा नंदिनी शामराव दळवी

सम्राट नगर गार्डन गेट समोर,

सम्राट नगर, कोल्हापूर

मोबा. : ९४०४७६१४२७

E-mail: satejdanane@gmail.com

● प्रथमावृत्ती : ११ सप्टेंबर २०२०

● मुखपृष्ठ : अविनाश कुंभार

● मुद्रक : दत्त ग्राफिक्स, कोल्हापूर.

● ISBN-978-81-922914-1-7

● स्वागतमूल्य : रुपये १५०/-

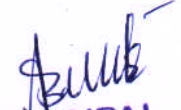

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

दै. सकाळचे संपादक

अनंत दीक्षित

यांना समर्पित

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Kanpur Philosophers
ISSN 2348-8301
International Journal of Humanities, Law and Social Sciences
Published biannually by New Archaeological & Geological Society
Kanpur India

Vol. VIII, Issue I (Summer) 2021

‘मेड इन इंडिया’ मधील ग्रामीण संस्कृतीचे चित्रण

डॉ. शीला धम्मपाल रत्नाकर
प्रमुख, मराठी विभाग
मालती वसंतदादा पाटील
कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर.

प्रस्तावना

१९७५ नंतरच्या मराठी ग्रामीण कादंबरीत ‘मेड इन इंडिया’ चे स्थान लक्षणीय आहे. १९६० नंतर मराठीत वास्तवाचे भान अधिक तीव्रपणे उमटलेले दिसून येते. कादंबरीला सामाजिक दस्तऐवज माणून जगाकडे चौकसपणे पाहणाऱ्या आणि स्वतःची नैतिकता मांडणाऱ्या कादंबरीकाराला आपले अनुभव परंपरागत चाकोरीत मांडणे शक्य नव्हते, आपल्या अनुभवांना आणि जाणीवांना नवे रूप देण्याच्या गरजेतून नवी कादंबरी जन्माला आली. या कादंबरीने पारंपारिक कादंबरीचा रितीनिष्ठ साचा नाकारला. आशयाची नवी परिमाणे रुजवली. तंत्रसमुच्चयात क्रांतिकारक बदल केले. आशय आणि तंत्राच्या अंगाने कादंबरी आकार घेऊ लागली. पारंपारिक कादंबरीला नकार देऊन कादंबरीचे नवे रूप साकार करणारी भालचंद्र नेमाडे यांची कोसला १९६३ मध्ये प्रथम आली. कोसलाने आशयात आणि तंत्रात क्रांतिकारक बदल केले त्यामुळे कादंबरीचे नवे रूप अस्तित्वात आले. आशय आणि तंत्रात अनेक प्रयोग केल्यामुळे कोसला प्रायोगिक कादंबरीची प्रवृत्ती म्हणून समोर आली. प्रायोगिक कादंबरीला कोसलामुळे प्रारंभ झाला. त्यानंतर बिडार, जरीला, झूल, बॅ. अनिरुद्ध धोपेश्वरकर, वैतागवाडी होमसीक, ब्रिगेड, वनवा, स्वगत, शिदोरी, किडे, सातसंक्रम त्रेचाळीस, रात्रीचा दिवस, अधोलोक, कॅलिडोस्कोप मुंबई दिनांक, सिंहासन, निळेकमळ त्यानंतर १९८७ साल प्रकाशित झालेली, पुरुषोत्तम बोरकर यांची ‘मेड इन इंडिया’ ही बदलत्या ग्रामीण संस्कृतीचे चित्रण करणारी प्रायोगिक कादंबरी आहे.

Signature
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada
Mahavidyalaya, Islampur

Signature
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

249

Shri Mouni Vidyaapeeth's,

KARMAVEER HIRE ARTS, SCIENCE, COMMERCE AND EDUCATION COLLEGE,

Ht. Murlidharnagar, Gargoti, Tal- Bhudargad, Dist - Kolhapur (MS) India.
(Affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

One Day National Conference on Literature, Society & Culture

Organised By - IQAC & Dept. Of English, Hindi, Marathi

CERTIFICATE

This is certify that Dr./Prof./Mr/Mrs. *डॉ. श्रीमती अमरा देवी* of the
Dr. B. Hire Arts, Science, Commerce & Education College
has participated in the National Conference held on 27th
March 2021. He / She has chaired the session / acted as resource person / rapporteur / presented
the paper entitled. '*उत्तर: एक कवयित्री का शिवाजी का संदर्भ*'

Shirgaonkar
M. R. A. Chitarkar
Co-Conference Convener

Chavan
Mr. S. S. Chavan
Organising Secretary

Patil
Dr. P. B. Patil
Principal
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA

197

ISSN 2349-638X
Impact Factor 7.149

AAYUSHI INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL

PEER REVIEW & INDEXED JOURNAL

Email Id : aairjpramod@gmail.com

www.alirjournal.com

SPECIAL ISSUE No. 90

Literature, Society and Culture

Executive Editor
Dr. P. B. Patil
Principal
Karmveer Hire, Arts, Science
and Education College Gargoti

Co-Editor
Mr. Rajratna S. D.
Dr. Dewale Y. D.
Dr. Desai S. B.
Mr. Chitrakar R. A.

Chief Editor
Prof. Pramod Tandale

Principals
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Principals
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Sr.No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
18.	प्रा.डॉ.आर.डी.कांबळे	'झोंबी' कादंबरीतील ग्रामसंस्कृती आणि स्त्रीविश्व	69
19.	प्रविणसिंह बहादूरसिंह शिलेदार	मराठी विज्ञानसाहित्याची चळवळ	74
20.	प्रा.डॉ.यशवंत धनाप्पा हरताळे	साहित्यातून प्रतिबिंबित होणारे अर्थशास्त्रीय विचार	78
21.	प्रा. डॉ. दत्ता पाटील	बालविवाह व बालाजरठविवाह विरोधी सुधारणा चळवळ आणि मराठी नाटक (स्वातंत्र्य पूर्वकाळ)	81
22.	डॉ. सविता अशोक व्हटकर	आम्प्या भाऊराव साठे यांच्या कादंबरीतील उपेक्षितांचे ग्रामीण वास्तवदर्शी चित्रण	90
23.	डॉ. युवराज देवाळे	चळवळीचे साहित्य: आवश्यकता स्वरूप व फलश्रुती	95
24.	डॉ. शीला धम्मपाल रत्नाकर	'अंतःस्थ' काव्यसंग्रहातील स्त्रीमनाचा आत्मशोध	100
25.	प्रा. लक्ष्मी पवार	ग्रामीण साहित्य चळवळ आणि सामाजिक स्थित्यंतरे	107
26.	डॉ.अशोक बंडा कांबळे	महात्मा फुले यांच्या शैक्षणिक कार्याचे सामाजिक विकासातील योगदान	110
27.	अमर शामराव सकटे	दलित चळवळ आणि रंगभूमी	113
28.	डॉ. मांतेस हिरेमठ	स्त्री धर्माची जाणीव आणि मराठी कविता	119
29.	प्रा. मोहन बाबुराव चव्हाण	सामाजिक चळवळी आणि ग्रामीण कथा	124
30.	प्रा. स्मिता कोंडिबा कालभूषण	आधुनिक मराठी नाटकातील राजकीय चित्रण	128
31.	श्री शशिकांत शामराव चव्हाण	गांधीवाद एक अध्यात्मिक विचार प्रणाली	132
32.	डॉ. सुनीता गोरख रोकडे	सामाजिक चळवळी आणि दलित साहित्य चळवळ सहसंबंध	136
33.	साधना सुखदेव जाधव	सामाजिक व सांस्कृतिक विकासातील शिक्षणाची भूमिका	140

IQAC,
Co-ordinator,

‘अंतःस्थ’ काव्यसंग्रहातील स्त्रीमनाचा आत्मशोध

डॉ. शीला धम्मपाल रत्नाकर

प्रमुख, मराठी विभाग

मालती वसंतदादा पाटील, कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर

Email Id - [sheelaratanakar2002@gmail.com](mailto:sheelaratnakar2002@gmail.com)

प्रस्तावना

साहित्य समाज आणि संस्कृती यांचा अन्योन्य संबंध आहे. एकोणिसाव्या शतकात समाज प्रबोधनाला गती येवू लागली. सामाजिक आणि धार्मिक सुधारणांची तीव्र जाणीव झालेली दिसून येते. जातीभेदाचे निर्मूलन व्हावे वर्णव्यवस्था नष्ट होऊन समतेवर आधारलेली समाजव्यवस्था अस्तित्वात यावी आणि शतकानुशतके वंचित जीवन जगणाऱ्या दलितांना सामाजिक न्याय मिळावा. म्हणून बदल घडवून आणण्यासाठी अनुकूल परिस्थिती निर्माण करण्याचे कार्य दलित साहित्याद्वारे होत आहे. वर्गलढ्याचा एक प्रश्न सोडवताना नवे वर्ग, नवे संघर्ष निर्माण होतात. असे इतिहासाची भौतिकवादी प्रक्रिया सांगते कामगार वर्गाचे आर्थिक प्रश्न सोडवून त्यांना शोषणमुक्त करण्यासाठी वर्गलढा सुरु असतानाच विद्रोहाची भूमिका घेऊन दलित समाज न्याय मिळविण्यासाठी संघर्ष करू लागला. त्या विद्रोहाच्या भूमिकेतून आणि संघर्षाच्या प्रेरणेतून दलित साहित्याची निर्मिती होऊ लागली. अशाच भूमिकेतून आणि प्रेरणेतून स्वीवादी साहित्याचा प्रवास झाला. साहित्याच्या निर्मितीची ही सामाजिक आणि संस्कृतिक पार्श्वभूमी समजून घेण्यासाठी सामाजिक चळवळींचे आकलन करून घेणे आवश्यक आहे.

सामाजिक चळवळीमध्ये राजकीय व्यक्तीमत्त्वाची राज्यव्यवस्थेच्या विरोधातले धोरण स्वीकारलेले असेल अशाच सामाजिक चळवळीचा अभ्यास भारतीय राजकीय संशोधकांनी केलेला पहावयास मिळतो. सामाजिक चळवळ हा शब्द सर्वत्र प्रचलित आहे. सामाजिक चळवळीचा अर्थ (meaning of social movement) जेव्हा कोणत्याही समाजात व्यक्तिगत आणि सामुहिक प्रयत्नातून फार मोठ्या प्रमाणात बदल घडवून आणले जातात. तेव्हा त्या बदलाचा उल्लेख सामाजिक चळवळी असा केला जातो. रडॉल्फ हर्बेल नील स्मेलसर, जॉन विल्सन यांनी सर्वप्रथम हा शब्द वापरला आहे. सामाजिक चळवळीची व्याख्या डॉल्फ टर्नर आणि क्लीन यांनी पुढीलप्रमाणे केली आहे. “समाजात किंवा समाजाचा घटक असलेल्या एखाद्या समूहाच्या बाबतीत बदल करण्यासाठी किंवा बदलांना विरोध करण्यासाठी सातत्याने करण्यात आलेले सामुहिक प्रयत्न म्हणजे सामाजिक चळवळ होय.”¹ त्यामुळे आधुनिक काळात सामाजिक चळवळींना फार महत्व प्राप्त झाले आहे. सामाजिक चळवळीच्या माध्यमातून समाजामध्ये योग्य प्रकारचे परिवर्तन घडून आले आहे. या माध्यमातून समाजामध्ये आर्थिक, सामाजिक आणि संस्कृतिक व्यवस्थेत पूर्णपणे परिवर्तन घडवून आणण्याच्या संदर्भात सामाजिक चळवळीची विशेष भूमिका होती. आपल्या देशातील केशवपन, सतीप्रथा, अस्पृश्यता, बालविवाह इ. अनिष्ट प्रथा बंद करण्यामध्ये सामाजिक चळवळीचे फार मोठे योगदान आहे. दलित चळवळ आदिवासी चळवळ स्त्री चळवळ शेतकऱ्यांची चळवळ विद्यार्थी चळवळ इ. महत्त्वाच्या चळवळी आपल्या देशात आहेत. या चळवळीच्या माध्यमातून समाजजीवनातील विविध क्षेत्रातील परिवर्तन घडवून आणण्याचा प्रयत्न होत आहे.

ISSN- 2349-638x

Impact Factor
7.149

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed and Indexed Journal

Special Issue
**Sustainable Development in Science, Social
Sciences and Languages**

30th May 2021

Special Issue - 88

Chief Editor:

Mr. Pramod P. Tandale

Executive Editor

Dr. Mangalkumar R. Patil

Principal,

Dr. Ghali College, Gadhinglaj

Co-Editor

Mr. Ashvin G. Godghate

Dr. Dattatray N. Waghmare

Dr. Nilesh. K. Shelake

IOAC,

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,

MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli.

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal

ISSN 2349-638x

Impact Factor 7.149

Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

**Sustainable Development in Science, Social Sciences
and Languages**

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Executive Editor

Dr. Mangalkumar R. Patil

Principal,

Dr. Ghali College, Gadhinglaj

Co-Editor

Mr. Ashvin G. Godghate

Dr. Dattatray N. Waghmare

Dr. Nilesh. K. Shelake

Sr.No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
67.	Sk Rasid Mahammad	A Study on the role of Language in the Indian Education System	304
68.	Dinkar P. Kotwal	Synthesis, Characterization And Antimicrobial Study of Cu(II), Ni(II), Co(II) And Zn(II) Aldimine Metal Complexes	308
69.	Dr. Dhale Gautam Namdev	Quality Education	312
70.	Ms. Navita Nandkishor Malani	Manju Kapur's <i>Home</i> : APatriarchal Predisposition Prevailing Over Joint Family	318
71.	Dr. Vivek Vilas Patil	Research on Qualitative and Innovative Management Practices of Banks in Providing Customer Services	322
72.	Dr. Sonappa Dajiba Goral	An Evaluation of Online Teaching-Learning Process in Rural Colleges	327
73.	Mrs. Rajput Shraddha Bhausingh	Fundamental Duties in Constitution of India And its Significance in Achieving Educational Equity : A Critical Analysis	334
74.	Dr. Snehal Ratnakar Hegishte	The Indian Village Life in Manoj Das's "The Tree"	338
75.	Dr. F. H. Nadaf Dr. M. S. Kulkarni Miss. Akshata M. Kulkarni	Growth of COVID-19 Cases During First Month of Second Wave (April, 2021) in Karnataka	341
76.	Sasane Jagdish Keshavrao	Problems of women working in Degree colleges: Special reference to Ajara, Chandgad and Gadhinglaj Taluka	346
77.	Prasanna Srinivas.R Amrita Nigam Aruna Jampani	A Comparative study of Rhizosphere and Endophytic fungi in the plant <i>Chamaecostus cuspidatus</i>	353
78.	Mrs. Swati Prashant Patil	Education: An Instrument of Emancipation and Empowerment- A Study of <i>Taral- Antral</i>	357
79.	Dr. Sunil Subhash Patil	An Exploratory Study of Agriculture Allied Livestock Business for Rural Development	363
80.	P.Preeti	A Study of Consumer Behaviour Towards Samsung	368
81.	Arun Patil Varsha Jadhav	Folklore Plants used in Treatment of Stomach ache, Wound healing, Herpes and Cough and Asthma in Kolhapur District of Maharashtra, India	372
82.	Dr. Milind Shivaji Desai <i>M. Hegishte</i>	Language, Literature, Psychology and Sustainable Development	376

IQAC,
 Co-ordinator,
 Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Sangli

M. Hegishte
 PRINCIPAL,
 MALATI VASANTDADA PATIL
 KANYA MAHAVIDYALAYA,
 (Arts & Commerce)
 Sangli-415409, Dist. Sangli.

The Indian Village Life in Manoj Das's "The Tree"

Dr. Snehal Ratnakar Hegishte

Head and Associate Professor, Department of English,
Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya,
Islampur, Dist. Sangli (Maharashtra, India)

Abstract:

India has a large number of villages. It is proverbially called as the 'nation of villages.' From times immemorable, the village has been the basic unit in the organization of the Indian society. Descriptions of the village community and administration are found in the Arthashastra of Kautilya (3rd century B.C.). From the ancient times till the advent of the British rule in India, the Indian village was characterized by its placid, calm, agrarian, simple, way of life. It is stated that the villages have been able to develop considerable self-sufficiency by creating part-time specialists and full-time professional occupations. The present paper highlights an authentic picture of Indian village life in Manoj Das's short story "The Tree". Manoj Das has presented a serene and simple way of life of rural community in his fiction which is rapidly disappearing. The disappearance of serene and placid village life causes him pain. He expresses his strong yearning for harmony, serenity and beauty of village life which is fast changing giving a way to bizarre life.

Key Words: Indian Village Life, Serenity, Yearning, Fast Changing, Manoj Das

Introduction:

The word 'village', is derived from the Latin word 'villaticus' which means: "A group of houses (villas) in the country, larger than a hamlet and smaller than a city or town", "An agricultural estate of Roman or early medieval times". Thus 'village' and 'agricultural' are inseparably associates. India is proverbially called as the 'nation of villages.' From times immemorable, the village has been the basic unit in the organization of the Indian society. Descriptions of the village community and administration are found in Arthashastra of Kautilya (3rd Century B.C.)

The glimpses of village communities and the agricultural system are found in the Jain and Buddhist texts dating from about the 5th century B.C. Even in the Maurya period the villages were roughly divided into the biggest, the middling and the smaller ones. Even fables like *Panchatantra* (5th Century A.D.) and *Hitopadesha* (14th Century A.D.) depict the flora and the fauna of Indian country side. It proves that classical Indian literature particularly story literature was considerably rural. From the ancient times till the advent of the British rule in India, the Indian village was characterized by its placid, calm, agrarian, simple way of life. As Charles Metcalfe noted in the nineteenth century:

The village communities are little Republics, having nearly everything they want within themselves, and almost independent of any foreign relations. They seem to last where nothing else lasts. Dynasty after dynasty tumbles down; revolution succeeds to revolution, Hindoo, Pathan, Mugal, Mahratta, Sikh, English are all masters in turn; but the village communities remain the same – the same site for the village, the same position for the houses, the same lands – (181)

With this discussion in mind an attempt has been made to focus on Indian Village life in Manoj Das's short story "The Tree".

Manoj Das is the significant milestone in the post-independence Indian English Literature. He is the foremost bilingual writer and a master of dramatic expression in his English and Oriya short stories. He is a well known scholar, thinker, novelist, short story writer, poet, editor, columnist, essayist and writer of children's literature. He was at his humble best when he received the country's highest literary honor- Sahitya Akademi Fellowship. He said that he believed in

IOAC, Co-ordinator
Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur
Aayus International Interdisciplinary Research Journal (ISSN: 2349-638x) Impact Factor 7.149
Peer Reviewed Journal www.ajournal.com Mob. 8999250451
Principal, MALATI VASANTDADA PATIL KANYA MAHAVIDYALAYA, (Arts & Commerce) Islampur-415405, Dist. Sangli.

WWW.SESD.ORG.IN

Society for Environment and Sustainable Development, New Delhi, India

CERTIFICATE OF PARTICIPATION

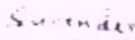
This is to Certify That

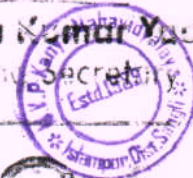
Dr. Megha S. Patil

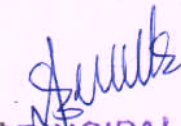
Participated & Presented A Paper in **THREE DAYS ONLINE INTERNATIONAL CONFERENCE ON ENVIRONMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN POST COVID 19 THROUGH SDG'S** Held On 3, 4 & 5 June 2021

Paper Title: Integrating Sustainable Development Goals with Socio-economic & Environmental Aspirations

Dr. Samriddha Singh
IQAC,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Dr. Surendra Kumar Yadav
Organizing Secretary

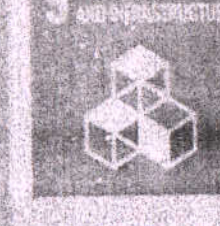
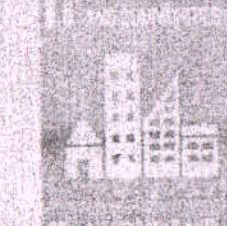
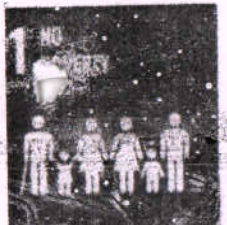

Dr. Sanjay Marale
Convener
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

205

205

International Conference on Environment & Sustainable Development in Post COVID-19 through SDGs June 3-5, 2021

ABSTRACT BOOK

Signature

IQAC,
Co-ordinator,
Malvi Vasantdada Pathi Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Society for Environment & Sustainable Development,
New Delhi, India

<https://www.sesd.org.in>

International Conference on Environment & Sustainable Development in Post COVID-19 through SDGs (June 3-5, 2021)

International Conference on Environment & Sustainable
Development in Post COVID-19 through SDGs
June 3-5, 2021

ABSTRACT BOOK

Editors

Dr. Surendra Kumar Yadav
Dr. Sanjay Marale

Society for Environment & Sustainable Development,
New Delhi, India

<https://www.sesd.org.in>

2 | Page

Malati Vasantdada Patil
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Integrating Sustainable Development Goals with Socio-economic & Environmental Aspirations

*Megha Patil

*Malti Kanya Mahavidyalaya, Islampur, Maharashtra

ABSTRACT

The pandemic was not foreseen and the world was surely not prepared for the crisis. The process of achieving environmental and sustainable growth was slow to start with and now has even lowered its pace considering the current situation. This pandemic is being fueled by poverty, lack of healthcare and medicinal facilities and also environmental issues at some places. Strategically achieving sustainable development through sustainable development goals could be the solution to continue development post the crisis. Plans must be prepared that a number of development goals are achieved through combined efforts at a go. Reducing poverty must be at the top of the agenda followed by improving education, skills and jobs. Furthermore, both negative and positive effects of COVID-19 on the environment must be considered and certain steps taken in the future to lead the appropriate way. These goals could be aspired for together, for example, providing education to more students increases the employment rate which then reduces poverty. However, working in unison is the key factor to hope for environmental and sustainable development.

Key words-

Poverty, COVID-19, Education, Employment, Sustainable development, Environment

Megha Patil

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malti Kanya

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

International Conference on Environment & Sustainable Development in Post COVID-19 through SDGs
 June 3-5, 2021

ABSTRACT BOOK

Society for Environment & Sustainable Development,
 New Delhi, India

<https://www.sesd.org.in>

International Conference on Environment & Sustainable Development in Post COVID-19 through SDGs (June 3-5, 2021)

International Conference on Environment & Sustainable
Development in Post COVID-19 through SDGs
June 3-5, 2021

ABSTRACT BOOK

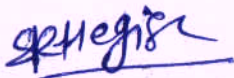
Editors

Dr. Surendra Kumar Yadav
Dr. Sanjay Marale

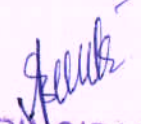
Society for Environment & Sustainable Development,
New Delhi, India

<https://www.sesd.org.in>

2 | Page

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Sustainable Development and Poverty Eradication

*Vrushali Vishwasrao Patil

*Associate Professor, Head- Business Economics Department, Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya
Islampur

ABSTRACT

This article describes as well as analyses the perceptions of poverty (its meaning, causes, solutions etc.) in India. The essay is divided into two parts. The first part deals with the perceptions of development community who is engaged in alleviation of poverty. The second part considers the perceptions of 'general public' i.e. people not directly engaged in either the study or the making/implementing of poverty alleviation policies/programmes. While the perceptions of both the development community as well as the general public seem to be affected by factors such as parental/family values, educational background, nature of job, exposure to the lives of the poor and gender of the respondent, an additional factor in case of development bureaucracy is their position in the official hierarchy. However in case of general public, Location (geographical-rural/urban and class-poor/non poor) seems to be the dominant factor influencing people's perceptions. The essay also lists the differences among the signifiers of well-being and status in rural and urban India. The essay is based on extensive fieldwork in the state of Haryana and is full of narrative illustrations in support of arguments. This paper offers a comprehensive analysis of poverty in India. It shows that regardless of which of the two official poverty lines we use, we see a steady decline in poverty in all states and for all social and religious groups. Accelerated growth between fiscal years 2004–2005 and 2009–2010 also led to an accelerated decline in poverty rates. Moreover, the decline in poverty rates during these years has been sharper for the socially disadvantaged groups relative to upper caste groups so that we now observe a narrowing of the gap in the poverty rates between the two sets of social groups. The paper also provides a discussion of the recent controversies in India regarding the choice of poverty lines.

Key words: Poverty, inequality, environment, sustainable, financial activities.

WWW.SESD.ORG.IN

Society for Environment and Sustainable Development, New Delhi, India

CERTIFICATE OF PARTICIPATION

This is to Certify That

DR MRS VRUSHALI VISHWASRAO PATIL

Participated & Presented A Paper in **THREE DAYS ONLINE INTERNATIONAL CONFERENCE ON ENVIRONMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN POST COVID 19 THROUGH SDG'S** Held On 3, 4 & 5 June 2021

Paper Title: Sustainable Development and Poverty Eradication

[Signature]
Dr Sangeeta Singh
Organizing Secretary

[Signature]
Dr Surendra Kumar Yadav
Organizing Secretary

[Signature]
Dr Sanjay Marale
Convener

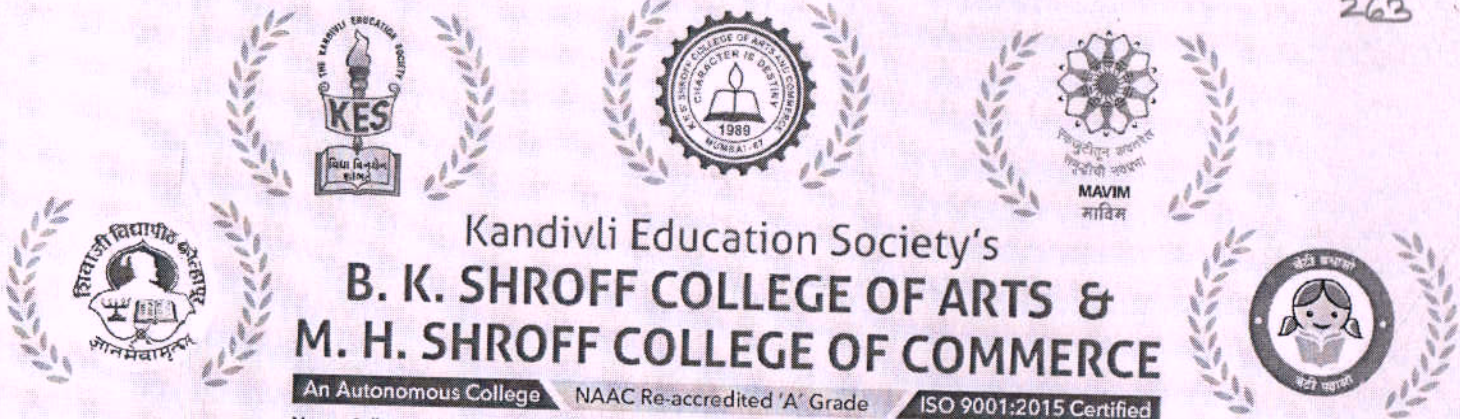
[Signature]
Co-ordinator,
Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALAYAN VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415609 Dist. S.

212

278

Kandivli Education Society's
**B. K. SHROFF COLLEGE OF ARTS &
 M. H. SHROFF COLLEGE OF COMMERCE**

An Autonomous College NAAC Re-accredited 'A' Grade ISO 9001:2015 Certified
 Mentor College under UGC's 'PARAMARSH' Scheme • 'Best College 2017-18' award from University of Mumbai

CERTIFICATE
 OF
PARTICIPATION

This is to certify that

DR. MRS VRUSHALI VISHWASRAO PATIL

of

MALATI VASANTDADA PATIL KANYA MAHAVIDYALAYA ISLAMPUR

has participated and presented a research paper on
WOMEN'S SELF HELP GROUPS AND COVID 19

in the One Day International Conference on

**LOOKING AT THE PANDEMIC
 THROUGH GENDER LENS**

organised by

Women Development and Empowerment Cell (WDEC)
 in collaboration with **Mahila Arthik Vikas Mahamandal (MAVIM)**
 and **Beti Bachao Abhiyan, Dept. of Students' Development,**
Shivaji University, Maharashtra

on

24th May, 2021.

Pratibha Desai

Jyoti Thakare

Vanitha Esaimani

L. Bhushan

Dr. Pratibha Desai
 Co-ordinator,
 Beti Bachao Abhiyan,
 Department of Sociology
 Shivaji University, Kolhapur

Smt. Jyoti Thakare
 Chairperson,
 Mahila Arthik Vikas Mahamandal
 (MAVIM), Women & Child Welfare Dept.,
 Government of Maharashtra

Dr. Vanitha Esaimani
 Chairperson
 Women Development &
 Empowerment Cell,
 KES' Shroff College

Dr. L. Bhushan
 Principal &
 Conference Chairperson,
 KES' Shroff College

Volume 8, Issue 3 (XII)

July – September 2021

ISSN: 2394 – 7780

**International Journal of
Advance and Innovative Research**
(Conference Special)

Sehegan
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Padi Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PADI
KANYA MAHAVIDYALAYA
(Art & Commerce)
Islampur-415408, Dist. Sangli

Indian Academicians and Researchers Association
www.iaraedu.com

WOMEN'S SELF HELP GROUPS AND COVID 19

Dr Mrs Vrushali Vishwasrao Patil

Associate Professor, Head- Business Economics Department, Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya
Islampur

ABSTRACT

Pandemics in general are not merely serious public health concern, rather these trigger disastrous socio economic and political crises in the affected countries. As it is implied in the name-COVID-19, CO stands for corona, VI for virus, and D for disease, and 19 represents the year of its occurrence. Corona virus is a single stranded RNA virus with a diameter ranging from 80-120 nanometres. The first modern COVID-19 pandemic was reported in December 2019, in Wuhan, Hubei province, China and most initial cases were related to source infection from a seafood wholesale market (Huang et al., 2020).

Since then, the disease rapidly circled the globe and has eventually affected every continent except Antarctica. It has been categorized as a pandemic by the World Health Organization (World Health Organization, 2020). COVID-19, apart from becoming the greatest threat to global public health of the century, is being considered as the largest disruptor in the social and economic achievement. This paper brings the sufferings of Women Self Help Groups during the pandemic and its challenges. It primarily focuses on the various aspects of economic as well as the financial impact occurs due to the outbreak of COVID-19, and also to analyze the policies that have been announced so far by the central government and the Reserve Bank of India to upgrade the economic stun and put forward a set of policy recommendations for specific sectors.

Keywords: Self Help Group, Economic Impact. Pandemic

INTRODUCTION :-

A self-help group is defined as a self-governed, peer controlled information group of people with similar socio-economic background and having a desire to collectively perform common purpose. The concept of empowering the poorest of poor by Muhammad Yunus, Bangladesh gave birth to Self-Help Group (SHG) which is now seen as a village-based financial intermediary committee consisting of 10-20 members, preferably women. For those who are not familiar with SHG, it is a voluntary group of 10-20 people having similar socio-economic background in small contiguous area who operate on the principles of self-help, solidarity and mutual interest. They pool their little savings and manage their credit needs. There are three distinct characteristics, which are unique in SHG, different from traditional lending. 70% of the world's healthcare and social workers are women. In India, estimates show that qualified female healthcare workers account for almost half of the country's health force and are among the more vulnerable groups women account for a staggering 88.8% of trained nurses and midwives. The 2014 Ebola virus and the 2015 Zika virus outbreaks have also proved that women are more vulnerable than men in various ways, which reinforced the persist gender inequity concerns, especially for the developing world.

REVIEW :-

Especially in the current world scenario, looking at the pace of human transactions owing to the means of transportation and telecommunications, one could imagine the consequences of locking down the wheels of transaction. The advanced technology has transformed the world into a global village in every sense of the term. So the human transactions have global dimensions and thus global reach. Obviously, when the transactions are put on hold mode, the consequences are widespread. That's why the effects of the pandemics and contagion are felt severely today. Earlier due to the restricted and limited scope of human transactions, the severity of the contagions also was confined to the places of origin. Now with the faster and effective means of transportation and communications, if there is convenience of worldwide transactions, there are equal risks of proliferation of the contagions. Staple immediate response to such a virus spread was Lockdown as it was in many other countries also. A sudden Lock Down, in a country of size like India with deep fault lines of Rural-urban, population spread, economic activity concentration and digital divide, democratic federal structure, interstate and overseas transportation, Medical aid accessibility inter alia many other equally important divides, coerced a monolithic pan Indian containment plan, a human ougous task for the federal Government which effected it with fair degree of success, perhaps necessitated at that time but laden with apprehensions of delayed and disastrous.

IQAC,
Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,

MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)

Islampur-415409, Dist. Sangli 87

Yeshwant Rural Education Society, Wardha
YESHWANT MAHAVIDYALAYA, SELOO, DIST. WARDHA
 DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

AND
AADHAR SOCIAL RESEARCH & DEVELOPMENT TRAINING INSTITUTE, AMRAVATI

Impact Factor 7.675

(SJIF)

10th DECEMBER 2020

Certificate

ISSN-2278-9308

This is to certify that Prof./Dr./ Mr./Mrs./Ms.

Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil

of Malali Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur
 has published a paper on A Study of Senior Citizens & Human Rights
 in Peer Reviewed International Indexed Research Journal Special Issue on
 "Human Rights: Reality & Challenges" published on Dated 10th December 2020.

Virag S. Gawande
Prof. Virag S. Gawande

Director
 Aadhar Social Research &
 Development Training Institute, Amravati

Sanjivani Patil
Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Islampur

Sandip B. Kale
Dr. Sandip B. Kale

Coordinator
 HOD, Dept. of Political Science
 Yeshwant Mahavidyalaya, Seloo

Archana S. Dahane
Dr. Archana S. Dahane

Officiating Principal
 Yeshwant Mahavidyalaya, Seloo

Archana S. Dahane
PRINCIPAL,

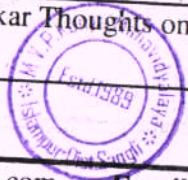
MALATI VASANTDADA PA
 MALATI VASANTDADA PA
 (Arts & Commerce)
 Islampur-415409, Dist. S

216

128

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	All Human Rights Are Fundamental Rights: Right To Education As A Fundamental Right In India	Dr Varsha Deshmukh	1
2	Migrants in Goa amidst Pandemic: Identity and Human Rights Crisis	Akbar Gaded	5
3	Human Rights of Persons With Disability (PwD) with focus on education in India	Chitra Lele	11
4	Human Rights and India	Dr. Santosh S. Dakhare	17
5	Human Rights versus Women Rights	Dr. Shipra S. Singam	20
6	Right to health: the current challenges of the fight for a universal right to health	Dr. Archana m. Falke	23
7	Changing landscape of Human Rights with special reference to Kashmiri Pandits:	Dr. Pravin Bhagdikar	28
8	Status of Women's Human Rights in India	Dr. Pravin M. Chandragiriwar	32
9	Impact on Globalization and Human Rights	Dr. Mrunali S. Lilhare	35
10	A Study of senior citizens & human Right	Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil	39
11	Role of Teacher in Environmental Study	Dr. Mangala Tomar	43
12	Human Rights - Reality and Challenges	Dr. Kalpana Kadam	46
13	Human Rights of Tribal Communities	Baburao Sambhaji Jadhav	49
14	Tribal and Human Rights in India	Dr. B. S. Kavhar	53
15	Women's Human Rights: Uplifting The Status Of Women	Dr Manda V. Thengne	56
16	Minorities Dalits and Human Rights in India	D.S. Shambharkar	61
17	Role of Non-Government Organization and Human Rights	Bhaskar Y. Kathane	65
18	Health and Human Right	Hrishikesh Shirbhate	69
19	Educational provision in Indian constitution and Human Rights	Vipul M. Ingle	73
20	Dr. Babasaheb Ambedkar Thoughts on Women's Rights and Empowerment	Dr. Milind Punjab Tayde	77

A Study of senior citizens & human Right

Dr. Mrs. Sanjivani Jagdish Patil

(Associate Professor - Psychology) M.V.P. Kanya Mahavidyalaya, Islampur

Abstract :-

The main aim of the present research is looking at whether the acquisition of human rights by senior citizens makes a difference in their psychological well-being & stress. In this study my target samples are senior citizens living in old age homes & living with family. The random sample technique was used in the present research. The sample consisted of '60' senior citizens living with family & '60' senior citizens living in old age home. Psychological well-being & life event stress inventories are used to collect the data. The data were analyzed by mean, SD & 't' test. Results revealed that there is no significant difference between senior citizens staying with family with their life event stress. Citizens staying in old age home. Stress & Psychological well-being

Keywords :- Senior citizens, old Age home, family, Stress Psychological well-being

Introduction :

Human rights have been strongly advocated since the 20th century. The establishment of the United Nations increased the importance of human rights. Everyone has the right to self-determination as a human being. The neglected senior citizens of our country also got independent human rights from the conference in 'vienna' in 1982, & these senior citizens got the support to make a living Indian family structures traditionally provided care, comfort & security to the senior citizens. But changing demands of life styles, nuclear family structures migration from home town to cities & other countries, financial issues, extra working hours, less manpower at home has put many pressures on care givers.

Aging population is constantly growing all over the world. India is the second largest in the world here to china population projection show that by 2050, the elderly population in India will surpass the population of below 14 years children.

Globalization, urbanization & changing family structures have led to a sharp rise in old age homes in India states like Maharashtra, to Delhi & Kerala.

Maharashtra has more than 240 old age homes currently and the number of is projected to increase. Mumbai & Delhi indicated a wide prevalence of mistreatment to senior citizens in urban society.

Aging is main part of life and can also be seen as a joyful journey filled with life satisfaction care, healthy living etc. Rise in number of old age homes in India has also brought quality improvements in their infrastructures, in their facilities & medical care available in old age home. Senior citizens feel homely-safe & secure in these modern age homes & they can perform numerous activities together with other senior citizens. That helps maintain their emotional & physical well-being & release their stress, so the main aim of the present research is looking at whether the acquisition of human rights by senior citizens makes a difference in their well-being & life event stress.

• PGI General Wellbeing:

PGI General Well-being measure was constructed & standardized by Dr. Santosh Varma and Amita Varma.

- Life Events stress: - Stress is feeling individual shave when faced with a situation that demand action from them, especially actions that may be beyond their capabilities.

☆ Review of Literature: -

In the present research two concepts such as psychological wellbeing & life events stress.

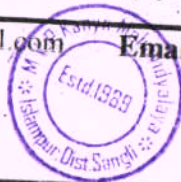
39

Website - www.aadharsocial.com

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Email - aadharsocial@gmail.com

Principal,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

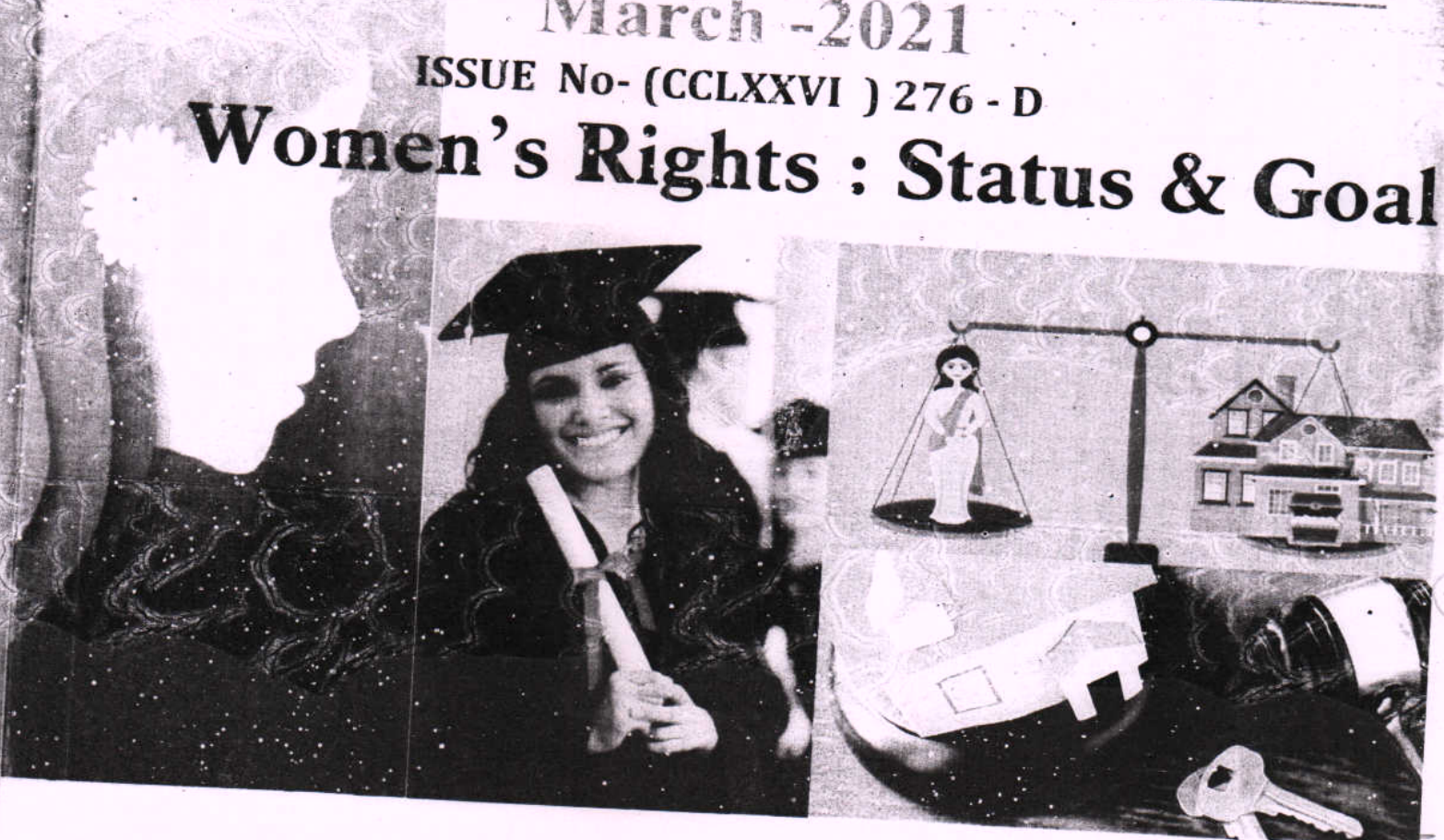
Peer-Reviewed & Refreed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

March -2021

ISSUE No- (CCLXXVI) 276 - D

Women's Rights : Status & Goal

Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

IOAC,
[Signature]

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-438001 Dist. Sangli

[Signature]

Chief Editor

Executive Editor

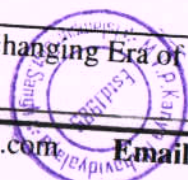
219

31

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	Amendment to Section 6 of Hindu Succession Act, 1956- a step towards women's economic empowerment	Aejaz Shaikh	1
2	Rights of Women Prisoners in India	Dr Aparajita Dutta	8
3	Empowerment Of Women Through Gender Equality	Dr. Alka Bharatrao Deshmukh	13
4	International Convention, Covenants and Treaties on Human Rights of Women.	Dr Vijay Nagnath Mhamane	17
5	Violence against Women via Cyberspace	Dr. Abhay Butle	21
6	Women Entrepreneurship in India: Problems and Prospects	Dr. Anil R. Bansod	24
7	Use of Internet by Students of Sambhajirao Kendre Mahavidyalaya Jalkot : A Study	Dr. Dagdu Tukaram Ghatkar	29
8	Women's participation and status in Indian national politics.	Dr. Kailash Vitthal Bisandre	36
9	Status Of Scheduled Tribes Girl's Studing In Ashram School	Dr. Manish P. Mude	41
10	Role Of Women In The Beedi Industry	Dr. Manoj H. Hole	47
11	Women's Human Rights	Dr. Satish R. Mahalle	53
12	The Evil of Dowry System as Stigma to Indian Society: A Critical Glance	Dr. Suwarna Sachin Mangrulkar	57
13	lack of readers of Indian Constitution and women's rights	Dr. Swati S. Shambharkar	61
14	The Role of media in women empowerment	Dr. Vijayata Vitankar	65
15	Recent Trends in Women Entrepreneurship in India	Dr. Vivek V. Nagbhidkar	70
16	Women's Human Rights	Dr. Vrushali Vishwasrao Patil	74
17	The Role of Women in the Political Party of India	Dr. Manik D. Savandkar	78
18	Women's reservation and local self-government	Dr. Omprakash D. Kashyap	82
19	Contribution of ngo's in the development of women	Dr. Ranjana A. Shringarpure	88
20	Status of woman in the changing Era of Human civilization	Dr. S.S. Sasane	91

Signature
 Co-ordinator,
 Malati Vasantdada Patil Kanya
 Mahavidyalaya, Sangli

Signature
 PRINCIPAL,
 MALATI VASANTDADA PATIL
 KANYA MAHAVIDYALAYA,
 Sangli, Dist. Sangli

Women's Human Rights
Dr. Vrushali Vishwasrao Patil

Associate professor, Head of Business Economics Department
Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya Islampur

Abstract -

This paper argues the latest needs articulating women's rights as human rights is usually effective just by simply misrecognition with the geo political circumstances of human rights internationalism plus the nationalisms that are permanent because of it. It is just about the level of universalized buildings of 'women' to be a group plus the generalized invocations of oppression by simply 'global feminisms' American professionals which this kind of discourses of rights become to be effective, this specific document argues which plan along with steps call for handling localized along with transnational specificities which developed gendered inequalities.

Key words: - Women, Human rights.

Introduction: -

The world of today but all faith in democracy: it hopes for a wonderland founded on democratic principles. Such a hope cannot be realized without the contribution of females which constitute half of the world's population. The participation of women in society results in a more effective use of human resources and in the development of society. Females are half of society's potential force; democracy and development cannot be fruitful if they are not taken into consideration.

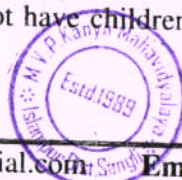
Now that the role of women has become so evident, how is it possible not to consider them as an active, important and effective party?

The truth is, without a positive attitude towards half of the world's population and collaboration with them, a prosperous future cannot be intended. More important, is the fact that the fulfilment of justice can not be postponed forever; especially when we consider that the change and reform which was started by western modernism and slowly paved its way worldwide, has not had any significance for women, especially in developing countries. Also, universal cures proposed by the west have not elevated women's status; it only changed their role from being beneficiaries of progress to becoming its sacrifice. Global statistics all point towards the fall in women's status especially in recent decades. The process of large-scale development which resulted in a wide gap between developed and developing countries, on a smaller scale resulted in the deterioration of women's sexual status in the later countries especially in the middle east. In a society the female according to conventional values has an unworthy character in men's minds.

Review: -

In the subsequent decade's women. By the 1960s the movement was called feminism or women's liberation. Reformers wanted the same pay as men, equal rights in law and the freedom to plan their families or not have children at all. Their efforts were met with mixed results.

ghegisa
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur, 445009, Dist. Sangli

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

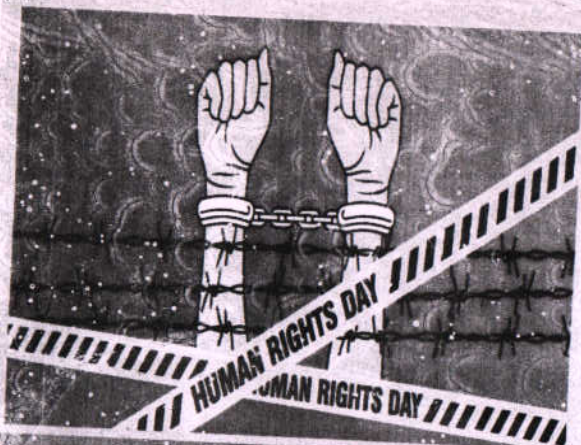
B. Aadhar

Peer-Reviewed & Refreed Indexed
Multidisciplinary International Research Journal

Human Rights : Reality & Challanges

SPECIAL ISSUE

December-2020

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor:

Dr. Sandip B. Kale
Coordinator
HOD. Dept. Of Political Science
Yeshwant Mahavidyalaya Seloo
Dist. Wardha

Executive Editor:

Dr. Archana S. Dabane
Officiating Principal
Yeshwant Mahavidyalaya Seloo
Dist. Wardha

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL
Aadhar PUBLICATIONS
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)

222

22	मानवी हक्क आणि शिक्षण	डॉ. मालिनी मोहन वडतकर	95
23	भारतीय संविधान आणि मानवाधिकार	डॉ. विलास कऱ्हाळे	99
24	आरोग्य आणि मानवी हक्क	प्रा. डॉ. वर्षा यशोधन पाटील	10
25	मानवी हक्कांचा इतिहास— एक समिक्षात्मक अभ्यास	डॉ. संजय गोपाळराव ठवळे	10
26	मानवी हक्क आणि महिला	प्रा. तेलंगे एन. एन.	11
27	भारतीय राज्यघटना आणि मानवाधिकार	प्रा. एस. एस. तायडे	113
28	भारतीय संविधान आणि मानव अधिकार	प्रा. सिध्दार्थ बी. टेभूर्णे	118
29	शिक्षण आणि मानवी हक्क' विषयक महात्मा फुलेंचे योगदान	प्रा. महेंद्र झालके	122
30	भारतीय संविधानातील मानव अधिकार प्रवर्धित करणारी तत्वे	शरद बाबुराव सोनवणे	126
31	स्त्रियांचे मानवी अधिकार	प्रा. डॉ. सरला वसंतराव मेश्राम	130
32	भारतीय संविधानमानवाधिकारातील साम्य	डॉ. संजय सागरू सपकाळ	133
33	मानवाधिकार आणि भारतीय संविधानातील तरतुदी	संदीप तुपसमिंद्रे	136
34	मानव अधिकार व जैवविविधता	श्री. संभार्जी संतोष पाटील	140
35	भारतीय संविधान आणि मानवी हक्क	रुपसिंग दशरथ राठोड,	144
36	भारतीय राज्यघटना व मानवी हक्क	प्रा. आशिष ड. पेठे	150
37	भारतीय संविधान आणि मानवी हक्क	डॉ. रविंद्र आर सहारे	154
38	महिलांची स्थिती आणि मानवाधिकार	डॉ. राष्ट्रपाल गणवीर	158
39	भारतीय संविधानातील मानवअधिकाराची मुल्य	डॉ. साहेब राठोड	164
40	मानव अधिकार आणि महिला सबलीकरण'	रामेश्वर जनार्दन मुळे	16
41	युद्धे, आरोग्याचा मानवाधिकार आणि आंतरराष्ट्रीय रेडक्रॉसची भूमिका	प्रा. एकनाथ आर. मुकुटे	170
42	वर्तमान परिप्रेक्ष्य में मानवाधिकार की प्रासंगिकता	राजेंद्रप्रसाद टि. पटले	17
43	मानवाधिकार आणि भारतीय समाज : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	डॉ. पद्मानंद मनोहर तायडे	174
44	आरोग्य आणि मानवाधिकार	डॉ. मिनाक्षी मधुकर कांबळे	18
45	मानव अधिकार एवं आतंकवाद	डॉ. माया एस वाटाणे	180

Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur

Co-ordinator,

Malati Vasantdada Patil Kanya Mahavidyalaya, Islampur

Website - www.aadharjournal.com

Email - aadharjournal@gmail.com

Principal
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

आरोग्य आणि मानवी हक्क

प्रा.डॉ.वर्षा यशोधन पाटील

(होम सायन्स विभाग प्रमुख) मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर
जि. सांगली- ४१५४०९

गोषवारा :

आपल्या राज्यघटनेच्या मूलभूत अधिकारामधील कलम २१ मध्ये जगण्याचा हक्क हा भारतीय नागरिकांचा मूलभूत अधिकार आहे. आणि दर्जेदार चांगले निरोगी जीवन जगण्यासाठी अन्न, पाणी, निवारा यांबरोबर आरोग्यदायी वातावरण पुर्ण व नियमित आरोग्यसेवा यांची आवश्यकता असते. म्हणून आरोग्याचा हक्क हा सहाजिकच मूलभूत हक्क मानला जायला हवा. अन्न, वस्त्र, निवारा, रोजगार, पर्यावरण, सांस्कृतिक वातावरण, आरोग्यसेवा इ. ज्या मूलभूत गोष्टींवर आरोग्य अवलंबून असते त्या प्रत्येकाला मिळण्याचा हक्क म्हणजेच आरोग्याचा हक्क होय. या गोष्टी मिळाल्या हक्क म्हणजे प्रत्येकाला आरोग्य लाभलेच असे नाही. प्रस्तुत संशोधनात मानवी हक्क, व आरोग्य यांचा अर्थ, संबंध परिणाम करणारे घटक भारतीय सद्य परिस्थिती या अंतर्गत येणाऱ्या सर्व बाबींचे स्पष्टीकरण केले आहे.

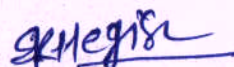
शोध संज्ञा : मूलभूत गरज, मानवी हक्क, आरोग्य, आरोग्य सेवा, स्वातंत्र्य, सुरक्षितता.

प्रस्तावना :

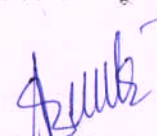
भारत देश एका बाजूला महासत्तेचे स्वप्न पाहत आहे. आर्थिक विकासाची झेप घेत आहे. पण देशातील बहुतांश जनता मूलभूत हक्कांपासून वंचित आहे. महाराष्ट्र राज्याबद्दल बोलायचे झाले तर राज्याची परिस्थिती आर्थिक दृष्ट्या चांगली असली तरी आरोग्य आणि आरोग्य सेवांची गंभीर परिस्थिती आहे. गावामध्ये आपल्याला वेगवेगळ्या आरोग्यसेवा उदा. लसीकरण, गर्भदरपणातल्या तपासण्या, नेहमीच्या आजारांवर औषधोपचार इ. मिळणे अपेक्षित आहे. खूपच कमी लोकांना माहित असते की, सरकारी आरोग्यसेवा आपल्याला मिळणे हा आपला अधिकार आहे. सरकार आपल्या गावामध्ये नर्स, आरोग्य सेवक, गोळ्या औषधे देते हे काय उपकारक म्हणून नाही तर ते सरकारचे कर्तव्य आहे. म्हणून आपल्याला मिळणाऱ्या सरकारी आरोग्य सेवा उपकारक नसून, मदत नसून तो आपला हक्क आहे. यासाठी मूलभूत गरजा, हक्क या गोष्टींची सर्वांनाच माहिती असणे गरजेचे आहे.

मूलभूत गरज:

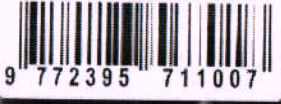
सन्मानाने जगता येण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या किमान सोयी-सुविधा उपलब्ध असणे म्हणजे मूलभूत गरजा होय. मॅस्ले यांच्यामते, "माणूस म्हणून सन्मानाने व विकसित अवस्थेत जगण्यासाठी लागणाऱ्या मूलभूत गोष्टी म्हणजे गरजा होय." अशी व्याख्या केली. यांमध्ये प्रामुख्याने जगण्यासाठी अन्न, वस्त्र, निवारा, पाणी या गरजा त्यानंतर मानसिक गरजा आणि या पूर्ण झाल्यानंतर मग बौद्धिक गरजा अशा चढत जातात. हे पुढील आकृतीवरून दिसून येते.

IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयताम्॥ ऋ० १/८६/२

Impact Factor
3.811

ISSN : 2395-7115

22 जून 2021

Bohal Shodh Manjusha

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED
MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

समकालीन हिन्दी साहित्य : विविध विमर्श वेबिनार विशेषांक

विशेषांक सम्पादक :
डॉ. पंडित बन्ने
डी.लिट्

सम्पादक :
डॉ. नरेश सिहाग
एडवोकेट

Publisher :

Gugan Ram Educational & Social Welfare Society (Regd.)
202, Old Housing Board, Bhiwani, Haryana-127021

Malati Vasantdada Patil Kanya
IQAC,
Co-ordinator,
Malati Vasantdada Patil Kanya
Mahavidyalaya, Islampur

Malati Vasantdada Patil
PRINCIPAL,
MALATI VASANTDADA PATIL
KANYA MAHAVIDYALAYA,
(Arts & Commerce)
Islampur-415409, Dist. Sangli

225

96. सूरज किरण की छँव- उपन्यास में आदिवासी विमर्श	डॉ. बाबासाहेब शेख	428-430
97. श्लील-अश्लील विषयक साहित्यिक धारणाएँ और आठवाँ सर्ग	मीनू भाटी, डॉ० बीना शर्मा	431-439
98. मन्नू भंडारी और शिवानी की कहानियों में परिवेशबोध	सुनील कुमार	440-443
99. हिंदी कहानी और वृद्धजीवन की समस्याएं	अंजना.एम	444-447
100. विनोद कुमार शुक्ल की कविताओं में अभिव्यक्त किसान एवं आदिवासी जीवन	अर्चना गायतोंडे	448-453
101. मार्कण्डेय के कथा साहित्य में हाशिए का समाज	बुशरा खान	454-458
102. हिंदी कहानियों में चित्रित नौकरीपेशा नारी की संवेदना	डॉ. श्रीराम हनुमंत वैद्य	459-462
103. किन्नरों की दर्दभरी जिंदगी : जिंदगी 50-50	प्रा. अंजली सिद्धाम जाधव	463-466
104. 'पाँव तले की दूब' उपन्यास में आदिवासी विमर्श	डॉ. नवनाथ गाड़कर	467-469
105. मराठी संत कवयित्रियों में नारी वेदना	डॉ. वैशाली सुनील शिंदे	470-473
106. जनजातीय महिला विकास की रणनीतियाँ	डॉ. (श्रीमती) मंजुलता कश्यप, रामसेवक राम भगत	474-480
107. बिनु पानी सब सून.....	सौम्या. पी	481-484
108. विवेकी राय के निबंधों में शिक्षा का बदलता स्वरूप	डॉ. दिव्या वी.एल.	485-488
109. 'अन्या से अनन्या' में चित्रित स्त्री जीवन का यथार्थ	डॉ. निशा मुरलीधरन	489-493
110. भारतीय लोक जीवन में स्त्री विमर्श	डॉ. जयश्री किनारीवाल-कुमावत	494-496
111. हिन्दी कविताओं में पर्यावरण विमर्श	डॉ. सलीम बाणदार	497-500
112. समकालीन रचनाकार मोहनदास नैमिशराय की कहानियों में दलित विमर्श	DARSANA S	501-503
113. समकालीन साहित्य मोरी की ईट में दलित विमर्श की संघर्ष गाथा	डॉ. अल्पेशभाई एच. गामीत	504-507
114. भारतीय समाज में अनुसूचित जाति की महिला उत्पीड़न का प्रभाव	गामीत विपुलकुमार सीमाभाई	508-511
115. मनोरंजन के क्षेत्र में हिंदी भाषा के माध्यम से रोजगार के अवसर	संयोगिता मौर्या	512-516
116. किन्नर विमर्श : एक परिचय	डॉ. संजय मुजमुले	517-520
117. हिंदी उपन्यास साहित्य में नारी विषमता का चित्रण	प्रा. डॉ. शिवाजी उत्तम चवरे	521-525
118. भारतीय समाज में नारी का स्थान : एक परिशीलन	डॉ. श्रीमती धनेश्वरी दुबे	526-528
119. कागज की नाव में संत्रास की भावना-नासिरा शर्मा	डॉ. भवानी दास	529-534
120. वृद्ध विमर्श के परिप्रेक्ष्य में 21वीं सदी के हिंदी कहानी	डॉ. अशोक मरळे	535-537
121. प्रभा खेतान के उपन्यासों में स्त्री स्वावलंबन की तलाश	सुरेखा टी वी	538-542
122. स्त्री अस्मिता के संदर्भ में 'महुआ चरित'	डॉ. प्रीति के	543-547
123. रूपजीवाओं की अभिरुप्त जिन्दगी : 'फूलरानी' कहानी के विशेष संदर्भ में	विजय लक्ष्मी.एल	548-549
124. विकास के आईने में आदिवासी	डॉ. राजु एस. बागलकोट	550-554
125. हिन्दी साहित्य धारा में दलित चेतना	दीपाली डी.मिरेकर	555-556
126. नागार्जुन की कविता में दाम्पत्य एवं वात्सल्य प्रेम	डॉ. कमलेश सरीन	557-561

वृद्ध विमर्श के परिप्रेक्ष्य में 21वीं सदी के हिंदी कहानी

-डॉ. अशोक मरळे

सहायक प्राध्यापक एवं शोध निर्देशक,
स्नातक व स्नातकोत्तर हिंदी विभाग, मालती वसंतदादा पाटील कन्या महाविद्यालय, इस्लामपुर

21वीं सदी की अपनी कुछ चुनौतियाँ और समस्याएँ हैं जिनमें वृद्धों की बदलती और दयनीय होती परिस्थितियाँ विकराल रूप धारण करती नजर आ रही हैं। पुराने काल में वृद्धों की स्थिति सम्माननीय रही है। परिवार में उनकी सत्ता हुआ करती थी। उनकी सलाह से हर फैसला हुआ करता था। वृद्ध संस्कारों की विरासत और नैतिकता की पहचान थी। उनकी भूमिका हमेशा परिवार, समाज और राष्ट्र के हितों में रही हैं। वे हमारे मार्गदर्शक और प्रेरणास्रोत रहे हैं। उनके पास अनुभवों का खजाना होता है जिसका लाभ लेकर हम जीवन में सही मार्ग पर चलकर सफल बना सकते हैं।

परिवार के सदस्यों को एक धागों में बाँधने की क्षमता वृद्धों में थी जिस कारण वह जमाना संयुक्त परिवार का था। लेकिन धीरे-धीरे संयुक्त परिवार प्रथा समाप्ति की ओर बढ़ रही है। एकल परिवार एवं छोटे परिवार की अवधारणा एवं जीवन की समस्याओं और व्यस्तताओं की बीच रोजगार की तलाश में युवाओं के घर से दूर चले जाने के कारण वृद्ध अपने आप को अकेला, असहाय और असुरक्षित महसूस कर रहे हैं। वृद्धावस्था में भौतिक सुख-सुविधाओं की जगह भावनात्मक संबल की आवश्यकता अधिक होती है। बिखरते संयुक्त परिवारों, शहरीकरण और परिवारों पर पड़ते पश्चिमी मूल्यों के प्रभाव के कारण हमारे बुजुर्ग अलग-थलग पड़ रहे हैं।

वृद्धों की समस्या के पारिवारिक, मनोवैज्ञानिक, शारीरिक, सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक और मूल्याधारित अनेक आयाम हैं। दैहिक शक्ति के क्षीण होने के कारणमात्र से उनकी पारिवारिक और सामाजिक हैसियत का कम हो जाना 21वीं सदी के सांस्कृतिक मूल्य-हासता का द्योतक माना जा सकता है। वृद्धों की ओर देखने की समाज की दृष्टि जिस तरह क्षीण होती जा रही है, यह मुद्दा अब विलक्षण चिंता का बनता जा रहा है। समीक्षक चंद्रमौलेश्वर प्रसाद ठिक कहते हैं कि "बुढ़ापे को एक नई दृष्टि से देखने की आवश्यकता है—एक ऐसी दृष्टि से जिसमें संवेदना हो और बूढ़ों के लिए आदर व सम्मान प्राप्त हो।"

मनुष्य जीवन के जिंदगी का अंतिम पड़ाव जितना दयनीय होता है, उतना ही सोचनीय और चिंतनीय भी होता है। जीवनभर मरते खपते रहो, जोड़-तोड़ करते रहो और जीवन के अंतिम दिनों में इंद्रिय निष्क्रिय हो जाने पर उपेक्षित और तिरस्कृत सा जीवन जीओ। यह एक तरह का अभिशाप मनुष्य जीवन की सबसे बड़ी त्रासदी है। 21वीं सदी के हिंदी कहानी साहित्य में वृद्धों की समस्याओं को अनेक परिप्रेक्ष्यों में बड़ी सशक्तता के साथ चित्रित किया है।

